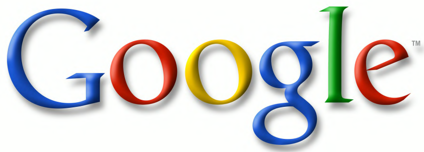
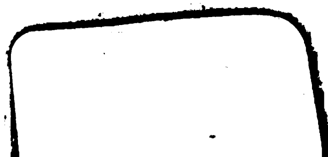

Google

CONSTANTIJN HUYGENS'

HOFWIJCK.

Constantijn Huygens'

HOFWIJCK

DOOR

H. J. Eymael,

Leeraar aan de Openbare Handelsschool te Amsterdam.

Culemborg
Blom & Olivierse
1888.

Aan

PROFESSOR DR. J. VERDAM.

DE SCHRIJVER.

VOORBERICHT.

Nu ik gereed sta Huygens' HOFWIJCK in het licht te geven, zij het mij vergund met een enkel woord de wijze toe te lichten, waarop ik mijne taak heb opgevat.

Het zal bij den eersten oogopslag misschien bevreemding wekken, dat ik met afwijking van het thans meer in zwang zijnde gebruik de verklarende aanteekeningen achter den tekst heb geplaatst. De redenen, welke mij daartoe deden besluiten, zijn in hoofdzaak de volgende:

Vooreerst wensch ik dezen nieuwen arbeid beschouwd te zien als eene voortzetting mijner voor twee jaren verschenen HUYGENS-STUDIËN. De daarin gevolgde methode eischt soms ophelderingen van geruimen omvang, welke ik slechts uiterst moeilijk aan den voet der bladzijden had kunnen plaatsen, wilde ik althans den tekst zelven niet al te zeer verbrokkelen.

Vervolgens moet de jeugdige beoefenaar van Huygens — en voor dezen in de eerste plaats is dit werk bestemd — naar mijne zienswijze de aanteekeningen slechts gebruiken, hetzij om datgene te vinden, wat hij zonder behulp van vele bronnen niet zou kunnen opsporen, hetzij om zijne opvatting aan de gegeven verklaringen te toetsen. Mijn doel is hem aan te zetten tot zelfstandige studie, en nu weet ik uit eigen ervaring dat, wanneer de ophelderingen telkens bij den tekst gegeven worden, men maar al te vaak geneigd is, die even in te zien, in plaats van de moeilijkheden door vorschen en denken uit den weg te ruimen. Mag ik hem een raad geven, dan doet hij 't best, het Dichtstuk eerst in zijn geheel aandachtig te lezen; veel, wat hij niet aanstonds begrijpt, zal hem door het

volgende duidelijk worden. De hem dan nog duister gebleven plaatsen teekene hij met potlood aan en raadplege eerst bij de tweede lezing de gegeven ophelderingen.

Met het oog op de bestemming dezer Uitgave liet ik ook de Grieksche en Latijnsche citaten, welke Huygens als „randversieringen" aan zijn Gedicht toevoegde, achterwege. Voor de meesten dergenen, die dit boek gebruiken zullen, konden zij slechts waarde hebben, wanneer ik er de vertaling bij gaf, en daardoor zou het al te omvangrijk geworden zijn.

De tekst is die van de bekende Uitgave der Korenbloemen van het jaar 1672. Ik gaf daaraan de voorkeur, omdat deze door Huygens zelven bezorgd is; met de oorspronkelijke, van het jaar 1653, had hij immers zijn oudsten zoon Constantijn belast. Voor de drukfouten, die erin voorkomen vraag ik beleefd verschooning: beslommeringen van allerlei aard, niet het minst die, uit eene verandering van woonplaats en betrekking voortgesproten, maakten het mij soms onmogelijk aan de correctie der drukproeven al den tijd en de zorg te besteden, die ik er zoo gaarne aan ten koste had gelegd.

Ten slotte twee woorden van dank. Het eene aan den voortreffelijken geleerde, wiens naam de eerste bladzijde van dit boek versiert, voor zijne nimmer te vergeefs ingeroepen medewerking; het ander aan de HH. Critici in *Noord en Zuid*, *Toekomst*, *School en Studie*, enz. voor hunne waardeerende beoordeeling van mijnen vorigen arbeid.

H. J. EYMAEL.

AMSTERDAM, 1 November 1887.

INLEIDING.

De „Kakelaer" wien Huygens op bl. 80 van zijn Dichtwerk de woorden in den mond legt:

„Wel hey, wat 's hier weêr nieuws? sal 't noyt geen eynde wesen,
Al weêr een niew Kasteel in éénen nacht geresen!
'k Schick endelick de Vliet sal worden tot een straet;
Den Haegh sal mettertijd niet weten waer hij staet,
Te Voorburgh of aen Duyn! siet die verweende gecken,
Sij walgen van de Stadt; den Haegh en kan niet streckcn,
De Straeten zijn te nauw, de wandelingh te kort;
De Koets moet ruymer gaen: Wat Duyvel of haer schort?
Is 't niet genoegh, Voorhout en Vijverbergh te schenden?
Is 't niet genoegh den Haeg 't ontstraten aller enden?
Moet Voorburgh mê in 't spel? 'k magh heugen, dat die wey
Vol klare Klaver stond, vol vette beesten ley;
Nu is 't een Hof quansuys, een Hofwijck: wel waerachtigh,
Wij moeten in den grond, het volckje wordt te prachtigh;
Sy schraepen 't goed bijeen, slincks of rechts, 't scheelt haer niet,
En vallen dan aen 't werck van pijpjens in het riet;"

die criticus teekent op eigenaardige, levendige manier de in de XVIIde eeuw bijna tot eene hebbelijkheid geworden gewoonte om lustsloten en buitenverblijven te stichten. De welvaart, die ondanks, ja, gedeeltelijk tengevolge van den oorlog met Spanje hier te lande begon te heerschen, had bij de rijkgeworden burgers van het gemeenebest en vooral in Holland dien lust tot bouwen doen ontstaan. Als „schielick duivelsbrood" — om met den dichter te spreken — verrezen zij uit den grond, aan den Amstel zoowel als aan de Vliet, bij het Spaarne niet minder dan aan de oevers van de Vecht.

'tVoorbeeld werd trouwens van hooger hand gegeven. Omstreeks dezen tijd toch bouwde of vergrootte Frederik-Hendrik de huizen

van Rijswijk, Honselaersdijk en Buren; stichtte zijne gemalin Amalia v. Solms het „Huis ten Bosch" of „de Oranjezaal," zooals men het destijds noemde; deed zijn bloedverwant, Johan Maurits van Nassau, in den Haag, in Kleef, ja tot in Braziliё, tal van vorstelijke verblijven verrijzen, welke roemrijke getuigenis afleggen van zijn kunstminnenden en bouwlievenden aard.

Een man als Huygens, die een zoo werkdadig deel nam aan het leven en streven zijner eeuw en wiens voortvarende geest slechts rust en ontspanning zocht in afwisseling van bezigheid:

'tOverhands gedoen is menschelick vermaecken! [1])

kon ook op dit gebied geen achterblijver, geen met de armen over de borst gekruiste toeschouwer zijn. De architectuur, waarin de nauwkeurige berekeningen van den wiskundige de hand leenen aan de phantasie-scheppingen van den kunstenaar, moest een machtige aantrekkingskracht uitoefenen op het gemoed van een Dichter, voor wien de mathesis eene lievelingsstudie was en die even handig met het penseel als met de teekenstift wist om te gaan.

Zoo zien wij hem dan ook optreden als bouwkundig raadsman der bovengenoemde vorsten, op wier werken hij den onmiskenbaren stempel van zijn eigenaardig vernuft drukte, en te gelijker tijd zelf de hand slaan aan die deftige woning op het Plein, tot voor korte jaren nog een sieraad der residentie, waarmede hij zoo ingenomen was, „dat hij er de bouwkundige teekeningen van liet in plaat brengen, en ze met ophelderende aanmerkingen aan zijne letterkundige vrienden in het buitenland zond." [2]).

Voor zulk een man was het *stichten* van een buitenverblijf „een huysken van vertreck," zooals hij 't met bescheidenheid noemde, meer nog dan het *bezit* er van, eene wezenlijke behoefte. In het kiezen en koopen van de daartoe vereischte gronden, in het ontwerpen en bespreken van de benoodigde plannen en teekeningen met zijne architecten, in het nagaan en bezichtigen der werkzaamheden, hetzij alleen, hetzij in 't gezelschap zijner vrienden, vond de bedrijvige geheimschrijver der Prinsen van Oranje juist de voor hem passende afleiding en allicht een grooter genot, dan toen hij later zich in het aanschouwen van het uitgevoerde en in allen deele geslaagde werk verheugen mocht. Hij getuigt dit zelf, bl. 22:

Doe 't kind geboren was, hoe 't afliep met zyn lueren,
Syn swachtels, en sijn wiegh, soud' hier wat langer dueren

[1]) Stellw. *Zeestr.*, bl. 56.

[2]) D. Veegens, *Hist. Stud.*, I bl. 122.

Dan 't yemand lusten moght; en van die eerste jeughd
En smaecken meestendeel maer Ouderen de vreughd:
Vreughd die de Niewigheit en Hoop alleen doen leven,
Die self den Ouderen ten einde werck begheven;
Waerop volght onghevoel van wellust, *doove plaegh*,
Daervan ick (*ick beken 't*) *mijn kindsch ghedeelte draegh.*

Hoe dit intusschen zij, het plan tot stichting van een dergelijk verblijf, had hij reeds lang met zich omgedragen. Dit blijkt uit den aanhef der daarop betrekkelijke aanteekeningen voorkomende in den *Staet ende Administratie der Goederen van Const. Huygens*, *heer van Zuilichem met zijne eigene hand geschreven.* [1])

„In December 1639," zoo luidt het daar, „hebb ick naer veel soeckens om yetwes in 't quartier van Voorburgh ende aen de Vliet te vinden, daer ick een Huysken van Vertreck in tijde van Sieckte als andersins zoude mogen timmeren ende beplanten, gekocht van Mr. Jacob Adrichem, woonachtig te Delft, eene sijne partije Lands gelegen ten Westen, rakende aen het voorn. dorp ter wederzijde [2]) van den Lijdwegh, groot naer de oude ende nieuwe Brieven luyden, 4 merghen, 1 hond ende 39 roeden .... comt in alles te staen .... 6313 gl. 17 sts."

Zoo ras zag hij zich niet in 't bezit van den noodigen grond, of met den rusteloozen ijver, die hem kenmerkte, toog hij aan het werk. Hij zelf schijnt het gronddenkbeeld ontworpen en het bestek opgemaakt te hebben, want in zijn *Sermones de vita propria* [3]) getuigt hij „van de telg .... die Hofwijck wordt geheeten":

Ik zelve bragt die voort en heb mij zoo gekweten
Dat ik geen bijstand bij het baren noodig had.
Ja Hofwijcks landgoed, hoe gering en klein geschat,
Is gans en al het mijne.

Dit is misschien wel wat sterk uitgedrukt; want in het gedicht zelf bl. 21, bekent hij:

Ick twijffelden en vraeghde, en ley mijn rouwe stof
Voor oogen die ick wist, met vollen danck en lof,
Stof, als de myne was te hebben helpen keuren,
En oorbaerlick versnijen, niet snipperen, noch scheuren.
Maer al myn recht was mijn, ik hiel een woord in 't vat;
De Landheer had wat wils en d' Onderwijser wat.

---

[1]) Schinkel, *Bijdrage*, enz. bl. 77.
[2]) Zie *Aanteek.* bl. 1.
[3]) Zie de vert. v. Loosjes, bl. 112.

De Konst leed geen geweld, maer liet sich wel wat recken,
Ter liefde van mijn lust.

En nog uitdrukkelijker heet het, bl. 34:

Post [1]), die de Reden heeft veel meer roems doen bereicken,
In 't stellen van sooveel Pilaren schier als Eicken,
Dan hem van Hofwijck komt, syn vormsel niettemin,
Gevroevrouwt door sijn Pen, met dat het uyt den sin
Den redenrijcken sin van Campen [2]) wierdt geboren.

Reeds in de lente van 1640 werd de eerste spade in den grond gestoken en de herfst van hetzelfde jaar zag plaats en plantsoen aangelegd en den geheelen bouw voltooid. Gaarne had hij er zeker den zomer van het volgende jaar al gebruik van gemaakt; doch hij moest dien geheel met zijnen meester in het veld doorbrengen. Het was er echter verre af, dat hij inmiddels zijn geliefde stichting uit het oog verloor. Zijn streven was er vooral op gericht zijn bezit door voortdurende aankoopen te vermeerderen en af te ronden. Op 16 Dec. 1640 reeds kocht hij een perceeltje teelland ten Westen van zijn Bosch, tusschen Lijdwegh en Heerewegh (zie den Plattegrond) „groot 4 hondt en 73 roeden" tot den prijs van 994 gld. 12 st. 4 p.; en op den 17den Maart 1642, ten Westen van het vorige, een even groot stuk land voor de som van 965 gl. 2 st. 4 p. Eindelijk op den 20 Maart 1642 werd hij eigenaar van „het Huysken ende Erve, staende ende gelegen over de Oostlaen van Hofwijck", ten Noorden van den Heerewegh, tegen een bedrag van 1216 gl. 7 stuivers [3]).

Hoe hem de vergrooting van zijn eigendom ter harte ging, leert ons ook de volgende op Hofwijck betrekking hebbende bepaling uit zijn testament: „Oock (zal) niemant van haer (nl. zijne erfgenamen) het zelve mogen verminderen oft verergeren, maer wel te samen helpen vermeerderen ende verbeteren, hetzij bij aankoop van meer aangelegen Land, bij aentimmering of andersins, sulx ick ter oorsaeck van 's Lands enorme schattingen ende verscheyden andere

---

[1]) Pieter Post, in 1608 te Haarlem geboren, architect van Fred.-Hendrik en Johan Maurits van Nassau, gest. 1669. Hij voerde meestal de plannen uit van den beroemden bouwkundige:

[2]) Jacob van Campen, heer van Randenbroeck, die de architectuur in Italië bestudeerd had en als de schepper van den Hollandschen Renaissance stijl kan beschouwd worden. Hij was Huygens' vriend en de bouwmeester van het Amsterdamsch Stadhuis, de Oranje-zaal, het Mauritshuis, het huis van Huygens, Hofwijk en talrijke andere. Hij overleed in 1657.

[3]) Schinkel, *Bijdrage*, enz. bl. 79 en 80.

swaricheden, mij ter saecke van mijn' ongheluckige Geldersche goederen [1]) overgekomen, gedwonghen ben geweest naer te laeten."

Het voorgaande zal voldoende zijn om ons een denkbeeld te geven van de grootte der vermaarde „Hofstede." Op de verponding komt zij voor als metende 4 morgen 3 hondt [2]); doch volgens Huygens' eigen en zeer vertrouwbare schatting besloeg de wezenlijke oppervlakte weinig minder dan zes Morgen en had in aankoop de zeker vrij hooge som van 9488 gl. 38 st. 8 p. gekost.

Over hare liging hebben wij ook reeds met een enkel woord gesproken; in den aanhef van 't gedicht wordt die trouwens door Huygens zelve op de hem eigene, levendige wijze aangegeven (vs. 33, vlgg). Omtrent hare omgeving en het uitzicht, dat men uit de vensters zijner huizinge genoot, laat hij ons evenmin in het onzekere; men raadplege dienaangaande (vs. 2789, vlgg.). Uit de teekeningen en den plattegrond, die hij aan de uitgave toevoegde en welke voor een goed verstand van zijne beschrijving zeer dienstig, om niet te zeggen onontbeerlijk, zijn, zien wij, dat het buiten geheel in den smaak van den toenmaligen tijd is aangelegd met rechte lanen of paden en vierhoekige perken, waarin de symmetrie met pijnlijke nauwkeurigheid is in acht genomen. Dat Huygens — een wiskundige kop! — zooveel met regelmaat en rechte lijnen op had, behoeft ons niet te verwonderen; maar hij duide het ons ook niet euvel, dat die „eenpaerigheit," dat „schoon eveneens" ons op den duur vervelend toeschijnen, en wij, hoewel achting hebbende voor de schoonheden van den „style Lenôtre", in parken als van Versailles, Trianon, Meudon, St. Cloud, de Tuilerieën ten toon gespreid, voor plantsoenen van geringen omvang verre de voorkeur geven aan datgene, wat men sedert een „Engelschen aanleg" genoemd heeft, een trant, welke oneindig meer afwisseling biedt en dus meer met de Natuur zelve in overeenstemming is.

Wilden wij ondeugend zijn, wij zouden zelfs uit de passage, (bl. 44), waarin onze Dichter de juistheid zijner zienswijze wil staven, een bewijs kunnen putten voor de deugdelijkheid der onze. Immers, waarmede begint die?

Voor d' eerste quellingh, hoort dry woorden eens voor allen;
't Waar meerder quellingh, staegh op 't selve plat te vallen;
En staegh te seggen, staegh te hooren, voor of na:
Dit 's dus in 't Oost geschickt, in 't West de wedergae.

[1]) Zie hierover Schinkel, *Bijdrage*, enz. bl. 7 en bl. 26.

[2]) Rijnlandsche maat. De morgen = 600 roeden = 0,8515584 Ned. bunder. Het *hondt* (oudere vorm van *honderd*; mhd. *hunt*) = $^1/_6$ morgen.

„Staegh te seggen, staegh te hooren"…. vervelend? En„ staegh te sien" dan? Doch laten wij den „bouwheer" hierover niet te hard vallen en liever dankbaar erkennen, dat zijn kunstzin hem althans bewaard heeft voor den wansmaak van latere dagen, toen de mode van de tuinen met koepeltjes, tempeltjes, grotjes, in piramide- of vogelvorm versnoeide boompjes, enz. op te sieren Bilderdijk het recht gaf om van een „Chineeschen aanleg" te spreken.

Huygens was dan ingenomen met zijne schepping. Dit blijkt natuurlijk in de eerste plaats uit het feit, dat hij die tot onderwerp zijner zangen koos; niet minder echter ook daaruit, dat hij er in de eerste tijden zoo dikwijls vertoefde, [1]) als zijne drukke bezigheden het hem toelieten, om er later tijdens het stadhouderlooze tijdvak en onder Willem III, tóen er minder van zijnen dienstijver gevergd werd, den ganschen zomer door te brengen. Dàar zijne gasten te mogen ontvangen en hun de bekoorlijkheden zijner stichting te doen bewonderen; in de lommer zijner boschjes met zijne vrienden neer te zitten onder beurtelings boertige en ernstige gesprekken; met zijne buren of de leden van zijn gezin zich te vermeien in den boomgaard of op den vijver, aan de doelen of op de kegelbaan; eindelijk 's avonds, na een dus besteden dag, nog enkele uren te wijden aan de lectuur van zijne lievelingsschrijvers, of aan bespiegelingen van de verhevenste soort: de waardige man kende geen grooter, geen rijker genot!

Aandoenlijk is dan ook de zorg, die hij voor zijn Hofwijck koestert. Zij spreekt uit iedere bladzijde van het Gedicht, uit de *Sermones de Vita Propria*, op zijn ouden dag geschreven; eindelijk, niet het minst, uit de bepalingen van zijn testament [2]). Terwijl hij alle zijne overige bezittingen onder zijn vier overgebleven kinderen verdeelt, moet Hofwijck het eigendom blijven van zijn drie zonen, „dat noyt anders als by gemeene toestemminghe en sal mogen gealiëneert worden, ende sulx noch niet anders als uyt gebreck aan levensmiddelen." Zijn oudste zoon Constantijn zal er het eerst de „possessie ende het vruchtgebruyck" van hebben; na diens dood moet dit achtereenvolgens op diens beide broeders, Christiaan en Lodewijk, overgaan; bij hun overlijden erft het Constantins oudste zoon; daarna beurtelings het oudste mannelijk oir der beide overige zonen van Constanter, en zoo voort.

---

[1]) Volgens Schinkel, *Nad. Bijz. enz.* bl. 19 ontbeet hij er den 23sten Mei 1642 voor de eerste maal met eenige zijner vrienden. Zie hieromtrent *Aanteekeningen*, bl. 1 en vlgg.

[2]) Schinkel, *Nad. Bijz. enz.* blz. 40 en vlgg.

Gelijk wij reeds boven zagen, zullen zij het niet mogen „verminderen noch verergheren" en daar het niets anders opbrengt dan den „jaarlyxen Houw van het Houtgewasch", terwijl er nog al eenige uitgaven voor het behoorlijk onderhoud gevorderd worden, zondert hij uit zijnen Boedel een Obligatie van 4000 gld. af, opdat de tijdelijke „Possesseur" uit hare interesten de noodige onkosten moge bestrijden. Aan het slot van de daarop betrekkelijke Paragraaf vermaant hij den bezitter nog uitdrukkelijk, dat hij „het Bosch op Hofwijck ende insonderheit de Eickenboomen sorgvuldigh hebbe te cultiveren ende onderhouden ende tot hare volkomen perfectie laten opwassen."

Overeenkomstig de voorgaande bepalingen was de Hofstede na Huygens' dood (1687) achtereenvolgens in het bezit van Constantijn en van Lodewijk. Zijn tweede zoon Christiaan toch was reeds twee jaren voor zijn oudsten broeder overleden [1]). Daar zij geen van beiden kinderen nalieten, erfde het Lodewijks oudste zoon Constantijn, uit wiens huwelijk met Philippina Doublet, twee kinderen sproten, waarvan het oudste, Lodewijk, in jeugdigen ouderdom overleed en het jongste Susanna Louize, ten slotte eigenaresse van Hofwijck werd.

Welk lot gedurende deze wisseling van bezitters aan het vermaarde landgoed beschoren was, is moeilijk uit te maken en valt ook niet binnen ons bestek; doch zooal de zonen van Constanter zich stipt aan de uiterste wilsbepalingen van hunnen vader gehouden hebben, de latere erfgenamen deden dit niet: het overland met het fraaie plantsoen werd gerooid en reeds 63 jaren na 's grijzen Dichters dood, den 4den November 1750 [2]) verkocht bovengenoemde Susanna Louize, gemalin van Willem, baron van Wassenaar, heer van Ruiven, het Voorburgsche Tusculum — om welke redenen is onbekend, doch zeker wel niet „uyt ghebreck aen levensmiddelen!" — aan eenen vreemde, Mr. Jacob des Tombes. „En dan roemen nog onze redenaars en dichters", klaagt terecht de geleerde bewonderaar van Huygens, Mr. D. Veegens, in zijne „Wandeling naar Hofwijck" [3]) „met eene zelfvergoding, onze natie even goed als elk andere eigen, op den eerbied, dien wij voor onze groote voorvaderen koesteren!"

Uit Mr. des Tombes' bezit schijnt het Buitengoed overgegaan te

---

[1]) Christiaen Huygens, de beroemde wiskundige, stierf op Hofwijck, 8 Juli 1695; Constantijn te 's Gravenhage 2 Nov. 1697.

[2]) D. Veegens, *Hist. Stud.* bl. 186. In het *Geogr. Wdb.* van v. d. Aa wordt abusievelijk beweerd, dat Hofwijck tot aan den dood van Susanna Louize (1785) in het bezit der familie Huygens bleef.

[3]) Ibid.

zijn in dat van Cornelis Johan Bloys van Treslong, oud-kolonel ter zee, dijkgraaf van Delfland en vrederechter in het kanton Voorburg, die er gedurende vijftig jaren onafgebroken eigenaar van geweest is, en na wiens dood (13 April 1837) het bij openbare veiling in handen van den heer Slotboom kwam, door wien het weder aan den heer L. de Graaff en Mr. C. D. A. de Quertemont werd verkocht. „In 1841”, zoo luidt de koude opgave van het Geogr. Woordenboek, liet deze (L. de Graaff) er eene fabriek in oprichten, ten einde door middel van stoom het vet of smeer en verder alle zelfstandigheden ligter dan water tot een staat van volkomen zuiverheid te brengen” (!) Gelukkig hoefde het grijze gebouw dezen smaad niet lang te dragen: den 13den November 1845 werd het aangekocht door Jhr. Edzard Tjarda van Starkenborgh Stackhouwer tot Wehe, die het in April 1849 aan Mr. Guillaume Groen van Prinsterer overdroeg. De beroemde leider der anti-revolutionairen behield het tot aan zijn overlijden (19 Mei 1876) en bij de scheiding van zijnen boedel kwam het in het bezit van Vrouwe Jacqueline, Adrienne, Henriette Hoffman, echtgenoote van den Heer Otto, Baron van Wassenaar-Catwijck. Het is dus thans voor den tweeden keer het eigendom van dat aanzienlijk geslacht.

Het ware stellig te wenschen, dat de Nederlandsche Regeering de beroemde „Hofstede” aan zich bracht en ze zooveel mogelijk in den vroegeren trant deed herstellen: 't zou een daad van rechtgeaarde piëteit jegens den gevierden Dichter-Staatsman zijn.

Zoo wij bij de geschiedenis van het belangwekkende Buiten misschien wat lang vertoefd hebben, omtrent het Gedicht zelve kunnen wij kort zijn.

Afgaande op Huygens' aanteekening in zijn Dagboek, bl. 54: 1653, 18 Febr.: *Vitaulium Typographo excudendum trado*,[1]) hebben Schinkel, alsmede Van Vloten en Jonckbloet beweerd, dat het dichtwerk in 1652 geschreven is. Prof. Moltzer, die het voorrecht heeft gehad Huygens' handschrift, hetwelk thans in bezit is van den Heer Mr. W. J. Royaards van den Ham, wethouder te Utrecht, te mogen inzien en gebruiken, deelt echter in het Tijdschrift voor Nederl. Taal en Letterkunde, Vde Jaarg. 3de en 4de Afl., bl. 306, mede, dat daaronder met Huygens' eigen hand geschreven is: *Constanter*, 8 *Decemb* 1651. Het lijdt dus geen twijfel, of „Hofwijck” was in dat jaar reeds voltooid. De drukke

[1]) Dat is: Ik geef Hofwijk in druk.

reizen van het jaar 1652 zullen hem belet hebben vroeger tot de uitgave over te gaan. Ook, in 1653 schijnt hij het te volhandig te hebben gehad, om toezicht op het afdrukken te houden: hij belastte er althans zijn oudsten zoon Constantijn [1]) mede, gelijk uit de opdracht „aan Vrouw Geertruyd Huygens, geseght Doublet" duidelijk blijkt. Het verscheen dan voor 't eerst in 1653 onder den titel: VITAULIUM, HOFWIJCK, *Hofstede van den Heere van Zuylichem onder Voorburgh.* CONSTANTER. *In 's Gravenhage. Bij Adrian Vlac. MDCLIII. Met privilegie.* (Dit laatste is door Cats geparafeerd en draagt insgelijks tot jaartal: 1653.)

Aard en strekking van het gedicht behoeven nauwelijks eene nadere uiteenzetting: Huygens' wijze van behandeling laten dienaangaande geen den minsten twijfel over. In den vorm eener nauwkeurige en toch poëtische beschrijving is het even als Huygens' meeste werken een leerdicht: zoo al niet het beste, dan toch zeker het omvangrijkste, dat uit zijne pen is gevloeid. Hij is echter de eerste niet, die zijn „Hofstede" tot onderwerp van een dergelijk dichtstuk maakte. Dit geschiedde reeds in het begin der 17de eeuw door Pieter de Hondt, of Hondius, predikant te Ter Neuzen, die zijn Buiten onder den titel: *Dapes inemptae of de Moufeschans* bezongen heeft. Het heeft onzen dichter misschien op 't denkbeeld van zijn „Hofwijck" gebracht; doch moet overigens in elk opzicht daarvoor onderdoen. Onder Huygens' navolgers zijn zeker *Cats*, die zijn *Sorgvliet*, en *Westerbaen*, welke zijn *Ockenburgh* in verzen verheerlijkte, het meest bekend. Tal van anderen volgden echter zijn spoor en beschreven in latijnsche of hollandsche dichtregelen hunne eigene lustplaatsen of die hunner Maecenassen en vrienden. Zoo d' Outrein *Rosendael;* v. Someren *Groepenstein;* Rotgans *Kromwijck;* Burman *Batestein;* enz. enz.

Plan en wijze van behandeling zijn zoo eenvoudig mogelijk. Huygens neemt den gewaanden bezoeker als bij de hand, en verzoekt hem zich tot juiste waardeering zijner stichting met zijne verbeelding eene eeuw verder te denken; dan leidt hij hem eerst zijn Bosch, vervolgens zijne lanen, plein en boomgaard rond, toont hem den vijver met zijne beide eilandjes, in welks midden het huis als „eene flesch in 't koelvat" staat, en laat hem eerst los, wanneer hij hem alles tot in de geringste bijzonderheden, met al de ingenomenheid van eenen gelukkigen bezitter, heeft doen bewonderen. Bij dat *dulce* vergeet hij echter,

[1]) En niet Christiaan, zooals V. VL. beweert. Zie hierover mijne aant. op bl. 4.

het *Utile* niet. In elk voorwerp, dat hij hem te zien geeft, ook in het nietigste, vindt de schrandere man aanleiding tot eene reeks van opmerkingen, nu eens van meer wijsgeerigen, dan van meer zedekundigen aard, die den wandelaar den langen weg verkorten en in tegenstelling met de eindelooze herhalingen en uitweidingen van Cats nooit vermoeien of vervelen, maar steeds geboeid houden, hetzij door de nieuwheid of frischheid der gedachte, hetzij door de levendigheid en opgewektheid der voorstelling. [1])

Bewonderenswaardig vooral is zijn talent in het vinden zijner overgangen. Nu eens door eene verrassende zinswending, dan weer door een schijnbaar los daarheen geworpen woord, maar dat hem het geschikte aanknoopingspunt tot eene andere reeks van gedachten aanbiedt, rijgt hij de uiteenloopendste onderwerpen aan elkander en weet den lezer met al de handigheid van een geslepen diplomaat, op de natuurlijkste wijze der wereld, te brengen, waar hij hem hebben wil. Ik kan mij niet weerhouden van elk der twee aangeduide manieren één voorbeeld uit honderden aan te halen.

Na het „Bosch" in al zijne kleuren en geuren bezongen te hebben, maakt Huygens zich gereed den weg, die hem van zijn huis en tuin scheidt, over te steken, ten einde ook deze te beschrijven. Eén sprong — en hij is er:

En dit's aen 't Huys ten Deyl; wie lust er mee naer Leiden?

Op eene andere plaats heeft hij, in eene tamelijk lange uitweiding, weer eens zijn geliefd stokpaardje, de muziek, bereden en daarin den verachters dezer schoone kunst geducht de les gelezen. Daarop wil hij U overtuigen van de genoegens, die het edele boogspel hem en zijnen gasten biedt. De brug tusschen beide onderwerpen wordt door een enkel woord gevormd:

Maer seggen blijft gheseght; of 't Waerheit is of Logen,
Of 't witt is of geen Doel, die *pijl* is afgevlogen.
  Hey! daer ick *pijlen* noem, en magh ick noch niet wech.

Ik wil den Lezer niet vermoeien met hem verdere schoonheden in de détail-schildering aan te wijzen; evenmin is het mijne bedoeling over des dichters gebreken, zijne gedrongenheid van uitdrukking, gezochtheid in de tegenstellingen, overdreven zucht tot woord- en klankspelingen, in den breede uit te weiden. Bevoegdere pennen dan de mijne hebben daarop bij herhaling de aandacht gevestigd; de lezer verzuime niet Potgieter, Jonckbloet, Jorissen enz. te raadplegen en zijne bevinding aan hunne kritiek te toetsen.

[1]) Dat hij vooral „stichten" wil, zegt hij uitdrukkelijk, bl. 57, vs. 1483, vlgg.

Grooteren dienst meen ik hem te bewijzen door hier de titels en plaatsaanwijzing der verschillende gedichten van Huygens' hand, welke op Hofwijk betrekking hebben, te laten volgen, opdat hij met eene zooveel mogelijk volledige kennis van zaken over het Dichtstuk moge oordeelen.

Korenbloemen II, bl. 156.	Rust op Hofwijck.	Panth. VII, bl.	20.
ibid. „ 200.	Doeldicht op Hofwijck.	ib. „	85.
ibid. „ 232.	Sparren op Hofwijck.	ib. „	132.
ibid. „ 234.	Mastboomen op Hofwijck.	ib. „	146.
ibid. „ 278.	Rust op Hofwijck.	ib. „	198.
ibid. „ 387.	Huys te Hofwijck.		
Jorissen, *Studiën* bl. 399.	*πατρος ἐρημου.*		
ibid. „ „	Op het roeijen van mijne mastboomen op Hofwijck.		
ibid. „ 400.	Noch.		

Het passendste slot van deze mijne inleiding vind ik in de volgende aanhaling uit de *Sermones de Vita propria* (Vert. v. Loosjes) bl. 112 vlgg.:

Wijl ik van 't levend kroost uit Huigens' stam gewaag,
Vertoont zich nog een telg, waarop ik glorie draag,
Waar 'k steeds met vreugd van spreek, die Hofwijk wordt geheeten.
Ik zelve bragt die voort en heb my zoo gekweten,
Dat ik geen bystand bij het baren noodig had.
Ja Hofwijks landgoed, hoe gering en klein geschat,
Is gansch en al het mijne: ik zal zijne eer doen gelden.
'k Heb 't eikenbosch gepoot op drooge hennepvelden,
Daar ik een nieuwen berg, dien 'k opwierp uit het zand,
Voor 't oog van iedereen met dennen heb beplant.
Ziet daar ook 't elzenhout, om op zijn tijd te kappen,
En 't willig berkenbosch, dat druipt van vruchtbre sappen.
Steeneiken, uit wier hout eerlang een galerij
Kolommen rijzen zal uitstekend in waardij,
Op mijnen last geplant, bekoren aller oogen.
'k Heb ook een Lusthuis uit een vyver opgetogen,
Die, vischrijk, zonder dwang het water binnenlaat.
Het huis een flesch gelijk, die in een koelvat staat,
Wiens vocht een tempring schenkt in Bachus feestbokalen,
Is matig in bestek en zonder weidsche zalen:
Maar schoon het zwier ontbeer', 't derft netheid noch gemak,
Daar 't zynen eigenaar beschermt door 't gastvrij dak

Voor 't steken van de zon, voor wind en regenvlagen.
'k Slijt daar, thans ongehuwd, in 't eenzaam, mijne dagen.
Gelyk aan schildpad of aan slek, beide aan haar huis
Onscheidbaar vastgehecht, schenkt deze stille kluis
Mijn hoogen ouderdom een ongestoorden vrede.
Mijn leden strek ik op een kleine legerstede,
Als mij de nacht roept, uit, terwijl de matigheid
Een welvoorzienen disch by dag en avond spreidt.
Voeg hier nog bij .... maar neen! 'k heb niets hier bij te voegen:
Wie meer van Hofwijks Tempe en huiselijk genoegen
Misschien te weten wenscht, die plege mij daar raad.
't Is iedereen bekend, waar huis en hofstêe staat,
Waar mij de hemel in zijn goedheid heeft gegeven,
Een webb, zoo lang en breed, als Hofwijk [1]) af te weven
Ik schiep het tweewerf tot een landgoed; doch 'k herhaal
Een zoo omslagtig werk niet voor de derde maal.
Dit ééne herhale ik slechts: laat niets mijn nakroost nopen,
Dat zy grootvaders hoeve aan vreemden ooit verkoopen.
Dat nooit uit Huigens stam 't bezit dier hofstêe wijk
En Hofwijks naam altijd op haren gevel prijk! [2])
Ik wil dit dierbaar pand uw vroomheid aanvertrouwen.
Blijft dezen wensch steeds als mijn laatsten wil beschouwen:
Volbrengt, o kleinzoons! 't geen uw bestevaar gebiedt;
En dat hij u beveelt, is zoo zwaarwichtig niet.
Zoo ga 't u allen wel in 't wisselbeurtig leven!
Ziet daar uw zorgen door vermaak van 't hart gedreven;
Dit toch was Hofwijks doel. Zoo leefden wij. Een lot
Zoo heilrijk, als het mijn' zij u verleend door God.
o Mogt ik, dierbaar kroost! door voorbeeld en vermanen,
U 't spoor van ware vreugd, van wel te leven banen.

---

[1]) Het Gedicht.

[2]) Men heeft gezien, hoe het nakroost zich van dezen plicht gekweten heeft. Zelfs de naam *Hofwyk* is uit den gevel van het landgoed verdwenen!

HOFWIJCK.

Toe-eigeningh van den eersten druk.

Aen vrouw Geertruyd Huygens,

Geseght DOUBLET vrouwe van S. ANNELAND, etc.

Me vrouw en Waerde Moeye!

De Wijsen van eertijds hebben 't soo verstaen, ende het is altoos waerachtigh gebleven, dat Vrucht en Vreughd, Voordeel en Vermaeck in een getwernt den deughdelicksten draed maecken. Daer op sagh ick dat mijn Vader gesien hadde, als hy sich gelusten liet de lichamelicke lusten van sijn Hofwijck soo te beschrijven, dat se de ziel raeckten; maeckende van die Wandelingh een' Handelingh, die naer hem sijn' Erven, ook naer den ondergangh van de plaetse, te stade komen moght. Ende het soete voornemen alsoo uytgevoert, heeft mij te dienstigen licht gedocht voor de Korenmate, daer onder het geschapen was voor eerst te smooren, sonder de moeyte die ick aengewent hebbe, om het oock onse Eewe te mogen bekent maken. Hoe het dese neus-wijse Wereld sal opnemen, staet te sien. Bij U.E. en meen ick geenen ondanck verdient te hebben. De Stichter van Hofwijck is haer te lief, om een

stucksken Wercks van den Dichter te verwerpen. Een stucksken Bywercks noemde ick het beter: dewijle wy heel wel weten, en qualick gelooven konnen, dat hy daer aen al gaende en staende niet meer en heeft besteedt, als de brockelingen van vier der druckste maenden die hy beleeft heeft, sonder dat yemand getwijffelt hebbe, dat hy in 't gewoel van soo vele andere besigheden yet sulcks onder de leden soude hebben. Nu het Kind schielick ter wereld is gekomen, ende my, den oudtsten van de Voor-kinderen, als het jonghste van 't tweede Bedd, vertrouwt, weet ick het niet beter te besteden als by U.E. beider oudste Moeye; die ich wenschte dat sich somwijlen daer mede wilde verlusten tegens de swaermoedigheden die haer overigh mogen zijn, sedert sy de twee lieve derdendeelen van hare eigen Bedde-vruchten uyt der tijd heeft sien haelen; wel goeds tijds, na ons gevoelen, maer ontwijffelick te goeder tijd, dewijl het Gods tijd was. Hem bid ick U.E. in alle tijden ende naer alle tijden te segenen met tijdelick ende eewigh wel-zijn, blijvende,

Me Vrouwe en Waerde Moeye,

U.E. Ootmoedige Neef en Dienaer,
C. Huygens.

Aan den Lezer voor de Bijschriften.

Wie is 'er met sich selfs of met sijn' tijd verlegen,
Sijn' kostelicken tijd. wie soeckt naer nieuwe wegen
Om lustigh leegh te zijn? wien stinckt de Steen en 't Berd,
En ander arger vuijl, dat spel gerekent werdt?
Hij kome daer ick gae, wanneer ick Haegh en Hof wijck;
Hij blijve daer hij is, en volge mij op Hofwijck;
Hij wandele met mij, en spaere voet en schoen;
Hij kan sijn' wellust met een' oogen-blick voldoen.
Of, is sijn Oogh te luy, met een geduldigh Oor-deel;
Daer *hooren* streckt voor *sien* en geeft het oogh geen voordeel;
De doove by sijn oogh, de blinde by sijn' oor
Kan voelen waer ick tree, en treden in mijn spoor.
Men hoor' of sie my dan, ick stae in voor 't berouwen
By alle keurige van planten en van bouwen;
En, ben ick niet verleidt van eigen toover-min,
Sy sullen Hofwijck bey soo vinden als ick 't vinn.
Noch liegh ick voor de helft: de blinden sullen voorgaen,
En dobbele genucht sal in des hoorers oor gaen,
By d' enckele van 't oogh: soo gaet het met de penn,
De Rijm-penn: want sy lieght ten deele van gewenn,
Ten deelen om de kunst: en die de waerheit soeken
In 't loss aensienelick van wel gerijmde Boecken,
Zijn even ver van 't pad als die den wilden aerd
Van 't weelderigh pinceel aenvaerden voor een' Kaert.
Leest met voorsichtigheit wat Dichters van haer geven;
'T is rouw' Land metery, daer staet geen passer neven.
En die een dobbeltje wil hangen aen de vracht,

Om Hofwijck te gaen sien in d' ongemeene pracht
Dien ick het hebb geleent, sal weinigh min als vloecken,
En seggen, Wel ick segg! is dat het voer van Boeken,
Is dat een' schildery die op het leven treckt?
'T schijnt dat men kinderen d' oud' avontuer vertreckt
Van 't Koninghs dochtertjen, om in den slaep te raecken:
Is dit het hoogh Kasteel, zijn dese dorre staecken
Die Eicken Hemel-hoogh, is dit het Masten woud,
Zijn dese Lindekens het andere Voorhout,
Is dese bult een Bergh, is dese plass een Vijver?
Wat quelt my d'ydelheit van dien verweenden schrijver!
Laegh noch mijn dobbeltjen in 't Sackjen van de Kerck,
Soo had ick Godt behaeght en sat noch op mijn werck.
Jae, vrienden, blijft by huijs, en spaert uw' sestien duyten:
'k Heb rijp en groen geseght, om dat het *Dicht* souw sluyten.
Soo gaet het (noch eens) met de Rijm-penn; om een woord
Dat sonder weergae is, moet arme Waerheit voort,
En om een braever woord dan woorden die wat seggen,
Moet onred' in den topp, en Reden onder leggen;
Mits dat het Klinck-dicht zij, is 't snoodste 't beste Dicht,
En beste Dichter is die konstelickst verdicht.
Beschaemt den Meester vrij, die van de kunst wilt heeten;
En laet ons een voor een ontlasten ons geweten.
Wij lijden van den Rijm al dat het schip in Zee
Van vloed en ebbe lydt: wy leggen 't op de ree,
De ree van Reden, aen, en 't schijnt, de volle zeilen,
En 't schynt, de ruyme schoot en weten van geen feilen;
Het Roer light midden boords, de vlagge wyst vooruyt,
De Naelde wijckt noch wraeckt, en alle gissingh sluyt,
En all 't besteck gaet vast; voor wind maeckt rechte streken.
Maer, Stierman, waer is 't Schip ten einde van ses weken?
Voor St. Helena? jae, soo 't God en water will,
Soo niet, aen St. Thomé, of mog'lick in Brasil.
Dat doet de blinde kracht van ongemerckte Stroomen.
Soo gaet het in 't beleid van Rymers en haer' droomen;
Sy munten 't op de kust daer 't Schip op is bevracht,
Sy hebben Roer en Schoot (soo meenens') in haer' macht:
Maer daer 's wat onverhoeds in 't Zee-sopp en syn baeren
Haer' slechte Zeemanschap in 't zeilen wedervaeren;
Een' ongevoelde drift, een Ty heeft haer verleidt,
Sy hebben eens een woord voordachteloos mis-seidt,

Goe'n avond Redens-ree: dat woord moet weer berymt zijn,
Of 't streeck houdt of geen' streeck, of 't Dicht soud ongelymt zijn.
Soo lymt men dan voortaen, en raeckt van Oost in West,
Van 't Zuyden in het Noord: totdat m' in 't lieve lest
Verzeilt en byster 's weeghs met loeven en laveren,
God weet hoe gracelick, naer 't oogemerck moet keeren:
Terwijl de Leser staet en gaept met open mond,
En wenschte dat hy eens den Dichter wel verstond,
Die wel verstaenlick waer, kond hy sich selfs begrijpen.
Gaet, lieve Leser, gaet uw' herssenen nu slypen,
Om door 't geheim te sien van 't mijmerigh gesegh,
Daer, die u leiden sou, verruckt is van den wegh.
Nu heb ick my ontkleedt: waer hael' ick Vygen-bladen
Tot masker van de schaemt daer med' ick stae beladen?
Wie will nu Hofwijck sien of hooren met geduld,
Met logens opgepronckt, met klater-goud verguldt?
Ghy, Leser; hoort ghy nog drij woorden van verschoonen;
Noch ben ick lesens waerd, en kan het sus bethoonen.
All dat ick Hofwijck noem is Of-wijck van den wegh
Die waerdigh zy betre'en; indien ick Hofwijck segg,
Soo spreeck ick uyt myn' Bors en uyt myn hert te saemen;
Maer die het Stof-wijck heet, heeft goed verstand van naemen,
En van de slechte stof daer Hof-wijck af bestaet,
En van der Dichteren ruym spreken sonder maet.
En is 't Gesticht soo slecht, wat sal 't Gedicht verbloemen,
Dat, die wat Hof-wijs is, sal Hollwijck derven noemen?
Holl, lieve Leser, holl, en holler dan een' blaes;
Een' blaes met boonen, is dit voddighe geraes.
Verhaest uw vonnis niet; jae spreekt het sonder schroomen,
Ich help 't u spreken; 't zijn derddaeghsche kortse droomen,
Daer op ich u onthael, 't is ongerijmde Rijm,
Een buiten çierlick graf, van binnen asch en slijm.
Maar houd het vonnis in, en hoort my noch eens spreken:
Die oyt gewandelt heeft langhs modderige beken,
En heeftse niet altoos bewandelt sonder lust:
De Zee is allom sout; maar hier en daar de Kust
Besett met soet gewasch van Bloemekens en Kruyden,
Daer 't keurige begryp van recht neus-wyse Luyden
Syn' sinnen in voldoet en vindt de wegen kort.

Daer hier wat nuts en daer wat schoons gevonden wordt.
Het kreupele geschrift van teere Leerelingen
Wordt bij des Meesters hand met konstelicke ringen,
Met strick en spinneweb omvlochten en geçiert,
En hoe 't min' deughdigh is, hoe meer betiereliert;
Soo kan een' Ebben lyst een' slechten doeck verrijcken,
En doen hem voor wat goeds verkoopen of bekijcken:
Die lagen legg ick u. mijn' Beeck, mijn Schrift, mijn Doeck,
Mijn' tamme schildery, recht uyt geseght, mijn Boeck,
Mijn Hofwijck in papier is wandelen, noch lesen,
Noch koop, noch kycken waerd; dat vonnis is gewesen:
Maer kust, en strick, en lijst, die 't çieren op den kant,
Zijn op de proeven van het keurlickste verstand.
Veracht ghy dan mijn' stoff mijn self-kant moet ghy prijsen;
Danck hebbe 't soet behulp van afgestorven Wijsen:
Die heb ick uyt haer graf doen spreken t'mijner baet,
En van haer lappen my een feestelick gewaet
Geflickt en omgedaen: met Peerlen van Athenen
Is dit gewaet versien; De kostelickste steenen
Van Roomens burgery, does' op haer rijckste was,
Hebb ick gelesen uyt haer Puyn en uyt haer' ass,
En my mé geborduert; der Christelicke Vad'ren
Hebb ick het beste bloed van haer' ontsteken ad'ren
Gesmolten in myn vleesch, en uyt haer oud gebeent
Het onverrotste mergh gesogen en geleent.
Nu pronck ick met den buyt, nu tert ich uw gedulden:
Verkoop ick niet als lood, 'k hebb 't weten te vergulden:
Nu moet ghy Hofwijck sien, het zij u lief of leed:
'T Kind is wanschapen; maer 't is rijckelick gekleedt.

CONSTANTER.

AEN DEN DRUCKER.

'k Hebb Hofwijck uytgedrukt: is 't t'uwent niet te druck,
Verdruckt my in uw' Pers, en helpt ons in den Druck;
My in den druck van eer of oneer, van berispen,
Of prijsen; naer het volck of spreken will, of lispen;
U in den meerder druck van kostelick papier,
Als Ketter-vleesch, te sien verdoemen tot het Vier.

Van dusend tegen een de nadruck sal ons' beurt zijn,
Ich heb 't u ingedruckt: denckt als het sal gebeurt zijn,
Die Dichter heeft syn' plicht uytdruckelick vervult:
Mijn onderdrucken is de Dochter van mijn' schuld.

CONSTANTER.

AEN MIJN HEER

MIJN HEER VAN ZUYLICHEM

Over het lesen van sijn Eds. HOFWIJCK.

't Is een dagh of vier geleden
Dat ick hallif moe getreden
Door de paedtjes van mijn Hof
Wat gingh zitten onder 't lof,
Daer de hitte niet kan nijpen,
Op een bankje van een deel,
In een kil en groen prieel;
Daer de dichte blaedjes weeren
Dat de Son mij niet kan deeren,
Schoon hy op de middagh blaeckt
Als hy 't Hemel-kreeftje naekt.
Om mijn eensaemheit t'ontvluchten
Die my somtijds doet versuchten,
Als ick aersel op de schâe
Van mijn afgestorven gâe,
(Wie kan steeds den mensch verkrachten?)
Liet ick drijven mijn gedachten,
Liet ick mijn herdencken gaen
Door u leckre letter-blaen
Die ick even had gelesen:
Blaen die voor geen sterven vresen,
't Zy de Somer swicht of brand,
Van een soete Joff'ren-hand
Door uw' wil aen my gegeven:
Blaen, daer HOFWYCK door sal leven
Langer, alsser bosch of laen
Staet, of met, of sonder blaen:
Langer, als d'abbeele kruynen
Sullen HOFWYCK en sijn tuynen

Decken voor de scherpe snêe
Van de seyssen uytter Zee:
Langer, als sy met de toppen
Van haer hoogh-gestegen koppen
Sullen weygeren den pas
Aen het huylen en 't gebas
Van de nortse Noorder-winden
Op den bloeysem van de Linden
Die aan d'oost' en wester-kant
Van den Hofwycks Hof geplant
Maecken ruyme wandel-dreven,
Die het quaelick willen geven
Voor 't Voorhoutse Joffren-rack,
Munnick-Tuyntje, blaeder-dack,
Dat door 't roemen uwer Dichten
Voor geen dingh behoeft te swichten
Wat of in of buijten 't landt
Sijne borst op schoonheit spant:
Langer, als de maste-boomen
Sullen weder-zijds bezoomen
Met een altijd-groenend lof
'T Buyte-pad van uwen Hof:
Als de nimmer-dorre climmen
Sullen klauteren en klimmen
Langhs 't gebeent' en armen op
Over hooft en kruyn en top
Van de hoeckse [1]) Vierelingen,
Al gelijck in allen dingen,
Broeders even hoogh en breedt
En al even eens gekleedt:
Daer de Cabbeljaeus gesinden
Noch wel herbergh souden vinden,
Soo 't de Land-vooghd soo verstond
Dat hy die in schootels sond
'T Lijf gesoon, de staert gebraeden,
En een kruyck met wijn gelaeden
Van de Moesel of de Deel,
Om het oud-versufte scheel

[1]) Vier houte Cabinetten of Prieelen met Clim bewassen, staende op de vier Hoecken van den Hof, alle uyt eender hand gemaeckt.

Met een Roemer af te drincken:
Langer, als de vloer sal blincken
En het marmer staen te prael
In uw sinnelicke Zael:
Langer, als uw Slot sal duyren,
Dat met even-zijdse muyren,
Vierkant uyt het waeter rijst,
Dat de Waerd en gasten spijst
Met een vanghst van goede vissen
Als 't u die gelieft te dissen,
Slot, als men 't van 't Zuyden kijckt,
Dat een Flesch in 't koelvat lijckt:
Langer als men 't paerdt sal jaegen
Langhs de Vliet met sweepe-slaegen
Nae den Dam, of Delft, of Haegh:
Alsser schip, en schuyt, en kaegh,
Met sijn vracht, en volck' en waeren
Uw Kasteel verby sal vaeren,
Die, of van, of nae de Vliet
Door den Duycker henen schiet:
Soo langh als men Duyts sal spreken
En geen leeser sal ontbreken,
Die een aardigh Rijm bemindt
Daer men pit en kruym in vindt.
Wijl ick suff' en sitt' en mijmer
Opgetogen hoe de Rijmer
In soo een gemeene stof
Wint soo ongemeene lof,
Hoe hy Wijsheit mengt met kluchten,
Hoe hy onder jock kan tuchten,
Hoe hy ernst met lachen speckt
Daer men les en vreugd uyt treckt,
Vind ick my in 't Bosch gekommen
En op uwen Bergh geklommen
Daer een vierkant hout-gebouw
(Wist ick hoe men 't noemen souw)
Braght my weder op mijn sinnen
Datter voordeel was te winnen
Van een heerlick Peterschap
Voor die op den hooghsten trap
In het gissen konde raecken

Van 't proffijtelickst vermaecken,
In het geven van een naem,
Beyde, nut en aengenaem.
Ick gevoelde my bestreeden
Van mijn tochten en de Reden;

hartstochten, neigingen

d'Een sey dat ick 't laeten [1]) souw,
d'Ander rieper tegen, houw,
Houw en wilt u daer voor wachten,
'T is geen werck van uwe krachten,
'T is geen last van uwen rugh;
Wat vermeet sich vliegh, of mugh,
Dat een kemel is te vergen?

dat slechts van de kameel gevergd kan worden.

Wie begeeft sich op de bergen
Die genoegh sich vind beswaert
Dat hy kruype by der aerd?
Reden had nae reen gesproken,

overeenkomstig de rede

Eersucht quamper tegens stoken:
Die niet soeckt, die niet en vind,
Die niet waeght, die niet en wint;
Waegt ghy: 't kan misschien gelucken;
Mist ghy; 't hoeft u niet te drucken;
Vele die wat groots bestaen
Hebben met de wil voldaen;
Oock soud ghy den eerst niet wesen,
Dien, als anderen voor desen,
Een geluckigh woort ontvil,
Als 't geluck maer dienen wil;
Blinden kunnen somtijdts raecken,
En oock acker-lieden spraecken
Somtijds wel een tijdigh woord
Dat den wijsen heeft bekoort;
Oock is 't mee al waer bevonden
Dat een haes voor snelle honden
Afgeloopen vrij en los

behoort bij haes

Is gevangen van een os,
Die hem op sijn lende trapte
Wijl hy door de weyde stapte

---

[1]) *Laeten*, ofschoon in alle Uitgaven voorkomende, is eene drukfout. In de Uitgave der Volled. Dichtwerk. van Westerbaen, 1672, Dl. I, bl. 411, staat de ware lezing: *waegen*.

In een dichten bos van gras
Daer het wild gelegert was.
Wat is goed, en wat is beter?
Soo 't geluckt, soo werd ick Peter,
En soo 't mist, waer kom ick heen?
Wat is 't als een blaeuwe scheen?
Die is lichtelick te waegen;
Vrijers loopens' alle daegen,
En wie gaetter kreupel van?
Dus geschuddet in een wan,
Dus gehangen tusschen beyden
Eer dit strijden was gescheyden
Had my d' eersucht al vermant,
En de Pen was in de hand,
En de Reden aen het swijmen,
En den Dichter aen het rijmen
En de veder in den int
Om een naem voor 't houte kind.
Hofwycks Hoogh-beroemde schrijver,
Dus geraeckt ick door den yver
Die de reden had verbluft,
Van het peynsen half versuft,
Aan het raen, en aen het rijmen,
Aen het voegen, aen het lijmen,
Aan het krabblen met de pen,
Waer van ick dit naeschrift sen.
Heb ick 't wit niet kunnen raecken
Van 't profytelickst vermaecken,
Soo ick in den naem hier mis
Wat, en nut, en vrolick is:
Heb ick 't bey niet kunnen raemen,
Wilt de Meester niet beschaemen,
En die mee is van de kunst
Deck mijn feylen met sijn gunst.

20 Julii, 1652.

Prosopopoea.

Spreeckende *Houte Gebouw* op den *Burgh* in 't Bosch van HOFWYCK, Hofstede des Heeren VAN ZUYLICHEM by *Voorburgh*.

Dus sprack een houte kind, of een van sijnent wegen,
Doe hy sich vond op 't Land om tijd-verdrijf verlegen.

Ick heb dat wesen niet dat ick te hebben plagh.
Een quade avond-luym, een felle blixem-slagh
Die hooge bergen treft en spaert de laege heuvlen,
Wirp my ter aerde neer eer hy my dede sneuvelen,
Soo dat ick met mijn top beneden in het gras
Verraedlick lagh gestort eer ick gewaerschouwt was.
Ick was, of ick geleeck, een van des werelds Wonderen,
Een van het seven-tal, eer 't blixemen en 't dondren
My door een domme kracht ter neder had geploft:
Ick leeck der spitzen een, daer Memphis noch op stoft,
Die Vorsten-beenderen en Koninckliche lijcken
Verstreckten tot een graf in de beroemde Rijcken
Daer 't Nijle waeter mest het Kooren-rijck Egipt.
Ick wierd van yder een besproocken en belipt.
Die timmert aen den wegh is selden buyten opspraeck.
Ich leeck der Spitzen een, daer, eer men tot den top raeck,
En siese van der aerd ter wolken uyt gebout,
De Stichter sagh verspilt ruym hondert tonnen gout,
En noch eens, en noch eens, en seventigh en negen
Aen loock, ajuyn, en kaes, soo ick het heb te degen,
En men de rekeningh van *Steven* wel verstaet.

Nu ben ick: kycker stae; segt, eer ghy hene n gaet.
Wat ben ick? Wie hier gaeuwst en kloeckst sal in de weer sijn,
En 't nutst en 't vrolickst vind, die sal mijn Heers Compeer sijn,
Jan maeck het Bosch-heck op, en gy, ô Kijcker-vrind,
Komt nader en bedenckt een naem voor 't houte kind.
Sie my van elcke kant, van boven, van beneden,
En wilt om wel te sien wat tijdts aen my besteden;
Het sien en kost hier niet. Aen een wanschapen dier
Hebt ghy somwijl versnoept een stuyver drie of vier;
Te kermis, aen een meyt, die armeloos gebooren
Uyttarte met de voet de beste Nayster-slooren,
Stack drâen door 't naelden-oogh en naeyde wacker heen,
En wat daer vingers doen, dee vaerdigh met de teen:
  Aen een die ruym het hoofd van een volkomen man had,
Maer borst, en buyck en dyen, en beenen van een span had;
Een Reus in 't Apen land, die in een Munnicks mouw,
Die in een Visschers hoos sijn herbergh vinden sou;
Een Karel onder 't volck dat in voorleden tijden
Tweemael ses duymen hoogh met Kraenen plagh te strijden;
Een schaduw, die de Son hier op de middagh geeft
Als hy een man beschynt van boven uyt de kreeft:
Aen een gebaerde knecht, die met sijn hooft en borst sat
Op sijn verdort geraemt, die veel tijdts goeden dorst had,
En mocht sijn kroes wel uyt, en op de toon-banck sprack.
Wat meerder als een hooft daer 't lichaem aen gebrack.
Oock siet men aen dit lijf geen beenen noch geen voeten,
Maer, soo 't geoorloft was te graeven en te wroeten
Men vonde dat ick die heb langh en dick en breedt,
Maer dat ghy 's niet en siet dat heeft ook sijn bescheet.
Weet dat ick Roden-Burch [1]) heb onder mijne soolen
En tree de voncken uyt van sijn verborgen koolen
Die hy hier onder my met groene rocken deckt,
En door een snoode pest uyt giftigh sand verweckt,
Mijn buyren sterven deen; dees trapten ich het hooft in,
En stae tot op sijn hert daer ich het vyer verdooft vin.
  Een koocker is mijn romp, mijn ingewand een trap,
Waer langhs ich lijde dat men tien en tienmal stap.

[1]) Een Bergh van het roode sandt gemaeckt dat de boomen dede uitgaen, ende namaels verlaeten wierde ende met groene zooden bedeckt.

Tot dat men eyndelick koom boven op mijn schoudren;
Daer laed' ich jong' en ouw, en kinderen en oudren
En vrind en vreemdelingh; komt vry in groot getal,
En niemand sy vervaert voor ongeluck of val,
Danck heb geen sackende maer rysende bragoenen;
Die door een drayend hooft raekt onvast in sijn schoenen,
Om dat hy sich te hoog vindt boven in de locht,
Die leune vry daer op, en vreese krack noch bocht.
Hier siet men 't grootst waerom des Heeren die my boude;
Oock isser geen geweest die dese moeyte roude,
Dat hy den hoender-trap [1]) langhs Rodenburgh beklam,
Tot hy door mijn gedarmt op mijne schouders quam.
Hier siet ghy over 't vlack der voor en achter-weyen.
Hoogh boven top en tack van elsen, eyck en meyen.
En onverhindert komt den halven wereld-kloot
In uw verheven oogh; hoe spits, hoe steyl, hoe groot
Gesticht, of bosch, of boom, ghy siet het al gedoocken,
En onder uw gesicht ootmoedigh en gebroocken.
  Sie, Kijcker, dat ghy siet en neemt wat tijdts daer toe,
Verschoont mijn schouders niet; die werden nimmer moe.
Verschoont alleen mijn hals, daer magh ik weynig veelen;
Met halsen valt het wat gevaerelick speelen.
Ghy siet hoe langh, hoe smal, dat hy nae boven gaet,
En wat een top-swaer hooft dat aen het eynde staet,
Een hooft, dat nimmermeer is sonder schudde-bollen,
En echter even net hoe het de winden sollen,
En, 't zy of dagh of nacht, al even fraey gehult:
Maer, soo het herssens had by 't kostelick vergult,
Wat spytigh Reyntje kon op mijne schoonheid smaelen?
Waer sou het Vosje stof tot leppigh schempen haelen?
  Wat dunckt u, Kijcker-vriend, hoe staet u 't maecksel aen?
Een hals soo dun, soo langh, als tienmael van een Kraen,
Een hooft soo hoogh van 't lijf! Maer doch 't en is om niet niet,
Dat ghy mijn hals soo langh als eenig Indisch riet siet,
En dat mijn hooft soo ver van mijne schouders staet:
De reden vind ghy licht soo ghy uw' oogen slaet

---

[1]) Een trap van een swaere planck gemaeckt, daer dicke latten over dwers op genagelt zijn om op den Bergh te klimmen.

Op myn vergulden kop, daer wonden en quetsuyren,
Die ich gekregen heb van Eygens en van Buyren,
U leeren, dat mijn hooft strekt tot een Pylen-doel.
Men rake soo men kan, het heeft doch geen gevoel,
En ick noch arm noch hand om zeer of leed te wreken.
Meer wil ick van my selfs voor dese mael niet spreken.
  Gae, Kijcker, gae nu heen, en spann' uw krachten in,
En geeft het kind een naem nae mijnes stichters sin.
Indien 't u wel geluckt, soo sult ghy deughd gevoelen,
Men sal op mijnen Doop de beste glasen spoelen,
En doen een frisschen dronck van koele[1]) Deele-wijn,
En Ghy sult de Compeer van Hofwycks Land-heer zijn.

KYCKERS ANTWOORD EN KEUR VAN NAEMEN VOOR HET HOUTE GEBOUW.

I.

Du[2]) Je-ne-scay-quoy van Hofwyck.

Elck die uw hooft bemickt, treft sijnen Doele niet;
Het is altijds geen lap wanneer de schutter schiet,
Nochtans, wanneer der prys met schieten is te winnen,
Sijn's altemael te been die roer[3]) of boogh beminnen,
En hoopt oock d' alderminst 't geluck van eene schoot
Door een beleefde pyl of door een gunstigh loodt.
  Soo waegh ick mee een kans, en vlam op het Compeerschap
Meer als op 't beste glas van sulcken braeven Heerschap
Die met een Fenix-pen, wanneer hy 't sich bepynt,
De son beschryven kan veel schoonder als hy schynt.
Maer weer soo waegh ick 't niet. Hoe raeck ick dat te vort is?
Hoe reyck ick aen een spits daer mijnen arm te kort is?
Hoe werd een rappen haes gevangen van een Koe?
Hoe vlieght een lamme gans tot aen den Hemel toe?
Wat maeckt een blinderick in winckelen en hoecken
Daer 't voor een arents[4])oogh is duyster om te soecken?
Wat vind Tiresias daer Argus is van noo?
Noch waeg' ick 't evenwel. Een vryer al te bloo

---

[1]) De eerste uitgave heeft *edle;* zoo ook de Uitgave v. Westerbaen's *Gedichten*, 1672.

[2]) Eerste Uitgave en Westerbaen i.o.c. *De.*

[3]) Westerbaen, i.o.c. *bus.*

[4]) Ibid. *valcken-oogh.*

Besliep noyt schoone vrouw; die 't gunstigh uyr laet deur gaen
Als sy wel willen souw, moet naemaels voor de deur staen:
Mijn vrind, ik ken u niet, gôen avond en gôe nacht,
Ghy hebt het luck versuymt dat u heeft toe gelacht,
Dien de Fortuyn verschijnt die grijpse by de vlechten;
Voor isser vatten aen; 't is naemaels niet te rechten
Soo ghyse glippen laet, want achter isse kael,
Daer heeftse tuyt noch hayr. Dies, Vryers altemael,
Past op het vinck-slagh wel, en laet geen tijd verlooren.
Soo een geluckigh uyr u heden werd [1]) gebooren
Soo wacht tot morgen niet; wanneer het visje byt,
Soo slaet den hengelaer, of anders is hy 't quyt.
  Soo waegh ick dan uw naem die soo langh sonder naem staet,
Men oordeel of men dus het nut en 't soet te saem raedt.
  Een halve kap, een lap van pluys of van fluweel
Bedeckt voor locht en kouw het teere Vrouwen-scheel
Van 't voorhooft tot de kruyn, en wie kan sich beroemen
Dat hy die kap, die lap, met sijnen naem kan noemen?
Nochtans krijght hy een naem waer aen hem yeder kent,
En echter yder seyt: Ick weet niet wat je bent.
Dit is u bey gemeyn. Dies segh ick sonder wachten:
(Men magh het nemen aen of vryelick verachten)
Die op het uytterlick alleen sijn oogen wend,
Vind tusschen u meer scheels als tusschen Koe en End,
Maer, soo men meer op reen als nae 't fatsoen en stof kijck,
Sijt ghy IE-NE-SCAY-QUOY van het Kasteel van HOFWYCK.

II.

De Schou-burgh van Hofwyck,

Die u een Schou-burgh sey, sou die sich al vertasten?
Of sou het dorre bosch der averrechte masten,
Het machtigh Amsterdam, de geld-sack van Euroop,
Niet lyden dat men u met sulcken naem hier doop?
Nochtans soo kunt [2]) ghy 't sijn met wel-gegronde reden,
Het spijte, soo het wil, die groote stadt der steden;
Haer Schou-burgh heb de naem, of heel, of hallif, wel,
En dien' haer om te sien een bly of treurigh spel:
Maar die uw Burgh beklimt tot boven op den solder,

[1]) Westerbaen, i.o.c. *is.*

[2]) Ibid. *En nochtans kunt*, enz.

Schouwt steden daer van daen, en menig dorp en polder,
Jae schouwt op sijn gemack den halven wereld-kloot,
Daer yder speelt sijn Rol, hy sy of [1]) klein of groot.

III.

De Kijck-in-de-Pot van Voorburgh.

So Voorburgh door de nood of door de gunst van Heeren
Sich eens sagh in een stad met wall' en muyr verkeeren,
En bracht haer Vestingh uyt tot om dijns Heeren Slot,
Was Hofwyck het Kasteel, en Gy KIJCK-IN-DE-POT.

J. WESTERBAEN.

OP 'T HOFWIJCK

VAN DEN EDELEN EN GEESTIGEN HEER

VAN ZUILICHEM, etc.

Siet hier den rechten Hof, daer buyten's Hofs geruchten
De Wijsheyt leest haer bladt, de Ruste pluckt haer vruchten:
Een schoon, een lustigh bladt, een wel geschildert bladt,
Als Huygens in het gras en onder d'eycken sadt.
Daer Huygens buyten 't Hof sijn Hof-tent heeft geslaegen,
En queecksel, en geboomt stelt boven 's Graven-Haegen.
Maer een dinck vraeg' ick noch, en vraeg' het met verlof,
Hoe kan het Hofwijck sijn, is Hofwijck in den Hof?

BOXHORN.

AEN DEN HEER

VAN ZUILICHEM.

Op zijn HOFWIJCKSCH *Gedicht.*

Door-wijse Hovelingh van veel' door nijdt bestreden;
Van meer om strijdt geroemt; die midden in het slick
Houdt beyde voeten droogh; en uw genegenheden
Noyt hinght aen ydelheyt van 's werelts oogen-blick;
Die nu en dan van 't Hof u laet nae Voor-burgh voeren,
En daer bekommeringh, beslommeringh ontwyckt,
En daer uws zelven zyt, een Heerschap by de Boeren,
En daer u landt, u Hof, u rijck eens overkijckt.

---

[1]) Ibid. *dan.*

U steene Hof-wijck wyckt voor sommige gebouwen,
In grootheyt, kostlickheyt, doch niet in cierlickheyt;
Maer nu gy door u pen door-kunstigh hebt ontvouwen,
Hoe all' de werelts doen daer voor uw' oogen leyt,
Mag 't steenen Hof-wijck wel voor and're 't vaentje strijcken,
Maer voor 't papiere, 't welck is onwaerderelijck,
Bij 't welck' niet is, niet was, niet zijn zal te gelijcken,
Is 't reden dat het all eerbiedighlijcken wijck.
Noch 't steenen Hofwijck, noch het sterckste huys van allen,
't Welck oyt is opgebouwt door Menschelicke handt
En sal altijdt bestaen; maer noyt en sal vervallen
Dit Hofwijck, opgebouwt, mijn Heer, door u verstandt.

HENRICUS BRUNO.

Hofwijck.

De groote webb is af, en 't Hof genoegh beschreven:
Eens moet het Hofwijck zijn wie kent den draed van 't leven,
Hoe kort hy is, hoe taey? de snaer die heldste luydt,
Scheidt d' eerste menighmael van leven en van Luyt,
Verkracht en over-reckt, of met der tijd versleten.
'k Heb over-reckt geweest; maer ben 'er deur gebeten:
Op 't slijten komt het aen; Twee dingen maecken 't waer;
Of ick 't ontveinsen wouw, mijn' jaeren en mijn haer.
En als de snaer begint te ves'len en te pluysen,
Soo staet sy meestendeel op 't schielicke verhuysen.
Wie weet of 't schielicke verhuysen dezer ziel
Niet voor mijn' deur en staet? en of 't God soo beviel,
Sou Hofwijck onberijmt sijn' Stichter overleven,
En wijcken voor 't Voorhout? en soud ick my begeven,
Die anderen mijn' penn baldadigh heb geleent?
Met reden eischte men de schuld van mijn gebeent,
Met reden schreefm'r op: „Hier light een Man begraven,
„Die meende te volstaen met planten en met graven,
„De slechte boeren-konst, en moght de moeyte niet
„Sijn eigen maeckseltjen te çieren met een lied."
Mijn sterven weet ick met langh leven niet te weeren;
Maer, leef ick weinigh meer, het Grafschrift wil ick keeren,
En singen wat ick poot, en rijmen wat ick bouw,
Eer dese keel verschorr', en [1]) deze penn verouw.
'k Will Hofwijck, als het is, 'k wil Hofwijck, als 't sal wesen,
Den Vreemdelingh doen sien, den Hollander doen lesen.
Soo swack is menschen-werck, het duert min als papier.

[1]) Eerste uitgave: eer,

De tijd slijt struyk en steen: eens sal men seggen, hier,
Hier was 't daer Hofwijck stond, nu Puyn en Queeck en Aerde:
En dan sal Hofwijck nog staen bloeyen in syn waerde:
Ja, waerde, sooder oyt yet waerdighs van mijn' hand
De jaeren heeft verduert en ouderdom vermant.

In Holland, wat een Land! Noord-Holland, wat een Landje!
In Rhijnland, wat een' kley! in Voorburgh, wat een sandje!
Aen 't Koets-pad, wat een wegh! aan 't water, wat een Vliet!
Aen all dat lieffelick of vrolick riekt of siet;
Daer lagh een brockje vets; daer laegh een blockje magers,
Een beetje voor het vee, een treetje voor de jagers;
Daer lagh, dat schickelick gevoeght had heel aen een,
Maer van het groote spoor verscheiden lagh in tween:
Het spoor en Vrouw-Natuer verstonden hier den and'ren,
Ten Zuyden lagh de Wey; op 't Noorderlick verand'ren
Van Wey en drooge kroft, daer deelde 't spoor het scheel,
Gelijck een Riem een' Mann in op en onder-deel,
In Broeck en Wambas scheidt. Daer hoefde geen bedencken
Op yeder deels gebruick: de kley scheen my te wencken,
En raedde stommelingh, sy was ten Boomgaerd nutt,
Mits met een wilde muer gemantelt en geschutt:
De kroft en eischte niet als vruchteloose boomen,
Die sy pas machtigh waer in wel-ge-Elste Zoomén.
Elck heeft sijn Keur voldaen, hier 't wilde, daer het Tamm,
Een yeder heeft volbrocht het geen hy ondernam.
Lett, Ouders, en lett scherp op 't keuren van uw' gronden:
Veel' hebben sich vergeefs 't verkrachten onderwonden
Van kinderen verstand met onverstand getucht:
Veel' hebben wreedelick in eeuwig' ongenucht
Gekluystert en geboeyt wel draegbaere vernuften;
Maer die ondraghbaerlick haer 's levens tijd versuften
In onwerck; dat is werck haer' driften onbevoeght,
Haer krachten ongelijck: veel' hebben sich verploeght,
Verweven, of verschaeft, en geen bedydt van allen;
Die Staet of Letter-volck, of Krijghsluy konden vallen,
En zijn 't geluckelick, en zijn ter eer en baet
Van eigen en gemeen, van Huysgesinn en Staet.
Het scheel alsoo gedeelt door my en door sich selven,

Quam 't op de spaden aen, mijn eerste sorgh was, delven.
Noch was 't de tweede maer: d' eerst' had wat meerders in:
Tot werck hoort overslagh, tot weldoen goed versinn.
My docht, papieren blad was licht genoegh te krijgen,
En daer bleef's ruym genoegh voor peper en voor vijgen,
Of ick 's een riem verkladd'en aen mijn' droomen hingh:
'k Sagh menigh misverstand, en redenloosigh dingh
Des werelds aangesicht mismaken en onteeren,
Gelijck een' schoone Vrouw lijdt van verbrodde kleeren;
'k Sagh 't schoonste geld in 't slijck geworpen by gevall,
'k Vond allom niewen druck van Kostelicker Mall
Dan ick heb doodt gerijmt, of mogelick, doen leven:
En all dit ongevall wist ick sijn' naem te geven:
't Hiet Na-docht, soo my docht, en 't was gespaert papier,
't Was noch yet oolickers, 't was een onkundig fier,
Een' stout' onwetenheit, die niet en kost als wagen,
Om dat sy liever wouw niet twijfelen dan vragen.
Ick twijffelden en vraeghde, en ley mijn' rouwe stoff
Voor oogen die ick wist met vollen danck en lof
Stoff als de mijne was te hebben helpen keuren,
En oorbaerlick versny'n, niet snipperen, noch scheuren.
Maer all mijn recht was mijn, ik hield een woord in 't vat;
De Landheer had wat wils, en d' onderwijser wat.
De konst leed geen geweld, maer liet sich wel wat recken,
Ter liefde van mijn' lust. En soo van dusend trecken
Bleef d' een en d' ander vast; en van dat af en aen
Bleef yet lichamelicks in 't swart en 't witte staen;
Een ding dat Armen had en Schouderen en Beenen,
Een redelick gestell van 't hooft af tot de teenen,
Soo veel my duncken moght. En nu stond Boom aen Boom,
Daer Boom aen Boom sou staen; nu gingh ick in den toom
Van Voorraed en bescheid, en, hoe 't sich nae moght schicken,
Ick hiel mijn' plicht voldaen met gissen en met micken.
Soo verr gaet menschen macht in allerley belang;
Beraeden, overslaen sijn' volle stade langh;
Meer eischt men hem vergeefs, maer 't langh heeft oock sijn maeten:
Die langh doen kan en magh, moet oock eens konnen laeten:
Is 't overdencken goed, het over dencken niet:
Hy siet sijn selven uyt, die all te langh doorsiet:

Ons oogh verdrinckt in 't werck daer 't moed in is geswommen,
En ons vernuft beswijmt, gelijck die, hoogh geklommen;
Met schrick te rugge sien, en weten niet waer heen,
Om hals en been geheel te brengen naer bene'en.
Soo raeckt men bijster 's weeghs in 't soeken van veel' wegen,
En daer en komt geen end van stadigh overwegen:
Die altijd willen doen en hebben noyt gedaen;
't Schael-tongesken moet eens in 't huysken blijven staen.
    Doe, 't kind geboren was, hoe 't afliep met sijn' lueren,
Sijn swachtels en sijn' wiegh, soud' hier wat langer dueren
Dan 't yemand lusten moght; en van die eerste jeughd
En smaken meestendeel maer ouderen de vreughd;
Vreughd, die de Niewigheit en Hoôp alleen doen leven,
Die self den ouderen ten einde werck begeven;
Waer op volght ongevoel van wellust, doove plaegh,
Daer van ick (ick bekent 't) mijn kindsch gedeelte draegh.
    Nu, 't kind is jongh geweest, en 't is gebracht aen 't groeyen,
Aen 't bloeyen metter tijd: 'k heb niemand te bemoeyen,
Met wat het tien jaer langh te queecken heeft gekost:
De Wijsen eten mè, de gecken doen den kost.
Komt, wijsen, eet met my, ick sal u niet beswaren
Als met wel-gaere spijs en wel-betaelde waeren:
Ick will u Hofwijck doen aanschouwen, of 't te nacht,
Gelyck als Duyvelsbrood, te voorschijn waer gebracht,
Jae meer, ick will het u, en my oock, doen betreden,
Als waer ons' gisteren een' gansche eeuw geleden:
'k Will met kinds kinderen goed deelen voor mijn' dood,
Als waer ick Grootevaer en twee drijmael soo groot.
Het wereldsche besitt en is toch niet als droomen,
En of 't gekomen is, of mogelick te komen,
't En is maer binnen ons het gen' het schijnt of is,
't Zy by voor-sieningen of by geheugeniss.
    Dus sal dan Hofwijck zijn, neen (wy zijn hondert jaren
Geboren naer den dagh dat wy geboren waren)
Dus sien wy Hofwijck staen: Ten Noorden van 't groot spoor
Nae Voorburgh, 't schoone Dorp (of seght' er, Steetje, voor)

Light een aensienlick Bosch in mindere gesneden: [1])
Vraeght naer de lenghde niet by Roeden of by Treden;
Die aen den ingangh staet en siet den uytgangh niet,
En 't eind is verr genoegh daer 't oogh geen eind en siet.
Een' tamme wilderniss van woeste schicklickheden;
Soo noemt sich dit vertreck, ter liefde van de Reden
En gülde middelmaet, die ick soo waerdigh houw.
Te tamm waer all te stijf, te wild waer all te rouw;
Daer is wat tusschen tween, dat tweederhands begeeren
Voldoen kan, tam en wild, en dit door dat vermeeren:
Gelijck wat etens, dorst, wat drinckens, honger maeckt;
Gelijck langh slaepen weckt en langh gewaeck vervaeckt.
Den tammen lust voldoen vier wonderlicke dreven [2])
Van Eicken saeghbaer hout, van Boomen die daer streven
Om dickte byder aerd, om hooghten in de lucht,
Om breedten onder weegh en groen en koel gerucht.
'k Heb saeghbaer hout genoemt: maer laet het niemand wagen,
Mijn Trouw-verlaet t' ontdoen, mijn' Dreven om te sagen:
Daer's Potgeld, soo men 't heet; siet dit voor Poot-geld aen.
Ick segg' het eew voor eew, Kinds kinderen, laet staen
En brandt of warmt u niet aen hout dat ick hiet waschen:
Ondanckbaer' erffeniss en is niet af te waschen:
Ten minsten moet hy doen het geen de Sterver hiet,
Die 't leven door hem kreegh en van sijn' sweet geniet.
Twee dingen scheid ick uyt, het derde moet ick dulden:
Onschuldigh Brood-gebreck' sal u voor eerst ontschulden:
En, d' allerleste nood is buyten alle wett;
Gods Koningh heeft sijn maegh met Autaer-brood ontsett;
Maer welvaert doll gespilt is verr van mijn medoogen:
Hy is noyt bystand waerd die noyt heeft willen doogen.
Daer aen volght ouderdom van Eicken die vergaen:
Men spaertse te vergeefs, die niet en konnen staen
Maer daer den ouden stam ontstaet, staet haest een jonge:
Soo sal mijn na-kinds kind, schoon ick het niet bedonge,
Gedencken, daer een man in 't vechten werd gevelt,
Dat daet'lick in de ry een versch man werdt herstelt.
Oock staet de wereld soo; die schael moet even drijven,
Pas soo veel schepsels niew verschijnen als ontlijven;

[1]) Zie *Plattegrond*, lett. N. O. P.
[2]) *Ibid.* lett. O. P.

Of 't waer een le'ege wer'ld, daer in wy Borgers zijn,
Of langh waers' overkropt, geborsten van de pijn.
't Lest (dat ick lijden moet) is 't all-gemeene lijden
Van 's Vaderlands verderf. Staen die bebloedde tijden
In 't eewige beschick van Gods voorsienigheit:
Moet Holland eens niet zijn, of Niet zijn; is 't geseit
By, dien sien seggen is, en seggen doen, en heden
En morgen 't selfde punt, dat Holland weer bestreden,
Weer overstreden zy, weer werdde soo het was;
Doe 't in zijn kolen smoockt' en smoorden in sijn 'ass;
Moet dat rad noch eens om, broeyt Spagnen nog een' toelegh
Van Thiende penningh-dwangh, en leght het maer de roe wegh
Tot dat het onvoorsiens sijn' geesselingh hervatt',
En drijv' ons tot den keur ven mutsaerd en van Rad,
Of van versworen trouw en van versaeckt gevoelen;
Sal sich dat heete bloed noch eens op 't onse koelen;
(God zy genadiger, en weer' den droeven dagh)
Dan is mijn will geen will, en, als heel Holland lagh,
En waer 't niet redelick dat Hofwijck over end stond;
Van nu af schrab ick uyt wat in mijn Testament stond:
Als 't Vaderland vergaet zijn mijn' voor-sorgen uyt:
't Is reden dat de vracht versincke met de schuyt.
Soo zijn 't vier dreven dan, en altoos weer vier' dreven,
Die 't Bosch verr en naer by sijn prachtighst aensien geven:
Als ick soo spreken magh, van bijds viermael 't Voorhout,
Van verre 't hooge groen van 't Mast en Liesen hout.
Breda vergeve my, en oock den Haegh, dit roemen;
Hier derv ick 't Eicken loof by 't Linden blad wel noemen:
Daer sien ick niet als Mast, en Eick, en Elst en Berck:
Tot mijnent 't selve groen, en even 't selve werck.
Hier buygh ick voor Breda; mijn' Masten zijn haer' kind'ren;
't Heeft Frederick belieft sijn hout-gewasch te mind'ren,
Om 't mijne te versien: 't zijn Jofferen van 't Land,
Mijns Vaders vaderland, die ick heb voortgeplant:
'k Segg Jofferen, noch eens: 'k mochts' ed'le wijfjes noemen;
Bredaesche wijfjes, jae, maer die ick derve roemen
Op Hofwijck Haeghs gemaeckt te hebben en Hof-wijs:
Daer warren 's onder een als overgroeyend rijs:
Hier staen sy zedighlick en proncken daer sy stonden,
Daers' eerst verhijlickten aen 't Sand-schap mijner gronden:

waar zij van den beginne af gedaan hebben, ... de echtverbintenis sloten met mijne zandgronden.

Daer staen 's in 't wild gerucht van kinders kind'ren; hier
Als maeghden, sonder meit of kinderen getier.
'k Laet yeder overslaen welck zijn de liefste gasten,
Gevolghde of ongevolghd': ick derf 't niet ondertasten;
Men krijght' er sulck' en sulck', en houdt sich wel te vre'en,
Maer, heeft uw gast geen sleep van aanhangh, soeckt' er geen.
Dit volckjen heb ick t' huys gehaelt, als kaele wichten,
En van der jeught gefockt, en voor my leeren swichten.
Neemt dat ick Rhee of Hind gerooft hebb' uyt het wald,
En in mijn' wildbaen ruym en lieffelick gestallt.
Soo ben ick altoos 't huys, en altoos by de dieren,
Die t' haerent Mensch noch Beest, maer my tot mijnent vieren.
Neemt dat ick uyt Brasil Tapouijers hebb' ontleent,
En blinde Heidenen met Christen melck gespeent:
't Is swart volck, maer dat swart is vell-diep, en van binnen
Maeck ickse mijns gelijck; dienstbaer, in blancke sinnen;
Soo passen 's op 't gemack van diese voedt en houdt.
Soo doen mijn' Bruyntjens oock, mijn Wijfjens uyt het woud:
Besiet hoe vriendelick sy my staen en beluymen:
Als seiden sy, Lands-heer, geniet ons' groene pluymen:
Is 't heet, wy keeren u 't beswaeren van den dagh;
Is 't koud, wy decken u voor al dat nijpen magh,
En onse dienstbaerheit hanght aen geen' Jaer-getijden;
Daer dient 'er by de Maend; wy konnen doen en lijden
Het rond jaer uyt en in met eenerley gelaet,
Wat Eicken, 't stercke blad, nauw 's Somers uyt en staet;
Ja, dese trouw munt uyt, en spant haer' fierste krachten
In 't felste van de locht, in 't langste van de nachten;
Maeckt staet op vrienden, die op voorspoed niet en gaen,
Maer in den tegenspoed als kop're mueren staen.
Twee troppen tell ick hier die sulcken taele spreken
En kruys-weeghs over een mijn Bosch in vieren breken.
Soo most de deelingh zijn; dat weet de minste Kock,
En all dat oyt ontsagh eens Hovemeesters stock.
Twee schot'len eener sopp op eene zij te schicken!
Daer soud' een swanger Vrouw, jae bergen, van verschricken:
Ten minsten slaet het een den hongers lust ter neer:

Soo fier is 't keel-gat self, soo speelt het oock den Heer:
Ick swijgh van andere, die oock haer weetjen weten,
En houden haer gebruyck soo kostelick als eten.
'k Hebb dan op 't Kruys gepast, gelijck 't de dis-konst noemt:
En vraeght ghy of ick 's my met reden hebb beroemt?
Lett op den overhoeck; ghy vindt hem naer den regel
In evenredigheit soo vierkant als een tegel:
Dat doet een Eicken block, verstaet een perck van groen,
Daer Eickjens Nutt, Vermaeck en Heerlickheit voldoen;
Hegh-houtje recht en kromm, dat om de seven jaeren
Sijn' Meester leert hoe soet genieten is, en spaeren,
(Elck in de middelmaet en ten besetten tijd)
Hoe goed een kleedsel is dat dient en niet en slijt,
Dat, zijnde, warm en koel, niet zijnde, warm kan maken.
Soo doen mijn Eickentjens; Ick laet den Honds-dagh blaken
Op 't steilste van den Noen; Ick laat het Noorder guer
Sijn scherpste buijen toe, mijn groene dack en muer
Belett mij wederzijds het sweeten en het beven:
En in de leckerny van dit staegh stervend leven
Hebb ick altoos getelt het dobbele geniet
Van yet verheugelicks op 't kantjen van 't verdriet;
Op 't kantjen, sonder schroom, soo dat vast and're smaken
Het gene my genaeckt, en niet en kan geraken.
't Zij goed of quade sinn, ick voel mijn' voorspoed bet,
Als yemands tegenspoed daer nevens werdt gesett.
Ick scheppe geen vermaeck in mijnes naesten lijden:
Maer, als hij 't lijden moet, soo kan ick my verblijden
In dat ick 't niet en lij. Geeft my een blockje land,
Een Eiland als een' vuyst, bezeet van allen kant,
Bezeet van sulcken diep, dat op het minste blaesen,
Sijn' holle baeren stouwt gelijck de groote dwaesen,
Die met bergh over bergh ten Hemel wilden gaen,
En grijpen naer de Sonn en treden op de Maen;
Geeft my dat Eyland rijck van Beemden en van Koren,
Geeft my een huys daer in om weelde te bekoren,
Geeft my Bosch om dat Huys, en langhs mijn steile strand
Of opgeworpen Hout, of uyt de konst geplantt;
Siet my daer wandelen vry van den brand van 't Zuyen,
Van Oost en Wester vlaegh en van de Noorder buyen;
Siet my daer sorgeloos van d' een en d' ander hoeck

Vertreden mijn gepeins, of oock een beter Boeck
Een wijser mans gepeins, terwijl een' vloot van Zeilen,
Die storm en holle zee den anderen toe kellen,
Gedreight werdt gangh voor gangh met 's levens lesten krack
Op mijner stranden klipp: denckt of ick mijn gemack
Afsteken sie als 't witt by 't swart van die elende;
Denckt of ick my rondom, als in mijn' roosen, wende;
Terwijl dat arme volck de handen van 't geschrobb
Van touw en takel zeer ten duyst'ren hemel op
Met kromme knijen streckt: denckt of 't mijn' lust verdobbelt
Dat ick soo veiligh sitt, en mijns gelijck soo tobbelt,
Soo dobbelt om sijn lijf. Soo gaet het allerweeghs,
Hoe dichter onlust is by wellust, hoe meer deeghs.
En soo doet Vrouw Natuer, in vele van haer' wercken,
Het wederstrijdige door 't strijdige verstercken:
Soo werdt de kelder warm als 't ys in 't water leit,
Soo werdt de kelder kout als 't somer-veld verheidt.
Soo sitt ick in mijn' kluys van Eicken, in mijn kluysje,
In mijn' gevonden hoeck, mijn ongevonden huisje;
Hoe 't buyten banger brandt: hoe koeler en min bangh,
Hoe 't buyten wilder waeyt, hoe louwer, in den drangh
Van blaertjens die ick hoor rondom mij henen ruyschen,
Maer als de baeren doen die op mijn' klippen bruyschen,
En doen my minder leed dan of sy 't niet en de'en,
Omdat ick ongemack verneem, en lijde's geen.
Wat scheelt het of my dit een Bosjen of een Boss doet?
Wie leeft van overschot? de weide die den oss voedt
Is voor hem all' de wer'ld, en hondert mergen gras
En doet hem niet meer nuts dan of 't'er niet en was;
En duysend roeden houts en sou my niet meer strecken,
Dan minder, die mij hier verlustigen en decken.
Kost yeder dat verstaen, wat waer de gierigheit
In haer holl kaeck-gebeent een schoon gebit geleit?
Noch werdt mijn' kleinigheit gebaet met ander voordeel:
De mensch is altoos mensch; neemt rijp en onrijp oordeel,
Neemt sinnen oud of jongh; zoo menig als wij zijn,
Veranderen geeft vreughd, en niet verand'ren pijn.
Die vreughd is in mijn' macht, die pijne kan ick schouwen,
Soo haest mijn keure mij will schijnen te berouwen;
Gelijk de siecke mann het eene Bedd verveelt,
Tot dat hij 't ander proeft, en dat het niet en scheelt

Van 't eerste sijn gemack. Zoo ruyl ick Berck voor Eicken,
En Elst voor Bercken-bosch. Bey kan ick soo bereicken
Dat dit voor onder-, dat voor opperkleed verstreckt,
Dat gen' als mantel, dit als Broeck en Wambas deckt.
De Bercken staan om mij als Toortsen, die in Kercken
Niet half zoo dienstig staen en druypen op de Sercken;
Blanck-stammigh is de Boom, gelijk 't wasch van de Bije,
Sijn maker, werdt onthaelt; noch is 't veel dat ick 't sie,
Soo duyster is 't in 't groen, soo groen is 't in den duyster;
Den duyster, daer ontrent de flickerighste luyster
Van Wolle-weverij, die t'huys mijn' mueren deckt,
Nau voor een' schaduwe van somer-groente streckt.
Wat magh de sotte konst haer selven onderwinden?
Haer uytterste geweld is qualick werck van blinden,
By 't minste Bercken-blad, den minsten Elsen-tack,
Mijn' muer tapijten hier, mijn' sold'ringh en mijn dack.
In dese wonderen bergh ick de soetigheden
Van mijn' gesnoepten tijd: hier spreeck ick met de Reden,
Met my, met d' eenigheit, met vrienden verr van my,
Met eewen, goed of quaed, te komen, of verby.
Maer 't is altoos geen ernst: ick hoord'er oock wel spreken;
Soo sich een vriend met my in 't groene komt versteken,
En op de praete-banck, van zoden daer geplant,
Sijn uurtjens wagen will en helpense van kant.
Neemt een' gelyckeniss tot keers-licht van mijn' reden:
De Peerel-visscher duyckt tot dat hij gansch beneden
Den bodem van de Kuyp die 't zilte Zee-natt houdt,
Geluckelick betreedt en als sijn' acker bouwt:
Daar tast en grabbelt hij naer Oesters, die haer' schaelen,
En daer sy groot af gaen, sijns lijfs gevaer betaelen:
Maer 't is niet altoos prijs in sulcken Lotery:
De Nieten zijn te veel: noch is de Visscher bly,
Als baet by lasten komt, en d'een den ander' dragen.
Die in mijn' groene Meer met my den brand der dagen,
Of booser weer ontsitt, is hier als op den grond
Van een' ontstelde Zee; de baeren, boven rond,
Gaen als 't den wind behaeght; beneden is 't still water;
Daer soeck ick peerelen, ick en mijn mede-prater;
Maer beter peerelen dan daer den Indiaen
Sijn' adem om verkracht, en hanghts' ons Vrouw-volck aen;
Die kraelen zijn maer kalck: by d'onse niet te tellen,

By d'onse maer Ayuyn van schilferende schellen,
By d'onse maer schotsch goed. Ons' peerelen zijn puyck
Van Deughd of Wetenschapp, bey dingen van gebruyck:
Die soecken wy in 't still, in 't groen diep mijner baeren,
Mijn' Zee van bladeren, die wy wel hooren baeren
En ruyschen over ons, maer die ons niet en deert.
Daer visschen wy somtijds yet dat ons sticht of leert:
Daer mischen wy somtijds dat stichten kan of leeren;
Gedachten gaen als wind, en buytelen en keeren,
En springen Oost uyt West, eer dat hy 't weet die denckt,
Eer dat hy met een oogh of met een oogh-scheel wenckt:
Soo slipt men lichtelick van goed' in slechter sinnen;
Die dan uyt d'eene Webb een' andere verspinnen;
En warren in een' knoop van soete voddery,
Dat's dan een mis-slagh van verloren Visschery,
Een' Schotsche Peerel, of een' Oester-schelp die holl is:
Soo komt het dat de mensch stracks zedigh en straks doll is;
Jae, neemt van 't stadighste; 't schijnt levend Vleesch en Bloed,
En all, de menschlickheit beweeght by Ebb en Vloed:
Ernst will getempert zijn. Jock wild'er onder wesen:
Ick hebb het soo gesien, ick hebb het soo gelesen;
Wy zijn geen' Engelen: De Reden doet haer best,
Maer 't wispeltureloos en komt niet als op 't lest.
'k Will uyt mijn' Bossjens niet; daer is noch wat te hooren:
Is 't mogelick voorbij, het tuyt noch in mijn' ooren.
'k Spreek van geen' Nachtegael; die heeft'er oock sijn nest,
En maeckt'er meer geschals dan all' de vlugge rest;
'k Spreeck van gevogelte met kostelicker veeren,
Veel aerdiger gebeckt, en in veel langer kleeren.
Voor allen noem ick een' Utricia voor all,
Ons' Swaen, of ons' Swaenin, of hoemens' heeten sal.
Die hebb ick hier gehoort, die dunckt my noch te hooren,
Die hebb ick hier gesien de Nachtegaelen stooren,
Gelijck de Morgenstond de fierste sterren stoort,
En houdt alleen het Veld, en vleidt sich met die moord,
En pronckt met dat gesagh. Aensienlickste der Vrouwen,
Aenhoorlickste daer toe; ick hebb 't soo wel onthouwen,
Wat dat ghy schoon geschals gemaeckt hebt in dit groen,
In dit still wilde louw, dat ick 't u noch hoor doen,
Noch voor de waerheit houw, dat van mijn' beste boomen

De beste naer uw' keel mijn Bosch in zijn gekomen,
Noch voor mirakel houw, hoe 't mog'lick is geweest,
Dat daer gelegert hebb' soo veelerhande Beest
Als ghy d'er hebt gelockt; waer d' Olijfanten stonden,
Waer Dromedarissen en Kemels ruymte vonden,
Waer d'Esel en de Bock, het Vercken en den Uyl;
Want, liegh ick van haer' komst soo valt d' history vuyl.
Die haer' komst van eertijds op 't spel der Grieksche veelen
De wereld heeft verthoont met min gewelds van keelen.
Maer ick verdien geloof van 't Vercken en den Bock,
Van d' Esel en den Uyl; die uw gesangh betrock;
Daer hebb ick menighmael getuygh af moeten wesen,
En schrick'er nu noch voor, en voel mijn haer geresen,
Als 't my te voren komt, 't onlijdelick gehoor
Van Beesten Mensch-gelijk, dat's Esels sonder oor.
Sy staen my in den wegh, sy wegen my op 't herte,
En, zijn sy onvernoeght, dry vierendeel der smerte
Gevoel ick ruym en suer: sy wenschen sich 't gat uyt,
Ick wensch haer daer geen' tangh gekent werdt uyt een' Luyt:
Men wenscht haer in de Hell, maer ick en ben soo fell niet;
Daer is een ander Hell, of die wat naer de Hell siet,
De boven aerdsche Hell, de Hell van misverstand,
Van Kercken-scheuringen, van twist in Stad en Land,
Van onminn tusschen Bloed en Swagerschap om erf-quaed,
(Dat heden erf-goed heet); en all dat op den kerf staet
Van tweespalts vuyl bedrijf: daer voegense wel by,
En 't scheel is wel gedeelt; Sy vrolick, en ick bly:
Nu is 't geselschap goed, wy sonder haer gebleven,
Sy sonder ons gegaen in 't soetste van haer leven,
In 't eewigh mis-geluyd van tweeklancks wreede snaer.
't Is onbezeffelick, 't is grouwelick, maer waer.
Daar zijns' aen 't hoogste lot van haer' bevallickheden:
En, als men 't overslaet, het heeft de selve reden,
Goed mengelmoes van smaeck, van reuck, van Verv, van toon,
Dat is het uyterste van menschen-mog'lick schoon,
Te schouwen met een' haet die niet en is om soenen.
Wat seght ghy *** die van 't hoofd tot de schoenen
Verstant en reden zijt, die ick soo veel betrouw,
Dat ick, wat u mishaeght, voor onbevallick houw;
Dat ick toon toons genoot, en snaar op snaar gespannen
Mijn oor betrecken laet om datse 't uw vermannen;

Wat seght ghy van den aerd van menschen die noch snaer,
Noch keele-werck meer en smaeckt dan of het houtskool waer;
Wat seght ghy van uw' Luyt, uw Boogh en uw' Clauwieren,
Die uw' thien vingeren soo weten te bestieren,
Dat, waer ick meester van thien sinnen tot de vijf,
Sy roerden in my om het mergh van ziel en lijf;
Is 't walgelick gerecht, is 't voedsel om vermuylen?
Ghy schrickt van eigen lof met eigen lof te vuylen:
Ghy weet het, maer uw deughd waer ondeughd en wat meer
Soo sy maer scheen den prijs te weten van haer' eer.
Weet ghy 't dan ongeseght; Ick weet het en wil 't seggen:
De reden moet hun selfs dwers in den wege leggen,
Die d'evenredenheit van toonen, uw' of mijn',
Of schuppen met vermaeck, of herbergen met pijn.
Want (tusschen ons alleen) wat schroom ick goed te vinden
Dat u bevallen kan? ick ben niet van de blinden
Die 't niet en zijn als t'huis: maer, nu ghy 't seght, is 't waer,
Daer is, ten minsten, wat verdraeg'licks in mijn' snaer;
En d'een nakomelingh of d'ander sal 't gestanden;
Somwylen heb ick yets gebaert uyt hoofd of handen,
Dat tegen d'opspraeck moght: en daer weet Sion van,
En dien ick 't heiligh lied heb na gebootst, Gods mann,
De mann na 's Heeren hert; en, die wat nau kan keuren,
Sal mog'lick oordeelen, dat sulcken slagh van neuren,
Op sulcke woorden past; En, als ick 't seggen moght,
Dat geen bevallicker geweld en is bedocht
Om 't sterck en 't lieffelick van 's Koninghs diep bewegen
Ten naesten by te gaen en billick nae te plegen.
Nu will ick uyt het Bosch; Het stinckt'er naer mijn mond,
En die naer eigen roem, die noyt mond wel en stond.
Maer seggen blijft geseght; Of 't Waerheit is, of logen,
Of 't Witt is, of geen Doel, die pijl is afgevlogen.
Hey! daer ick pijlen noem en magh ick noch niet wegh:
'k Heb noch meer wederwercks ten Noorden van den wegh.
Gebuéren in 't Zuyd-west, beleefde Mann en Vrouwen,
Leen-volger van den naem die niet en sal verouwen,
Soo langh daer Hoonaerts zijn van ondeughd, die den lof
Uws Vaders machtigh zijn te scheiden uyt sijn stof:
Gebuer en soet gesinn, weest doenders en weest tuygen;
Brenght Pijl en Koker toe, laet Spaensche Bogen buygen,
En beter' Engelsche dan daer men heden siet

Dat Vader me' na Soon en Soon na Vader schiet:
Ons lust geen Menschenvleesch te priemen of te scheuren:
Ick wacht u voor een' Doel, dien 't beter kan gebeuren
Dan Heiligh Bastiaen, te lijden sonder pijn,
Als wijse lien, gequetst en niet geraeckt te zijn,
Veel' scheuten uyt te staen, en willense niet voelen:
Mijn Doel is als een Bergh, mijn Bergh is als dry Doelen,
Of een' de hand versaeckt', of mogelick de Boogh,
Of een' een tamme Pijl gelijck een' Wild' ontvloogh,
Daer's borge voor de schand, 't is hier meer konst te missen,
Dan elders op 't vierkant van zes voet doels te gissen;
't Is altoos, Penn of Lapp, of Witt, of emmers, Bergh.
Denckt dat men u wat gelds in blinde lotingh vergh':
Al treckt ghy veeltijds mis 't is troostelick om hooren,
Dat die het sijne mist niet all en heeft verloren;
Een doosjen is een Niet, een Spiegeltjen, een' Spell,
Maer, als 't maer Wat en is, al is 't geen Wat, 't is wel.
God selver neemt het soo: wy micken op sijn Wetten,
En treffen nu en dan; maar, met het minst versetten,
Wild zijn de schoten, wild, en wijt van 't Heiligh witt:
Maer hy, die voll Gerechts en voll Medoogens sitt,
Hooft-richter van sijn mensch, sijn schepsel, duydt den misschoot
Van een welmeenend hert, als of het wel en wis schoot.
Hoe komt de mensch soo wijs of liever, hoe soo geck,
Hoe spant hij sulcken oogh, soo vinnigh, in 't gebreck
Van syns gelycken vat: will die geen mis-slag dulden,
Die dag'licks seggen moet, vergeeft ons onse schulden?
't Is wonder, een blind mann, die stadigh valt of dwaelt,
Is d'eerste die sijn' Broer, sijn' blinden Broer, behaelt.
Is 't speeltjen op sijn hooghst, en zijn wy moe geschoten?
O neen, 't is op sijn laeghst: mijn' lieve Schutt-genoten,
Siet steiler in de locht; wij hebben schooner werck.
Daer staet'er een in spijt van 't haentje van de Kerck,
Ten einde van een' stengh en drilt als of hij leefde,
En sijn gevaer verstond, en voor ons' pijlen beefde:
Hy schreewde, waer hy niet een Papegaey van hout,
En waer veel liever in een' warme koy gekrouwt,
Dan dus van onderen gepeutert in sijn' veeren:
Hem moeten wy te lijf; die 't niet en kan, magh 't leeren;
De Kempen konnen 't wel, en all' de Meyerij;

Ten minsten is het geen' verboden weyery:
De wett seght, veer met veer; wy nemen 't niet soo teertjens,
Het komt ten naesten by, 't is hout met hout, en veertjens.
    Daer light hy: wat een' vreughd! wat kan daer tegen op!
Daer's een onnosel beest geresen tot den topp,
En uyt den topp gelicht: Zijn 't niet ons' oude perten?
't Hoogh doet ons seer in 't oogh: stracks trecken wy't ter herten,
En wenschen 't naer om laegh: rijst yemant in geluck
Van eeren? halsen werck; 't is yeder een sijn stuck,
Ten minsten met fenijn van nijdige gedachten
Te schieten naer sijn' vlagg, en op sijn' vall te wachten;
Als of 't ons beter gingh in yemands minder wel:
En, als men 't seggen magh, daer springht'er uyt haer vell
Van vreughden, als een valt die haer, wat hoogh verheven,
Een' nijd-blein in haer oogh onschuldigh hebb' gegeven:
En laet ons op den wegh sien struyck'len by gevall
Die 't niet verdient en heeft, wy lacchen om den vall.
Hoe d'ongerechtigheit haer selfs weet te bekeuren!
Wy grimmen om dien lach, als 't ons komt te gebeuren.
    Bekeur ick dan 't gelacch van onse wilde vreughd;
Van ons getuymelt beest? ô neen, ick prijs de deughd
Des Schutters dien sijn pijl, sijn' pees, sijn boogh, sijn' oogen,
Sijn' taeye zenuwen voor die reis niet bedrogen.
Meer sal ick 't prijsen, meer, als 't noch en noch een' mael,
En noch een' mael geschiet: nu hangh ick 't in de schael,
Of 't heele konst of half, of 't half geluck of heel is.
Ick tast aan dese stropp, om dat 't mijn' eigen keel is,
Die ick'er me benauw; wie ghy my kent of niet,
Mistrouwt het weinige dat m'aen my hoort of siet:
'k Hebb wel een Papegaey een' vleugel af geschoren.
Met een bevallich woord: (of sulcken slag van ooren
Vernam 't dien 't beviel) och armen! maer 't is miss,
Soo 't my te voller eer oyt toegerekent is.
't Geval heeft mè gedaen; en die 't my noch eens verghde,
En noch eens, en noch eens, souw sien hoe ick my berghde,
En in mijn selven doock, daer 't holl is; als een vat
Dat van een klopjen bomt, en laedt noch droogh noch natt.
t' En is geen achterklapp; ick segg 't voor son en sterren;
'k Sie menigh averechts voor-oordeel op het pad:

'k Sie groot geluck betracht, en even op gevatt,
Of 't groote wijsheit waer; 'k sie uytkomste van saken,
Of's uyt den Hemel viel en stortte door de daken:
'k Sie de geluckige, daer 't soo op solder leeckt,
Voor d'allerkloeckste gaen, daer niet aen en gebreeckt:
En God weet hoe 't'er staet, en of sy niet en dachten,
Sy waren aen de Caep als sy't voor Java brachten.
Wel toch! tot Java toe? ey siet, hoe vlieght de wind
Van menschen-mijmeringh, hoe vind ick my versint!
Ick maeck den wijsen mann, den Doctor en den Leeraar,
Oud schoolkint, maer och Heer, in 't voorste van myn leer-jaer:
Ick sie suer buytens tijds: 't is aengenaem en fraey:
'k Stoof soute saucen tot een houte Papegaey.
Nu, Buervolck, voor de moeyt van d'onlust, weest te vreden
Een treedjen min of meer mijn Bergh-werck op te treden:
Ghy sijt in 't vlack voldaen, de niewigheit van 't hoogh
Sal uw' vermoeyden voet ontmoeyen door uw oogh.
Mijn, noem ick 't sonder roem, of met roem, een van beiden;
Sijn' afkomst is bekent en van my niet te scheiden,
(Sijn' opkomst seid' ick best) ten kortsten uyt geseit,
't En is geen Bergh van weeld', maer van Barmhertigheit:
Erbarmt u van 't verhael: Ick most barmhertigh wesen,
En komense te hulp, die met haer quynend wesen
Met eenen voet in 't graf (soo staen sy trouwens noch,
Mijn' Eicken) riepen, moord, van 't schadelick bedrogh,
Dat haer, op hoop van winst, uyt Eickens waerde gronden
In 't sand bracht, daerse nu soo stierven als sy stonden:
In 't Rood Sand, soo ick meen, de Turf-asch van de Hell,
Die noch brand nae haer dood, en is als kôol, soo fell.
Soo stonden Boom voor Boom, als ick, op heete kolen;
En aen haer' kruynen bleêck het roosten van haer' solen:
't Fenijn diend' onder uyt: 't en diende niet; het most:
Wie kond'er tegenstaen? de Reden zeid 't, en Post;
Post, die de Reden heeft veel meer roems doen bereicken,
In 't stellen van soo veel Pilaeren schier als Eicken,
Dan hem van Hofwijck komt, sijn vormsel niettemin,
Gevroevrouwt door sijn' Pen, met dat het uyt den sinn,
Den reden-rijcken sinn van Campen wierdt geboren,
Van Campen, dien die eer voor eewigh toe sal hooren

Van 't blinde Nederlands mis-bouwende gesicht
De vuyle Gotsche schell te hebben afgelicht.
Sijn' Reden seid' het mé: 't vergift most uyt der aerden;
De mijne seidt'er bij: flucks wagens en flucks paerden
By dusenden, niet min, die my van dat geweld
Ontlasten voor mijn rust, mijn lust en [1]) oock mijn' geld.
Nu was de Hell berooft en all' de boosheit boven:
Waer henen met het vuyl? het had ons overstoven
En weer op niews verra'en, 't en waer ick 't meester was.
Mijn bueren vraeghden wel naer Sand, maer naer geen' Ass.
Soo keerde Nood in Deughd: 'k most bergen wat ik roeyde:
Dat bergen wierd een Bergh[2]), die tot des' hooghde groeyde.
Wild most hy daer niet zijn: eerst wierd hij onder tamm,
Met dat ick hem besnoeyde en hier gaf en daer nam;
Flucks wierd hy klockerond, gelijk 't spoor van een' passer.
Bewaeren is meer konst dan krijgen is: hy was'er,
Hy most behouden zijn. Ick vongh hem in dit nett,
In dese groene Muts; die werd hem opgesett,
Als gaende nu te bedd om slapers-wijs te dienen,
Met gras en bloemekens. Nu geef ick het in tienen,
Dit raedsel, wie het zij, die 't van mij niet en weet
Hoe 't innerst ingewand van desen Schoon-schijn heet.
Van buyten staet hy groen en soeckt my te believen
Met kruydjens velerhand, gespeckt met Matelieven,
Van binnen is hy ross, verrader-lick: of rood
Van schaemte; Lett daer op, ghy die een' swacke boot
Door 's Werelds baeren voert: daer moeten sich, niet Bergen,
Maer menschen als mijn Bergh, die binnen alles bergen
Wat boos en on-recht heet, van buyten in een' schijn,
Die haer meer Engelen dan Menschen maeckt te zijn.
Schrickt oock wat voor rood sand, ghy Groene-wambas-kalven,
Die u heel Meesters houdt, en niet en weet ten halven;
De Berghjens die ghy vleidt zijn blanck en groen om 't seerst,
En 't lacchter u all toe, dewijl ghy op uw teerst
Tot op den Bodem toe gras-boter meent te vinden:
Maar 't is'er sorgelick te treden voor de blinden:
Gesuykert is de korst, de Taerte menighmael
Van Gall of Aloë, en 't vriendelick onthael

[1]) Eerste Uitg. *voor mijn lust en mijn geld.*
[2]) Zie: *Plattegrond*, Lett. K.

Van 't Meisje werdt rood sand; Als de beloften uit zijn,
En 't Bruylofts bed verkroockt: dan moet ghy haar te buyt zijn,
En klagen sonder hulp, dat u een vriend'lijk vell
Gevoert heeft (ick en weet niet heeters) in de Hell.
Doet oock u self bescheit, Moer Evas echte kind'ren,
Stall-lichtjens voor de Mans, ick will u niet verhind'ren
Uw weer-woord uyt te slaen: het deckt oock wel rood sand
Dat ghy tot onsent licht soudt nemen voor goed Land:
Die lieffelicke korst van buygen en van strijcken,
Van sterven lit voor lit, uer voor uer te beswijcken,
Berght veeltijds (lett, veeltijds) soo wonderlicken aerd,
Dat ghy het beter wist, gescheiden, als gepaert.
Dus ben ick Heer in 't groen van Roodenbergh geworden.
Dat was te trotsen Van, om soo slecht uyt te herden.
Daer most wat aensiens op, soo dat mijn niew besitt
Ten minsten wierd vereert met kyckers, Wat is dit?
Dat luckte wiss en well; 'k vermoeyde Land en luyden,
Met vragen, kijck, kijck, kijck, wat heeft dit te beduyden?
Wat werpt de Zee all op? wat of dit werden sal?
En 't vragen werde meest voldaen met, Niet-met-all.
Maar met een Niet-met-all, dat antwoord moght verstrecken,
Daer een's neuswijsigheid tot vragens toe mocht recken,
Wat 's Menschen Neus beduydt in 't schoonste van syn hoofd
En wat mans tepelen, en Vrouwen kinn gekloofft,
Wat putjens in haer' wangh, wat kuyten aen ons' beenen,
En, als men 't nauwer nam, wat nagelen aen teenen?
Men antwoordt, Niet-met-all, en 't is niet mis geseit;
Maer, sien wy scherper toe, 't en is maer half bescheit.
Daer is een Niet-met-all, dat noodigh werdt gepresen,
Om dat het noodigh is, en noodigh moet het wesen,
Om dat het God beval te wesen dat het is;
Dat noodigh is 't cieraet van 't schepsel, en, gewiss,
Gods hand-meid voeght al om het Goed en 't Cierlick 't-samen.
Nature past daer op, wy weten 't als ons' naemen;
En daerom voeght het ons een voeghlick Niet-met-all
Te dulden, hoe het zij, by konst of by gevall.
By konst of by gevall, naer 't yemand lust te doopen,[1])

[1]) Zie: *Plattegrond*, Lett. Δ.

Daer is wat cierlickheits myn Berghjen op gekropen,
Wat tuytighs sonder dienst, wat aensiens sonder nutt
De groene Muts was yet voor 't hoofd en sijn beschutt,
Maer 't pluysken moster op, of 't was geen' Muts by Mutsen
Van aensien aen te sien. Soo raeckten ick aen 't klutsen,
Aen 't klampen stijl aen stijl, en dêel aen wederdêel,
Die ick eendrachtigh bond aen een' verborgen steel,
Gelijck een rugge-been met ribben of met graeten
Vleesch of visch t'samen houdt, en niet en kan verlaeten,
Dan als sy bey vergaen; dat maeksel scheen geplantt;
Maer 't hongh aen 't rugge-been; en woegh niet op het sand;
Daer most ick in versien; men had my sunst verwesen,
Als die noyt Heiligh blad in Grieckseh en hadd gelesen.
    Doe 't uyt den koker quam van steigeringhs besleur,
Verscheen daer, wat? een Spell, een' Naeld, of sulck'en leur;
En stack, als naeld of spell, in d'ooren en in d'oogen:
In d'oogen, daer men 't sagh, in d'ooren daer het logen
Of waerheit over droegh, soo 't was of niet en was.
Wat raed? 't was aen den wegh; daer 't altoos voll gebass
Van stoute keffers is: die dat niet kan verdouwen,
Moet naer Egypten toe, en in de Sand-Zee bouwen.
    Maer honden werden mack van vreemden veel te sien:
Soo werdt de vreemdigheit onvreemt voor sulcke lien:
Soo wierd mijn' opspraeck gunst, soo temden zich de sotten:
Eerst hiet ick Schots alleen, doe wierden wy all' Schotten,
En sagen 't Schotsche werck voor wat gedooghlicks aen;
De slechtste van gewoont, de wijste door vermaen
Van haer' geheugeniss; daer 's in geschreven vonden,
Hoe sulcke Bakens noch oud Roomen niet mis-stonden,
Noch 't niewe niet mis-staen, en wat oud Roomen dé,
Om sulcke wonderen te schepen over Zee,
En wat niew Roomen doet, en wat het derft verteeren,
Om sulcke wonderen weer gaen en staen te leeren.
Vijf duysend ponden steens, en dat twee hondert mael,
Moet daer bewogen zijn en hangen in de Schael,
En staen weer op sijn lijf, en konnen noch eens vallen:
En all, om (als ick sey) een çierlick Niet met allen,
Een' statig' ydelheit, of, soo 't wat beter is,
Tot's Stichters sterfflicke, maer doch, gedachteniss.
    Hadd ick 't daer oock gemunt? Ick kan 't niet heel ontkennen:

F Toespeling op Mattheus VII, 26: „En een iegelijk, die deze woorden hoort en dezelve niet doet, die zal bij een man vergeleken worden, die zijn huis op het zand gebouwd heeft."

Heilig blad in Griecksch = het Nieuwe Testament

Mijn Maecksel was van hout; maer, na de jaeren rennen,
En mijne zijn gerent naer 't einde van de baen,
My docht een houten bouw kost langh na my bestaen,
En, of hy 't niet en kost, sy konden 't hem wel leeren,
Die na my souden zijn, en sijn' verrottingh weeren
Met sorgh van onderhout. Dat nam ick voor geen' schand:
Soo, seid ick, leeft het all dat water voed of land:
Des menschen leven selfs bestaet maer by het lappen
Van dagelicks niew aes: en altoos sal men tappen
Uyt Heidelberghs voll vat en van den selven wijn,
Soo langh daer vullers en hervullers sullen zijn.
Dus rekend' ick alleen, en sonder Waerd te hooren,
En menschen stonden 't toe: maer 't quam my niew te voren
Dat uyt den Hemel quam; als of 't een' stemme waer,
Die sey, Mans-maeckseltje, staet af, en gaet van daer.
Gods seggen en Gods doen gaen t' saemen; als de winden
Haer dreigen en haer' drift, haer snuyven en haer slinden:
Gods schicken is Gods doen, en 't is niet eer gedacht
(Ick spreeck het menschelick tot menschen) als volbracht.
Gods woord quam en Gods wind, met ongehoorder buyen,
Dan of heel Noorden wouw verhuysen naer heel Zuyen;
Gods woord ontstack de locht met sulcken vyer op vier,
Dat avond middagh wierd en alle dingh papier,
En all aenstekelick wat Donder kon bereicken,
Of Blixem, Donders kind: om verr ging Yp en Eicken,
Aen brand Gewasch en Bergh: en doe 't aen Bergen gingh,
Scheen 't niet onredelick dat ick mijn deel ontfingh.
Mijn' Naelde kreegh mijn deel, mijn Bergh en kon 't niet deeren;
Dat heeft het Aerdrijck voor, vyer kan het niet verteeren,
Gods laeste vyer alleen sal 't brengen daer het was,
Waerachtelick tot niet, waerschijnelick tot glas.
Het houte maecksel sprongh als lammeren in 't wilde,
Als, doe d' Egyptenaar Gods Heer-kracht volgen wilde,
Den heuvel stond en sprongh: mijn Mast was maer een ried;
Hy knapte daer hy 't moet gelooven die het siet,
En daer die 't niet en sagh souw schricken te gelooven;
Uyt slipte penn en gat, het onderste quam boven,
Het bovenste te grond: de naem-knoop, verr gesien,
Lagh droeffelick gevelt, SUSANN en CONSTANTIN:
Maer bey noch onverdeelt, gelijck sy moeten blijven;

Haer' zielen, meen ick nu, gelijck wel eer haer' lijven.
In 't storten van de Naeld heeft yemand daer omtrent
Een' swaeren sucht gehoort en naderhand bekent;
Gevallen sprack sy noch, want viel, noch ongebroken,
En, is 't gelooffelick, dus heeft het hout gesproken:
„Hier legg ick; feller weer dan Sonn oyt sagh of Maen
„Heeft Boomen uyt der aerd en my ter aerd' geslagen:
„Ick was maer menschen werck, most ick het wederstaen?
„Gods stijfste schepselen en hebben 't niet verdragen."
Dat komt'er af, van 't zeil te voeren in den topp;
De hooghmoed gaat niet voor, of neerlagh volght'er op:
Ick nam die less te baet, en, of my vrienden terghden,
En weer een' tweede spits in plaets van d'eerste verghden,
Ik swichte voor den slagh, geslagen met Gods hand,
Die die plaets niet en gunde aen 't geen ick had geplant:
Ick kroop in 't ongeluck, en leerde mij bedaeren,
En koos de Lull voor 't zeil, om niet meer soo te vaeren:
Soo wierd het ongevall maar omgevall, niet scha,
Scha-baet, dat's voor, verlies, en wijsheit achter nae.
Daer staet een staeltjen af in plaets van d'eerste délen;
De voet staet soo hy stond; 't scheel is in d'opperdeelen,
Die gaen ter halver hooghd, meer stevigh en min engh:
Matroos sal seggen, 't is een doorgeschoten stengh:
Een yeder sal 't op niews herdoopen nae syn oordeel,
Des wijsen Doopers vond aenvaerd ick tot mijn voordeel,
En hy sal Peter zijn van 't niewe houten kind,
Die in den vrolickston den nutsten toenaem vindt.
Want vrucht en vreughd is 't witt dat ick hier schick te raken,
De Vreughd is tastelick, gaet op, ghy sultse smaken:
Een Baken stond hier eerst tot in den Haegh gesien,
Tot in de Duynen toe, tot in de Zee misschien:
Maer die aen 't Baken stond, en sagh maer pas de weiden
Die Voorburgh en den Haegh, weerzijds de Scheijingh, scheiden;
De reste was geboomt, dat door mijn' eigen schuld
Den schoonsten hoeck gesichts met blad'ren heeft vervult:
En 't ging met Hofwijck (toe), als met de Stadt der Steden,
Mijn ongesien Parijs, die sich een Geck met reden,
Beklaeghde niet te sien door d'all te dicke wolck
Van Huysen over hoop en 't woelen van haer volck.

Blind had ik my geplantt, en wild' ick my ontblinden,
Ick most een' hooger' topp dan all' myn' toppen vinden,
Die nu gevonden is: thien trappen en thien meer
Ontblinden mijn gesicht, waer dat ick 't henen keer,
Ick overtopp mijn self, en Hollands beste deelen,
Die veel en veel gesien geen' oogen en vervelen,
En all dat Delfland heet van Rhijn en Schie tot Maes,
Tot in het Noorder silt sijn' golven, ben ick baes.
Dat heet ick oversien. Haer' Graven en haer' Staten,
Die nu Besitters zijn, en die 't wel eer besaten,
En waren noyt meer Baes: sy kosten haer besitt
Niet meer als oversien, niet meer als daer ick sitt.
Noch ben ick het wat meer: sy sagen 't door de wolcken
Van haer' bekommeringh voor Steden en voor Volcken:
Ick sien het sorgeloos en op sijn Hofwijcks aen,
En laet Gods weer en wind Gods acker over gaen:
Ick vaer als reiser mè, de Stierluy moeten waken:
Sy woelen onder een in sacken en in saken:
Ick sie van boven neer, als uyt de tweede lucht,
Daer geen gevoel en is van onder-Maenschgerucht.
Dus verre gaet mijn' vreughd, de vrucht van dese plancken,
Daer hebb ick 't ongevall noch ruymer voor te dancken:
De Reden is soo klaer als middaghs Sonne-schijn,
Dat verr sien beter is als verr gesien te zijn:
Voorsichtigheit siet verr, en mergen is haer huyden;
Daer d'onvoorsichtige zijn als bysiende luyden,
Min siende dan gesien; en 't is der wijsen lot,
Onsichtbaer verr te sien, waarom? want soo doet God,
Dien niemand noyt en sagh, en die d'aenstaende stonden
Soo tegenwoordigh siet als ofse voor hem stonden,
En dat geschieden sal, als waer het nu geschiet.
By die verrsichtigheid en stell ick 's menschen niet:
Maer 's menschen last is, Gods volmaecktheid na te trachten,
En diese meer betracht is minder te verachten,
Dan diese meest versuymt: laest sagh my alle mann,
Nu sien ick met gemack die my niet sien en kan.
Is 't hoogh genoegh gepocht, is 't Less genoegh gesogen
Uyt ongesienen bouw? neen, 't is in mijn vermogen
Meer wysheits uyt de planck te trecken dan ick docht.

Hier staen wy vander aerd gestegen in de Locht:
Lett, vrienden, die met my tot deser hooghd geklommen
Van boven neder siet; hoe is 't'er toe gekommen,
Waer zijn wy door geschroeft? langhs steile trappen heen,
Door engd' en ongemack met suchten en gesteên;
Dat heeft het klimmen in, daer moet hy staet op maken,
Die van beneden op aen 't uytsien meent te raken,
Aen 't aensien eigentlick: den traegen beurt het niet,
Die met den arm in 't kruys staet opwaerts aen en siet:
Daer staet wat sweetens toe, en woelen hoort by wenschen,
En by gewill geweld: maer daer by zijn wy menschen,
En konnen niet als gaen; het vliegen is quaet spel
En met den hals betaelt: dat weet de schipper wel;
Die besight hand en voet, sijn menschelick vertrouwen,
En klautert in de Marsch by takels en by touwen.
By trappen zijn wy hier geklautert, en dat 's recht.
Wel hem die sijn bedrijf by trappen op verrecht,
By soete trappen, by niet all te wyde schreden,
En staeckt, als in de Marsch, sijn steigeren met reden,
Niet aen de Vlaggespill, daer 't hoofd draeyt eer men 't weet,
En daer niet yeder een sijn' moeyte wel besteedt.
Half wegen is soo veil, dat, konden wy 't bezeffen,
Wy souden 't eens soo lief als 't Papegaeyken treffen
Ten einde van de stengh: 'k beroep my op de pijn
Van die van all te hoogh te laegh gevallen zijn.
    Het Bosch is uyt gesuft: God zy gedanckt, seght, Leser,
De Schrijver seght het oock, daer hoeft wel een Geneser
Voor uw oogh en mijn' hand; soo zijn sy bey gefoolt.
Heeft yemant oyt soo langh in sulcken woud gedoolt?
Maer 't is de Naeld haer' schuld, haer maken en haer breken,
En ick hebb van de Naeld ten draed toe willen spreken:
Naer my soud 't niemant doen; nu heb ick 't soo gedaen,
Dat ick na my gehoort sal werden en verstaen.
    En dit's aen 't Huys ten Dêil; wie lust' er mé naar Leiden?
Komt, Kycker, Mann of Vrouw, ick gae u binnen leiden.
Tot noch toe treden wy in 't Voorburght van 't groot Hof,
In 't Neer-Hof van 't Kasteel; daar volght wel ander stoff.
Is 't uyt de maet gestoft? beveelt my niet te swijgen;
Schoon op-doen heeft veel in, 't is om u voort te krygen.

Waer zijn wy? tusschen Bosch en Bogaerd, staet wat still; [1])
Dits 's oock myn eigendom, ick doed'er wat ick will;
En wat ick heb gewilt en sal u niet vervelen,
En wat ick wilde, zijn twee wanden van Abeelen,
Die nu ten Hemel gaen, en proncken met haer' kruyn
(Denckt aan mijn hondert jaer) tot in het Noorder duyn,
Wel voeght haer dat gepronck; sy mogen sich beroemen
Voor Schutters van Geboomt, van Kruyden en van Bloemen;
En sood'er een van all' ten einde levens kom'
Daer sy ten scherme staen, 't is maer van ouderdom.
Aen haer en siet men 's geen; en 't magh haer wedervaeren
Dat een den loover-drill van haer' ongroene bla'ren
Tot minder waerde duy: maer dat's 't haer van haer hoofd,
En dat's daer noyt wijs man een mann sijn' eer om rooft.
't Grijs heet de kerckhof-blom, maar 't heet soo tegens reden:
't Is 't werk van rijpigheit van Sinnen en van Zeden.
Gaet by d' Abeelen op, tot daer sy spitser zijn,
Daer is noch krack, noch kreuck, noch schaduwe, noch schijn
Van buygen voor geweld van 't vinnige Zuyd-westen,
Of van 't verdelgend Noord met all' sijn Boomgaerd-pesten.
Abeeltjens, oud, grijs volck, oud Krijghsvolck, seid' ick recht:
Ghy hebt voor ons gestaen in 't heetste van 't gevecht,
Dat's 't koudste van den strijd; en Appelen en Peeren,
Of met uw' wapenen gedeckt, of met uw kleeren:
Wel heeft den Hemel u gerechtelick geloont,
En in den ouderdom met stijve jeught gekroont:
Heel Voorburgh heeft met my te deelen in 't bedancken,
Als 't op uw' stammen siet en als 't siet op uw' rancken:
Het siet u niet alleen voor Voorburghs voorburgh aen;
Maar voor de çierlickheit daer 't schier om werdt begaen:
Dat weet de Vreemdelingh, de Wandelaer van buyten,
Die sulck'en Galery doet gissen en besluyten
Wat van uw binnen is, daer 't buyten staet en lacht,
Met sulcken trotsen vreughd, met sulcken soeten pracht.
Danckt mij toe, Vreemdelingh, die, t' uwer gunst genegen,
Noch schooner hebb gemaeckt dan schoonsten wegh der wegen:
't Is maer half prijsens waerd, sich selven te versien;

[1]) Zie: *Plattegrond*, Lett. A. A.

Heel is hij 't, die betracht dat voor 't gemeene dien'.
Is 't voorbeeld nut en goed, volght, Boeren, en volght bueren,
Wij sullen Honslaerdijck verbijsteren en Buren,
En, diese 't samen will besoecken, heeft voortaen
Geen' straeten als de straet naer Voorburgh te begaen.

Aensienelicke straet van stads-gelycke Huysen,
Is 't dat ick Hofwyck magh van lit tot lit ontpluysen
Gunt my den eigendom van 't eerst in uw getal,
En lijdt dat ick het noem mijn tuyn-huys en mijn stall.
Myn Kruyd-hof hoort'er toe, en, heb ick wel gekosen,
Het is mijn Persen-perck, mijn queeck van Abricosen:
Een' houten warme doos, met plancken wel bestaeckt.
Die suycker-wercken [1]) berght aen 't Sonnevier gemaeckt.

't Waer veiler niet gemelt, soo dicht aen twee dry wegen;
Maer' daer de heiningh klapt, had ick vergeefs geswegen.
Nacht-pluckers, weest myn' moeyt genadigh en mijn' kost:
Had ick u hier ontsien, 't werck waer noch onbegost.
Ontsiet u voor den lust, van weinigh soete beten
Voor dieven uyt te gaen, of 't in uw hart te heeten.
Ghy lett op d' eerste meest, ick op de tweede straff,
En, krijght ghy d' ander toe, soo denckt, dat komt'er af;
Wij hadden wijsselick na Grootmoer omgekeken,
En aen verboden vrucht noch hand noch mond gesteken.

Maar 't is om niet gepreeckt, de boosheit is in 't bloed;
Verbiedt het quaed te doen, 't is daerom dat men 't doet,
En dreigen werdt bevel: Ick mag er niet om pruylen;
Staet bouwen aen den wegh ter keur van alle muylen;
En aller tongen schimp, die aen de wegen plantt
En komt niet minders toe van allerhanden tand.

Nu, Wandelaer, komt in; 't sal 't Hof van Hofwijck gelden.
Versiet u van geduld, ick sal het minste melden,
En swijgen niet van 't meest: daer moet de Kijcker aen;
Daer werdt noyt planter moed' op eigen grond gegaen,
Van eigen grond gepraett, van eigen grond geprevelt;
Als 't regent dat het plast, soo dunckt hem dat het nevelt,
Als 't nevelt, is 't soet weer, als 't stormt, en is 't maar koel,
En, dien de lust vervoert, en weet van geen gevoel.

[1]) Eerste Uitg. *Confituren.*

Voor d'eerste quellingh, hoort dry woorden, eens voor allen,
'tWaer meerder quellingh staegh op 't selve plat te vallen,
En staegh te seggen, staegh te hooren, voor of na,
Dit 's dus in 't Oost geschickt, in 't West de wedergae:
Daer is een' middel-lijn, die Hofwijck scheidt in deelen,
Daer van de slincker van de rechter niet en schelen:
Een' Oost, een' Wester poort, een' Oost' een' Wester laen,
Een Eiland Oost, een West, in bey gelijcke pa'en;
Een Boomgaerd midden in, een Plein, een Huys, een Vijver,
Ten Zuyden op de Vliet een open Tijd-verdrijver. [1]
Dit t' samen (kost het zijn) in 't Goud gewicht geleght,
Soo stond de Thong in 't huys, en bey de schaelen recht.
Wie die verdeelingh laeckt, veracht voor eerst sijn selven,
En 't schoonste dat God schiep. Eer ick bestond te delven,
Nam ick des wijsen less tot richtsnoer van mijn doen;
'k Besagh mijn selven. meer heeft niemand niet van doen.
Twee Vensters voor 't gesicht, twee voor den Reuck, twee Ooren,
Twee schouderen in 't kruys, twee Heupen daer sy hooren,
Een' Dye van weder zijds, een' Knie, een Been, een Voet;
Is, seid' ick, dat Gods' werck, soo is 't volkomen goed,
En waer ick henen sagh, ick wist geen wett te soecken
Die by dees' gelden mocht; wegh, riep ick, scheeve hoecken,
En oneenparigheit, en ongeregelt scheel,
Dat niemant en vermaeckt, dan die sijn' Neus, sijn Keel,
Sijn' Mond, sijn' Kinn, sijn' Buyck, sijn alle dingh, kan lijden
Verr van de Middel-lijn slimm uyt gestelt ter zijden.
En, als ick oversloegh waer sulcken stell op trock,
Soo viel ick op 't on-eens van een' Japonschen Rock,
Op 't onbegrijpelick van die verwerdde plecken,
Die 't kleedsel voor çieraet, en my voor onlust strecken.
En, als ick by gevall door sulcke paden trad,
Soo docht my, 't was om 't jock gedobbelt of om 't wat,
Waer dese boom sou staen, waer die steegh sou belenden;
Ick wierd'er koortsigh af, en waer ick quam te wenden,
Daer draeyde my het hoofd, gelijck des planters dé

[1]) Zie: *Plattegrond*, Lett. Y.

Die alles onverhoeds gedraeyt had uyt sijn' sté.
Verlappers van oud werck kost ick genadigh dulden;
Maer Snijders van niew' stoff en sagh ick niet t'ontschulden:
Mijn Laken was geheel, en ick een scheele geck,
Soo ick 't versnipperde met een versuft besteck.
Recht-zydigh ongemack en vond ick niet prijswaerdigh;
Maer, waer het mogelick, 't gemackelick en 't aerdigh
't Geschickt' en 't dienstige te mengen onder een,
Soo was de Nuttigheit verhijlickt aen de Reên.
Dit hijlick sloot ick soo, en noyde Post tot Speelman,
Die maeckte d'ondertrouw; en quam'er wat krackeel van,
't Wierd op 't papier geslicht, en, naer een soet gekijf,
Vergaderde 't gemack, en 't fraei, als Mann en Wijf.
Dat's uyt: en nu niet meer van recht of scheef te melden.
De Spa gingh door de Zoo van klaere klaver-velden,
Daer wel een Koe dry vier haer' meugh aen byten moght:
En 't heeft een' taeyen Boer wat jammerlicks gedocht,
Soo kostelicken stael soo konstelick te scheuren;
Maer 't wasser toe gedoemt, het sou en 't most gebeuren:
Waerom sou 't beste groen het eewigh erfdeel zijn
Van Beesten muylen, niet van Menschen, en niet mijn?
Men moet wat aen de vrucht, wat aen de vreughd besteden:
Wy leven van de Wey en van de Ploegh, dat's reden:
Maer sonder lijf en ziel en is de Mensch niet heel;
Is 't lichaem dan vernoeght, de Geest verheischt sijn deel,
En treckt sijn voedsel oock, maer op een' beter wijse;
En Gras of Koren-werck en streckt hem voor geen' spijse;
Daer hoort fijn voeder toe, noch luchter dan de lucht,
Hoe noem ick 't op sijn best? onnosele genucht.
Dat voedsel aest het hert, en daer 't van 's werelds saken
Gekneust is of gequetst, kan 't maer vermaeck vermaken;
En die voor sulcke Salv een pottjen overgaert,
Heeft wisselick gesorght en wijsselick gespaert.
Verr van mijn' kinderen sy 't roeckeloos verquisten:
'k Had beter niet geweest, dan dat sy 't van my wisten;
Maar nuttelick gespilt naer Borsen grond en macht,
En heeft noyt wijse Man verwesen noch veracht.
Vier Sonen heeft my God, en 't Vaderland geschoncken,
En, soo 't een Vader voeght, ick derv'er wat me' proncken:
Mijn' sorgen hebben haer door wetenschapp en deughd

Voorspoedelick geleidt tot door de tweede Jeughd,
En 't sullen Mannen zijn als ick'er niet sal wesen;
Daer zijn mijn plichten uyt: God, Vader van de Wesen,
Beveel ick haer bestier, met eene Suss daer toe;
Daer bid ick allen voor, als ick voor allen doe:
Besteden sy het klein dat ick haer naer kan laeten
In soeten teer naer neer, in vrolickheid met maeten,
Sy hebben 't lijdelick, en die 't ons gonde, leeft,
Die niet te leur en stelt dan die hem eerst begeeft.
Noch staen wy voor mijn' Poort ('t is onbedacht gesproken,
Myn' Poorten most'er staen, of 't waar mijn woord gebroken)
Noch staen wy niet daer voor, ons' oogen zijnder in:
't Zijn Heckens, Vreemdelingh, en dat heeft oock sijn' sinn;
't Is open-deuren-werck; 't gelaet van alle vromen,
Die in haer blancke hert voor geen gesicht en schroomen,
Voor geen' getuygeniss van wat daer werdt gedacht,
Of in ontfangenis, of in geboort gebracht;
Want, als de buyten-stoff, is 't voeder van haer' rocken,
En, of ghy op het werck, van binnen op getrocken,
Of op den wyser siet, sy slaen altoos op een:
Maer sulcken uerwerck is, God weet het, niet gemeen:
My, bidd ick, dat het voor wat openhertighs strecke,
Dat hier en daer een' Poort gescheurt is tot een hecke,
En dat het op het hert des Meesters werd' gepast.
Twee Poorten seggen meer: onthael ick vriend of gast,
't En is niet door een' deur, 't is door twee open' deuren:
Den ruymen ingangh thoont wat binnen sal gebeuren.
En dat de vrienden op mijn Brood en op mijn' Wijn
Niet half, niet heel, niet eens, maar tweemael welkom zijn.
Komt yemand tegens my het blaedjen om te keeren,
En seght, twee deuren op? daer wil men ons by leeren,
Dat als 't op scheiden komt, twee Laenen open staen,
En dat ick tweemaal heet mijn' gasten henen gaen,
Die eens genoodight zijn: dat will ick niet ontkennen;
Aen Mann of Vrouwen-kracht kan ick my niet gewennen;
d' Onheusche heusigheit, 't onsinnige geweld
Dat op den soeten kerf van vriendschap werdt mis-stelt,
En hebb ick noyt gelooft: maer wel van outs onthouden,
Die willen, laeten gaen, die niet en willen, houden;

De Waerd moet gast-vry zijn; maer oock de gasten vry;
En dien ick soo misdoe verhael' het soo op my;
En 't sal in my den lust van wederkeeren wecken,
Daer gulde vryheit woont voor komen en vertrecken.
Mijn' Poorten houd ick wel verdedight; volght myn Laen,
Mijn Laenen' wederzijds: die moet ghy oock sien staen,[1])
Als Armen die myn' vriend omhelsen en onthaelen.
Doch Armen spreken niet: dees' konnen oock geen' taelen:
Maar d'ander' menschlickheit, het Lacchen, is haer' gaef.
Verstaet ghy dat gelach? lett op het groene gaef
Der Linden, mijn geboomt, en eertijds mijn' Laurieren,
Die haeren koelen pracht als wasche Toortsen çieren,
En denkt (om kort te zijn: sy selver zijn niet langh)
Dat wat mijn' jonge fluyt van 't Voorhouts groene gangh,
Op niewe noten peep, van dese staet te pijpen,
En, soo ick mijn vernuft noch eens bestond te slijpen,
Dat Hofwijck en den Haegh te samen souden gaen,
Of, waer den Haegh de Sonn, dat Hofwijck waer de Maen.
De stammen zijn gelijck, de schaduwende kruynen
Staen hier, soo wel als daer, gelijck begraesde duynen.
Hier in gaet Hofwyck voor; in 't's Gravenhaeghsche Pand
Is niet als Linden-hout bij Linden-hout geplant,
En dan een' steene buert, daer Mensch en Paerd en Wagen
De vlugge Fluytertjens den soeten Haegh uyt jagen:
Danck hebb' het vuyl gewoel van Wagen, Mensch en Paerd;
Sy jagen Hofwijck toe dat Hofwijck meest vereert.
De Goudvinck is van 't minst, de Kneu, de Spreeuw, de Lyster,
Hier sitt de Nachtegael en gorgelt met syn' vrijster,
De Koeckoeck slaet de maet, en roemt van sijn bedrijf,
In volle vrijheit, want de Land-heer heeft geen wijf:
In sté en doet hij niet dan Mans en Vrouwen tergen,
En menigh laccht' er om diens haeren staen te bergen.
Hier danst dat vrye volck van d' een' op d' ander' tack,
En' is 't de Linden moe, het kiest een ander dack,
Een dack van Elsen-loof, reis-mantel van die Linden,
Die s' in haer' eerste jeughd beschermden voor de winden,
Beschutten voor Noord-Oost, behoedden voor Noord-west,

1) Zie: *Plattegrond*, Lett. A. B.

En doen noch dagelicks daer toe haer nieuwe best.
Heilsaemen Elsen rack, wie soud' u konnen derven?
Ghy doet ons vreughd en baet in leven en in sterven;
Uw leven streckt voor muer, met een, en voor tapijt:
Uw leven geeft ons warmt, en koelte, naar den tijd,
En altijd louwe warmt en altijd still verkoelen;
Uw' doode beenderen verquicken ons gevoelen,
Als 't Ys en Sneew verdooft, het is een meerder goed
Gestorven, goed te doen, dan menigh mensche doet.
Maer branden is te wreed voor sulcken dienst van leven:
Daer is een' minder' pijn, die u nieuw leven geven
Of 't oude lengen kan: ghy leent uw' lieven romp,
Daer schip en goet aen hanght, tot booren van een' pomp,
Van kokers onder aerd, daer wateren door sluysen,
Spijt Roomens Metsel-werck, en Brussels loode buysen,
Daer Klinckaert, en Arduyn en Koper moet vergaen,
Daer stadigh lappen is en niew verboeten aen,
Daer overleeft uw lijf, en daar ontsterft uw sterven,
En daer gerieft ghy kind, kinds kinderen en erven;
In 't water stond uw' wiegh, uw' dood-kist licht in 't vocht:
Daer duyckt ghy, en ontgaet de schennis van de locht:
Onsterffelicker lof verdienen noch uw' stoven;
Onsterffelicker penn dan dese maghse loven;
Myn' uytspraeck schiet te kort, wanneer ick overslae,
Wat winst is door verlies, wat voordeel is door scha.
d' Ondanckbaer Eicken stamm en laet sich maer eens houwen:
U kan ick hondert mael behouwen en behouwen:
Behouwen? dat's niet all, ghy levert goed voor quaed,
Ghy voed die u verdoet, ghy segent die u slaet,
En, die de vreughd will sien van dickwils niewe telgen,
En neem' niet als de moeyt van wreed zijn en verdelgen;
t' Onthoofden geeft de winst: waer is dat noch gehoort?
Meer kinders dienen my, hoe ick meer ouders moord.
De wand van mijn Voorhout, of van mijn' twee Voorhouten,
Is noch maer half voldaen: maer u verveelt mijn kouten,
Niews-gierigh Wandelaer: soo swygh ick van het groen
Van Haegh en Meijen-Boeck, die hier de plichten doen
Van Wallen hoogh en dicht, van vriendelicke mueren,
Die my het vry gesicht bepaelen van mijn' bueren,

Die Maertje Knelis oogh onthouden uyt mijn' grond,
Als offer tusschen ons een' steenen heiningh stond.
Verganckelicke kalck en kon my maer bevrijden;
Dit eewige kan bey, bevrijden en verblijden:
In een woort segh ick 't all; 't is 't oorbaerlickste schutt,
Dat schoon en dienstigh is, en aengenaem en nutt.
Nu rechts of slinghs gewent: of quellen u de bochten
Die dese wereld laeckt en d'oude tijden sochten?
Leght beider redenen in d'een' en d'ander' schael;
Wij hebben veel gelycks, maer min als altemael.
Een' lange ry Voorhouts te saemen te sien krimpen
En sluyten tot een punt, gelijck de [1]) Backers timpen,
Verheught des Kyckers oogh all waer het noch soo dom,
En in de red'lickheit gaet alle recht voor kromm:
Maer 't kromm heeft oock sijn' deughd; en 't buygen van de stegen,
Ontwalght den Wandelaer van all te lange wegen;
Of, sijnse wat te kort, de kromte maecktse langh,
En, soo de plaets gebreeckt, de konst is in 't verlangh.
Het een is prysenswaerd, het ander niet te laken;
Elck een voldoet sijn' smaeck, elck een versnipt sijn laken
Naar eigen welgevall: eens was 't een spitsche schoen,
Nu kan een' platte leest, en anders geen, voldoen.
Eens was de broeck soo small, als mag're menschen dyen,
Nu zy 't soo goed als 't will, de mode will 't niet lyen;
En 't zy dan spits, of rond, of langh, of ruym, of small,
Elck weet sijn' verwe voor sijn kostelicke mall.
De grill rolt als de Tijd: will yemand Rechter wesen,
Het vonnis, ben ick wijs, en sal men hier niet lesen:
't Zijn smaken, en die staen den vryen menschen vry:
Laet niemand oordeelen van 's naesten leckerny:
De rechte Dreef is recht, de kromm' heeft oock háar voordeel:
Sus doen, soo laeten doen, is 't veilighst, in mijn oordeel;
En die den minsten haet soeckt in de meeste rust,
Vergunn' aen yeder een sijn' onbesproken lust.
In 't praeten vind ick ons het hoeckjen om gekropen [2]).
Die naer 't Lang Achterom het Korte door wil loopen,

---

[1]) Uitg. 1653: *des*.
[2]) Zie *Plattegrond*, Litt. B. C.

Is niet verr van de Merckt: soo gaet het hier in 't groen.
Maer die gelijckenis en kan my niet voldoen:
De Boomen passen best tot voorbeeld van de Boomen:
Denckt dat wy 't schoon Voorhout ten einde zijn gekomen:
Nu volght de Kneuterdijck, en stracks de Plaets daer aen;
Daer heb ick 't. Hagenaer, en treckt het u niet aen,
Noch stoff ick om den prijs: Ghy levert niet als Linden
Na Linden op de ry: hier is wat niews te vinden,
In 't niewe Pad niew Blad; Veranderingh verheught,
En al dat sterf'lick is kan walgen aen de vreughd
Die evenstadigh is. De vriendelickste toonen
Vervelen op den deur: het oor rust op 't verschoonen,
En alle lit begeeft dat niet verpoost en werdt;
Veel soets vergalt sich, jae langh kittelen wordt smert.
Noch is ons oogh het viest, en keurighst aller leden;
't Will wisselen, of 't kreunt; jae van bevallickheden;
En die de reden soeckt van sijn' beweeghlickheit,
Sal vinden datse daer en naulicks elders leit.
De niew' bevallickheid, daer 't hier mé staet te vleyen,
Is 't lieve loover-groen van suyver' Esschen Meyen.
Daer valt min schaduws af dan m'onder Linden siet:
Maar schaduwen zijn wind, of schaduwen zijn niet:
Het lichaem maeckt den mann, de stammen zijn de Boomen:
Als 't op de waer aenkomt, voldoet men met geen' droomen:
Stae by, taey' Esschen waer: De waerde van uw' trouw
Verdiende wel wat roems dat hier staen proncken souw;
Maer is de Vred' in 't land, ick wilse niet verstooren;
Ter hellen met den krijgh; 'k magh van geen' Piecken hooren,
Die dunne Boomen, met een vinnigh ys'ren blad.
Als 't aen mijn vonnis stond, hij sat noch op een rad,
Die d'eersten Esschen stamm tot sulcken grouwel kliefde,
En menschen raserny met wapenen geriefde.
Blijft Boomen tot der dood, plantsoenen van mijn' hand:
En, soo u ouderdomm, nae' menigh jaer, ontplant,
Leent liever uw gebeent voor Pylen en voor Bogen,
En wordt voor tijd-verdrijf geschoten en getogen,
Dan dat ghy menschen-vleesch soudt scheuren met geweld,
En trecken uyt het groen in een rood bloedigh veld.
't Is langh genoegh gedolt in tweemael veertigh jaeren,

Om eens den Esschen tack tot Bijl en Ploegh te spaeren.
Laet noyt de Sonn op gaen, God Vader, en God Soon,
God Geest, dry-eenigh God, die ons den ouden toon,
Den on-toon, valsch geluyd van Trommelen en Fluyten,
Van niews opheffen sie van binnen of van buyten;
Laet dijn' geterghde wraeck versaedt zijn in 't verderf
Van ons gebuerigh volck, daer nu dijn heiligh erf,
Dijn' Kercke light versmoort en in haer bloed versopen,
Haer Konincklicke bloed, en buyten hulp en hopen,
En buyten trouw en troost voor eewigh schijnt ontdaen,
't En zy ghy met de boos' eens in 't gericht wilt gaen.
Daer was ick over Zee: afgrijsen doet my keeren,
Van daer een eenigh Heer gesplist is in veel' Heeren,
Van daer een' Kroon, een' Kroon, en noch een' Kroon verrast
Op hoofden is geraeckt daer op sy niet en past.
Hoe soet is 't in mijn Laen te komen uyt die stancken!
Wat hebben wy met ernst den Hemel te bedancken,
Voor 't sachte spiegelen aen volckeren, diens quaed
Het onse schier, niet schier, maer verr te boven gaet!
'k Hebb met den Esch gedaen, Esch-doornen, schooner troncken,
Ghy mooght niet ongemelt mijn Vierhoeck om staen proncken.
(Dit's Merckt-veld, of de Plaets, naest aen 't Kort Achterom
Of aen mijn Kneuterdijck) ick heet my wellekom,
En, vrienden, u met een, die met mijn' trage treden
Tot op dit groene Ruym geduldigh zijt geschreden.
Leent noch wat lijdsaemheits eer dat wy verder gaen,
't Is mogelick de pijn wat waerdigh still te staen.
My dunkt het is een Plein: een Pleintje zult ghy 't noemen:
Maer, daer de waerheit spreekt, en schroom ick niet te roemen.
Denckt aan het hoogh gebouw van balcken verr gebrocht
Dat geen vervuyl en kent van spinnewebs gedrocht:
Denckt aen het trots gewelf van Hollands oude Heeren,
Daer duysend Menschen daeghs en duysend in verkeeren,
Daer dack, en mueren toe, gekropt zijn met den pracht
Van Spaensche Vendelen by Wilhem t'huys gebracht,
By Maurits menighmael, by Frederick om 't beste,

By Wilhem ander mael: (God geve niet voor 't leste:
Soo 't oyt gebeurde dat de leste van dien stamm
Den toom van 's Vaderlands bestier te stade quam)
Daer eens het bloedigh jock geschopt en afgesworen,
En uyt de slaverny de vryheit is geboren;
Daer laest der Pijlen knoop, die op het slippen stond,
Van niews versekert is in broederlick verbond.
't En is geen Kamertjen: 't mag wel een' Kamer heeten:
't En mag geen' Kamer zijn; een' Sael is 't, die wy weten
Dat by de grootste staet; een vloer, daer menigh voet
Den anderen doorwerrt en geen belett en doet.
Maer, brenght de Maet-ry voort, 'k sal 't tot een vloertje maken,
Een vloertje tot mijn Plein: nu schijnen 't stijve kaken,
Stracks sullen 't slappe sijn, wat zijn thien roeden vlacks
Op vier of vijf in 't kruys? veel, seght ghy, onder dacks:
't Is seker en bekent: maer dobbel doet veel schelen,
En dobbel is de [1]) vloer, en tweemaal hier de deelen
Van gins het breed en 't langh; siet vry mijn Pleintjen aen,
Daer ghy staet, souden pas twee Hoofsche saelen staen:
Maer 't schijnt niet. Dat 's soo waer, dat ick, die 't hoor te weten,
Mijn selven menighmael de mis-maet heb verweten,
Mijn' oogen menighmael in 't ongelyck gestelt;
Tot dat ick 't wiss en 't waer van niews had overtelt,
En 't vonniss tegens mijn steegh onverstand gestreken.
Doe 't waer was en waer bleef, bestond ick de gebreken
Van 'smenschen oordeel ('kmeen sijn oogh-deel) aen te gaen.
En, dool ick nu noch niet, soo hebb ick 't doe verstaen.
Dit Plein is, als ick sey, twee Saelen; maer twee Saelen
Met eene kapp gedeckt; en die kapp doet ons dwaelen:
Die kapp is 't halve rond des Hemels, dat wy sien;
En tegens sulcken kapp wat is dit Plein? misschien
Een punt in duysenden van punten doorgesneden.
Doe pleitt' ick tegens mij, doe vraeghden ick mijn' Reden,
Is 't wonder dat het krimpt en klein wordt in ons oogh?
Is 't wel een stuckjen van een pees tot sulcken boogh?
Langs die leer klom ick op tot boven all' de buyen
Die 't Zuyden tegens 't Noord, 't Oost tegens 't Westen ruyen. .

[1]) Eerste uitg. *mijn*.

By dagelicks krackeel: van daer tot by de Maen,
Van daer verby de son, tot daer de sterren staen,
Van daer tot daer Gods mann sijn' heilige gedachten,
Sijn Lichaem, of sijn' Geest (hy kon 't niet seggen) brachten
Ten derden Hemel in; en 'k was mijn Pleintje quijt,
Als of 't er niet en waer. Doe viel ick aen 't verwijt
Van 's werelds ydelheit, en seid ick, sotte menschen,
Besteedt men daer beneên dat sorgen en dat wenschen,
Dat eewigh tommelen aen sulcken nietmetall?
Is heel de werelds kloot niet meer als sulcken ball,
Is 't sulcken balletje? en als wij 't al besaten,
Met all' den Mieren-nest van Kroonen en van Staten,
Waer 't Wel een Datje by het onuytspreeckbaer Dit,
Waer 't wel besittens waerd by wat men hier besitt?
Mijn' ziel was soo vernoeght in 't geestigh ommeroeren
Van all haer binnenste, en 't heilige vervoeren
Verwerdden haer soo soet in 't dencken wat sy docht,
Dat ickse pijnelick van boven neder brocht:
My docht sy futselden, en hare lusten spraken
Van Tabernakelen om hoogh te mogen maken:
Soo wel was 't daerse was, en daerse gingh soo slecht.
Nochtans hier is sy weer. Hoe raken wy te recht?
Eschdoornen, leeft ghy noch? u liet ick hier beneden;
U komt het einde toe van mijn' gebroken reden.
Zijt ghy het wild geboomt daer 't mannetje in sat
Om God in 't vleesch te sien? Daar leeft wat in uw blad
Dat Sycomorich lijckt; en 't heeft de soete luyden
Die, langh in d' aerd verrott, noch leven in haer' kruyden,
Doen seggen ja en neen, en 't hangt noch in den strijd,
Dien ick niet scheiden sal, ick neem u soo ghy sijt;
Of als m' u hebben wil, of als ick u kan vinden;
Half Moerbey en half Vijgh, half Wijnranck en half Linden,
Al soo m' u doopen will, mits ghy voor slaeven streckt,
En mijn hoofd met het uw, als *Parasollen*, deckt.
'T Is aengenaemen dienst, soo langh uw' kruynen dueren;
Maar dat 's half-jaerigh werck: Dat weten uw' gebueren,
Mijn bruyne Mannetjens, die tusschen beiden op
By ell voor ell in 't jaer haer' nemmer grijsen kop
Ten Hemel spoedigen, om Somer-Sonn te blinden,
En 't plein te decken voor de schraele winter-winden.

'k Verpraet mij: 't is oud Hout, en hondert jaer in staet [1])
Van breede schaduwen en die van verre staet
Verneemt van Nootdorp af het vierkant Bosch van Masten;
En die 't van bijds geniet (u meen ick, lieve Gasten,
Die Coets en Peerden hier of voor de koude berght,
Of voor de spitse Mugg' die warme Henghsten terght)
Prijst de voorsichtigheit van Hofwijcks dooden stichter,
Die 't ongemack bevroed' en maeckten 't Beesten lichter,
En menschen aangenaem, gelijck is alle pijn
Die onsen naesten smert en daer wy vry af zijn.
Mijn Wandelaer is moe: ick kan 't hem niet verwijten:
Wie soud sijn' lijdsaemheit in 't einde niet verslijten,
Op soo veel wild geklaps? maer 't sal haest beter zijn:
Tot noch toe voed ick hem met Peper en Azijn
Tot allerley Salaet van smaeckeloose bladen:
Hier neffens light een Bosch dat beter is geladen; [2])
Een dat de keel toe lacht; een' Keucken-wilderniss,
Daar 't fruyt geschotelt staet en maer te grijpen is.
Komt binnen, Heer en Vrouw; maer, Meid en Knecht, staet uyt, en,
Lackeyen, weest gegroet, en Pages, wandelt buyten:
Voor sulcke Kijckers zijn de sporten van dit Heck,
Voor sulcken most mijn' Bors aen 't kostelick besteck,
Dat desen Boomgaert sloot in vyverlicke Grachten.
Een woord voor duysenden, all die maer met gedachten
Mijn sinlickheden rooft, is hier soo willekom
Als hamerslagen op een' Porceleine komm.
Nochtans is 't open Hof in dese vier Saletten.
Maer moet ick Heer en Knecht gelijck aen tafel setten,
Plant ick voor groot en klein? Ey, jongh volck, neempt mijn geld,
En snoept den Merckt-korf uyt, en doet hier geen geweld.
Geweld is, achterbax den Landheer af te haelen,
Dat weinigh stuyvertjens met niemands leed betaelen,
Daar 't naer den kooper wacht: Hier kan mijn soet verwacht

[1]) Eerste Uitgave:
En 't moeyelick geweld van schrale winterwinden
Te weeren van mijn Plein, Daer heb ick my verpraett;
Sij zijn nu hondert jaer, en over langh in staet,

[2]) Zie *Plattegrond*, Litt. F.

Van menigh jaer gequeecks onwetens, ongeacht,
't Gestolen beetjen zijn van die maer lust te snoeyen:
Hier kan de dertelheid den teeren tack in 't bloeyen
Soo ternen dat hy bloed'; en niet en bloey' van 't jaer.
Maer 'k wenschte, dat soo sterft, noch ongeboren waer,
Eer dat ick om een leur van Appelen of Peeren
Het vriendelick onthael van vreemden most ontbeeren
En sien suer eer ick 't wist. Neen, vrienden wie ghy zijt,
Die my een deel vergunt van uw' verloren tijd,
En komt van uyt den Haegh tot binnen dese hagen,
Gevolght of ongevolght; ick stell 't aen uw behagen,
De sleutel van mijn hert is die van desen thuyn;
Daer is een' vrye Jacht oock in 't verpachte Duyn:
Magh de gebroodde knecht sijns Meesters plaets bewaeren,
Ick gunn u met de vreughd de vrucht der volle jaeren;
Pluckt en doet plucken, schudt en laet u schudden, raept
En laet u raepen: denckt de Land-heer sitt en slaept,
't Is buyt all wat u lust: spaert maer de teere telgen;
't Ooft is ten besten, 't hout kan men niet verswelgen;
Die 't Capitael behoudt sorght voor den Interest:
Die blijft u op myn gunst voor 't naeste jaer gevest.
Doctoren van den Haegh, 't zy 't uwer baet gesproken:
Send ick u Siecken t' huys, ick houw my niet gewroken;
My is geen leed geschiet dat wrekens waerdigh zy:
Is 't mergen mogelick, Rhabarbertje stae by,
En Sene, windigh blad, en Mann' en Tamarinden,
En Aloë, die 't all kont drijven en ontbinden,
De schuld is buyten my: ick ben maer Waerd geweest;
Dient 't minst van allen past, *dit schaedt of dat geneest*,
'k Hebb vry gelagh gegunt, 'k hebb mildelick gegeven,
En laeten nemen: maer van giften die vergeven
En draeght mijn Acker geen: het schielick witte-brood
Dat naer den Duyvel heet, en altemets eens doodt,
En altijd gecken lockt, en wyse luy doet duchten,
Schaff ick geen' vyanden. Indien uw siecken suchten,
Sy wijten 't niemand als haer' ongebonden keel,
En 't lieve mis-verstand, dat Kostelick Te Veel,
Dat gulde letteren tot uwent mosten eeren;
Raeckt dat ter wereld uyt? seght, goeden nacht, mijn Heeren,
Aen Boeck, en Apotheeck, aen Croes en Recipe.

Maer 't ambacht lijdt geen' last; de Duyvel lacht'er mé.
Van Adams Boomgaert af tot die wy heden pooten
Zijn onse keelen maer bedrieghelicke gooten,
Verraders van ons Lijf en onse Zielen toe.
Och of sy lacchen kost, die weelderige koe,
Die ginder in 't voll-op van Hollands beste weiden
Genoegh en overdaed soo wijs'lick weet te scheiden;
Wat maeckte sy geschals, wat sprack sy met genucht,
Dat, die haer Meester is, sijn selven niet en tucht.
Dat die de wetten maeckt en roemt alleen op Reden,
Geen' eigen wett en weet voor 't minste sijner leden;
Geen' buyck, geen' mondjes maet, dat Beesten Menschen zijn,
En menschen meestendeel maar redelick in schijn!
Wat light my aen de moeyt van 't pleiten voor de Beesten?
't Stuk valt my wat te swaer, ick schenck het stercker' geesten:
Want, wat de keel belanght, en 't leckere verdriet,
't Zij roemeloos geseght, de Sond [1]) en raeckt my niet.
Danck hebbe Die my gaf mijn selven te vermannen,
En tegen 't sott geweld van Mond-lust in te spannen:
Ick ben niet smaeckeloos, noch mijn gehemelt steen:
Maer 't is mijn Hemel niet: mijn' tongh en is geen been;
Sy voelt, en ick voel oock hoe langh sy dient te voelen,
Hoe veel, en hoe veel niet: verdrincken is geen spoelen;
Daer hoort maer drincken toe; dat weet ick, en wat meer:
Gelijck het spoelen koelt, soo doet, verdrincken seer:
All dat ick dragen kan, en schroom ick niet te laden:
Maer dat ick niet en kan; het minste Meer, kan schaden:
Als 't vat maer voll en is, soo drijft het, of het stond;
Soo haest als 't overloopt, soo moet het naer den grond:
Dat doet de leste dropp: wat doen dan duysend droppen
Naer 't vat aen 't sincken is? lett, sponsien, lett, soppen,
Lett, drinckers, die te bedd, gelyck te gronde, gaet;
En, daer ick wesen wouw, lett, snoepers sonder maet,
Wat dat uw' Maegh gewelds van Tongh en Keel moet lijden,
Van overswelgens meer als Beestelick verblijden.
Een gierige Portier magh aen de deure staen,

[1]) Uitg. 1653: *het stuk.*

De deur van 't Kamer-spel, en laeten binnen gaen
Al wat'er wesen will: in 't ende moet hij hooren
Dat over-vall benauwt; dan moet het of van voren,
Of weer van achter uyt, dat meer is dan de Sael[1]
Kan swelgen met gemack. Ick spreeck geen duyster' tael;
De saecke self spreeckt Duytsch: wie ooren heeft kan hooren;
Wy sien wat ons gebeurt van achteren, van voren,
(Daer moet geen doeckjen om) van ond'ren, met verlof,
Van boven rauw en rott, en geel, en groen, en grof,
En al om eens Portiers verraderlick onthaelen
Van all dat binnen will, en eindelick de Saelen
Van Maegh en Buyck en Darm doet bersten van Colijck,
En, voor het beste loon, maeckt van een' Lijf een lijck.
Nu, Snoeyers, 't staet u vry; ghy mooght wel binnen komen,
Maer, weest'er op verdacht, de dood is in de Boomen;
Dan 't leven isser oock. Siet ghy die peersche Pruym,
Die ongefoolde Maeghd van vinger en van duym,
Dien Appel, goud op groen, die wonderlicke Bessen,
Die Kerssen, uytterlick als roode wijn in flessen,
Noch beter in haer lijf, die Peer met haer geslacht
Door menigh overspel tot soo veel keurs gebracht?
Het lacht all, dat men 't siet (men schynt het schier te hooren,
En so waer 't Spreek-woort valsch, de Buyck en heeft geen' ooren)
Maer 't lacht voll Aloës, voor die sich selfs verraedt,
En niet en onderscheidt versott zijn, van versaedt.
Ghy zijt versaedt, en meer, van dit langhwijligh preken;
Maer, hoort het tot de lijst van kribbige gebreken;
Uyt dingetjens van niet, uyt ongeachte stoff
Te suygen 's schepsels nutt, te tuygen 's Scheppers lof;
Ick ken de volle schuld, en wilse niet verbloemen:
'k Maeck geeren yet van niet, en distelen tot Bloemen.
All wien het lust met my de Bloemen gae te slaen,
Begeve sich op zy, daer all' des' Mannen staen,
('k Segh niet meer Mannetjens; dat voeghd' haer' jonge jaeren)
Mast-boomen, dick en steil, die met haer' bruyne paeren

---

[1]) Zie *Plattegrond*, Litt. E. E.

Vele Romeinen begaven zich naar Athene, teneinde daar de lessen bij te wonen.

De Cingels van mijn' Thuyn omcingelen met pracht,
En maeckend'er by naest van Middagh Midder-nacht;
D' Atheensche Galery daer Roomen selfs ging haelen
De wandelende less van wetenschap en taelen,
Moet swichten voor dit pad, voor deser paden groen.
Komt, wijse Wandelaers, hier hebb ick u van doen:
Laet Vrouw en Kinderen de voose vreughd der vruchten
Genieten voor haer deel, en naderhand besuchten;
Wy sullen Mond en Tongh besteden aen wat meer,
Aen vrucht daer van den beet tot beter voedsel keer'.
Het gemelick verhael van Staetsche vodderyen,
Van Werelds werringen en meen ick niet te lyen:
(Die wetten schrijv' ick voor) ick bann den heelen Haegh,
Met al sijn achter-klapp, ick bann de vuyle plaegh
Van loose pleitery, ick bann d' onstuymigheden
Van over-heerigh volck in ongeruste Steden,
Den niewen overgangh. Ick bann het bits vermaen
Van Kercken sperteling: Staet uyt, Arminiaen,
Die op den Gomarist, uw tanden meent te slijpen;
En staet uyt, Gomarist, die desen meent te grijpen.
En krabben d'oude roov' van 't seer van Achtien op:
All' die u sulcken gall voelt steken in den kropp,
Ik bid u, staet van verr, en laet de vuyle luchten
Van sulcke poelen hier d'onnoosele geruchten
Van beter onderhout niet smetten met verdriet:
Vergalt ons' eenigheit met sulcken alssem niet.
In 't drucke van den Haegh verdragen wy 't by tijden,
En draegen met geduld all dat men daer moet lijden,
En staen ons' poos te roer, en vinden in 't krackeel,
Wel tegens heugh en meugh, ons ongesochte deel,
En sien ons niewen haet voor ouden dienst bestellen
En met gerockten vloeck voor vrome meeningh quellen:
Hier zijn w'op Hofwijck, schouw van al dat Hooft en Haeght,
En al dien d'onvrè lust, en dien de vrè mishaeght,
Mishaeght ons' broederschap, die sonder Eeck en Alssem
Naer Waerheit en niet meer, der Zielen eigen Balsem,
Door soete wegen spoort, en houdt geen ondersoeck
Haer' moeyte waerder dan Gods een en ander Boeck.
In 't een en 't ander Boeck zijn een' en ander' Bladen
Voor onser oogen mist met duysterheit geladen:

Dit ziet waarschijnlijk op H's verdediging van het orgelspel.

De Waerheit isser in, dat 's klaerheit sonder vleck;
d' Onklaerheit is alleen der Leseren gebreck;
Die dat den Schrijver wijt, doet even als de blinden,
Die midden op den dagh den middagh niet en vinden,
En keuren hem voor nacht, om dat haer alles swert
In haer onkunde dunckt, en 't witt onthouden werdt.
All 't noodige nochtans is klaar voor alle Vromen,
Als middagh: uytgeseght, de moedwill onser droomen;
Den Leser, die sich minst in sulcke droomen voedt,
Gedijdt ontwijffelick het noodige tot goed.
  Maer deser redens toom en zijn wy soo niet machtigh,
Of hy ontslipt ons wel: soo dat ons klaer, klaerachtigh,
En waer, waerachtigh werd: en dan volght meer en min,
Naer meer en min verlaets op 't soet van eigen sinn:
Soo komen wy somtijds van sinnen wat te schillen,
Soo dat' er twee Zuyd-west, twee and're West aen willen;
Maer 't scheel en maeckt geen 'twist; ick haet mijn' broeder niet,
Om dat ick liever groen, hy liever purper siet:
't En is geen Menschen werck: 't zijn stege beest'lickheden,
Eens anders met geweld te binden aen mijn' reden,
En maken plotselick een vyand van een vrind,
Omdat hy sijn geloof in 't mijne niet en vindt,
Om dat hy niet en voelt dat ick meen wel te voelen.
Laegh dat vuyl over boord, wat waerd' er min te woelen,
Wat waerd' er min gespoocks, wat waerd' er min gedruys,
Wat waerd' er koele kalmt' in Kerck, in Huys en kluys!
  Om alles in een woord van kort beslagh te knoopen,
Vind ick mijn' evenmensch het toe-pad mis te loopen,
Den Bywegh in te slaen, of sien ick hem verlockt
Van spijse daer de dood een' tand heeft in gebrockt;
Wat maek ick voor gebaer? ontstell ick my van buyten,
Ontsteeck ick myn gemoed; werp ick dien Mann met kluyten,
Schend ick hem met verwijt, wensch ick hem erger quaed
Dan 't geen hy eten will, dan daer hy henen gaet;
Haet ick hem om sijn doen, vloeck ick hem om sijn dwaelen?
Dat by den Hemel niet: Ick tracht hem af te haelen,
Ick thoon hem sijn gevaer, ick wijs' hem 't beter pad
Met all' mijn' Redens macht: soo hyse niet en vatt,

Ick sucht hem droevigh naer, ick wensch hem beter' oogen,
Ick straff hem met niet meer als broederlick medoogen,
Ick doe hem wat ick wouw dat my gebeuren kond;
Wanneer een Broeder my een stall-licht volgen vond;
God roep ick tot syn' hulp: God, die my heeft bevolen
Mijn vyand wel te doen, want selven soud' ick dolen
En in den donker gaen, gund' ick mijn' naesten quaed,
En sultte sijn ellend met Christeloosen haet.

Wie deert Gods erfdeel niet, wie treurt niet om de Joden,
Het heilige gestacht, dat haeren Heiland doodden?
Wie deert de blindtheit niet van 's werelds grootste deel,
Dat Hell en Duyvels macht noch hebben by de keel?
Wie kan de Christenen besien en niet beschreyen,
Die door Roomsch misverstand van Sion zijn gescheyen,
En willen scheppers zijn des scheppers die haer schiep,
En willen noch voldoen 't geen hy van 't Kruys af riep
By Hem te zijn voldaen, en doen Hem stadigh sterven,
Die ons door eene dood het leven heeft doen erven;
't Zijn blinde grouwelen, onnoosel mis-verstand:
God weer 'se meer en meer van u, mijn Vaderland,
God kome noch eens af, en geessel' hier beneden
Noch eens die koopers uyt sijn' huysen der gebeden:
Het schijnt geen Menschen werck, wy zijn der moeyte moe,
Der vruchteloose moeyt: daer hoort mirakel toe.
Maar eer 't mirakel kom' (Hij weet sijn goede tijden)
Wat zijn ons' plichten meer als treurigh medelijden?
Wat zijn ons' wapenen, als bidden om dien dach,
Die eens de heele Kudd' in een' koy brengen magh?
Dat bidden is myn haet, mijn vloeck, beminde blinden,
Dat sult ghy in' mijn' wraeck, in plaets van mutsaerd vinden,
Dat Christelicke vyer, in plaats van rad en galgh,
Daer van ick even soo als van uw' misdaed walgh.

Dit 's uyt het Boeck gepraett dat God heeft willen spaeren
Tot onser zielen licht, van doe wy niet en waren.
Het ander light' er by: het Boeck van alle dingh,
Van alles dat hy eens in 't groote Rond bevingh,
Het wonderlicke Boeck van sijn' ses wercke-dagen.
Wat seght ghy, Wandelaer? indien 't u kan behagen,
Wy gaen van blad tot blad, van daer de sonn begint,
Tot daer sy slaepen gaet, en laet de wereld blind:

F Volgens de Roomsche leer gaat bij de consecratie brood en wijn in het lichaam van Christus over, is de onbloedige vernieuwing van Christus Kruisdood.

Wy weten wonderen uyt dit Boeck te vertellen:
All zijn de sterren veel', wy wetense te tellen,
Te passen op een' mijl; al loopt de losse Maen
Dan blootshoofds, dan gehult, dan met een masker aen;
Al duyckt sy voor ons oogh, sy kan ons niet ontslippen
Wy weten wat sy meent met plecken en met tippen,
Met ringen, en met geen'; wy weten wat haer schortt,
Wanneerse somtijds Goud en somtijds Silver wordt:
All krimpt de dageraed van 't Ooster-punt naer 't zuyen,
Wy weten waer 't hem lieght: all pruylt de Locht met buyen,
Al huylt sy gins en weer, al stelts' haer self in vlamm,
Al rommelts; of 't blauw dack van boven neder quam,
Al schreitse weer daer op, en lescht haer' eigen' vieren,
Al lachtse datelick met Kruyden en met dieren,
Dien haer gestalteniss tot lust en onlust wendt;
Van all dat Uerwerck zijn de veeren ons bekent,
En rad en ronsselen, en ketingen en snecken:
De Mist en mist ons niet, noch wat hem kan verwecken,
De Dauw is niet soo fijn, wij'n sien hem dropp voor dropp:
De Zee is niet soo diep, wij'n keuren op end' op
Wat van haer maeksel is, en waerse 't Sout van daen heeft,
Wat datse van de Sonn, wat datse van de Maen heeft:
Hoe datse groent en graeuwt, hoe dat haer volle plass
Gedurigh voller Ioopt en houdt sijn Water-pass,
Wat Ebb en Vloed beduydt, wat wetten haer bepaelen,
Hoe verr men Westwaert uyt haer voor-stroom moet gaen halen,
Om Oostwaert aen te gaen, hoe verr de Naelde wraeckt,
Wat datse somtijds staend' en somtijds gaende maeckt:
Wat dat den Aerd-kloot steunt in 't middelpunt van allen,
Waerom hy vlot en vast kan drijven, en niet vallen;
Wat in sijn ingewand het mindere Metael
En 't meerdere verweckt: hoe dat doorschijnigh stael,
Die steege Diamant, die bloedige Robijnen,
Als sterren onder aerd, in 't Oosten veel verschijnen,
In 't Westen nemmermeer: hoe d'oester is van aerd,
Die puyck van Peerelen, maer noyt gesond, en baert:
Waer van 't geboomte groent, waer langs en door wat monden
Sijn blancke voedsel komt uyt sware swarte gronden:
Hoe 't in de tacken rijst, hoe 't in de bladen stuyt,

Hoe 't in den somer werkt, en scheidt' er 's winters uyt;
Wat Gouwe stincken doet, wat Roosen wel doet riecken,
Wat Kraeyen swarte geeft, wat Swaenen witte wiecken;
Wat Eyeren bevrucht, wat Wasch en Honigh scheelt,
Hoe 't by de slechte Bije verstandigh werd verdeelt;
Hoe beesten beesten zijn, en besigen haer' leden,
En stieren haer beleid bynaest met onse seden:
Hoe 't allerwonderlickst der wonderen, de Mensch,
Van Menschen werdt geteelt met min schier als een' wensch;
Wat Ziel, wat Lichaem is, en hoe sy konnen paeren;
Hoe 't Vier in 't herte komt, hoe 't Silver in de haeren,
Hoe 't Bloed de schaemte meldt, hoe 't Oogh van verre voelt,
Hoe all het sichtbaere dat door den and'ren woelt
Geschift werdt sonder moeyt, en sonder konst gescheiden:
Hoe Neus en Mond alleen, en Ooren met haer beiden
Gelycke plichten doen; wat Lippen tot de Spraeck,
Wat Tong en Tanden doen tot beide, Spraeck en Smaeck,
En in wat bochten die de dese moet ontmoeten:
Hoe 't Hooft gehoorsaemt werdt van Handen en van Voeten,
Niet met de moeyte die een Heer neemt als hy wenckt,
En doet sijn' Dienaer gaen, maer even als 't maer denckt:
Hoe 't Bloed schift van sijn' Wey, Hoe 't Melck word in de Borsten,
Hoe 't elders Vell en Vleesch, en elders harde korsten
Van Knorr, en Beenen werdt: Hoe 't in de Keucken gaet,
Ontfanghster in 't gemeen van alle goed en quaed,
De Maegh, verkrachte Maeghd van onse gulsigheden:
Wie Kock is, wie Kocksmaet, wie Onder-kock met reden
Genoemt werdt, geele Gall, of roode Levers warmt;
Waer toe den ommeloop van kronckeligh Gedarmt
Waer toe de viese Milt, waer toe de luchte Longen
Haer op en neder dient, waerom de Meid geen jongen,
De beste slagh, en viel, waerom. Dit langh waerom
Verveelt u overlangh: 't Is reden dat ick kom'
Daer ick 't Boeck opende. dit Boeck, dit Boeck der Boecken,
Is zoo voll ondersoecks, soo voll van soete hoecken,
Als Hofwijck bladeren aen Boom en Kruyden telt:
Ick hebb wat veel geseght, maer niet-met-all vertelt,
By al dat seghbaer is: Dit zijn de besigheden
Daer in wy Ziel en Lijf vermaken en vertreden:
Dits't veld van onsen strijd, maer strijd van vreedsaemheit,

Daer yeder op sijn' beurt sijn' stille meenigh seit,
En luystert naer sijn' vriend, en laet sich onderrechten,
En heet verliesen winst, wanneer hy valt in 't vechten,
En wijs in 't vallen werd. Verr is het strack gemoed,
Dat steegh en ketterlick de waerheid tegen wroett,
En liever dolen will, en dollen will, dan wijcken,
En liever Schip en goed verhoetelen, dan strijcken;
Het Hofwijcks Spreeckwoord seght, en allom is het waer,
Dat seven oogen veel, maer min sien als vier paer.
    Dit's woord en weder-woord van Waerd en waerde gasten,
Die hier mijn' eenigheit op 't onvoorsiens verrasten,
Of veel en veel genoyt verschijnen in mijn' Hof,
En vallender op 't fruyt, het fruyt der buycken, of
Het fruyt der Boecken; fruyt, dat niet en kan verrotten,
Fruyt dat den Maeyeman, schuld-eischer van de Sotten,
Sijn maenen niet en vreest. Besitt ick my alleen,
Geheel en onverdeelt, en wordt ick moe getre'en
En molewijs gestapt in 't rond, in 't langh, in 't kruys-pad;
Of seght my natt of kouw, 't waar oorbaer dat ick 't huys trad:
Ick tree wel in vier tre'en en in vier huysen t'huis:
Vier huyskens over hoecks, en elck een' groene kluys, [1])
Daer in sich kluysenaers gekluystert konden wenschen,
Belocken my om 't seerst, en spreken schier als Menschen.
Komt, roept'er een, tot my, en 't andere, tot my,
't Zy dat het deses tael, of ghenes Echo zy:
En ick hangh tusschen vier, als Mahomet sijn' beenen
In 't even stae'gh geweld van vier versierde steenen!
    In 't einde deel ick 't scheel, en vraege Sonn en Wind,
Waer ick best sitten sal gedoken en geblindt,
Geblindt en ongesien; meest winnen 't twee van vieren,
Die neffens 't groote spoor mijn Hofwijckjen verçieren,
En doen den vreemdelingh in 't rijden en in 't gaen,
Uytroepen, 't Is daer moy, en 't staat'er my wel aen.
Daer schuyl ick in de Klimm en in de Memme-bloemen;
Daer hoor ick my met lust dan prysen, dan verdoemen;
Daer duyck ick achter my, gelijck de Schilder sat,
Die achter 't Tafereel der Kyckers dit en dat

1) Zie *Plattegrond*, Litt. E.

Beluysterd' en beloegh; daer ligh ick, als gestorven,
En hoor, als naer mijn dood: „Wat is daer gronds bedorven,
„En klaere kley gespilt, om overdaet van lust!
„Daer hoor ick tegen aen, Wel sij hem, waer hij rust,
„Den Planter, die den poel van eertijds wilde weyen
„Verçierde met de pluym van altijds groene meyen,
„En dorst een hoeckjen erfs besteden aen sijn' vreughd,
„En keurde matelick verquisten voor een' deughd,
„En docht, het Goud en was in 't water niet geworpen,
„Dat strekte voor vermaeck van hem, en Stadt, en Dorpen.
Daer hoor ick, wat noch meer? of wat en hoor ick niet?
Den Kermiss-boer sijn geld, den Vryer sijn verdriet
Beweenen aan de Meid, die niet en schijnt te hooren.
Moy Meisjen, siet rondom, de Boomen hebben ooren:
Ick heb het Voorburghs-bier sien sieden in uw' borst,
En over 't Minne-vier een' and'ren nieuwen dorst
Ontsteken in uw hert, ick hebb u Kees sien douwen,
Sien foolen mond aan mond, ick hebb den besten Bouwen,
Den nieuwen Schorteldoeck sien wringen tot een slett,
En hebje 't Klaes verboon, Kees hebje 't niet belett.
„Trijn, seid' hy, trouwe Trijn, wat heit het te beduyen?
„De kolen aan den haerd, de Middagh-son in 't Zuyen
„Zijn koeler dan de Sneew, by 't vier daer ick in brand:
„Komt, soetert; eens voor all, waer is je rechter hand?
„Kom, nobele kersow, 't is by men ziel ter eeren,
„En om de werld in echt met suck slagh te vermeeren
„As jouw moy backes is: Wat duyvel schort'er an?
„Men Vaertje sagh'et gaern, je Mortje weeter van;
„Je noom, Klaes Gerritse, seit menighmael, wel, Keesje,
„Hoe maeckj'et mit men nicht? gaet an; het wildste beesje
„Wordt metter tijd etemt; de Knijne worde mack,
„Het Nachtegaeltje neemt sen koytje voor een tack;
„Houdt jy maer voet by steck; de Meisjes moete suer sien;
„Dat sel wel overgaen: je selt noch sulcken tuer sien;
„Trijn sel iens mit en wip ontdoyen; dat gaet vast:
„Soo voer ick mit men Pleun: wat had ick s' op epast,
„Eer 't ja-woord schuyven wouw! dan wouwse, maer sen sou niet;
„Die molen liep rondom; dan souse, maer sen wouw niet:
„In 't ende quamt' er toe, als ick er 't minst om docht:

„Soo benne w' entelick als lijm an ien erocht:
„Maer, as je weet, het lock en heit niet wille diene,
„Das vleis van ongse vleis en bien van ongse biene
„Liep speule by de weght; en 't is met Pleun edaen,
„Wangt die niet meer en magh die moet wel stille staen.
„Dan dat waeyt jou in 't zeil; nouw heb ick wol noch webbe,
„Noch langhd, noch weuninge, Trijn moet al 't hoopjen hebbe,
„En 't wordt je saem egunt: gaet an slechts, watje meught,
„Je vrijt niet min als 't puyck van Delfland en sen jeught.
„Nouw mochje miene, kint, nouw mochje grouwen, hartje,
„Dat ick je goetje vry, wangt dat is 't ouwe partje
„Van 't volck te langdwort, jae wel degelick in sté;
„Maer by kris en by kras (en daer 's gien jocke mé,)
„Je deed me gien spuls recht, wouw jy me dat op tijge:
„By gurcke, 't moet' er uyt, al mocht ick 't beter swijge,
„'k Heb mè kley an me gat; dat weet me t' Hongslaersdijck,
„Te 's Gravesae in 't sangt, te Wateringh in 't slijck:
„En offer wat an schortt', ongs' Anne Jans, me Meutje,
„En doeter me' niet toe; en Gerrit Oom, 't out reutje,
„Heit maer ien speul-kint t'huys, soo komt het al op mijn:
„'t Is soet te deelen, daer twie hangden meester zijn:
„Neen, lieste, 't aerdsche goet en hoef ick niet te soken:
„Jou Hemelse Parsoon, jouw monckje soet besproken;
„Jou kaeckjes as en roos, jouw ooghjes as en get,
„Jou borsjes, met verlof; daer ick men pinck op set,
„(Stil, seyse, schaemje niet, Kees, houdtje hangde voorje,
„Nouw, Kees, hoe staeje soo?) wel nou dan, Troosje, hoorje,
„Die hebbe mijn jongh hart ontsteken en beklemt:
„Jae 't sou niet overgaen, al stondje naeckt in 't hemt.
„En benje 't boeren moe, en staetje 't melcke tegen,
„Ick weet raet tot en pluym, en mantel en en degen;
„En voor jouw weet ick raet tot en geporste huyck,
„Of tot, hoe hiet ick 't ook? laet sien; en Haeghse pruyck,
„En swarte lap voor 't hooft, voor 't steke van de vliege,
„En bouwe met en hoep, om vroemoers te bedriegen,
„En schoentjes as men duym, soo kort niet, maer soo small,
„En al 't goed dat de Vent van 't Kostelicke Mal
„Jens heit eretorijckt (ick gis je kent wel lese,

„Of spelle O. N. on) en datter by moet wese;
„Ick weet raet tot en Krots, met spickers deur 't leer,
„Als Gerrt van Velsens Ton, gehackelt, min noch meer:
„Stae by, de bruyne Meer met ronde witte kolle;
„Twie meugewer wel voen. Gut, Trijn, hoe souw' we rolle,
„'t Schavot om, langhs de Plaets, de Vijver en 't Voorhout,
„Deur al dat luye volck beslagen in fijn gout?
„'k Heb menigh Maenendagh men selver dood ekeke
„An dat besuckt gesleep: wel, seid ick, selleweke,
„Is dat het ploegen hier, geeft dat den Haegh de kost?
„Dan docht ick, meugelick daer hebbent'er begost,
„Die 't niet te mackelick en wete te volende;
„Nou benneser aen vast, nou meugense niet wende,
„Al gaet het by de wint. 'k sagh 't sommigh' an her neuss;
„En, docht ick, Joffer, of men Vrouw, of enter deus,
„Rijdt daerje rijdt, men gelt rijdt metje langhs de straete:
„Men haver was te goet om onbetaelt te laete:
„Voldoet men ceeltjes eerst, en rijdt dan je naers moe.
„Gut, trock ick na de Hal, en na den Backer toe,
„En na den Brouwer mé, en veul meer fijne Borgers,
„(Ja borgers neffens mijn) jouw' schamele versorgers,
„En sonder die je sturft van honger en van kouw,
'k Mien da'kker op mijn voys en klachliet hoore souw.
„Wat duyker, dat's gien kunst, sen hartje te verblyen,
„En, aster niet en is, en Boer sen beurs te snye.
('t Woort wasser qualick uyt, ick tasten in men sack,
„Ick vond men Beurs elight: dan 't was klein ongemack,
„En Ducketon dry vier: al ken 't emens niet deere,
„De Duyvel hael den Haeg, men wilt niet gaern onbeere)
„Neen, sei'ck soo by men selfs, in 't lock wil dat men Trijn
„Men echte wyfje word, en ick'er man magh zijn,
„We hanghe mè wel wat an sulver goet en kraelen:
„Maer, lust ongs pracht of prael, we willen 't braef betaelen;
„En gingen w'iens te Bier, te kermis of te mart,
„De witte mosten uyt, of' gingh noyt van men hart.
„Dat heb je wel, sey Trijn, aers moste we niet leve,
„Dat ben ick niet ewent, wangt die wat heit te geve,
„Die macher wat op doen: Maer liever niet ehult,
„Dan dat ick op men kop sou dragen kap en schult.
Kees voelde dat de Boom te met begon te kraecken;
Met noch een houw twee dry kond hy ter aerde raeken;

Daer hackten hy op aen, of 't in den snoeytijd waer,
En, naer ick mercken kon, daer wierd van twee een paer:
D'een rechter hand quam voor, en d'ander liet haer vangen:
En, als een' Lyster-bey, soo sagh Trijn om haer wangen:
Al gaende, sagh ick wel, soo vielder veel te doen,
En, naer 't van verre klonck, soo was 't een vrouwen Soen.
Nu, Huyskens, soet vertreck, ghy zijt niet komen drijven
Daer ghy soo vierkant staet, 't heeft al van swaere schijven
Mijn' lichte Bors ontlast, te werden soo ghy zijt:
Maer voor een' sulcken deun schell ick u alles quijt.
My docht Kees Adam was, en Trijn mocht Eva wesen,
En 't Paradijs hier naest. soo vrydense voor dezen
De goe' luy van dien' tijd, doe Waerheit onbevleckt
Met rock, noch onderkeurs, noch hemd en was gedeckt,
Maer gingh in Stadt gekleedt gelijck nu by de Boeren.
En, als ick 't overweegh, sy wetens' uyt te voeren,
De soete vryery, met aerdiger bestier,
Dan wy met all ons Hoofsch *gelarm* en *gesoupir;*
Wy schaemen ons Moers tael, als 't gelden sal met minnen:
Verlieft werdt *amoureux*, en van gevallen sinnen
Niet min als, *sens ravis*, bekoorlickhe'en, *attraits*,
Gewonnen gunst, *faveur*, en nemmermeer, *jamais*,
Bruyn' oogen, *beaux esclairs*, *beaux soleils*, en *beaux astres*,
Misnoegen, *desespoir*, blauw scheenen-zeer, *desastres;*
Als of het vryspel self niet kaps genoegh en waer,
Wy doen der bellen toe, en haelen, 'k weet niet waer,
Waer mé de sottigheid ter degen uyt magh klincken.
Als ick een' Vrijster waer, de Vrijer sou my stincken
Die uyt den Lande liep om tolcken van sijn hert.
Vergeeft my, jonge luy, ick keur 't een' malle pert,
All 't sinne-loos gelaet daer mé ghy meent te proncken:
'k Hebb oock eens jong geweest, 'k hebb oock eens voelen voncken
Dat Minn heet in goed Duytsch: maer tot de raeserny
Die in de sinnen slaet en viel ick noyt van my.
En, Meisjens, met verlof, 'k moet eens mijn hert uyt spreken,
't En sal geen laster zijn, of 't staet u vry te wreken:
Jae wreeckt de waerheit self: dat valt veel tijds haer lot:
Het smaeck' u heel of half, onthoudt het van een' Sott.
De weecker Menslickheit, het volck met lange rocken,

En hebb ick noyt gehaet: eer heeft het my betrocken,
Eer heb ick 't nae gegaen, of vriendelick ontmoett:
Want, seid' ick, keurde God all dat hy maeckte, goed,
Dit's van den besten slagh het tweede: soud ick laecken
Dat God gepresen heeft? daer neffens quam 't vermaecken,
Dat alle Menschlickheit in 't onderscheid bevindt,
En daer door yeder, wat hij niet en heeft [1]), bemint:
Daer neffens quam het schoon met sijn' bevallickheden,
En daer ick Vrouwen-schoon met minnelicke reden
Geluckigh sagh verselt, en daer ick styve deughd
In morwe leden vond, en maeghdelicke jeughd
Met wetenschapp, of lust tot wetenschapp, besteken,
En daer ick wijsheit hoord' uyt roose lippen breken,
Daer, docht my, was ick bij des wysen-mans gerecht,
In silv're Schotelen goud' Appelen geleght:
Maer, daer ick 't niet en vond, en was ick van schoon' oogen,
Van blanck vell, en blond haer noch meer noch min bewogen,
Dan van het houten hoofd dat op de Cytershals
De soete Joffer maeckt, terwijl de Cyter vals
En doof en ongestelt niet waerd en is te hooren:
Kort om ick socht mijn Oogh te paeyen en mijn' Ooren;
Dat hiet ick volle vreughd. Gevoelens geilen sinn
En keurden ick noyt grond van wel-gestelde Minn,
Daer Trouwen 't voorland was, en teelens lust met reden,
Daer viel ick vies en kies, en socht gesonde leden,
Daer in een' held're Ziel, gelijck een blinckent swaerd
In een' fluweelen schee, gehuyst waer en gepaert.
God liet my sulcken Ziel en sulcken Lijf gebeuren:
En doe was Keesjes hert van Trijntjes niet te scheuren;
Maar jocken stond van kant: daer wierdt in ernst gevleidt,
En oorbaer wederzijds gewogen met bescheid:
De Zielen wierden eens; de Cassen van die Zielen,
Die d'eene d'andere geluckelick bevielen,
Bevestighden den koop, en 't stond den Hemel aen,
Dat die vier, paer en paer, te bedde souden gaen.
Hoe 't schickte, tuyght de tijd van thien vergulde jaeren,

[1]) Eerste Uitg. *al dat hy derft.*

Die wij eenlijvelick en evenzieligh waren:
Maer tuygen zijnder noch te soecken dien het heught
Dat my de domste tocht van d'allergroenste jeughd
Ter aerden hebb' gevelt, doen kruypen hebb', doen beven,
Doen schreyen om gená, doen bidden om het leven,
Doen knielen, aeps-gewijs, voor een fier Vrouwen-beeld.
Fier, seid ick, Vrouw tot Mann, fier Vrouw uyt Mann geteelt,
En die weer sonder Mann noch Mann noch Vrouw kan teelen,
De minst' in Hoofd en Hert, de minst' in alle deelen?
Daar most'er meer als een mé spelen; en dat schoon,
Dat Vell-diep aengenaem, in 't hooghste van sijn' throon,
En kon mijn' vrijheit noyt in slaverny verkleden:
En, als ick wanckelde, stracks stelde sich de Reden
Ter weere voor mijn' eer; stracks sey sy, 'k was een Mann,
En sy mijn onder-mensch, die ick Meestersche van
Mijn voordeel maken wouw, en was 't soo verr gekomen,
Dat Vrouwen eerbaerheit most wachten op Mans droomen,
Dat Spill-zy swijgen most tot dat de Swaert-zy sprack,
(Dat schadelick beginn van menigh ongemack)
Als 't Mans hert open gingh en veilde sijn' gedachten,
Sijn minst was, weder-gunst van 't Vrouwen-hert te wachten;
Of 't was een mancke minn, en 't kon, in allen schijn,
Noch in den Hemel Trouw, noch voor de menschen zijn.
Want wien waer 't mogelick een' spijtig' gast t' onthaelen;
En wat schoon en wat rijck kon d'ongenucht betaelen,
Van een gedwongen hert, van een verkracht gemoed?
En wie dé geerne dat sijn weergae noode doet?
Wegh, Ouders wreet geweld, wegh, Hell van felle vrinden:
Is 't Jae-woord aen de Pley, en anders niet, te vinden,
Soo segh ick, heyligh Neen; de Schael moet even staen
Door eigen weder-wight, of 't Hijlick is verra'en.
Mijn hert is uyt geseght: ick pass op geen verwijten:
De steen is uyt de hand; sy mogender in bijten,
Dien 't lust te spertelen; als 't bijten over is,
Soo sal de waerheid noch een redelick Gewiss
Doen stemmen met mijn stemm, en seggen: „Dat's gesproken,
„En dat's een Batavier, die, door waerschijn gebroken,

die door het vooroordeel (den schijn van waarheid) heengebroken zijnde, dat moeite veroorzakende plantsoel heeft opgedekt.

„Te voorschijn heeft gebracht het moeyelick blanckett,
„Dat nemmer goed en doet, en veeltijds 't goed belett.
Wat heb ick tijds gespilt, wat had ghy tijds te spillen,
Die dit gewichtigh stuck ten uytersten moght willen
Voltoyen naer de kunst! maer 't is soo verr' voltoyt,
Dat die 't begrijpen will, begrijpt het nu of noyt;
Die 't niet en will, verdient geen meerder onderrechten:
My lust den stégen niet onendigh te berechten;
Elck sijn gevoelen vry; het mijn is uyt gepleitt:
Wel hem die beter weet; ick gun hem sijn bescheid:
Men moght my 't langh geteem met billickheit verwijten,
Als wild' ick vrienden hier haer schoenen doen verslijten,
Haer' Ooren en haer' Tongh: terwijl my 't spreeckwoord raeckt,
Dat nemmer eigen grond den meester moede maeckt.
Maer, Vrienden, lacht van hôop; 't moe maken gaet ten ende;
En schrickt niet, of ick 't weer Zuyd en Zuyd-Oost aen wende,
En weer naer 't lange Plein, daer ick u staende hiel,
En met meer woorden als goe' reden overviel:
'k Neempt voor en Schaeckberd nu, daar 't ons, niet lang geleden
Der Koninginnen gangh gelust heeft te betreden,
In voor en achterwaerts, in zydelingh verstell;
Daer volght'er noch een op: den toenaem weet ick wel,
Maer noem hem binnens monts: het is de gangh der Gecken.
Staet in de Boomgaert-poort; ten Oosten staet een hecken,[1])
Ten Zuyden staet'er een: twee tweelingen in 't kort,
Daer, door den Gecken-gangh, naer toe getreden wordt.
Kiest recht' of slincker hand, ghy raeckt het Plein te boven:
En daer mé voer ick u in Hofwijcks schoonste hoven.
't Oost-Eiland is'er een, 't West-Eiland is sijn paer.
Die nu de Groot, of Cats, Heins, of Barlaeus waer,
Die nu een' oude Pen, by een' van all' versleten,
In dit groen machtigh waer, en louw en koel geseten,
Moght seggen wat hy docht, en singen wat hij siet!
All wat ick heb geseght waer weinigh meer als niet.
'k Heb menigh uer verpraett: hier hoefden ick meer weken,

[1]) Zie *Plattegrond*, Litt. X.

Meer maenden te verdoen, meer jaeren uyt te preken,
Dan ueren aller weegh, om schielick door de pijn,
De pijn van overvloed, de stameringh, te zijn:
Lett op den overvloed; verdraeght mijn' stameringen,
All voegense noyt min als midden in het singen;
Mijn' onmacht sal 't gewicht der dingen doen verstaen,
Als, daer een Mensch de Sonn derft maelen, of de Maen.
Stae by, Castagnen-boom, stae by, bree Noten-bladen,
Staet by, bloedt-droppeltjens op qualsteren geladen;
Van d'een' in d'ander' schaeuw verdwael ick in de keur;
Elck troetelt mijn vermaeck met schoon om schooner geur:
Maer ghy zijt Schaduwen, en meer niet, van de Planten
Die ick te melden hebb, mijn' lieve bloed-verwanten,
Mijn' echte kinderen, mijn' spruyten, mijn geslacht,
Mijn' afkomst, door mijn' sorgh ter aerden uyt gebracht;
Mijn' eigen Mannetjens, mijn' Leen-luy'en mijn' erven,
Die all dat Boomen kont, kost ghy, als Boomen, sterven,
Maar 't sterven niet en kent: u stell ick voor, in spijt
Van 't eten van de Locht, van 't slinken van den tijd.
'k Heb trotse Tempelen sien proncken in den duyster
Van kelderlick geboomt, en 't streckte tot haer luyster,
Gesien en ongesien te duyken in dat koel,
En, soo veel 't buytenst kan op 't binnenste gevoel,
Die naere schaduwen zijn 't machtigh om te roeren
En 't hert beweeght'er af: Spreeckt Stede-lien, spreeckt, Boeren,
Spreeckt, vriend en vreemdelingh, die langs den Polder-dijck
Des Somers in het stoff, des Winters in het slijck,
Voor Hofwijck werdt gestutt; wat seggen uw' gedachten,
Wanneer ghy Hofwijck siet twee doncker-groene nachten,
Twee nachten van geboomt bevleugelen met pracht,
Als warens' uyt het wildst van Pruyssen herr gebracht,
En door de locht gevoert, gelijck de li'en te Roomen
Van 't ongeloofelick Loretto derven droomen,
(Hoe werrt de Menschlickheit van d'een' in d'ander' mist,
Alss' eens het heiligh spoor van 's hemels waerheit mist!)
Daer 't kostelick gebouw geen' minder Metselaeren
Dan Engelen vermeldt, die over berg en baeren
In eenen nacht met Kerck en Autaer zijn gezeilt:
Hoe pijnt ghy neck en hals naer d'ongemeine steilt'

Van weerzijds Masten-bosch, hoe tergen sy uw' sinnen,
Om eens die wonderen van onderen, van binnen
Te mogen oversien! hoe quelt u 't Vlieder-diep,
Hoe wenscht ghy dat het droogh door Booner-sluysen liep,
En ebde tot den grond! roept schepen aen en schuyten;
Daer staen twee heckens voor; maer vromen uyt te sluyten, [1])
Is niet van haer bevel; de sloten zijn van stroo
Voor d'openhertige; van Yser, voor de snoo'.
Treedt in de Wilderniss ten Oosten of ten Westen;
Den ingangh is gegunt, de wandelingh ten besten,
En s'is uw' moeyte waerd: en, als ick 't seggen derf,
Ghy sult met onberouw vertrecken van de werf,
En seggen flus te Delft, of seggen flus te Leiden,
Ghy hebt schoor-voetende van Hofwijck moeten scheiden,
Daer, dat ghy noyt en saeght in 't lieffelickst gewest,
Mast-boomen van der jeughd met Roosen zijn gemest.
Met Roosen, lett'er op; sy staend'er noch en gloeyen,
En, als sy, moe gepronckt, op 't einde van haer bloeyen
Haer' hoofden droeffelick onthullen van 't gewaed,
Hoort, Haeghsche Joffertjens, dat boven 't uwe gaet,
Dan stroyen sy den vloer met haer' bevalligheden,
Als of'er Bruydegom en Bruyd most overtreden:
Dan komt het Hemelsch natt, dat door de Masten druypt,
En opent scheur by scheur, daer blad voor blad in kruypt;
En van dat soet bederf, en van dat schoon verrotten
Versaedt sich Mast by Mast en voert het in syn' botten.
Gaet henen nu en soeckt of ergens wey of woud
Met edeler gewasch begraest werdt of bebouwt.
Wie derft van Ypen-hout naer sulcken puyck-goed spreken?
Het moet'er uyt nochtans; daer magh'es geen gebreken;
En, is de Schildery voltrocken, laet de Lijst,
Daer menigh onverstand de Schildery om prijst,
Haer' beurte zijn vergunt: Tot u dan, Ypen-boomen, [2])
Door bange droomen heen, tot u ben ick gekomen,
Scheid-palen van mijn' grond, belenders van mijn' Erf,
En, als ghy spreken kost, Lijf-wachten van mijn' werf:

---

[1]) Zie *Plattegrond*, Litt. M.
[2]) Zie *Plattegrond*, Litt. W.

Ghy staet niet daer ghy staet om 't eenige vermaken:
Om Eer, om Nutt, om Lust, die dry beroemde saken
Daer all ons doen op loopt, staet ghy in 't voor-gelit,
Op 't uyterste gescheid van 't Hofwijcker besitt.
Schoon voordoen heeft sijn' kracht, als alle Koop-luy weten,
En dickmael is het Huys by 't Voorhuys af te meten:
De self-kant van 't Fluweel belooft wat van de stoff,
En by de Heiningen voor-oordeelt men den Hof;
Soo kan uw' heerlickheid, soo moet sy wat beloven;
En die daer Hofwijck prijst heeft u voor al te loven,
En die van Nootdorp af, en, mogelick van Delf,
Hofwijcker Hof ontdeckt, moet seggen by sijn self,
Daer schuylt wat achter 't schoon van die verheven kruynen,
Dat prijsens waerdigh is; soo seker als de Duynen
Beteekenen de Zee ten einde van haer sand.

Daer med' is d' Eer voldaen: wat Nuttigheit mijn strand,
Mijn soeten oever treckt van uw' getrouwe wortel,
Dat weet de Schipper best, die 't stadige gebortel
Van d'omgeroerde Vliet, in 't zeilen door haer natt,
Afgrijselick verweckt en op mijn Kuste spatt.
Wat soud'er tegen staen, stondt ghy d'er niet soo tegen,
Als of ghy nacht en dagh mijn' Vyand met den degen
Van mijn' Lands-paelen dreeft, als of ghy dagh en nacht
Mijn' Helbaerdieren waert, en pasten op de wacht,
Van Hofwijck en sijn' rust; en hielpt my, niet verliesen,
Dat Plaetingen alleen, en Bitterlingh en Biesen
Vergeefs verdedighden, 't en waer uw' stevigheid
De golven overwonn en all' haer' hevigheid?

Maer Lust, de derde dienst, die van u werdt genoten,
Gaet boven d'eerste twee: ick sie u soo geschoten,
Soo weelderigh gespreidt, soo deun en dicht gewerrt,
Dat ick veil onder u den felsten Middagh tert.
Waer zijt ghy, werelds oogh, dat allom door wilt booren?
Blaeckt over wegh en wey; hier is uw' kracht verloren:
Hier lacch ick met het sweet dat van den Maeyer loopt,
Hier heb ick over my een Ypen zeil geknoopt,
Een dack van bladeren, die voor de volle Maenen,
En voor de volle Sonn, jae voor des Hemels traenen
Mijn hoofd verdedigen: hier vlied ick louw en koel,
Hier lijd ick sonder leed haer grouwelickst gewoel:
Hier voel ick het vermaeck van naestgelegen lijden,

By naestgelegen vreughd: hier smaeck ick het verblijden,
Dat menschen wedervaert die by de quelling zijn,
En voelen geen verdriet, en weten van geen' pijn.
Hier deel ick in die vreughd met mijn bemindste panden,
Mijn lieve Vyvelinghs thien voeten en thien handen:
Hier is heel Scheveningh verschenen t'mijner baet
En heeft mijn savel-kley met schelpen-gruys gestraett:
Hier gaet de Boll in swangh, hier moet de Kegel beven,
En sneven, en weer staen: hier keurt men 't soetste leven
Gespeckt met stracken ernst, en met onnoosel jock.
Verr zy van ons het spel daer gunst-verlies en wrock
By Geld-verlies op volght: verr zy van mijn gedachten
Door vrienden onvermaeck naer mijn vermaeck te trachten.
'k Verdoem den Teerlingh niet, 'k en hebb niet op de Caert,
Dan dat ick houw de tijd kan beter zijn gespaert,
Als soo te lore gaen: en middelmatigh nutten
Verschoont de leegheit self, en kan mijn' opspraeck schutten.
Maer daer verlies en winst van Munte geel of witt,
In schijn van vriendlickheit der spelers hert besitt,
Daer 't ooghmerk, krygen, is, werdt spel een slagh van krijgen,
En die den slagh verliest, voor 't uyterst magh hy swijgen;
Maer 't is een mensch die swijght, en, ken ick menschen-aerd,
Daer is geen hert soo koel, geen' galle soo bedaert,
Of af-breuck in de Bors maeckt spijtige gedachten,
Die 't meesterlickst geweld van Reden moet verkrachten,
(En 't is der wijsen self haer uyterste gepoogh)
Of 't spijt will uyt den mond, ten minsten uyt het oogh.
Wat light my aen dat leed, wat lust my, lieve vrienden,
Die flus mijn' tafel, flus mijn' wandelingh beminden,
Still swijgende te sien vervloecken myn onthael?
Of, lacht de kans haer toe, wat lust my 't gasten-mael
Met nieuwe rekenigh van kosten te beswaeren,
En werden tweemael Waerd, en moeten my bedaeren
Als of ick geerne schonck het ghen' ick noode miss,
En maskeren mijn leed met vrolicke verniss?
Ick haet mijn Vijands geld, of 't kan my niet verblijden.
En, hael ick 't van mijn' Vriend, 't gevoelen van sijn lijden

Maeckt dat ick mede ly, en wenschten hem sijn schae
Met mijn verlies geboett, eer dat hy van my gae.
Soo laet spel spelen zijn, ja oeffeningh van leden
Met vrolickheit vermoeyt; ja oeffeningh van reden
Op 't handighste beleidt, en sonder achtersmaeck,
Die vriendlickheit vergall' en spel tot spellen maeck'.
Dit ambacht gaet hier om, en 't gaet'er om met lusten:
En dien 't niet langer lust veraessemt sich met rusten,
En staet als kijker by, of neemt de recht-banck waer,
En oordeelt sittende van 't naeste spelend paer:
En soo de Kegel valt die Koningh is van achten,
Soo vlieght'er wel een droom door spelende gedachten,
Van Koningen ontdaen in 't midden van haer volck,
Dat over einde staet, terwijl de swartste wolck
Die oyt de Sonn besloegh, wolck boven alle wonder,
Dry Kroonen zeffens velt met ongehoorden donder.
En soo wordt bollen ernst, en Kegels Parlament;
En van dat onderhout en raeckt men niet ten end,
Voor dat de keers uyt gae, de groote keers der wereld,
En dat de Somer-dauw de Kruytjens over-peerelt,
En dat den Hagenaer naer Koets en Schuyten vraeght,
Om veiligh t'huis te zijn, eer dat de dagh ontdaeght.
Dan berst het oude lied van, scheiden, bitter scheiden,
Uyt d'een' of d'ander keel, en klinckt door wegh en weiden,
En 't andere, Wat sal men op den avond doen;
En 't slott is, veel danckhebs, versegelt met een' soen.
Daer staen ick Kluysenaer, ick Stelleman, verlaeten;
Maer Vry-heer van mijn' tijd en van mijn doen en laeten,
En smaeck den niewen lust van stilt' en eenigheit,
Gelijck die uyt der Zee en haer verbolgentheil
Moe Zeemanschap gepleeght, moe wendens, en moe keerens,
Moe tobbens, moe gekaetst, moe loevens, moe laveerens,
Het oppertje bezeilt, en buyten weer en wind
Sijn schielicke vermaek in 't slechte water vindt.
Betreckt my d'avont-uer, en kan ick my niet pijnen
Om onder dack te gaen voor dat de Sterren schijnen,
En all' de wonderen van 't heerlicke gesicht,
Als d'ander' Keers verschijnt op 't ondergaande Licht,
De tijd verveelt my min dan all de dagh der dagen,
En 't spijt my dat de klock van Voorburgh heeft geslagen

Twee slagen meer als Acht; soo veel wercks valt my toe.
Wie oyt op Hofwijck was, en vraeg' niet wat ick doe:
Ick ben te landewaert, en 't kan my niet verdrieten,
Maer ock te waterwaert, en aen de Vliet der Vlieten,[1])
De levenste Rivier, de doorgeploeghste Vaert
Van all' die Holland kent en binnen's lands bevaert.
'k Geeft voor de waerheit uyt, al heeft het schijn van liegen;
(De tuygen zijn te veel, all socht ick te bedriegen.)
Twee hondert kielen zijn voor Hofwijck heen getelt,
Die dagelicks door Zeil, of Mensch, of Peerds geweld
Voor Hofwijck henen gaen. Nu tert ick Rhijn en Maze,
En Dort en Loevestein; nu lijd ick dat men blaese
Van Sparen en van Y, jae van de Noorder Zond,
Daer niemand meer gevaers en wedervaerens vond,
Als in mijn' volle Vliet: die niet en is te naken,
Men siet'er Schip of Schuyt d'een' d'andere geraken,
Men siet'er Lijn door Lijn geweven Peerd aen Peerd,
Zeil achter Zeil gereckt, Roer tegens Roer gekeert;
Men hoort'er van, houw voll, houw binnen, en houw buyten,
Men hoort den Jager-boef sijn ongemack verfluyten,
Of koelen met een lied de bleinen die hy rijdt,
Niet nu eens, en eens flus, maer stadigh en altijd,
By doncker en by daegh. Hier hoef ick niet te vraegen,
Wat tij is 't van den dagh? de Beurt-schuyt kan 't gewagen:
En die ten sevenen ten Haegh uyt werdt gebelt,
Die weet ick dat met my de klock van achten telt;
Die vijf te Leiden hoort telt recht voor Hofwijck seven;
Dat's 't uerwerck van de Plaets, dat sonder veer gedreven
En sonder weerwicht gaet, en daerom noyt en wraeckt,
En daerom vaster gaet dan all' diem' elders maeckt,
En windt sich selven op en drijft sijn' eigen' raden.
Hier treed ick 't soetste pad van all' mijn' soetste paden:
Hier treed ick weder zyds op 't kantjen van een' plass,
Die d'een den anderen verpocchen met haer glas.
Ten Noorden is 't mijn diep, ten Zuyden is mijn Schuyt-natt,[2])
Daer ick dan d'eenen Boer, dan d'and'ren Schipper uyt vatt,

---

[1]) Zie *Plattegrond*, Litt. L.
[2]) Zie *Plattegrond*, Litt. I. L.

En vraege, „waer wil 't heen, Goe mannen, waer van daen?
„Hoe gaet ghy soo ondiep, hoe zijt ghy soo gelaen?
„Maer, Heerschop, seghter een, wy hebben 't ruym vol plancke:
„En geeft het goed wat winst? wy hebbe God te dancke,
„We laden 't te Sardam en komme langhs de Meer,
„Deur d'ouwe Weteringh, en soo den Rhijn om neer,
„En soo deur Leidsendam, om tot Schiedam te lossen:
„Daer krijge we licht vracht van Varckens of van Ossen,
„Of wat de Koopman will; want, kyck, 't is en moy schip,
„En 't voert wel licht en swaer: en krijge we dan slip,
„En moete leegh naer huys, dat moete we verdrege:
„Scha-baet, daer valt te met een kanghsjen onder wege,
„Daer 't treck-gelt op magh staen; aers moete w'in de lijn,
„En halen 't met den hals; maer dat's en' korte pijn:
„Aan geun sy van den Dam en vinde we gien breggens,
„Dan mach'er 't Zeiltje by." Hier op volght veel meer seggens,
Naer 't volckje sprakelick en lichter aen de praet
Als af te helpen is: Maer 't Schip, dat niet en staet,
Ontvoert my 't leste woord of, liever, leste woorden,
Daer ick den sinn af giss all stond ick s'aen en hoorden;
„Klaes, roept hy tot syn knecht, die op 't vooronder staet,
„Hoe lust het Steetse volck een praetje by de straet,
„Daer 't luys leeghs staet en kijckt in 't midde van sijn' lussjes,
„Hoe kooselde die Vent, hoe still en hoe gerusjes;
„Hoe taeld' hy na bescheit van den bekenden wegh;
„'k Namt voor en Hagenaer; en by men Ziel, ick segh,
„Dat Haeghje weeter of: me speult'er vreemde streke;
„Se raken aen groot goet, te met in minder weke
„Dan wy der jaeren an verslooven nat en kout:
„Dan wetense gien raet met koffertjes vol gout,
„Dan gaet'et goet soo 't quam, dan tijense na buyte;
„En 't Roosenobeltje moet springe voor de kluyte,
„Voor Weuningh en voor Wey, voor Kroft en Klaver-kley;
„Gien goet en valt te dier, het macher of: wich hey:
„En dan 't Treweel in 't werck, en dan beget Casteele
„As Toorens, elck om 't moyst. Y gut Klaes, hiet dat deele;
„Heit ongse lieven Heer ongs allegaer emaeckt
„Uyt iene slagh van Kley, en worde wy ewraeckt,
„En erve wy in 't goet as Basterde? wat Duyvel,

„'k Wouw dat men aessem mèiens gaen mocht over 'tsuyvel,
„'k Mien dat icker men spul sou speulen as en helt.
„Eer j'om siet benje rijck; en kusse mit en wape
„Maeckt alle kunste goet; daer meugj' op sitte schrape,
„Tot datje Troortje barst en wordt en Ys're kist
„Met seuve grendele. En wordje na gevist,
„Die 't laecke, doen 't soo wel, als die je 't stick verwijte;
„Soo wordt'er niet eklapt. Klaes, moetet me niet spijte
„Dat ongse bestemoer, doe 'k Vaer en Moer verloor,
„Soo lijdige versuft' en dwaelde van het spoor,
„En hielmen uyt'et school: Gut had ick leere schrijve
„En lesen, as dat volck, wat wouw ick niet bedrijve!
„'k Had langh een mantel aen, een Tabbert of suck goet,
„Voor een bepeecte broeck, die 'k nouw verslijten moet;
„Een handje vol Latijn, heb ick me late segge,
„Daer komt het miest op an, en dat's goet op te legge,
„We hebbe mé verstanght, we bennen al ien slagh,
„En dat's wel haest eklaert, die maer wat suffe magh.
Meer had hy op de tongh, meer meenden hy te preken;
Maar 't Schip was voor den Dam, daer most hy 't laeten steken,
En 't zeil most over end. Wie wenschte niet de vracht
Van sulcken Schip te zijn? nu heb ick 't maer gedacht.
En, als ick 't overslae, de Boeren weten wonder:
Maer weten min dan all: de waerheit loopt'er onder;
Maer meer waerschijnlickheits. O, Schippertje, goed knecht,
Waert ghy tot in den grond van alles onderrecht,
Saeght ghy tot in de Milt van die ghy wilt benijden;
Verstondt ghy neffens my 't gepeperde verblijden,
Het gallige vermaeck van die daer staet en siet,
En hoort u sorgeloos staen fluyten langhs de Vliet,
En wist ghy hoe dat hert, in 't midden van sijn' Roosen.
Sijn' kommeren veeltijds niet weet waer langhs te loosen;
En wist ghy hoe hem 't haer te bergen komt te staen,
Die wel op Hofwijck is, en naer den Haegh moet gaen,
Den Haegh, die doornen Haegh, daer Eer en Deughd en Reden
Veel tijden wert betaelt met vuyl' ondanckbaerheden;
Daer weldoen werdt beloont met laster of geweld;
Daer 't uyterste gepoogh der Vromen werdt gestelt
Den boosen tot een' schimp, daar 't niet en is te passen

Men sie sich langhs of dwers door spijt of nijt bebassen:
Daer zelfs de Vrede-min misduydt werdt voor misdaed;
Ick meen ghy soudt sijn lot verfoeyen voor uw' staet,
En kruypen in uw luyck, en leeren beter wenschen,
En oordeelen 't geluck van uws gelijcke menschen
Benijdelicker veel dan dat te Stéwaert blinckt,
En achter de gordijn van 't aanzien hinckt of stinckt.
Is 't Schippertje voorbij, de Visscher uyt de Veenen,
De Meissjens uyt de Wey, met koele bloote beenen,
Met Emmertjens voll Melck en voll gerustigheit,
Verstercken wat ick peins, en wat ick heb geseit.
En, scheid ick uyt den praet, en treed' ick uyt mijn' hecken,
En, lust my achter 't groen der hagen die my decken
De vrye vonnissen te hooren van mijn werck,
Als laegh ick verr van daer begraven in een' Kerck,
Daer gaet het speeltjen aen, daer hoor ick soet en bitter,
En all wat yeder denckt van huys en van besitter;
Daer hoor ick vogelen van allerhanden beck,
My roemen voor een Mann en doemen voor een' geck.
De Veerschuyt voert van als: daer sittend'er voll reden,
Daer sittend'er vol spijt, die mijne sinlickheden
Of prijsen uyt haer gunst of laken uyt haer' gall.
„Daer seggend'er, 't is wel; Het geld is niet-met-all,
„'t Gebruyck is 't altemael; de Mann die Hofwijck stichten
„Heeft wijsselick gedaen; hy most sijn hert verlichten
„Van lange slaverny; hy heeft'er voor geploeght,
„En, als hy ploegende sijn' Vorsten had vernoeght,
„En 't Vaderland voldaen; en niemand uytgesopen,
„En niemands voordeelen met listen onderkropen;
„Den vromen voorgestaen, beschoncken en gevoedt,
„Den boosen 't hoofd gebo'en, een Christelick gemoed
„In 't Christeloos gewoel van Haegh en Hof behouden;
„Wat lighter yemant aen, of hy een Hofje bouden,
„En besighden een deel van onbesproken winst
„Tot onverboden vreughd, om nu en dan voor 't minst
„Een haventjen vertrecks uyt Hoofs gewoel en winden
„Voor heul en adem-tocht van ziel en lijf te vinden,
„En smaken 't onderscheit van ruymt en van gedrangh?
„Verquisten is geen' eer, maer altoos deun en bangh
„Sijn self te pijnigen, om kinderen en erven

„Te laeten, wat sy wel en weeld'righ konnen derven,
„En prees noyt wijse mann. Wel hem die wel vergaert,
„En maetelick verspilt 't gen' hy wel heeft gespaert.
„De Mann op Hofwijck heeft, in 't sorgen voor sijn selven,
„Sijn' kinderen bevrijdt van spitten en van delven,
„En van wat overschots sijn keurlickheit geboett,
„De rest is voor de rest, die 't hebben sal en moet.
„Maer beter' Tonnen schats heeft hy se leeren vullen
„Dan die haer mogelick ten deele vallen sullen,
„Vol smeltelick Metael, voll schijven die het Vier,
„Het Water en de Tijd kan brengen tot Papier,
„Tot flenteren, tot niet. hy laetse selfs voll schatten,
„Daer Water, Vyer of Tijd niet aen en heeft te vatten;
„Van Deughd en Wetenschapp, en all dat Mannen maeckt,
„En all dat eens vergaert sijn' Meester noyt versaeckt.
„God, die hem segende met kinderen die weten,
„En weten, mogelick, waer mede dack en eten,
„Het Vaderland ten dienst, te mogen waerdigh zijn,
„Beveelt hy haer beleid, naer dat hy door de pijn
„Die 't lichaem draegen moet om van de ziel te scheiden,
„Ter eewigheit sal gaen." Die man gingh breeder weiden;
Maar 't Schuytje was verby, de Schipper riep, stap wegh,
En 't peerd ontvoerde my 't besluyt van sijn gesegh.
De Delfsche Veerman volght, (dat gaet voor Hofwijck seker)
Stracks op den Hagenaer; en weer een niewe spreker,
Een niewe kakelaer, gelijck het wesen will,
Dat een de vracht verbeent, daer vijftigh and're still
Den mondighsten ontsien, en 't hooge woort vergunnen.
Die klapper tast my aen. (van dusend een zijn 't funnen
Van schaemte noyt geroert, van reden onversien,
Van Eer en Liefde meer). Ten eersten is 't: „Laet sien,
„Wel hey, wat's hier weer niews, sal 't noyt geen einde wesen,
„All weer een niew Kasteel in eenen nacht geresen!
„'k Schick endelick de Vliet sal worden tot een' straet;
„Den Haegh sal metter tijd niet weten waer hy staet,
„Te Voorburgh of aen Duyn: siet de verweende gecken,
„Sy walgen van de Stadt; den Haegh en kan niet strecken,
„De straeten zijn te nauw, de wandelingh te kort;
„De Koets moet ruymer gaen: wat Duyvel of haer schort?

„Is 't niet genoegh, Voorhout en Vyverbergh te schenden,
„Is 't niet genoegh, den Haegh t'ontstraten aller enden?
„Moet Voorburgh mé in 't spel? 'k magh heugen dat die Wey
„Voll klaere Klaver stond, voll vette beesten ley;
„Nu is 't een Hof, quanswijs, een Hofwijck: wel, waerachtigh,
„Wy moeten in den grond, het volckje wordt te prachtigh;
„Sy schraepen 't goed by een, slincks of rechts, 't scheelt haer niet;
„En vallen dan aen 't werck van pijpjens in het ried.
„Bedenckt eens wat'er gelds aen sulcke raesery gaet,
„En of men op het end met eens betaelen vry gaet:
„Die Kloot en light niet still: die dusenden verbouwt,
„En magh geen' honderden ontsien voor 't onderhout;
„Die hooge thuynen derft uit leege gronden haelen,
„Moet alle jaer sijn werck weer en weerom betaelen;
„Die Vent en houd ick met geen hondert Kroonen vry:
„Soo moet daer alles staen in 't lood en op de ry,
„Soo puntigh is m', als kacks: men waer schier ongeboren
„Veel liever dan een Haegh te lijden ongeschoren;
„Of 't God belieft of niet, de paden moeten bruyn
„En kaeler zijn van gras als 't hooghste van een' duyn;
„De Schoffel heeft geen' rust, daer is een eewigh leven
„Van wiejen dat men berst. De Thuynman magh wel beven,
„Soo 't onkruyd meester werd door weelde van natt weer,
„Door overvall van werck, en door versuym noch meer.
„De Juffers in den Haegh, met all' haer' malle krullen,
„En hebben niet meer spels; men soud'er dry vier hullen:
„All noemden ick 'er meer, 'k wouw dat ik 't had gewedt,
„Eer hier een Boogaerd-pad geklouwt is en geredt:
„En, om Gods lijdsaemheit met alle macht te tergen,
„Als of 'er werck gebrack, van vlackte maeckt men bergen,
„'t Land word tot Vijvertjes versnippert en gekerft,
„En 't is de braefste man die 't konstelickst bederft:
't Huys moet in 't water staen, en slots-gewijs staen proncken,
„Gelijck een' steenen flesch in 't koel-vat werdt gesoncken:
„Het ried-dack was wel eer de Weuninghs besten hoet;
Doe mosten 't pannen zijn: dat 's nu de kleine voet:

„Het Leitje moet 'er op, dat staet beknopt en abel,
„Waarom? de Land-heer deckt sijn luysen met een' sabel;
„'t Huys komt niet minder toe; 't magh kosten wat het kan,
„Het decksel naer den Pott, de kleeren naer den mann.
„En, als ghy binnen gaet, wat meent ghy daer te vinden?
„Een opper-Kamertjen tot onderhout van vrinden,
„Als in den gulden tijd van 't Hollands slecht en recht?
„Neen seker, Kameren, op 't çierlichst afgerecht,
„Als stondt ghy binnen Delft; gemarmerde Saletten,
„En van dien niewen snoff, hoe noemt men 't? Came-
netten,
„Pronck-cellen voor een' Prins, met borden en met leer
„Op 't Haegelickst versien; (ja wel toch, lieven Heer,
„Waer will dit heen in 't end!) en, seght mend'er wat tegen,
„'t Heet maer een Weuninckje, een huysjen uyt den regen:
„'k Wouw dat hy met sijn' poort in sneew en hagel sat,
„Die Land-heer heeten will en woonen als in stadt:
„'k Wouw dat hij. Weer-aen, riep de schipper, is dat ryen?
„Stap wegh, jou lompen uyl." Soo raeckt' ick uyt het lyen;
Ja, ick beken 't, want waerheit, al te fell
Gepepert en gesult, gaet door en door het vell.
Onkennis niettemin maeckt onminn bij de Menschen;
En menig' droeve reis heb ick my voelen wenschen,
Mijn achterklapper waer mijn ronde Kamer-vriend,
En met mijn onderhout, als ick met sijn, gedient:
Daer soude men sijn waer noch sijn' waerachtigheden
Niet overweldigen: maer onderlinge reden
Doen gelden wat sy kost, en vriendelick bericht
Doorpluysen op een aes van 't fijnste goud gewicht;
En d'een den andere soo veel bescheits bewijsen,
Dat laken lichtelick verkeeren sou in prijsen;
Of, kond 't geen prijsen zijn, ten minsten tot gedoogh
Van hier een balck en daer een' splinter in ons oogh.
En soo begrepen wy, of trachten te begrijpen,
Hoe traegh voorsichtigheit moet vallen aen het slijpen
Van nagel of van tand, om in 't gesicht te slaen
Van die met ons voor God ten oordeel sullen gaen;
God, die sich 't oordeel heeft en 't wraeck-recht voor
behouden,
Als messen die hij ons, sijn' kind'ren, niet vertrouwden,
Sijn' blinde kinderen, dien geen geweer en past,

Soo langh wy menschen zijn en dolen by den tast.
Dit heb ick half geleert, en tracht het heel te leeren,
En, was ick buyten 't spoor, ten halven om te keeren;
Herstelt my op de baen van dijn' gerechtigheit,
Die my het oordeel van mijn' Broeder hebt ontseit.
Met sulke leeringen bevracht ick mijn' gedachten,
En keur niet of 'er my quaedwillige toe brachten,
Of redelicke lien; ick lett niet op den mann,
Mits dat ick uyt sijn roet wat honighs trecken kan.
Nu is de dagh ten eind' nu seggen Maen en sterren,
't Is tijd u herssenen in 't bedd te gaen ontwerren.
Ick weet het, en ick voel 't: noch gaet het langhsaem toe;
Want wy zijn kinderen, en hoeven schier een' roe,
Die ons te bedde jaegh': ick wil 't van my bekennen;
Het zij een' goede drift, het zy een quaed gewennen,
Het slaepen houd ick voor geen menschelick vermaeck:
En, als ick kiesen mocht, ick wenschte my noch vaeck,
Noch slaepen opgeleght. foey, dagelicksche sterven,
Foey, platte peuluw-Dood, foey, quistigh tijd-verderven,
Die u ontbeeren moght, wat waer sijn leven langh?
Hoe leefden hy in 't ruym, in stede van 't gedrangh
Der uren, die den dagh versnipperen tot leuren,
En, als den avont valt, de Menschen van haer scheuren,
En werpen se voor dood, als krengen, op het stroo?
Maer emmers, die het kost nietschicken, schickten 't soo.
Te bedd; 't is Gods bevel: men magh niet stadigh leven,
Daer hoort wat stervens toe: de bladeren die beven,
En houden aen den draed van een' verdordden steel,
Gaen met den voet in 't graf; het groene gras wordt geel;
Dat 's even of ick sey, de dood is op de lippen:
De Wereld sterft eens 's jaers; staet s' in den den Herfst op 't glippen,
Des Winters is zij dood, te weten, diep in slaep,
Tot dat se 't Voorjaer weck', soo dat se geew' en gaep',
En in den Somer kom' volkomentlick aen 't waecken.
De kleine Wereld, Mensch, dien God eens wilde maecken,
Hermaeckt hy dagelicks, en sonder dat respijt,
Wij waeren 's levens kracht in weinigh' dagen quijt.
Die kracht hanght aen die dood: wel hem die 't kan beseffen,
En stelt sijn rekeningh soo met den Hemel effen

In 't dagelicks versterf, als waer 't sijn' leste kouw,
Daer uyt hem de basuyn des Richters wecken souw.
In spijt dan van mijn self en van de spijtigheden,
Die 'ck van den Snapper in de Veer-schuyt heb geleden,
'k Gae sterven voor een' reis, en scheide van mijn' kust,
En gae my op mijn Slot begraven in mijn' rust: [1])
Of is een 't toon te hoogh, mijn Slotjen magh ick 't heeten:
En, vrienden van verstand, u derv' ick 't laten weten,
't Is Hofwijcker Kasteel daer ick te roest in gae.
Een' Kluys is oock een huys, en houdt voor wedergae
Der Princen hooge Burght, der steden stercke muren:
't Kasteel en 't Verkens-kot zijn evenwel gebueren;
De Hutt staat by de Tent, en elck en streckt niet meer
Als voor een veiligh dack van klein of grooten Heer.
Noch keer ick tot den roem, en pocche met de beste;
Houdt my des 'ydelheit ten goede: 't is de leste:
En, die ghy uw geduld den omloop hebt vergunt,
Verdraeght noch voor besluyt een woord van 't middel-punt.
Ten hoofde van 't groot Plein, het Bosch van Sycomoren,
Daer Masten overhands door en door henen booren,
Rijst een gemuerde Dijck (een' Brugg en segg ick niet,
Dat's de gemeene slagh, die m' allom elders siet)
Een' ondermuerde wall, een' wall besett met Roosen,
Die m' uyt de Veerschuyt siet staen flonckeren en bloosen,
Een lijdelicke trapp, dien ick te leene houw
Van u, Venetien, de schoone; van 't gebouw,
Het wonderlick gebouw, dat ghy Rialto doopten,
Doe ghy d'er d'eene stadt aan d'andere mè knoopten,
En liet d'onkundige wantrouwen van den boogh
Die sulcken wijdde sou beslaen met eenen toogh:
't En was my niet ontgaen in twaelf en achtien jaren,
Hoe hy my, overgaen, hoe hy my, ondervaren,
In d' onervarentheit van jongen voet en oogh,
Door 't steile vlack en door het vlacke steil bedroogh.
Hier hebb ick 't na gebootst: twee flauwe steenen treden,
En twee, en noch eens twee, zijn ses gelijcke leden
Van 't Hofwijcksche Rialt'. treedt op de leste twee;
Ghy zijt met meer vermoeyt als op den eersten tree:

---

[1]) Zie *Plattegrond*, Litt. H.

Ghy wandelt en ghy klimt, ghy laeft met lange poosen,
Als Gall met Honighraed, en Distelen met Roosen,
De dry mael korte moeyt, die ses mael achter een
De minst swaerlyvige souw voelen in sijn' le'en:
Ghy vindt u voet om hoogh[1], en weet niet of den sesten
Den eersten opgangh is, en staet al op den lesten:
Dat kan verdeelingh doen van besigh ongemack.
Die soo de kaerte van sijn' quellingen verstack,
En temde suer met soet, en menghde pijn met rusten:
Hy ploeghde sonder sweet en arbeide met lusten.
Een uer gespannen Booghs, twee Peze-loos of dry,
Ontwapent distelen, en suyckert slaverny:
Langh eener-hand verveelt, het sy soo soet als 't zijn kan,
Maer, die met slockjens slorpt, vermant wel een azijn-kan,
En, die by wijlen sitt, en valt geen voed-pad langh;
Die van geen' poosen weet, de weelde selver bangh:
Beurt en veranderingh verlichten doen en laeten.
Vier naeckte Kinderen, al konnen sy niet praeten,
Beduyden hier die leer: de Lente staet voor aen,
Met vroege Blommekens van 't jonge jaer gelaen:
De Somer volght 'er op, en pronckt met Koren-aeren;
En dan den rijpen Herfst met smakelicke waeren;
De Winter luy en leegh, met schaetsen aen den voet,
Seght datter eens een tijd van leegh-gaen wesen moet.
Soo loopt de tijd rondom, en deelt sich af in Maenden,
En leert ons, ongevraeght, al wat ick flus vermaenden:
Want wie en wierd niet satt van 't eener hande jaer,
Soo 't altijd Winter, jae, soo 't altijd Somer waer?
Hier is Rialt op 't hoogst;[2]) hier zijn wy, sonder weten,
Tot aen de Vall-brugh toe en op mijn' stoep geseten;
De Vall-brugh, Vreemdelingh; wat seght ghy nu van 't Slot?
Gaet noemt het nu Kasteel, of noemt het Duyven-kot,
't Sluyt met een' Val-brugh af. Ghy sult de ketingh soecken:
Maer dat 's een oude kunst: wy hebben beter' boecken,
Van hooger onderwijs: wy roemen op een' vond,
Die weinigh is gepleeght, die niemand en verstond,
't En waer de Meester sprack: leert buyten huysen bouwen,
Daer 't veiligh slaepen is: de konst is waert t' onhouwen;
De Vall-brugh gaet om hoogh, en maeckt een dobbel' Poort,

[1]) Eerste Uitg. *sess voet hoog.*
[2]) Zie *Plattegrond*, Litt. E. E.

En buyten werdt geen' klanck van ketenen gehoort,
En binnen buytelt sy met een verborgen slinger,
En sluyt, oock grendeloos, bewogen met een' vinger,
De Keucken-water-Poort. Daer sitt ick in mijn' Gracht
Van zestigh voet rondom, en spott met menschen-macht:
Musketten ben ick baes, en slaep op bey mijn' ooren;
Laet grove Stucken sien, die my bestaat te stooren;
Soo roep ick, *qui va là*, en luyster na gespreck,
En moet mijn' hoogen moet sien buygen voor een' geck.
Maer beter' grendelen en stercker slagh van sloten
Versekeren mijn bedd, ick slaep' er ongesloten;
De Vall-brugh is gevelt, de spill roest in de pan,
En 't is van dusend een of s' op en neder kan.
  Mijn trouwste Nacht-slot is, voor geen' ontrouw te vreesen,
Geen moord, geen' over-vall, mijns wetens, waerd te wesen,
Der vromen vriend te zijn, den boosen noyt geterght,
Noyt ongelyck gedaen te hebben, noch geverght.
God hoore wat ick segg; ick kan geen' vyand noemen,
Die sich in mijn verderf, met reden, sou verdoemen:
Mijn bloed was noyt verbeurt, 'k en hebb' es geen gespilt,
Daerom my yemant wensch' gerabraeckt of gevilt:
Men heeft mij met de tongh besprongen en bestreden,
En tot de wraeck getergt; Maer Gods bevel en Reden
Zijn stadigh meesteren van mijn beleid geweest,
En die mijn' hand ontsagh, heeft averechts gevreest.
Mijn onschuld is bepleitt; dat 's 't hooghste van mijn wreken
Soo houd ick hem voldaen, en satt van qualick spreken,
En quaed doens ongesint, die sijn' verbolgentheit,
Ten arghsten, heeft gevoelt bejegent met bescheid.
God heb ick veel vertoornt, geen' redelicke Menschen
Gerechtelick geperst mijn' ondergangh te wenschen;
Soo schrijv' ick op de deur van mijn ontsloten Slot,
Siet Hofwijck daer voor aen, Men vreest 'er niet, als God.
  Het minder ongevall, van plunderen en rooven,
En gaet my niet meer aen als Orgelen den dooven;
En of de boose lust uw' handen vergen moght
De kunst die niemand noch op Hofwijck heeft besocht,
Huys-breker, spaert uw' moeyt, ick kan se niet betaelen;
't Is sottelick gewaeght, daer niet en is te haelen;

En 't waer hier over kunst te vinden by den nacht
Den buyt dien ick 'er noyt by dagh en hebb gebracht.
De reiser sonder buyl singt midden in de bossen,
En weet, de roover heeft geen roer op hem te lossen;
De rijcke wandelaer magh schricken voor geweld;
De veilste Pasport is, een' borse sonder geld.
Mijn bedd waer stelens waerd: maer daer voor soud ick vechten,
En, die my niet en steelt, met twee vertrouwde knechten,
Kan qualick Meester zijn van deken of matrass,
Daer op ick by der Nacht meer als by dage pass:
De rest en is geen waer om by den wegh te voeren;
Wie sou een' schildery verduyst'ren voor de Boeren?
Daer is geen heelen aen, 't zijn vodden van beslagh,
By doncker ongesien, en lastigh by den dagh.

Peurt aen mijn' keucken niet: ick weet 'er niets van waerde
Mijn Blecken [1] Silverwerck, mijn' schotelen van aerde,
Mijn' linnen-kassen kael, verwachten sonder schrick,
Wie tegens sulcken winst will tuyschen om een' strick:
Heel Hofwijck is geen proy om lijf of lid te wagen;
En died'er sich vergrijpt, sal 't op de leer beklagen,
Om yser, overtent, om lood, om niet met all,
Gelijck de Muys om 't speck, te treuren in de vall.

Soo valsch is 't uyterlick, en soo bedrieght schoon schijnen.
Mijn vollen inboel is niet waerdigh om te mijnen,
Als 't voor de Lapp-hoer quam: en die van buyten staet,
Meent dat een' leyen-dack beduydt een huys van Staet.
Och armen! niet van straet. 't Zijn schraele leege wanden,
Daer Kluyver en Sté-boo niet wisten wat te panden,
Holl als des Meesters hoofd: ten naesten by een' Tonn,
Als daer de Keiser voor most wijcken uit de Sonn.

Goe rust dan, grijpend volck, ick wacht te nacht geen' gasten.
Daer zijn d'er die ick wensch my mergen noen verrasten,
Min haelens ongesint dan brengens, dat 's gewiss;
Maer haelers metter minn, daer geen' wett tegen is;
Huys-dieven van mijn Kass en mijn' genegentheden,

[1] Tweede uitg. *Bleck en.*

Vijf zielen wel gehuyst in onverlemde leden,
Vijf haelers op een' kerf die noyt van yser wordt,
Soo langh ick niet en vast en kom geen hemd te kort,
Vijf erven van mijn Erf, vijf Icken, vijf Copijen
Van 't slechte Principael, dat sy, God lof, verby, en
Onendelick verby in' waerde zijn geraeckt;
Vier knechtjens, die mijn' sorgh tot Mannen heeft gemaeckt,
Een Meisjen tusschen moy en lijdelick van aensien,
Daer in sich Moeders deughd ontwijffelick laet aensien;
Vijf gasten ongenoyt en altijd wellekom,
Die my doen wenschen dat den dagh van mergen kom':
Dit vriendelick gesinn onthael ick, sonder pruylen,
Van dat sy d' eenigheit, daer in ick soeck te schuylen,
Verstooren met haer' jeughd, en roeren Hofwijck om,
En maken 't nauwer dan de straet van 't Achterom.
Daer zijn de gasten; fluks den Room-pot uyt den Polder,
De Boonen van den staeck, de Netten van den solder,
De Vijver in 't gewoel, de Snoecken in de Ly,
Jan Maertsen in de praem, en elck al even bly,
(Bly met de volle vanghst, die selden komt te missen
Van ongeroofde winst van ongekochte visschen)
De Peeren van den Boom, de Lijster uyt de strick,
Elck vrolicker als 't huys, elck besiger als ick:
Ick besiger als elck, op 't lichten van de Segen,
Wel segen in der daet, die segen brengt op segen,
Die stadigh en op niews een' volle Visch-merckt geeft,
En tusschen slibb en kroost van Water-schatten leeft.
Daer vley ick mijn gepeins en danck Geluck en Reden,
Die my een' vette Wey tot water scheuren deden:
Tot water, om mijn' erf te rijsen met die stoff,
En houden 't winter-peil beneden Huys en Hof.
Wel was 't een soete dwangh en een gesegent moeten,
Daer door ick Hof en Huys ontsloegh van natte voeten,
En gaf mijn' Boomen vry te weiden in het hoogh,
Des Winters niet te natt, des Somers niet te droogh:
Soo diep en soo ondiep pass als sy moghten sincken,
En vinden spijs genoegh, en niet te veel te drincken;
En die dien overslagh verdoemden metter haest,
Staen d' uytkomst aen en sien, verwondert en verbaest,
En d' opkomst staet haer aen, en doet haer met my seggen,
Sulck water voor sulck' land, was geld op woecker leggen.

Danck hebb' de volle Vliet haer stadige gevaer,
Die 't onder-water-volck doet vlieden voor 't gevaer,
En in de ruyme stilt van Hofwijcks klaere broecken
De stille ruymte met sijns levens tochten soecken;
Van binnen veile vré, voor buytens wilde vreughd
Met ongerustigheit, die daarom niet en deught.
Onnoosel stomm geslacht, ghy komt u hier vermeiden
Gelijck de Land-heer doet: 't is Hoffwijck voor ons beiden;
Ick schuyl'er voor 't geraes, ghy duyckt'er voor 't getier;
Een insicht, een bescheid, een einde brenght ons hier:
Maer, soo ghy spreken kost, hoe soudt ghy my beliegen,
Hoe soudt ghy in de Vliet 't Hofwijcker-hoofsch bedriegen
Ontdecken voor den mond van d'een en d'ander 'sloot,
„En roepen, siet u voor, daer binnen woont de dood.
„Het water iss'er koel in Vijver en in Grachten,
„Maer heete Ketelen en Roosters staen en wachten
„Dry voeten van de vreughd; men speelt'er met het nett,
„En die daer slaepen will smoort in 't gevierde bedd:
„Men noodt'er ons te gast, maer om den Waerd te spijsen;
„Dat's Hofwycks en dat's Haeghs: lett op den raed der Wijsen,
„En steeckt u in geen gat daer geen gat door en is:
Die dat bevroeden kan is kloeker als een Viss.
Is 't niet vermaecks genoegh de Vissen te verrassen?
Hoort, Vreemdelingh, en spreeckt genadigh van mijn' plassen:
Een Vijver is voll vreughds, all waer hy Visseloos:
Lett op die Boomkens hier, lett ginder op die Roos,
En all wat om den boord van mijn' geçierde grachten
Hofwijcker Hof verrijckt met ongemeene prachten:
Een' Roose maeckter twee, vijf Boomkens zijnder tien,
Vijf op het water-vlack, vijf op het land gesien.
Indien ick niet en dool, dit Peerdje treckt noch stijver,
En 't is de tweede reis gewoeckert met mijn vijver:
Twee huysen voor een Huys, twee Eilanden voor een,
Is weeldrigh' Alchymy, of ick en kender geen'.
Goud-jagers holl en doll, en spott niet met mijn' winsten;
Sy gaen voor d'uwe verr, of wegens'op, ten minsten;
Ghy meent een' dobb'le kans te nutten, en ick oock;
Ick teer op schaduwen, en ghy verteert in roock:
Mijn' schaduwen staen vast, uw roock en kan maer vluchten,

Uw zijn verdwijnende, mijn' stadige genuchten;
Uw' droomen kosten geld, de mijne niet een' duyt,
En dueren, dat ghy 't weet, al gaet de dagh-keers uyt:
De Nacht-keers volght'er op en thoont my weer mijn schatten,
Soo, datt'er een Narciss sou poogen naer te vatten;
En 't waer den Jongelingh vergeven, als hy sagh
Al wat ick sie by nacht, en by den vollen dagh.
'k Sie boomen voet aen voet, 'k sie menschen met de voeten,
En sonder struyckelen, malkanderen ontmoeten,
'k Sie; of ick meen te sien, de weder-zy van 't Rond,
Als of ick in Japan, aen geen' zy Banda stond:
'k Sie schuyten kiel aen kiel, met averechtsche vrachten,
'k Sie hoeck en hengel-roe versien van dobb'le schachten,
'k Sie Swanen dompelen, en boven 't water uyt,
'k Sie alle dingh noch eens; en even als 't geluyd,
Dat van de bergen stuytt en van de woeste wouden,
En van een' hollen Muer, voor soeter werd gehouden
Dan Trommel of Trompett, die 't doen doen wat het doet;
Soo zijn mijn schaduwen, of schijnen noch soo soet,
Als 't schepsel dat haer baert, en schepselen doet schijnen.
't Is waer, sy gaen te niet; maer sien wy niet verdwijnen,
Al wat de wereld draeght? en Kroonen en Gebied,
En sulcke schaduwen, vergaens' in 't ende niet?
Zijn alle dingen doot, is 't Vijvertje bevrosen?
Ick vraegh mijn rappe jeughd of 't qualick was gekosen,
Wat waters voor wat gras, een' ry-baen voor een' wey?
De Schaetsen swegen 't niet, als 't anders niemand sey:
Die schetteren 't my toe, terwijl sy dusend quicken
In heen en weder-baen om Hofwijck henen stricken,
En doen my door 't gewoel van soo veel beenen sien,
Hoe wonderlick verscheelt het poogen van de li'en:
Hoe vele naer een witt door vele wegen trachten,
En elck door andere, hoe 't werren der gedachten
De wereld overkruyst: Kort om, waer uyt ontstaet
't Oneindigh vuyl Papier dat Kassen overlaedt,
Dat boecken swellen doet, daer solderen af stenen,
Die d'oude walgen doen, die kinderen beweenen,
Van kinds been af verbeent met schrick van wetenschapp;
Dat schrijven, segh ick, en dit kruysselingh geschrapp

Van Schaetsen slaen op een. De waerheit is te vinden
Door wegen recht en kort: wy soeckens' als de blinden;
En swieren gins en weer, en maken langh van kort;
Soo dat een rijs tot Boom, een blad tot Bladen wordt,
En bladen tot een Boeck, en Boecken, wilde wouden,
Daer wy den overlast soo wel af missen souden,
Als 't konstigh ongezont van spijs en overvloed
Die ons doet quynen en den Apotheker voedt.
Hoe rijp is dese text om bladen voll te preken!
Maer 't waer een sott bestaen het quaed met quaed te wreken;
Veel schrijven met veel klaps: mijn Rydertjens zijn moe;
Sy doen de Schaetsen af, en ick de Venster toe.
Verheught u, Leser-lief: 't is met my omgekomen;
Mijn' penn is afgedicht; vreest voor geen' langer droomen;
't Kan soo voor eens bestaen, en nu ick, uytgemaelt,
Naer schijn en schaduwen tot Schaets-spel ben gedaelt,
Soo wist ick lichtelick niet lyvighs meer te vinden
Daerom ick uw geduld aen 't mijne sou verbinden.
Gevalt u, voor de moeyt, van 't kinder-mael te zijn; de maeltijd met mijn kinderen
Wy sullen uw verdriet verdrincken in mijn' wijn;
Komt peist'ren in mijn Hutt ('k zal 't geen Kasteel meer noemen,
Ick ben soo satt als ghy van rijmen en van roemen)
Als 't mael te maeghwaert is en 't laken van den diss,
Dan sal ick u in 't kort doen sien wat Hofwijck is,
En voeden noch uw oogh met lieffelicker dingen
Dan die ick my vermeet te seggen oft te singen:
Ten Oosten met een Dorp dat geen gelijck en kent, Voorburg.
Ten Zuyden met een' Wey die tegen 't Veen belendt,
En duysent Wandelaers met vier gekloofde voeten,
Die Hofwijck met den dagh beleefdelick begroeten,
En loeyen my 't bedd uyt, en roepen in haer' spraeck,
„Op luyaert, uyt de Pluym, en schaemt u van den vaeck; slaaplust
„Past op de Peerelen die in ons' eetsael flonck'ren, let op de parelen van de dauw
„Eers' ons 't steil Sonnen-vier komt rooven en verdonck'ren;
„Daer komt de roover; in de vodden, 't is hoogh tijd; in de kleeren
„Of denckt, ghy zijt uw deel in ons ontbyten quyt."
Zuydwestwaert Hoef aen Hoef, en Voorburghs Ambachts-heeren,
En Delft, haer' vaste vest, daer hondert Molens keeren,

de vaste, steenen vesting Delft.

En tuygen wat 'er meels tot soo veel monden hoort,
Daer van men 't Straet-gerucht schier binnen Hofwijck hoort:
Dan Rijswijck, 't schoone Vleck, dat Princen kon bekoren:
Ter Westelicker Sonn den lieven Haeghschen Toren,
En, over 't Broecker hoy, der Graven hooge Woud,
En voorts de witte wall van 't Scheveninger Sout.
Kiest venster en gesicht; en weet 'er af te seggen,
Dit keur ick voor het schoonst, dit soud ick liefst verleggen;
Soo weet ghy meer als ick, die noch een weerhaen ben,
En twijffel waer ich best myn' oogen henen wenn.
Verveelt u 't uitsien, keert; met insien sal ick 't soeten,
En doen u in een Kas van Boeren-boeckjens wroeten,
Van Boecken uyt de Stadt, van wijsheit in 't Latijn,
Of in sijn Moeder, Griecksch, of, dat nu Talen zijn,
Parijs-werck, en nieuw Roomsch, of in de ronde lett'ren
Van 't prachtige Madridsch, of in het Engelsch quett'ren,
De Tael van alle Tael, die nergens t' huys en hoort,
En all om boortigh is; of die m' in Holland hoort;
Of in besaeit papier met letteren en noten
Van over Zee gebracht, of in mijn' vorm gegoten;
In Veelen, soo ghy 't soeckt, in Luyten, soo 't u lust:
„Tot dat ghy bidden sult, ey, gunt mijn' sinnen rust;
„'k Ben Hofwijck satt gesien, gelesen, en gegeten;
„En wend het naer den Haegh: all wilt ghy hem vergeten,
„'t Is oock een soet verblijf, spijt Hofwyck en sijn' Heer:
Ja (segh ick suchtende) maer was 't voor desen meer.
Soo scheid ick van mijn' vriend, soo breekt hy uyt mijn' banden,
Soo treed ick uyt mijn Touw, soo raeckt ghy uyt mijn handen,
Moe Leser, die ick flus voor d' eerste groete gaf,
Nu voor de leste geef, De groote Webb is af.

AANTEEKENINGEN.

Inleiding, bl. 3.

ter wederzijde van den Lijdwegh. D. i. Aan den tegenkant, de andere, de overzijde van den Lijdweg. Het kan niet beteekenen „*van weerszijden*", aan beide kanten. Ziehier waarom. Op den plattegrond van de „Hofstede", die in de Uitgaven van 1653 en 1672 voorkomt, heet de weg, die het Buiten in tweeën deelt en het Bosch van den Tuin en de Huizinge scheidt, de *Groote Heerwegh*; in den aanhef van het gedicht zelve, vs. 35 en 40: het *Koetspad* of het *groote Spoor.* Op de kaart van Delfland (1612) strekt Hofwijck zich uit van de Vliet tot aan den *Voorwegh* en van dezen tot aan den *Achterwegh.* Op eene dergelijke kaart, in 1613 door Florisz Balthasar ontworpen, heeft de *Voorwegh* den naam *Bijwegh.* Geen twijfel, of deze is dus ook de door Huygens beurtelings *Koetspad, Groot Spoor*, of *Groote Heerwegh* genoemde.

Nu heeft Huygens den 16den Decemb. 1840 zijn bosch vergroot door den aankoop van „een perceeltje Teelands aldaer ten Noorden van den *Heerewegh* geleghen, belent ten Oosten mijn selve met even twee mael soo grooten perceel. *Ten zuyden gem. Heerewegh .... ten Noorden den Lijdwegh.*" Daar er geen publieke weg door Huygens' *Bosch* loopt, lag de *Lijdwegh* dus achter of ten Noorden er van en van zijne heele bezitting. Het is derhalve de bovengenoemde *Achterwegh* en Hofwijck grenst dus met ééne zijde daaraan, doch ligt niet aan beide zijden er van.

Ibid. bl. 6.

Dat hij er in de eerste tijden zoo dikwijls vertoefde. Van Vloten (Korenbl. VII, bl. 2) zegt: *Het eerst ontbeet hij er met eenige*

vrienden, *den* 26*sten Mei* 1642. Dit is niet juist. De aanteek. in Huygens' *Dagboek* (Unger, bl. 38) luidt: „Reditus Hagam, ego Hofwici prandeo cum amicis." Stellig foutief is *prandere* door *ontbijten* weergegeven. Het beteekent in H's Dagboek steeds *het middagmaal nemen*, gelijk men uit eene vluchtige doorbladering er van terstond zien kan; overal staat daar *prandere* voor het *eigenlijke* woord: *coenari*, b. v. bl. 69: „27 Mart. Prandeo Fontainebleau, cubo Nemours. 28 Mart. Prandeo Montargis, cubo Nogent," enz.

Dat het voor *de eerste maal was*, zooals Schinkel (*Nadere Bijzonderheden betr. C. Huygens Tweede Stuk*, bl. 19) en Van Vloten willen, kan waar zijn; doch blijkt niet uit deze aanteekening. Dan had er het woordje *primum* = *voor 't eerst*, moeten staan. Het te willen afleiden uit het feit, dat het de eerste aanteek. is van dien aard, die in het Dagboek voorkomt, gaat niet aan. Evengoed zou men er dan uit kunnen opmaken, dat het voor de eerste maal was, dat Huygens er zich op hield. Dit schijnt inderdaad Schinkels meening te zijn, want t. a. p. zegt hij verder: „Zoo dikwerf hij er had vertoefd, teekende hij dit in zijn Dagboek aan, alsof het eene belangrijke zaak voor hem geweest ware." Nu, dan is hij er tot 1650 maar drie, zegge *drie* keeren, geweest! 't Was dan wel de moeite waard een „buiten" te hebben!

Bl. 1. Opdracht.

Aen Vrouw Geertruyd Huygens, *geseght Doublet*, *enz.* Deze Geertruid, dochter van Christiaan Huygens en Susanna Hoefnagels, en dus zuster van onzen dichter, werd geboren te 's-Gravenhage, 10 Juli 1599, en stierf aldaar, 4 Juni 1680, in den ouderdom van 81 jaren. Den 26 Maart 1632 was zij in het huwelijk getreden met Philips Doublet, zoon van Philips Doublet en Maria van der Goes, uit welken echt drie zonen gesproten zijn, van welke de oudste, Philips Doublet, heer van St. Annaland en Moggershil, den 20 April 1660, trouwde met Constanters dochter, Susanna, en de twee jongste, Christiaan en Jan, op jeugdigen leeftijd stierven. Uit het feit, dat de schrijver dezer opdracht Vrouw Geertruyd zijne „oudste Moeye" noemt, leide men niet af, dat zij de oudste zuster van onzen dichter was: deze heette Elisabeth, geb. te 's-Hage, 26 Maart 1598, doch was reeds op veertien jarigen leeftijd aldaar overleden, 8 Mei 1612.

Ibid. r. 2 v. b. en vlgg.

Vrucht en Vreughd, enz. Men lette op de allitteraties, klank- en woordspelingen, welke in dezen brief voorkomen. *Vrucht en Vreughd* = *Voordeel en Vermaeck;* Daerop *sagh* ick dat mijn Vader *gesien* hadde; *gelusten* en *lusten;* *Wandeling* en *Handeling* enz. — *getwernt*, gevlochten. Vgl. mijne *Huygens-Studiën*, bl. 68. — *lichamelicke lusten*, materieele, stoffelijke genoegens in tegenstelling met die *der Ziel* of de onstoffelijke. De eerste worden vertegenwoordigd door de *Wandeling*, de laatste door de *Handeling* d. w. z. het *boek*, de *beschrijving* van zijn Hofwijck en de daarin vervatte geestelijke spijs. — *plaetse.* Vgl. Boeren*plaats.*

Bl. 2, r. 6 v. b. en vlgg.

sonder dat yemant getwijfelt hebbe. Twijfelen in de bet. van *vermoeden*, gelijk het fr. *se douter:* sans que quelqu'un se soit douté de. — *onder de leden soude hebben.* Zwanger gaan van; thans meestal van ziekten gezegd. — *schielick*, onverhoeds, plotseling, op eens. Vgl. vs. 1413: het *schielick* witte-brood; en de aant. aldaar.

Ibid. r. 15 v. b. en vlgg.

twee lieve derdendeelen. Versta hare twee jongste zonen, waarvan in de 1ste aant. op de *Opdracht* gesproken is. — *goeds tijds*, vroegtijdig; Vgl. het fr. *de bonne heure*, *de bon matin;* let verder op de woordspeling met *te goeder tijd*, te geschikter, gelegener tijd. — *naer alle tijden*, in de eeuwigheid; in overeenstemming met: *tijdelick* en *eeuwig* welzijn.

Onderteekening.

C. Huygens. V. VI. „Versta's dichters oudste zoon C h r i s t i a a n, die de uitgave bezorgde."

Dit is eene dwaling. *Constantijn*, niet *Christiaan*, is Huygens' oudste zoon. De laatste toch werd den 14den April 1629, de eerste den 10den Maart 1628 geboren. Daar deze eerst in 1697 te 's-Hage overleed en de onderteekenaar zich uitdrukkelijk „den oudsten van de Voor-kinderen" noemt, wien „het jonghste van 't tweede Bedde" d. i. zijns vaders jongste pennevrucht, toevertrouwd was, zoo is het aan geen den minsten twijfel onderhevig, of *Constantijn* was de bezorger van de Uitgave.

Bl. 3, vs. 2 en vlgg.

nieuwe wegen, nieuwe manieren, wijzen. Cf. het gr. *μέθοδος* van *μέτα* en *ὁδος*, weg; fr. méthode. Vgl. Cluysw. v. 524:

daer sooveel soete *wegen*
Van oeffning open staen. —

om lustigh leêg te sijn, om op eene aangename wijze zijn leegen tijd te dooden. — *wien stinckt*, walgt, staat tegen. Vgl. vs. 1873, vlg:

Als ick een' Vrijster waer, de Vrijer sou mij *stincken*,
Die uyt den Lande liep om tolcken van sijn hert!

de Steen en 't Berd: de dobbelsteenen en het verkeerbord. — H. had daar een hekel aan. Zie *Sermones de vita propria* (Vert. van Loosjes):

Want (ick heb) voor 't bordeel en 't dobbel-huis gegruwd,
Waar 't ligchaam wordt geknakt en zuur gewonnen schatten
Wegvlieden als de wind.

Verder Stellw. *Zeestr.* bl. 58.

Ibid. vs. 5 en vlgg.

Hy kome daar ick gae, enz. In dezen en de volgende regels noodigt H. den lezer uit, om Hofwijck met hem te gaan bezien of het hem te hooren beschrijven. Men lette op de woordspeling in *oogen-blick* en *oor-deel:* het eerste dient hier in den zin van *oogopslag;* het tweede, in dien van *oorlid* = *oor*, genomen te worden. — *wellust*, lust, zin.

Ibid. vs. 13 en vlgg.

ick stae in voor 't berouwen. V. VI. „*stae in*, vrijwaar." Beter, *ik blijf borg*, dat het u niet berouwen zal. — *keurige*, liefhebbers. Vgl. *keur* in: zijn *keur* voldoen, en bl. 92:

En van wat overschots zijn *keurlickheid* geboet. —

eigen toovermin. B. „Betooverende eigenmin." Vgl. over deze omzetting mijne *Huygens-Studiën*, bl. 21. — *bey*, de doove en de blinde, gelijk uit het vlg. blijkt. — *d'enkele*, nl. genucht. — *van gewenn*, uit gewoonte. J. Westerbaen, die zooals bekend is, in zijn *Ockenburgh* eene navolging leverde van Huygens' *Hofwijck*, zinspeelt op dezen regel (*Gedichten*, Uitg. 1672), Dl. I bl. 5:

oock der Dichtren penn
Lieght sonder opspraeck, om de konst of *van gewenn.*

Ibid. vs. 22 en vlgg.

In 't los aensienelick. Bevallige losheid; Zie de aant. op *eigen toovermin*, bl. 4. — *als die den wilden aerd, enz.* Versta: Zij dwalen evenzeer, als die een los geschilderd landschap voor eene topografisch juiste kaart houden. Dat dit de zin is, blijkt uit het onmiddellijk volgende: *'t Is rouw' Landmetery.*

Bl. 4, vs. 30.

is dat het voer van Boecken. B. „*Het voer.* Het gedrag, de manier, de gewoonte van Boeken!"

De meening van B. dat *voer* hier in anderen zin dient opgevat dan *Oogentr.* 227: Van aller eewen her was liegen vrouwen *voer* = *voedsel*, kan ik niet onderschrijven, om de volgende redenen:

1. *Voer* = gedrag, manier, is, voor zoover ik kon nagaan, steeds vrouwelijk. Vgl. *Rijmb.* v. 29896:

Die liede hoorden *dese voere.*

Ibid. v. 21080:

Na *die voere* van goeden wive.

en verdere voorb. bij Oudemans, *O. en Mnl. Wdb.*

2. *Voer* = voedsel, d. i. stof, inhoud, geeft hier een uitstekenden zin en de appositie: *Is dat een Schildery*, past beter bij dit *concrete* subst. dan bij het *abstracte*, gedrag, manier.

Ibid. vs. 31 en vlgg.

Die op het leven treckt, die op de werkelijkheid gelijkt. — *d' oud avontuer vertreckt*, het oude verhaal vertelt. In dezen zin dient *avontuur*, blijkens het epitheton *oude*, hier genomen te worden, niet in de gewone van *geval*, *lotgeval.* Dat het woord etymologisch niets met *avond* te maken heeft, schoon door volksafleiding daarmede in verband gebracht, vermeld ik in 't voorbijgaan. Het komt van 't fr. *aventure*, lat. *advenire* = gebeuren.

Ibid. vs. 33 en vlgg.

om in den slaep te raecken. Foutieve Constructie. Zooals het daar staat, is het de verteller zelf, die in slaap raakt, terwijl H. bedoelt om hen (de kinderen) in slaap te doen vallen. Vgl. *Oogentr.* bl. 211:

Sou niet des Hemels gunst ons hebben willen krencken,
Om binnewaerts te sien en met de ramen toe. —

Bult, heuvel, kleine oneffenheid. Vgl. *Voorh.* v. 72:

Vreemdelingen, die de bochten
Van 't *gebulte* Wereld-pad, enz.

Westerbaen, *Ockenb.* bl. 112:

Dat bolle rond is nu het aevrecht van een *bult*.

Ibid. vs. 38 en vlgg.

verweenden Schrijver. Kiliaen: *verweend* = verwaendt. Het komt zoowel in de beteekenis van *aanmatigend*, *hoogmoedig*, *ijdel* voor, als in die van *prachtig*, *luisterrijk*, *weelderig*. Hier bezigt H. het in eerstgenoemden zin; in den laatsten gebruikt hij het, *Cluysw.* 605:

En... ben soo verwent, [*verweent*, mocht ick wel seggen];

bij Bredero is de zin, die er aan toegekend wordt, meestal gunstiger: Vgl. *Roddr.* v. 163:

De gracyen die U *verweende* (uitmuntende) schoonheyt cieren; en v. 388: fijne, *verweende* kleeren; *Kl. v. d. Koe:* dese *verweende* (voortreffelijke) koe. — Aldus ook bij Westerbaen, *Ockenb.* bl. 55:

O zoete Poëzy!
Die op u is versot heeft een *verweende* vryster. —

Laegh noch, *enz.* Hadde ik liever mijn dubbeltje in 't armenzakje geworpen. — *sestien duyten* = een dubbeltje. De *duyt* had eene waarde van $^5/_8$ cent. — *omdat*, vroeger ook doelaanwijzend = opdat.

Ibid. vs. 43 en vlgg.

Soo gaet het (noch eens) met de Rijmpen. Noch eens, omdat hij er reeds vroeger, vs. 20, van gesproken heeft. — *Sonder weergâe* = zonder wederpaar, d. i. zonder rijmklank. Dezelfde gedachte, breeder uitgesponnen vindt men in *Oogentr.* bl. 234. — *onder leggen* = onder liggen, *zwichten*. Vgl. *Oogentr.* bl. 218: sy pletten en verachten al wat haer *onder light*. — *Klinck-dicht*, hier niet in de gewone beteekenis van *Lofdicht*, maar *goedklinkend*, *fraai gestileerd* dicht; zooals blijkt uit het eenige regels hooger staande *braever woord*, dat V. Vl. terecht door *fraaier* weergeeft. — *konstelickst verdicht*, die op de kunstigste wijze weet te liegen. —

Ibid. vs. 49 en vlgg.

Beschaemt den Meester vrij, enz. B. „Uitdrukking, ontleend van het toen gebruikelijk Goochelaars formulier, 't geen men nog in mijne kindsheid overal bij te pas bracht: *Die de kunst verstaat, beschaam den Meester niet;* hetgeen de Hansworst aan de toeschouwers richtte." H. richt hier het woord tot zijne collega's van het Dichtersgilde. — *De ruyme Schoot* = het gevierde touw aan het uiteinde van een zeil, waarmede dit gespannen wordt.

Ibid. vs. 56 en vlgg.

de naelde wijckt noch wraeckt, het compas duidt aan, dat men niet van den koers is afgeweken. — *Gissingh.* V. Lennep, *Zeemanswdb.* zegt, dat *gissing* en *bestek* hetzelfde zijn: het laatste is echter de *nauwkeurige* berekening van de plaats van een schip, die elken middag opgemaakt wordt; de eerste is op minder betrouwbare gegevens gegrond. — *Voor-wind maeckt rechte streken.* De gunstige wind doet het schip zijnen weg *rechtstreeks* vervolgen.

Ibid. vs. 60 en vlgg.

St. Thomé. Eiland in de Bocht van Guinea. — *de blinde kracht van ongemerckte stroomen.* Dit houd ik ook voor eene omzetting van *de ongemerckte kracht van blinde stroomen.* Immers eene *kracht* kan men nooit zien; *blind* past echter evengoed bij *stroomen* als bij *klip;* blinde klip, eene k. welke men niet zien kan. — *Daer 't Schip op is bevracht.* Men bevracht een schip *op* eene haven, d. w. z. met bestemming naar. — *Slechte Zeemanschap. Slecht* = eenvoudig, gering, *ontoereikend.* — *Een ongevoelde drift*, een onmerkbare strooming. — *verleidt*, van den goeden weg afgeleid. — *Goên avond Redens-Ree*, Vaarwel, reede van 't gezond verstand! Vgl. de fr. uitdr. Adieu, les bons propos! Vondel, *Leeuwendael.* Prol: Herderspelen! *het is nacht!* en Bredero, *Lucelle*, v. 465:

Goeden dag hofstee, was ick byje, ick sprackje toe.

Zoo ook Marnix, *Bijenkorf* (uitg. 1648, bl. 23): men sal de Schrift een eerlijcke paspoort geven ende vele *goede nacht* seggen. —

Bl. 5, vs. 70 en vlgg.

Of 't streeck houdt. Streekhouden is het schip naar eene bepaalde streek van het kompas gericht houden. Hier, waarschijnlijk,

klankspeling met *steekhouden.* — *voortaen* = voort aan; d. i. altijd maar door. Vgl. *Oogentr.* bl. 212:

> Dees rijst van licht tot licht in 't doncker, en *voortaen*
> Tot in der Englen licht, enz. —

't Dicht soud' ongelijmt zijn. De regels zouden niet op elkaar passen, niet aan elkander sluiten. — *Verzeilt*, uit den koers geraakt. — *loeven en laveeren.* *Loeven*, den steven tegen den wind inwenden (van *loef*, windzijde v. h. schip, tegenover *lij* de van den wind afgewende zijde). *Laveeren*, oudt. ook *loeveeren*, afgeleid van *loeven;* door *loeven* tegen den wind opwerken. — *Gracelick*, niet van *gracie* af te leiden, maar van het lat. *gracilis* = mager, dun. Als bijw. vertaalt Kiliaen het door *mediocriter.* *God weet hoe gracelick* zal hier dus wel beteekenen: God weet op welke armzalige manier, met welke kronkelingen en kunstgrepen! Kiliaen kent geen andere bet. dan: gracilis, gracilentus, tenuis = mager, tenger, dun. Toch heeft het die van *genadig* bij Westerbaen, *Ockenb.* bl. 170:

> Ick spiegel my aen den Arminiaenschen Geus,
> Die om syn wangeloof een B r i l kreegh op zijn neus:
> Doch dat ging *gracelyck.*

d. w. z. daar kwam hij er nog *genadig* af.

Bredero bezigt het in den zin van *gratieus*, *bevallig*: *Gr. Bron d. Minn.* bl. 49:

> Dees die in alle punten
> Soo *graaslyck* is bedeeld.

Boert. Liedt-Boeck, bl. 74:

> Siet syn *graasselyck* wesen an.

Ofschoon het lat. woord *gracilis* niet één in oorsprong schijnt te zijn met *gratia*, genade, bevalligheid, komt het toch ook in de bet. van *venustus*, sierlijk, elegant, g r a t i e u s dus, voor. Dat het bij ons laatstgemelde bet. kon krijgen, behoeft ons niet te bevreemden: eene tengere gestalte ging en gaat nog voor *gratieus* door. Eene bevallige vrouw heette in het middelnederl. vaak „ene scone *smale.*"

Ibid. vs. 77 en vlgg.

kond hy sich selfs begrypen. Indien hij zich zelf maar begreep; hoogstwaarschijnlijk woordsp. met *begrijpen* = straffen, berispen. Vgl. de fr. uitdr. *châtier* ses vers, un style *châtié.* — *mijmerigh*

gesegh, wartaal. *Mijmeren* = malen, malle praat uitslaan. Vgl. *C. M.* bl. 27, waar H. van zwakhoofdigen zegt:

Wie isser evenwel zoo kitteldoof, zoo steegh,
Die al dit *mymeren* niet eens aan 't lachen kreegh. —

Verruckt, afgerukt van, verdwaald. Vgl. het hgd. *verrückt*, dwaas, dol, stapelgek, met ons hedendaagsch *verrukt*, opgetogen.

Ibid. vs. 81 en vlgg.

Waer hael' ick Vijgen-bladen. Zinspeling op het gebeurde na den zondenval. — verguldt Vgl. *Ockenb.* bl. 14:

Die dit kind hebt opgehult
En versilvert en *verguldt.* —

Noch = *Nochtans*, toch wel. — *Bethoonen* = betoogen, aantoonen. — *Ofwijck.* Deze woordspeling met *Hofwijck* is gemakkelijk genoeg te verstaan; dit is echter niet het geval met de volgende: *Hoefwijck*, wijk van behoefte? (wijk van een behoeftig man?) of *wijk*plaats, waaraan ik *behoefte* heb? Op 't eerst schijnt *soo spreeck ick uyt myn bors* (Vgl. *Zeestraet*, bl. 22: uyt myn arme kist) te doelen; op 't tweede: *en uyt mijn hart. Stofwijck* bevat stellig eene woordsp. met *stoffen*, bluffen, gelijk voldoende blijkt uit den volgenden regel. *Hollwijck* wordt ook genoegzaam opgehelderd door het volgende. — *slechte stof*, geringe, onaanzienlijke stof. — *Gesticht*, niet het gebouw alleen, maar het heele buiten.

Ibid. vs. 98 en vlgg.

Verhaest, overhaest. — *Jae*, is corrigeerend: *ja*, doe het toch maar. — *ongerijmde*, dwaze, onzinnige; woordsp. met *rijm.* — *slijm* = slijk. Een dergelijke letterverwisseling heeft men ook in *rijm* en *rijp*. Vgl. het hgd. *schlamm* = slijk en *schleim* = slijm. — *begrijp*, begrip, bevatting. — *recht neus-wyse*, die een fijnen neus hebben, die er verstand vàn en gevoel vòor hebben.

Bl. 6, vs. 111.

Met strick en spinneweb. B. verwijst te dezer plaatse naar zijne aant. op *Oogentr.*, Dl. II, bl. 230:

De *Schoolstrick*, voor goed schrift, maeckt schrift en schrijver blind,

alwaar hij het door *bonnetje*, teeken van goedkeuring, verklaart. Dat het niets anders is dan *krul*, versiersel, blijkt overtuigend

uit het volgende *betierelierd* (hetwelk B. terecht met het fr. *tireler*, door krullen versieren, in verbinding brengt). Ik heb dit ten overvloede aangetoond in mijne *Huygens-Studiën*, bl. 151. — Vgl. nog *Ockenb.* bl. 45:

Noch siet men altemet een treck, een *strick*, een swier
Van die, nu ouwer hand, geraeckt zy op 't papier. —

Soo kan een Ebben lijst, *enz.* Versta: Een ebbenhouten lijst kan eene middelmatige schilderij opsieren.

Ibid. vs. 115 en vlgg.

Mijn Beeck. Dit slaat op *modderige beken* evenals *Schrift*, *Doeck*, *Schilderij* op het onmiddellijk voorafgaande. Met dezelfde beeldspraak bezigt hij *kust*, zoom, voor *rand*, *marge.* B. maakt er *kuiste* of *kuischte* van, het verbale van *kuischen*, opschikken en dus *opschik!* — *Zijn op de proeven*, zijn bestand tegen het onderzoek. — *Selfkant* wordt eigenlijk van den rand of kant van eenig weefsel gezegd; hier natuurlijk van de aanhalingen uit oude Schrijvers op den rand van het boek geplaatst. — *behulp*, bijstand, hulp. Vgl. Hgd. *Beihilfe*.

Ibid. vs. 126 en vlgg.

Geflikt. V. Vl. „Aangelapt (*van* (lees: evenals) 't Hgd. flicken)." — Juist. Elders gebruikt H. *flicken* voor *eten*, welke beteekenis het in 't Zuid-Limb. nog heeft. Zie *Mengh.* IX, 553:

niet sonder sorgh,
Dat het bij dat *geflick* syn tennewerck (schotels) moght gelden. —

met Peerlen van Athenen, met citaten uit de beste Grieksche schrijvers.

doe s' op haer rijkste was, in het zoogenaamde *gouden* tijdperk harer letterkunde. — *ontsteken ad'ren:* in vuur (bezieling, geestvervoering) geraakt; vgl. fr. enflammé = inspiré. De constructie luidt eigenlijk: Ick hebb het beste bloed van de Christelicke Vad'ren haer ontsteken ad'ren gesmolten, enz. Bedoeld zijn de Kerkvaders. —

Gedulden. V. Vl. „geduld hebben." — Juist; dat het hier een werkw. is en niet het meerv. van een abstract subst. gelijk in *C. M.* bl. 25: *uyt aller heilen hooghd'* en *ibid.* bl. 27: *verdrieten sonder paer*, blijkt daaruit, dat H. het woord richt tot *den Lezer* en niet tot de *Lezers.* Hij bezigt het o. a. nog, *Korenbl.* Dl. II, 279:

Soo moet mij Nijd en Spijt dit waere woord *geduldden:*
Ick laet veel schulden naer, en ick sterf sonder schulden. —
Vgl. ook *Nederl. Wdb.* i. v.

Ibid. vs. 1 en vlgg.

uytgedruckt, geschilderd, beschreven. — *in den Druck;* zorg, dat wij tot de uitgave raken. Wdsp. met *druck* in den volgenden regel dat benauwdheid beteekent. — *lispen* B. „wawelen." V. Vl. „prevelen." — Het liefst zag ik het woord hier weergegeven door *lispelen* of *fluisteren;* want wanneer men kwaad van iemand spreekt, dan geschiedt dat meestal met gesmoorde stem; Kiliaen, *lispen* = lispelen: balbutire, titubare; „niet geheel juist," zegt De Jager," het is eigenlijk *sissen* met de tong, zachtjes blazen, zacht spreken." — *nadruck*, B. „berouw." V. Vl „narouw." — Juist; doch het bevat ook eene woordspeling met het nadrukken van boeken, dat destijds zeer in zwang was. — *inghedruckt* = ingeprent. — *Onderdrucken*, in den druk (drang, ongeluk) raken. Vgl. omtrent dit gedichtje Westerbaens *Waerschouwinghe aen alle Drukkers*, geplaatst voor de Uitgave van zijn *Ockenburgh* (1672). Zooals men ziet, is het een en al woordspeling.

Bl. 7, vs. 9 en vlgg.

lof, loof, groen. — *deel*, plank. Vgl. Hgd. *diele.* — *weeren*, *enz.* Eig. latijnsche constructie. *Wij weren*, d. i. beletten, dat de zon *kunne* deren, of wij *zorgen* er voor, dat zij *niet* kunne deren. — *'t Hemelkreeftje*, het teeken van den Kreeft, op 21 Juni. Cf. *Voorhout*, vs. 2. — *Als ick aersel*, *enz.* *Aerselen*, eig. achteruitgaan, wijken; hier voor *terugdenken.* Het woord schijnt elders in deze bet. niet voor te komen. Kiliaen en De Jager geven ze althans niet op. Ook in het Ned. Wdb. zoek ik ze te vergeefs. — *den mensch verkrachten*, zijne menschelijkheid verloochenen, zich boven de menschelijke natuur verheffen. —

Bl. 8, vs. 37 en vlgg.

nortse, norsche, klankspel. met *noorder*winden. Of het woord *norsch* samenhangt met *noorsch* of *noordsch* is nog niet uitgemaakt. Dat de volksetymologie er echter verband in zoekt blijkt uit deze en vele andere plaatsen. Zoo zegt J. Vos (Dl. II, bl. 235, uitg. 1726):

Ik kan de woeste en dunne winden
Trots et *Noorts en Lapsche* volk in leere zakken, en in oope netten binden. —

die het quaelick willen geven, die nauwelijks willen onderdoen voor. Vgl. latijn *cedo*, geef, en *cedo*, ik wijk, ik doe onder voor. Vgl. Westerbaen, *Ockenburgh*, Dl. I, bl. 68:

Oock heb ick zelfs gezien des morgens nae den strijdt
Van dese vrijertjes (nachtegalen) ontsteken uyt een nijdt
Van kunst of mede-min, dat liever, als te *geven*,
Die d'een, of d'ander had geeyndicht met sijn leven,
En onder eenen boom nu doot ter aerde lagh.

Voor 't Voorhoutse Joffren-rack, enz. Deze twee regels zijn eene letterlijke aanhaling uit Huygens' *Voorh.* vs. 10 en 12.

Ibid. vs. 55 en vlgg.

hoeckse Vierelingen. Hoeckse, op de hoeken staande. Wdsp. met den naam der bekende partijen. Vgl. vs. 2113: mijn lieve *Vijvelings.* — *de Landvooghd*, de eigenaar der hofstede, Huygens. — *Dat hy die in schootels sond. Die*, namelijk de *Kabeljauwen*, hetwelk uit *Cabeljauws-gesinden* (liefhebbers v. Kabeljauw) te abstraheeren is. —

Ibid. vs. 67.

de Deel V. VI. „In Belgiën; deelewijn." — Waarschijnlijk bedoelt hij daarmede wijn, die aan de boorden van de Dyle groeit. De Dyle wordt werkelijk (zie Kiliaen) ook *Dele* genoemd. En de bijvoeging van het artikel zou doen vermoeden, dat men met een riviernaam te doen heeft. Toch acht ik deze afleiding niet waarschijnlijk.

Immers gesteld, dat er vroeger aan de Dyle wijn geteeld werd, dan kan dat wel onmogelijk een *bijzonder goed* soort geweest zijn. Wij vinden hem echter steeds als zoodanig vermeld:

Vgl. bl. 20:

En doen een frisschen Dronck van *eedle Deelewijn.*

Westerbaen, *Ockenburgh* (Uitg. 1672. Dl. I, bl. 155):

Zij maeckt mijn France wijn tot goeden Moeselaer,
En des', alsof by *Deel'* of van den Rijnckouw waer.

Revius [1]), wel is waar, schijnt van het tegenovergestelde gevoelen:

Soo gaat de Moseler den *Delewijn* te boven.

Godewijck getuigt echter in zijn Wittebroodskinderen:

Wij hebben *Delewijn*, daar is geen aangenamer.

---

1) Zie Schotel, *Maatsch. Leven*, *enz.* bl. 12.

„Bredero [1]) noemt hem *excellent*, van Beaumont *vercoelend*, en Frontignae (Frontignac? eene wijnsoort?) *de borst verwarmend.*"

Is het nu waar, wat Plantijn [2]) zegt, dat *Delewijn*, dalwijn, „vin des vallées" beteekent, dan mag deze verklaring niet zoo beslist afgewezen worden, als Schotel dit doet. Plantijn, die in den tijd leefde, toen men dezen wijn zeer veel dronk, hem aan vorsten ten geschenke gaf en op feestmaaltijden bij voorkeur schonk, kan toch wel geweten hebben, waar hij vandaan kwam, vooral wanneer hij, zooals van Vloten wil, in België groeide.

Let men op de verklaring v. Plantijn „vin des vallées", op de boven geciteerde verzen van Westerbaen en Revius, waar hij telkens met Duitsche wijnen in verbinding gebracht, en hij even als deze *verkoelend* geacht wordt, dan is, dunkt mij, het vermoeden gewettigd, dat wij met Duitschen wijn te doen hebben, misschien met gewonen Rijnwijn, die als uit het Boven- of Beneden-Rijndal afkomstig, zeer goed *Dal-* of *Del-* of *Deel*wijn kan geheeten hebben, in tegenstelling met den besten, edelsten Rijnwijn uit de Rijngouw, *Rynckouwer* of *Rinchouwer* genoemd. Dat de Duitschers *Thalwein* kennen, is ten minste zeker. Zie Hofmann, *Deutsches Wörterb.* i. v. Moet er absoluut een riviernaam onder schuilen, dan wijs ik op de Dill, eene zijrivier van de Lahn, waaraan Dillenburg ligt. De streek heet thans nog Dillkreitz. —

Oud-versufte scheel. Versuft, in 't middeln. *waanzinnig.* Zie Verdam, *Cluysw.* vs. 13. De hedendaagsche beteekenis staat nader bij de oorspronkelijke, daar het woord afgeleid is van een germ. woord dat in 't Angelsaks. *swefyan* = slapen, luidt. — *Scheel*, geschil. Vgl. vs. 65: Het *scheel* alsoo gedeelt. —

Bl. 9, vs. 72 en vlgg.

sinnelicke V. Vl. nette. — Beter: *keurige*, *smaakvolle.* — *evenzijdse*, wordt opgehelderd door het volgende *vierkant.* — *dat een flesch in 't koelvat lijkt.* Zinspeling op vs. 2412:

Gelijck een steenen *flesch in 't koel-vat* wordt gesoncken.

Nae den Dam. Bedoeld wordt *Leidschen Dam* tusschen Voorburg en Leiden. — *Kaegh*, binnenlandsch vaartuig met één mast, niet te verwarren met *kog*, een zeeschip. — *Die* heeft betrekking op *kaegh.* — *Door den Duycker.* Duiker = verlaat, *sluis.* Eigenlijk eene onder den grond gemetselde goot om water door te laten. —

---

[1]) Ibid.

[2]) Ibid. Schotel noemt abusievelijk Kiliaen als den zegsman.

Duyts. Hier in zijne gewone bet. *nederlandsch.* Vgl. vs. 1463: de saecke self spreeckt *Duytsch*; en mijne aant. aldaar. — *Pit en kruim.* Deze twee beteekenen eigenlijk hetzelfde: *pit* het binnenste van de vrucht; *kruim* het binnenste van het brood.

Ibid. vs. 98 en vlgg.

Onder jock. V. Vl. (abusievelijk) *sonder jock.* — *speckt*, kruidt. — *Wist ick hoe men 't noemen souw.* Westerbaen bezigt hier dezen uitroep, omdat H. als het ware eene prijsvraag had uitgeschreven voor een op dat houten gebouw passenden naam. In later volgende gedichten stelt onze lofdichter verscheidene namen voor. — *Peterschap.* Vgl. vs. 150: Soo 't geluckt, soo werd ick *Peter.* —

Bl. 10, vs. 110 en vlgg.

Van profytelickst vermaecken hangt af van *op den hooghsten trap;* het wordt opgehelderd door het volgende *beyde nut en aengenaem.* — *tochten*, hartstochten, n e i g i n g e n. Vgl. vs. 126:

Eersucht quamper tegens stoken.

laeten sou. Drukfout. In de Uitgave der Volled. Dichtw. van Westerbaen, Dl. I, 1673, komt de „Klinkert" onder de Mengeldichten voor en daar staat: *waegen* sou. — *Houw*, houd, halt! Vgl. *Huygens-Stud.* bl. 49. — *Dat een kemel is te vergen*, wat slechts van de kameel gevergd kan worden.

Ibid. vs. 125 en vlgg.

Reden had nae reên gesproken. Nae reên, overeenkomstig de rede, het gezond verstand. Wdsp. — *Vele die wat groots bestaen, enz.* Vertaling van het lat. In magnis voluisse sat est. — *Ackerlieden spraecken, enz.* Cf. *Een Boer*, Dl. I, bl. 123:

Soo braeckt hij wel een woord dat wijsen wel gevall'
Soo ripst hij wel een vlaegh daer letterlien uyt suypen,
Dat buytens-boecks vernuft kan vlieghen, daer sy kruypen.

Westerbaens gedichten wemelen van toespelingen op de werken van Huygens. — *afgeloopen vrij en los* heeft betrekking op *haes:* deze is den honden ontloopen, zoodat hij nu vrij en los is.

Bl. 11, vs. 152 en vlgg.

waer kom ick heen? wat zal mij dan gebeuren? waar zal het op neêrkomen, uitdraaien? Vgl. het lat. *evadere.* — *eer dit strijden was gescheyden*, eer deze twist beslecht was. —

yver, hier: ambitie, eerzucht. — *naeschrift*, de navolgende gedichten. — *raemen*, raken, treffen (voornamelijk door gissing). — *Wilt de Meester niet beschaemen, enz.* Maakt mij niet bespottelijk. Vgl. vs. 49:

Beschaemt den Meester vrij, die van de kunst wilt heeten;

en mijne aant. aldaar.

Bl. 12. Prosopopœa.

Prosopopœa. V. Vl. „*Persoonsverbeelding.*" Eene bekende rethorische figuur, waarbij men aan onbezielde wezens menschelijke eigenschappen toekent, ze laat spreken enz. —

sneuvelen bet. eigenlijk *struikelen*; hier zal men het in den zin van *wankelen, schudden*, dienen te nemen; dit zou de *waarschuwing* geweest zijn, waarvan in het onmiddellijk volgende sprake is. —

sevental: de 7 wonderen der oudheid. -- *domme kracht*, eene kracht, die zich zelf onbewust is; wdsp. met *dommekracht*, aardwind, werktuig om zware lasten te verplaatsen. — *Spitzen*, piramiden. — *belipt.* V. Vl. „bereppen (?) bepraten." — Vgl. de uitdr.: de lip over iets ophalen. Dus: *gegispt.* Zie V. Vl. *Kor.* Dl. III, bl. 93:

Die met gedachten u noch d'uwe noyt *belepte.*

Ibid. vs. 17 en vlgg.

Die timmert aen den weg. Zoo zegt hij ook in zijn *Ockenburgh*, bl. 28:

En *opspraek* wil alsints bedillen en berechten;
Hij is van haar niet vrij, *die timmert aen de wegh.*

Vgl. ons spreekw.: wie aan den weg timmert, heeft veel bekijks, (berecht); zie Harrebomee, *Spreekwb. Opspraeck*, hier = critiek. —

soo ick het heb te degen, zoo ik het wel heb. — *Steven.* Blijkens Huygens' eigen aant. is hiermede bedoeld: Stephanus Byzantinus, die in zijn werk *περὶ πόλεων* deze uitgave op 15,000 talenten begroot. Berekent men het talent op 2527 gl. — eene som, die het midden houdt tusschen de hoogste en laagste daarvoor opgegeven waarde — dan komt men inderdaad tot 379 tonnen gouds of 37,900,000 gl.

Bl. 13, vs. 26 en vlgg.

Compeer V. Vl. „*medepeter*, *gevader*." Het laatste is juist, het eerste niet. Het fr. *compère* bet. letterlijk *medevader* en door den doop wordt de peter de geestelijke vader, dus de *medevader*, van het kind. — *Uyttarte met den voet*, nl. in het naaien. Ook in onze dagen worden op kermissen nog wel menschen vertoond, die hunne handen missende, met de voeten uitstekend weten te schrijven, te teekenen, ja zelfs te schilderen. — *Nayster-slooren*. *Sloor* eig. slordige, vuile dienstmeid; doch ook in 't algemeen van vrouwen gezegd, wanneer men minachtend sprak. Vgl. *C. M.* bl. 34: De slechtste (minste) *Joffer-sloor*; en eenige regels verder: Wel, soete *Juffersloor*, enz. Vgl. sloerie, slons, slet, sloof.

Ibid. vs. 37 en vlgg.

Aen een (nl. dwerg) hangt af van: *Hebt gij somwijl versnoept*, *enz.* — *In 't Aepenland:* misschien is hiermede, even als eenige regels lager, het *Pygmeeënland* bedoeld, daar een dwerg, die voor Apen een reus moet schijnen, zeker niet bijzonder klein en dus niet bezienswaardig zou zijn. — *Visschershoos*. *Hoos*, broek. Hgd. hose. — *Een Karel onder 't volck*. Een kerel onder de *Pygmeeën* of, zooals men thans zeggen zou, de *Liliputters*. *Een schaduw*, enz. De zon bereikt voor ons de grootste hoogte, als zij in het teeken van den Kreeft staat (21 Juni — 21 Juli) en dan werpen de voorwerpen 's middags natuurlijk de kleinste schaduw af. — *Op sijn verdort geraemt*. Hier wordt iemand bedoeld, die zich uitgaf voor dood tot aan zijne borst; maar daar hij goed drinken kon en *op de toonbank* (de bank, waarop hij vertoond werd en waaronder beenen en onderlijf waarschijnlijk verborgen waren) *sprack*, zal het wel hetzelfde boerenbedrog geweest zijn, als wanneer thans in een kermistent een man onthoofd wordt. Dat Westerbaen het ook voor bedriegerij houdt, blijkt uit den regel:

Wat meerder als een hooft daer 't lichaem aan ghebrack.—

aen dit lijf, n.l. v. h. houten gebouw.

Ibid. vs. 52 en vlgg.

bescheet, bescheid, oorzaak, reden. — *Rodenburgh*. Zie over de zaak zelve, bl. 34, 35; en Huygens' uitroep vs. 669:

Dus ben ick Heer in 't groen van Roodenbergh gewerden. — *En door een snoode pest*. Versta: en *die* door, enz. Daar *die* hier

als voorwerp voorkomt, had het eigenlijk niet mogen verzwegen worden. — *Mijn buyren*, het naburig geboomte, waaronder het roode zand eerst zat, en dat daardoor aan het kwijnen raakte.

Bl. 14, vs. 62 en vlgg.

Daer laed' ick jong' en ouw. Laeden, hier = *nooden*, uitnoodigen; hgd. *laden*. Zie Kiliaen i. v. — *Danck heb geen sackende maer rijsende bragoenen.* B. „Vrij gemeene verwarring van het Spaansche *brahone*, de benaming van achteraf hangende arm- of schouderbanden, als dracht der Paadjen en Kamerjonkeren was, met *bragone.* Welk laatste woord van 't Latijnsehe *bracca*, het eerste integendeel van 't Latijnsche *brachium* is. *Rijzende* in tegenstelling van *zakkende* bragoenen noemt hij de traptouwen, waar men zich als leuningen in het klimmen aan vast hield."

Deze regel is eene zinspeling op het eerste vers van het *Cost. Mal:*

Een opgesnoeide broeck, een *sackende bragoen;*

en bewijst overtuigend, dat H. daar ook *schouderbanden* en niet, zooals Bilderdijk en Verwijs willen, *groote broek* bedoeld heeft. Zie daarover mijne *Huygens Studiën*, bl. 10.

Ook hier vergist Bilderdijk zich weer in dier voege, dat hij door *Bragoenen* de *traptouwen* verstaat, terwijl Westerbaen dezen naam geeft aan de *pijlers van de balustrade*, waardoor het plat van het „Houten Gebouw" omringd is. Uit het voorafgaande blijkt toch, dat hij zich den bezoeker voorstelt, als hebbende de trap reeds beklommen en als zijnde *op de schouderen*, d. i. op het plat aangekomen. Deze wordt daar door de balustrade *voor ongeluck of val* behoed, wanneer hij

.... door een draeyend hooft raeckt onvast in sijn schoenen,
Omdat hij sich te hoog vind *boven in de locht.*

Zou men verder wel op een trap*touw* kunnen *leunen* en dit zonder vrees voor *krack* of *bocht?*

Ibid. vs. 69 en vlgg.

't grootst waerom, de hoofdreden. Vgl. *Huyg.-Stud.* bl. 4. — *meyen*, bladerrijke twijg. Hier waarschijnlijk met het oog op het voorafgaande *tack:* klein houtgewas. — *den halven wereld-kloot:* Dit schijnt althans zoo door de cirkelvormigheid van den horizont. — *verheven oogh.* H. noemt het oog des kijkers *verheven*, omdat deze zulk een hoog standpunt inneemt. — *spits* bet. hier trotsch, hoog. Vgl. *Huyg.-Stud.* bl. 30.

Ibid. vs. 87 en vlgg.

gehult, gekapt. — *vergult*, verguldsel. Soortgelijke subst. vormt H. dikwijls. Vgl. *Voorh.* v. 238, en mijne aant. *Huyg.-Stud.*, bl. 32. — *Spijtigh Reyntje.* Ik vermoed, dat hier gezinspeeld wordt op een van Huygens' bedillers, die Reinier of Vos heette: 't is mij anders niet duidelijk, waarom hier van *Reintje* gesproken wordt. Vgl. *Sneld.* bl. 103, dat tot opschrift draagt: *Reiniers uyterste*, en het onmiddellijk volgende. Of wordt door *Reinier* of *Vos* een „criticus'' in 't algemeen bedoeld? — *leppigh*, lipophalend, minachtend. Vgl. vs. 16: *belipt*, en mijne aant. aldaar. Zie verder *Korenbl.* II, B. XV, Sneld. 107:

Soo *leppigh* spreekt hij staeg van vrienden en gebueren.

niet niet, *riet ziet.* Comisch rijm, gelijk er in den *Warenar*, en bij de Blijspeldichters in 't algemeen, honderden voorkomen. Zoo ook vs. 189, 190: toelegh — roe wegh.

Bl. 15, vs. 98 en vlgg.

Eygens, eigenaars, bewoners v. Hofwijck. Vgl. Verdam, *Mnl. Wdb.* i. v. „Thuynhuysgens, die sy lieden ten onwille van den *eygen* opbreken." Ook *eigendom* kwam toen in de bet. van *eigenaar* voor. — *Buyren*, buren, b.v. de *van den Honerts*. Zie v. 494: *Geburen in 't Zuid-West*, *enz.* — *soo sult ghij deughd gevoelen.* V. Vl. „*deughd*, genot, weelde." B. „genoegen." Hij vergelijkt er terecht de uitdrukking meê: dat doet mij *deughd* = goed. — *Deele-wijn.* Zie bl. 8, vs. 68: van de Moesel of de *Deel;* en mijne aant. aldaar.

Ibid. Kijckers antwoord, I, vs. 1 en vlgg.

Je-ne-scai-quoy. Letterlijk: *ick-weet-niet-wat.* Dit was de naam van een hoofdtooisel, gelijk blijkt uit bl. 22: *Een halve kap*, *een lap*, enz. Evenzoo wordt ook nog wel een halsband met op den rug afhangende linten een „Suivez-moi" genoemd. — *Bemickt*, mikt op. Zie mijne aant. *Huyg.-Stud.* bl. 47. — *Doele.* Doel heeft ook den wisselvorm *Doelen;* het mv. luidt *doelen* en doelens. Aldus bezigt de Dichter ook in zijn *Ockenb.*, bl. 56, biggens = biggen; bl. 63, kuddens = kudden. — *Lap*, techn. uitdr. bij het vogelschieten. Vgl. bl. 32, vs. 512:

't Is altoos Penn' of *Lap*, of Wit, of emmers, Bergh.

Vgl. *Ockenb.* bl. 83:

Daer *lap* noch pen en is als die de wellust set.

Met *lap* wordt het *lijf*, met *Penn* de *vleugel* van den Papegaai bedoeld. — *'t geluck van eene schoot*, een gelukkig schot. — *wanneer hij 't zich bepynt*, wanneer hij zich de moeite geeft; fr. quand il s'en donne la *peine*. Vgl. onze uitdr. 't Is de *pijne* niet waard. — *schoonder als hy schijnt.* Waarschijnlijk toespeling op *Voorh.*, vs. 401 en vlgg. — *dat te vort is. Vort*, wisselvorm van *verde* = verre. Vgl. Starter, *Fr. Lusth.* bl. 313:

Die in sijn groene Lent de kennisse der talen
Uyt *verde* Landen had met moeyten wesen halen.

en Bredero, St. Ridd. bl. 2:

wat gesichtjes *verd'* en flauw.

Hoe werd een rappen haes, *enz.* Vgl. bl. 10, vs. 142: *dat een haes, enz.* — *blinderick* = blinde. Vgl. stommerik, botterik. — *winckelen*, eig. hetzelfde als *hoecken*, hgd. *winkel* = hoek.

Ibid. vs. 17.

Tiresias. De blinde waarzegger, die aan Koning Oedipus v. Thebe bekend maakte, dat deze zijnen vader gedood en zijne moeder Iokaste gehuwd had. In den krijg der Epigonen voorspelde hij aan de Thebanen den ondergang der stad. — *Argus*, de veeloogige zoon v. Agenor, bekend wegens zijn scherp gezicht. Juno veranderde hem in een pauw en droeg hem op, het gedrag van haren gemaal Jupiter na te gaan.

Bl. 16, vs. 21 en vlgg.

goên avond en goên nacht = vaarwel, gij kunt heengaan! Vgl. bl. 5, vs. 69: *Goe'n avond* Redens-ree; en mijne aant. aldaar. — *toegelacht.* Zwak verl. deelw. even als in 't hoogduitsch. — *te rechten*, terecht te brengen, goed te maken, te verhelpen. — *vinkslag*, onzijdig; knip of net, waarin vinken gevangen worden; niet te verwisselen met *vinkeslag*, gezang of gefluit van den vink, hetwelk mann. is. Vgl. *slaan* in het onmiddellijk volgende: So *slaet* den hengelaer. Zie ook *Ockenb.*, blz. 124:

Elck pas' op *'t vincke-slagh* eert vleugjen is voorbij.

Uw naem, die zoolang enz. Versta: Zoo waag ik het dan U, die zoolang zonder naam daar staat, eenen naam te geven. —

Pluys, soort van fluweel, pluche. — *het teere vrouwen-scheel*,

Scheel, schedel. — *En echter yeder seght, enz.* Versta: Het kapsel heette: j e-n e-s a i s-q u o i: het had dus een naam, maar een, die beteekent: ik weet toch eigenlijk niet, wat je bent. — *Tusschen Koe en End.* Tusschen het „houten Gebouw" op Hofwijck en de „Je-ne-scai-quoy der Dames is uitwendig meer verschil, dan tusschen eene koe en een eendvogel. Vgl. onze uitdrukkingen: *dat rijmt als olifant en pompstok; dat past als een tang op een varken.*

Ibid. II. De Schou-burgh van Hofwijck, vs. 2 en vlgg.

averrechte masten. Averrecht (*af* en *recht*) verkeerd, omgekeerd, het onderste boven. — *òf heel, òf hallif wel.* Westerbaen bedoelt: sommigen vinden den naam *schou-burgh* voor *comedie-gebouw* maar half goed, omdat men er wel *schouwt*, maar het eigenlijk geen *burgh* is; anderen nemen het zoo letterlijk niet en zijn dus met den heelen naam tevreden. — *den halven wereltkloot.* Zie bl. 14, vs. 75; en mijne aant. aldaar. — *Daer yeder speelt syn Rol.* Vgl. Vondels bekende spreuk:

De wereld is een schouwtooneel:
Elck *speelt syn rol* en krijgt syn deel.

Bl. 17, III. De Kijck-in-de-Pot van Voorburgh.

Kijck-in-de Pot. Schertsende benaming voor iemand, die zich graag met keukenzaken (in 't fig. met zaken, die hem niet aangaan) bemoeit; hier voor het „houten gebouw" gebezigd, omdat men van daaruit alles zien kon, wat op Hofwijck gebeurde. In de nabijheid van Bergen-op-Zoom draagt nog een fort den naam van K ij k - i n - d e - P o t. —

Door de nood of door de gunst van Heeren. Van heeren behoort ook bij *door de nood* verstaan te worden. 't Was immers niet altijd uit *goedgunstigheid*, dat de Heeren aan een dorp of open vlek het recht schonken, van zich met wallen en grachten te omringen; de ingezetenen wisten hun gebieder dikwijls dit privilege af te dwingen, wanneer hij zich in *nood* of *verlegenheid* bevond; b.v. voor het toestaan eener *bede.* Met *heeren* zijn hier misschien Voorburghs Ambachtsheeren (zie vs. 2799, en mijne aant. aldaar) bedoeld. — *sich eens sagh*, zoo 't er eenmaal toe kwam, dat, enz. — *bracht uit*, breidde uit.

Ibid. Op 't Hofwijck, enz.

den rechten Hof. Woordsp. van *de hof* (tuin) met *het hof* (la cour). — *lustigh*, waar men *lust*, *zin* in heeft, vermakelijk. — *Hoftent*, tuintent, hier voor *hofstede*, *buiten*. — *queeksel en geboomt*, woorsp. met 's Graeven-*Haegen*. — *Hoe kan het Hofwijck zijn, enz.* — Dit tamelijk zouteloos raadsel berust weer even als 't geheele gedicht op bovengenoemde woordspeling. Het antwoord moet natuurlijk zijn: Al ligt Hofwijck in *den* Hof (tuin), zoo kan het toch zeer goed Hofwijck heeten (wijk van *het* Hof).

Ibid. Aan den Heer van Zuilichem, enz.

van veel' door nijdt bestreden. Het schijnt, dat H. nog al benijders en bedillers had. Doch welke man van verdienste had die niet? Men kan geene voorrede van een Geschrift uit de 17de eeuw lezen, of men vindt er eene klacht over de nijdigaards en lasteraars. 't Zal toen wel niet erger geweest zijn dan nu. Vgl. echter, wat H. betreft, *Mengh.* VIII, bl. 444, zijn „Gedwongen Onschuld" en *Mengh.* IX, 519, „Noodweer." Zoo ook bl. 20, mijne opmerking aangaande *Reyntje*. — *midden in het slick.* De nadruk moet op *midden* vallen; wanneer al het aardsche *slijk* is, dan bevindt hij, die aan 't hof verkeert, er zich *midden* in. — *Van 's werelts ooghenblick*, van de wereld, die slechts een oogenblik duurt; van de vergankelijke wereld dus, of van de aardsche vergankelijkheid. — *uws zelven.* De genitief hangt af van *een heerschap*: bij de boeren (op het land) zijt gij uw eigen heer en meester. —

Bl. 18, vs. 11 en vlgg.

door-kunstigh. Vgl. doorbraaf, doorgeleerd, zie Verdam, *Mnd. Wdb.* op *dore*, 3. Vgl. verder: inzoet, inblij, ingierig, enz. — *ontvouwen.* In fig. bet. bezigen wij thans het zwakke verl. deelw. *ontvouwd.* — *all' de werelts doen.* Zie over deze constructie, die ook bij H. veelvuldig voorkomt: Verwijs, *Voorh.* vs. 7. Het beteekent: het wereldsche bedrijf. — *eerbiediglijcken.* Eigenlijk *dat. plur.* van het adj. op *lijck;* doch hier gebezigd als bijwoord, evenals het middelned. *liken*, latere vorm voor *like.*

Hofwijck.

Bl. 19, vs. 1.

De groote webb' is af. Het groote weefsel, nl. zijne loopbaan aan 't Hof. Het gedicht is in 1651 geschreven; ofschoon H. het eerst den 18den Febr. 1653 in druk gaf. Zie *Inleiding*.

Het is dus spoedig na het overlijden van Willem II (6 Nov. 1650) tot stand gekomen en toen hij het op touw zette, dacht hij, dat zijne loopbaan aan 't Hof ten einde was. Weinig kon hij vermoeden, dat hij bij den pasgeboren Willem (III) nog dien zelfden post van geheimschrijver zou vervullen, dien hij onder Frederik-Hendrik en Willem II bekleed had. Raad- en rekenmeester bleef hij echter gedurende het stadhouderlooze tijdvak, gelijk uit het Dagboek blijkt. —

't Hof genoegh beschreven. — Waarschijnlijk doelt H. hier op 't *Costelick Mal*, de *Zedeprinten* van een *wijs* en een *zot Hoveling* en de hier en ginds in zijne Korenbloemen voorkomende gedichten, die op het Hof betrekking hebben. De gedachtengang is dan de volgende: Mijne levenstaak is af; over het Hof heb ik genoeg geschreven: nu ik mij dus uit het hofleven terugtrek, is het de tijd, Hofwijck te gaan bezingen.

Ibid. vs. 5 en vlgg.

Verkracht en overreckt. Het eerste is eigenlijk het gevolg van het tweede; door *over-reckingh* (overspanning) is de snaar *verkracht*, d.i. krachteloos geworden. Vgl. *Ockenburgh*, 46: De snaer berst van de Luyt soo ghy hem overtreckt. — *Op 't slijten komt het aan*, ik begin te verslijten; dat merk ik aan twee dingen, al wilde ik het ook ontveinzen. — *Vees'len en te pluysen.* Nagenoeg hetzelfde; *Veselen* = rafelen; *pluysen* = pluisjes afgeven. Dit wordt *zwak*

vervoegd; *pluysen*, pluisjes uittrekken, *sterk*. — *Schielicke*, plotselinge, onverwachte. Vgl. *Opdracht*, bl. 2, aanteek. — *en soud' ick mij begeven:* me ferais-je défaut à moi-même? — *baldadigh*. In de Woordenlijst van De Vries en Te Winkel wordt onderscheid gemaakt tusschen *baldadig* en *balddadig*. Een adject. *bald* schijnt echter nergens voor te komen. De bet. van *bal* (vgl. baloorig, balsturig) schijnt ook nog niet nauwkeurig bepaald. Zie Franck, *Etym. Wdb.* — *slechte boeren-konst*. *Slechte* eenvoudige, lichte. Vgl. dat weet of kan de domste boer. — *en moght de moeyte niet*, hij wilde de moeite niet doen; zich — niet getroosten. — *keeren*, schutten, afweren.

Bl. 20, vs. 29 en vlgg.

Queeck, woekergras (v. Dale: tarwegras). — *en dan sal Hofwijck noch staen.* Versta: Al is het Buiten ook vergaan, dan zal Hofwijck nog voortleven in het gedicht. — *verduert*, weerstand geboden aan de jaren. —

In Holland, *etc.* Let op de levendige manier, waarop H. de ligging van zijn buiten aanduidt. — *'t Koetspad*, Rijweg. Op de kaart van Floris Balthazar (1613) leest men, tusschen Voorburg en Leidschendam, bij het water: „*de Westvliet*", en daarnaast „*de Vlietweg*"; de weg, die door het dorp Voorburg loopt, heet *de Rij-wech*, en die achter het dorp *de Achterwech*. Op de groote kaart van Delfland (1712) staat bij de straat, die door Voorburg loopt, zuidelijk van het dorp *Voorwech*. Dit is de zelfde, die op de eerste kaart *Rij-wech* heet. — *Aen 't water*, *wat een Vliet!* Stoute omzetting van: aan de Vliet, wat een water! doch die de levendigheid van de schildering niet weinig verhoogt. — *lieffelick of vrolick rieckt of siet*. *Lieffelick* slaat op *rieckt;* *vrolick* op *siet*. — *een blockje magers*. Omtrent *block* zie de aanteek. op vs. 263. — *een beetje*. Hier niet een klein stukje, maar een *hapje*, gelijk uit de analogie met *treetje* blijkt.

Ibid. vs. 40.

Van het groote spoor verscheiden. *Verscheiden*, gescheiden, gedeeld. Het *groote spoor* is het bovengenoemde *Koetspad*, de *Rij-* of *Voorwech*. Immers volgens diezelfde kaart van Delfland strekte Hofwijck zich uit van de Vliet tot aan den *Voorwech* en vandaar tot aan den *Achter-wech*. Dit laatste gedeelte van het terrein is thans ingenomen door het station van den Rijnspoorweg.

Ibid. vs. 43.

Drooge Kroft. B. „*korst*". V. Vl. „ondergrond." V. Dale „Uitstekende, steenachtige hoogte." — 't Is hetzelfde woord als *krocht* (Vergel. bruiloft en brulocht, koft en kocht); dit beteekent eigenlijk onderaardsche grot, spelonk; doch ook de hoogte, waarin dergelijke spelonk gevonden werd; eindelijk akker in de duinen, hoog en droog land. Zie Oudemans i. v. en vgl. Westerbaen, *Ockenb.* 63:

Maer dicht by dese *kroften*,
In dese heuvelen, is 't landtje van beloften.

Het hangt niet samen met *korst*, gelijk Bilderdijk wil — dit komt van het lat. *crusta*, fr. *croûte* — maar met het gr. *κρύπτη*, fr. *crypte*; verwante vormen zijn fr. *croupe* = rug van het paard, maar ook volgens Littré: „partie renflée d'une montagne" en „partie arrondie du comble, qui surmonte le chevet d'une église"; verder het Zuid-Limb. *kroëf* voor bult, bochel; waarschijnlijk ook ons *krop* en het hgd. *kropf*.

Ibid. vs. 43 en vlgg.

Daer deelde 't spoor het scheel. Letterlijk: daar deelde het spoor het verschil, de scheiding; doch bedoeld is: daar maakte het spoor (de rijweg) de scheiding. De uitdr. *het verschil deelen* is aan den handel ontleend: wanneer de vraag te hoog, het bod te laag is, dan wordt wel het voorstel gedaan, het verschil te deelen. — *wilde muer* uit struikgewas bestaande, dus door de natuur gevormd en niet uit steenen opgetrokken. — *Wambas*, wambuis, Hgd. wamms. — *vruchteloose.* Prof. Verdam geeft, in den *Spectator* van 3 April 1886, in overweging, voortaan *vruchtloos* voor: geen vrucht dragend en *vruchteloos* voor: ijdel, nutteloos, te schrijven; evenzoo een onderscheid te maken tusschen *werkloos* en *werkeloos*, naar analogie van *zinloos* en *zinneloos;* een wenk, die wel behartiging verdient. — *die sij pas machtigh waer*, V. Vl. „die sij *wel* machtig waer." *Wel* is eene drukfout. In de uitg. van 1672 staat *pas* = juist, precies. — *Elck heeft sijn Keur voldaen.* Letterlijk beteekent het: ieder van beide heeft zijnen eisch gekregen; en dat past ook zeer wel bij 't voorgaande; doch het kan ook genomen worden in den zin van: elk heeft volbracht, waartoe hij gekozen werd; en dit schijnt het volgende te eischen. Misschien heeft H. het een *en* het ander bedoeld; doch dat is eigenlijk niet geoorloofd.

Ibid. vs. 53 en vlgg.

't Keuren van uw gronden: het onderzoek der gronden, waaruit blijken moet, voor welke vruchten zij het meest geschikt zijn. — *met onverstand getucht*, door eene onverstandige opvoeding. — *ondraghbaerlick.* Tegenstelling van *draghbaere;* dus zonder vruchten voort te brengen. Achter werkw. heeft *baar* anders gewoonlijk passieve beteekenis. — *haer driften onbevoeght*, niet voegend aan, niet strookend met hunne neigingen. — *haer krachten ongelijck.* Vgl. het latijn: *viribus impar.* — *en geen bedijdt van allen*, zonder de minste vrucht. *Bedijdt*, van bedijen. Hier moet *hebben* uit den voorgaanden regel ingelascht worden; eigenlijk eene verkeerde constructie, daar *hebben* hièr hier zelfstandig ww. is, daàr daar hulpww. — *konden vallen*, konden *zijn. Vallen* heeft dikwijls deze bet. Vgl. dat *valt* moeielijk. — *en zijn ter eer en baet.* Drukfout, gelijk blijkt uit de vergelijking met de uitgave van 1653. Daar staat: en zijn *'t* ter eer en baet.

Bl. 21, vs. 65 en vlgg.

Het scheel alzoo gedeelt. Woordspeling met *scheel*, dat zoowel *scheiding* als *verschil*, *geschil* beteekent. Vgl. vs. 43. — *Noch was 't de tweede maer*, of eigenlijk het was maar de tweede. — *overslagh*, overleg, overweging. — *weldoen* = wèl doen. — *Voor peper en voor vijghen*, nl. om er die in te doen. Vgl. Verdam, *C. M.* bl. 12:

Dan soud ick en alle menschen
Aen u cloucke versen wenschen
Nimmer aff te zijn ghekeurt,
Nimmermeer te zijn gescheurt
Off om *vijgen* in te winden,
Off om *peper* in te binden, enz.

hetwelk echter aldaar verkeerd verklaard is; zie daarover mijne *Huygens-Studiën*, bl. 8. — *verbrodde kleeren. Brodden* (frequent. broddelen) = slordig werk maken; oorspronk. *flikken*, *lappen*. Vgl. Coornhert, I, 270: vreemde bedellappen *brodden* opten rijcken mantel der nêerlantscher talen. Het hangt waarschijnlijk samen met het fr. *broder. Verbrodden* staat dus gelijk met *verknoeien.* — *Nieuwen druck van Costelicker Mal*, nieuwe stof voor een scherper Costelick Mal. Zinspeling op het bekende gedicht. — *of mogelick doen leven.* In zooverre namelijk, dat hij de dwaze modezucht zijner dagen door sijn gedicht vereeuwigd heeft.

Ibid. vs. 79 en vlgg.

Nâdocht, denken, *nà* dat men begonnen is, in plaats van *er vòor*. — *iets oolickers*, iets ergers. *Oolick* bet. oorspronkelijk *slecht*. Zie Oudemans, *Wdb.* i. v. — *onkundig fier*. Omzetting voor *fiere onkunde*. Zie de talrijke voorbeelden dezer figuur, *Huygens-Studiën* bl. 21. — *met vollen dank en lof*, zoodat zij er dank en lof voor inoogstten. — *ick hiel een woord in 't vat*, ik behield eene stem in 't kapittel. Vgl. *Oogentr.* V. Vl. II, bl. 210:

En, of 't u erger gingh, 't vat *heeft geen woord in 't vat*
Om seggen: waerom doet de pottebacker dat?

en zie *Huygens-Studiën*, bl. 120.

Ibid. vs. 90 en vlgg.

trecken, penkrassen bij het maken van het plan. — *af en aen*, en van dat uitvegen en weer aanbrengen van pennestreken. — *Gestel*, toestel, maaksel. — *nu gingh ick in den toom van voorraed en bescheid*, nu liep ik in 't gareel van overleg en oordeel. *Voorraed*, vooraf gehouden beraadslaging. Vgl. *Daghwerck*, bl. 168:

't Kind sal Ernst van Voor-raed heeten. —

micken, wikken en wegen; hier in zijne oorspronkelijke beteekenis gebruikt. Vgl. *Huygens-Studiën*, bl. 47.

Ibid. vs. 100.

sijn volle stade langh. B. „D. i. zijn volkomen leven door; of misschien den vollen loop van het te ondernemen werk door. In beide gevallen is *stade* voor *stadie* ('t Latijnsche *stadium*) gebruikt, hetgeen niet na te volgen is."

Dit is weer eens eene verklaring en afleiding à la Bilderdijk! *Stade* van *stat* is, volgens Weygand, datgene, waardoor iets kan in 't werk gesteld worden, de voorwaarde, *de geschikte plaats of tijd*, de goede gelegenheid, om iets te doen. Cf. *Zeestr.* bl. 32:

Want kunnen hoeft sijn tijd, sijn *stae*, sijn overslagh.

Syn volle stade beteekent dus hier *de ruimte van tijd*, die tot iets noodig is. Versta derhalve: de mensch kan aan 't voorafgaand overleg den noodigen tijd besteden, aan 't beramen en overwegen zijn vollen eisch geven. V. Moerkerken, *Hooft en Huygens*, bl. 289, geeft het weer door *gelegen tijd;* doch daarbij past *volle* niet

goed. Bij het voorafgaande *overslaen* acht hij *gaet* uit den vorigen regel verzwegen; ik daarentegen *vermag*, uit *menschen macht* te abstraheeren. — *moet oock eens konnen laeten.* Er moest eigenlijk staan: *moest* h e t *ook eens enz.* Aangaande de weglating van *het* bij H. zie *Huygens-Studiën*, bl. 71. —

Bl. 22, vs. 112 en vlgg.

't Schaeltongesken moet eens, enz. H. gebruikt vaak het beeld eener weegschaal. Zie *Huygens-Studiën*, bl. 52. De hier gebezigde uitdrukking beteekent: de evenaar moet eens in zijn huisje (hokje) blijven staaan; de schaal moet eens in evenwicht, d. i. het beraamde plan genoeg overwogen zijn. — *Ouderen*, de Ouders. — *ten einde werck*, wanneer het werk ten einde is. — *onghevoel van wellust*, ongevoeligheid voor genot, onverschilligheid. H. noemt dit eene *doove plaegh;* versta: eene plaag, kwaal, die uit verdooving, verstomping der zinnen voortspruit. — *mijn kindsch gedeelte* = mijn kindsgedeelte, d. i. mijne legitieme portie, mijn behoorlijk deel. — *met wat het tien jaer langh.* De aanleg, in 1640 begonnen, was in 1642 voltooid; het gedicht verscheen in 1653, dus had het *queecken* precies tien jaren geduurd. — *De Gecken doen den kost.* Vgl. Oogentr. blz. 217:

Dat die de maeltijdt geeft, *de geck is van de feest*,
En bij de wijsen heet een opghegeten beest.

Ibid. vs. 128 en vlgg.

Gelijk als Duyvelsbrood, gelijk paddestoelen. Vgl. vs. 1413 en 1414. — *ons gisteren*, onze dag van gisteren. — *'t En is maer binnen ons.* Over het gebruik van het ontkennende *en* bij *maer*, zie Verdam, *Cluyswerck* bl. 129. Versta: Wat het schijnt of is, hangt toch maar van onze opvatting af. — *'t Zij bij voorsieningen, enz.* De beteekenis van dezen regel is licht op te maken uit vs. 134. — *wij sijn hondert jaren, enz.* Vgl. vs. 130. — *'t groot Spoor*, de meergemelde *Rij-wech*, op den plattegrond „heerwegh" genoemd.

Bl. 23, vs. 145 en vlgg.

woeste schicklykheden, schikkelijke (niet al te groote) woestheid, verklarende omschrijving van *tamme wildernis.* — *Zoo noemt zich* = zoo wordt genoemd, zoo heet. Vgl. de Fr. uitdr.: ainsi se nomme. Zie over het passief-reflexief gebruik van sommige ww.

Dr. van Helten, *Kleine Spraakkunst*, bl. 107 en 108. — *Vertreck*, stil, afgelegen oord. Vgl. Schinkel, *Bijdrage* enz. bl. 76 „.... om yetwes te vinden, daer ick een huysken van *Vertreck*, in tijde van sieckte ende anderssins soude mogen timmeren ende beplanten." — *en dìt door dàt vermeeren*, het begeeren namelijk: het tamme doet naar het wilde, het wilde naar het tamme verlangen. — *vervaeckt*, slaap doet krijgen; *vaek* is slaaplust.

Ibid. vs. 153 en vlgg.

Vier wonderlicke dreven. Wonderlick, bewonderenswaardig; thans: vreemd, zonderling. — *Streven om*, niet gelijk ons *streven naar;* maar *wedijveren in*, certare, contendere, disceptare. Zie Kiliaen, i. v. — *Om dickte by der aerd*, enz. De boomen wedijveren met elkander in dikte van stam bij de aarde, in hoogte van top in de lucht; in breedte van kruin *onder weegh*, d. i. tusschen *aerde* en *lucht;* en aldaar ook in koel en ruischend gebladerte. — *Groen gerucht*. Omzetting voor geruchtmakend (ruischend) groen (gebladerte). — *Trouw-verlaet. Verlaet* beteekent hier iets anders dan *Voorh.* bl. 52: *snot-verlaet*. H. teekent bij *trouw-verlaet* „fidei-commissum" aan en terecht zegt B., dat het zonder dat onverstaanbaar zou zijn. — *Ontdoen*, te niet doen, verbreken, schenden. Vgl. vs. 2158:

Van Koningen *ontdaen* in 't midden van haer volck;

en mijne aanteek. *Potgeld*, bespaard geld, spaarpot. Vgl. *potten* = sparen, geld ophoopen, en: *hij is een* p o t t e r. — *Sterver*, stervende. Vgl. *Voorh.* bl. 52: Achter nu, verkeerde *wijsers;* en mijne aant. daarop, *Huygens-Studiën*, bl. 38. — *hiet*. V. Vl. „*beveelt*". Dit kan juist zijn, daar *hiet* ook voor *heet* gebruikt wordt. Het kan echter ook imperf. zijn: wat de stervende gelastte. —

Ibid. vs. 167 en vlgg.

allerleste nood, de uiterste nood. — *Gods Koningh* enz. Zie Samuel I, 21 vs. 6: Toen gaf de priester hem (David) dat heilige brood, dewijl er geen brood was dan de toonbrooden, die van voor het aangezicht des Heeren weggenomen waren, enz. — *ontsett*, bevrijd, nl. van den aanval des hongers. — *medoogen*. V. Vl. „dulden, toegeven" — Neen, 't is eenvoudig: medelijden, meêwarigheid. — *Doogen*. V. Vl. „lijden." — Evenmin juist; 't beteekent *deugen*. Vgl. *Oogentr.* bl. 210:

ick schrijf met een mat oogh,
Dat God weet of het meer of min dan 't uwe *doogh.*

en mijne aant. *Huygens-Stud.* bl. 121.

Ibid. vs. 173 en vlgg.

Maer daer den ouden stam ontstaet. V. VI. „ophoudt met staan." — Juist; vgl. *Voorh.* bl. 45, *ontslapen* = ophouden met slapen, ontwaken; en mijne aant. *Huygens-Stud.* bl. 32. — *Die schael moet even drijven.* Weer een beeld aan de weegschaal ontleend. Zie bl. 29: *'t Schael-tongesken enz.;* en mijne aant. aldaar. — *Pas sooveel schepsels enz. Pas* = juist; vlg. bl. 27: die sy *pas* machtig waar; 't hoeft geen betoog, dat Huygen's uitspraak met de werkelijkheid in strijd is: er worden meer menschen geboren dan er sterven. Hoe is 't mogelijk, dat een zoo heldere kop dit niet heeft ingezien! — *ontlijven* intr. het lijf (leven) verliezen, thans transitief. Cf. aflijvig = dood, levenloos. — *geborsten van de pijn.* H. stelt de wereld voor als *zwanger* van menschen tot berstens toe.

Bl. 24, vs. 181 en vlgg.

't lest (dat ick lijden moet). Zie eenige regels hooger: het derde moet ick dulden. — *Moet Holland eens niet zijn of Niet zijn*, Moet Holland eens ondergaan of *niets* zijn (d. i. in het Niet terugzinken). Dit, dunkt mij, is Huygens' bedoeling; in den eersten zin valt de klem op *zijn*, in den tweeden op *Niet.* — *by dien sien seggen is*, door hem (God), wiens zien = zeggen is. — *en heden en morgen 't zelfde punt.* Nadere verklaring van *en seggen doen:* voor den Eeuwige bestaat geen verschil van tijd; heden en morgen zijn één. — *Moet dat rad noch eens om*, het rad der fortuin: moeten wij er nog weer eens *onder*, en Spanje *boven op.*

Ibid. vs. 192 en vlgg.

En drijv' ons tot den keur, en late ons geen andere keus dan. — *versworen trouw*, afgezworen, geschonden trouw. Kiliaen: *Versweren*, pejerare; een valschen eed doen of zijnen eed breken. Het ww. luidt eigenlijk: hem versweren. — *Versaeckt*, eigenl. *verzegd*, afgezegd, opgezegd, verloochend. Cf. Hgd. versagen, b.v. die Hand versagte (weigerde) mir den Dienst. — *'t Is reden*, 't is billijk; deze uitdr. is de tegenstelling van vs. 197: En waer 't *niet redelick.*

Ibid. vs. 201 en vlgg.

Soo sijn 't vier dreven dan. Hiermede vat hij weer den draad der beschrijving op, waar hij dien op bl. 30 gelaten had bij: Dien tammen lust voldoen vier wonderlicke dreven. — *van bijds* = van nabij; de *d* is er waarschijnlijk in gekomen door de tegenstelling *van wijds* = van verre, thans nog in Zuid-Limburg *va wieds*. Hgd. von weitem. — *Mast- en Liesenhout.* V. VI. „Verg. nog 't Liesbosch bij Breda." Het *Mastbosch* bestaat er eveneens nog. — *Hier derv ick, enz.* Versta: wat den Haag betreft, ik durf mijne eiken wel naast de Linden van zijn Voorhout stellen; wat Breda aangaat, enz. — *Hier buygh ick*, Hierin doe ik onder voor Breda. — *Frederick*, Fred.-Hendrik, baron van Breda. — *Mijns vaders Vaderland.* Huygens' vader Christiaen was geboren te ter Heyde, een dorp bij Breda. — *Op Hofwijck Haeghs, enz.* Zie mijne aant. *Huygens-Studiën*, bl. 1. Hier bedoelt H. dat hij die boomen beschaafd gemaakt heeft, door ze naar de *hofstad* over te brengen. — *Hofwijs*, woordsp. met *Hofwijcksch.* — *daer sy stonden*, waar zij van den beginne af gestaan hebben, toen zij de echtverbintenis sloten met mijne zandgronden.

Bl. 25, vs. 219 en vlgg.

in 't wild gerucht van kinders-kinderen, uit hare zaden groeien weer jonge dennen in 't wilde rondom hen op. — *Ghevolghde of onghevolghde'*, met of zonder gevolg, nasleep (nl. van kinderen en dienstboden). — *Wald*, woud. Vgl. Hgd. Wald. Het *Rijkswald* bij Nijmegen. — *vieren*, hulde bewijzen; vgl. fr. fêter quelqu'un. — *Tapoeyers*, bewoners v. Brazilië aan de rivier de Tapajosa, die in de provincie Matogrosso ontspringt en zich bij Santarem in den Amazonenstroom ontlast. Dat H. juist dezen volksstam noemt, is aan 't volgende toe te schrijven: Toen Johan Maurits van Nassau Brazilië verliet, wilden vele Tapoejers, bij welken stam hij zich zeer bemind gemaakt had, niet van hem scheiden. Hij zag zich zelfs genoodzaakt elf dezer natuurkinderen mede naar Nederland te brengen. In Augustus 1644 liet hij hen op een feest in het Mauritshuis hunne dansen uitvoeren. (Veegens, *Hist. Schetsen*, 1, bl. 127.)

Ibid. vs. 232 en vlg.

gespeent, Spenen, eig. aan de speen of moederborst leggen, zoogen, en hier aldus gebezigd; thans het tegenovergestelde: aan de borst

ontwennen; fig. zich spenen van = zich onthouden van. In deze bet. gebruikt het Hooft reeds, A. 109: mits dat het zich van.... onghebondenheit te *speenen* hadde. — *velldiep*, niet dieper dan, het vel. Vgl. *Oogentr.* bl. 219: 't Vel-diepe rood en wit, enz. — *sij mij staen en beluymen* = staen te beluymen. Zie aangaande deze zinswending: *Huygens-Studiën*, bl. 145. *Beluymen* van *luymen*, hetwelk Kiliaen verklaart door: met naar den grond gebogen hoofd loopen, loeren, bespieden beteekent; hier: belonken. Over de etymologie raadplege men De Jager, *Frequent.* op *luimeren.* Vgl. op zijne luimen liggen = op den loer liggen. Zoo zegt H. (V. Vl. IV, 155):

't Schijnt *s'op haer luymen* en in soete lagen *leît.*

Ibid. vs. 242 en vlgg.

Daer dient' er bij de Maend. Drukfout; het afkappingsteeken moet niet achter *dient*, maar vóór *er* = *der* staan. Vgl. de uitdr. *daar is er*, die thans nog wel een enkelen keer voorkomt voor *daar zijn er.* — *doen en lijden:* onzen dienst *doen* en de grillen van het weer *lijden.* — *het rond jaer uyt en in.* Pleonasme; waarschijnlijk zweefden den Dichter de twee uitdr. voor den geest: *het rond jaer*, en *jaer in*, *jaer uit.* — *nauw 's Somers uyt en staet.* Het ontkennende *en* staat hier bij *nauw* = nauwelijks, even als in 't middeln. bij *cume.* Het komt ook bij *maer* voor; Zie bl. 30: 't En is maer binnen ons; bl. 41, Maer als 't maer Wat *en* is; en vgl. Verdam, *Cluysw.* bl. 144. — *In 't felste van de locht*, in het koudste der jaargetijden. — *die op voorspoed niet en gaen. Gaen op*, op iets uitgaan, iets najagen.

Ibid. vs. 249 en vlgg.

Twee troppen = troepen, de vierkante perken, met dennen beplant, die tegenover elkander lagen. — *Kruisweeghs*, kruiswijs, kruiselings; *kruisweegs* is in de tegenwoordige taal niet meer in gebruik, wel in 't Zuid-Limb. dialect. — *al dat oyt ontzagh eens Hovemeesters stock*, al wie eens bij een hofmeester in dienst was. — *Daer soud' een swanger Vrouw*, *enz.* Het bijgeloof wilde, dat haar dan tweelingen te wachten stonden. — *jae bergen.* Zinspeling op het bekende *Parturiunt montes*, etc. van Horatius. Vgl. *Zeestr.*, bl. 51:

Want onse Bergen zijn gelegen, niet van Muysen
Als eertijds Bergen wierdt verweten, maer van Huysen.

een: iemand. Het komt ook wel in den vorm *eener* voor (vlg. Hgd. einer = jemand). Vgl. *Cost Mal.* vs. 43:

Treft' *eener* niet te recht dit onbeschaamde moy.

Bredero, *Angeniet* vs. 91:

De deught van klaar verstant brengt *eener* tot gebieden.

den hongers lust = des hongers lust. Vgl. *Voorh.* vs. 7. — *haer weetje weten*, eig. die goed weet, wat hij weet; zijn vak goed verstaat en er zich dus op laat voorstaan. Vgl. R. Visscher, *Rommelsoo*, bl. 121:

Die uyt het verleden merckt het toekomende spel,
Sulck een die *weet syn weetje* wel.

Met *andere* zijn de overige zintuigen bedoeld.

Bl. 26, vs. 259 en vlgg.

op 't Kruys gepast, op de *symmetrie* gelet, welke ontstaat door het *kruiswijs* plaatsen der Schotels. — *met reden*, met recht. — *Let op den overhoeck*, op den tegenover liggenden vierhoek. — *In evenredigheid*, nl. met de twee dennenperken. — *soo vierkant als een tegel.* Vierkant, hier = rechthoekig; want blijkens den Plattegrond, vormden de perken geen zuivere vierkanten, maar rechthoeken; *tegel* is dus = een brik of baksteen, die ook een rechthoekige gedaante heeft.

Ibid. vs. 263 en vlgg.

Een Eicken block. Vgl. een *blok* huizen. Zie beneden vs. 283, *een blockje land*, en bl. 20 vs. 37, *een blockje magers*; en vgl. Vondel, *Leeuwend.* (door Verdam) bl. 58:

Hoe dikwijls tastte uw herck wel over in ons *block?*

alwaar Verdam het verklaart door: een door een heining of sloot afgesloten akker. Vgl. verder Verdam, *Mnl. Wdb.* op *bloc.* — *Nut, Vermaeck en Heerlickheid*, aan de eischen van Nut, enz. Datzelfde getuigt hij van de *Zeestraet*, n.l. dat: daer Eer, en Voordeel, en Vermaeck te samen gaen; zie aldaar, bl. 34 en 63, vlgg. — *Heghhoutje*, hout dat voor heggen dient; wij spreken thans slechts van eiken *hakhout.* — *besetten tijd*, gezetten, bepaalden tijd, juisten tijd. — *zijnde — niet zijnde*, als het groeit — als het gehakt is. In 't eerste geval weert het de hitte van de zon in de hondsdagen en de guurheid van den Noordenwind; in het tweede als

brandhout, de winterkoude. Dit laatste er bij te denken, laat Huygens aan den lezer over. — *wederzijds*, beurtelings. — *leckernij*, lat. *deliciae*, fr. *délices*: tot de fijnste genietingen. — *staegh-stervend*, dat niets anders dan een aanhoudend voortijlen naar het doodsuur is — *Genaken*, naderen, nabij komen; *geraken*, treffen. In Huygens' tijd gebruikte men *raken* en *gheraken* door elkaar voor *treffen*, zie Kiliaen i. v.; doch thans, merkt B. op, is *raken*, *treffen; geraken*, niet meer dan *tot iets komen*.

Ibid. vs. 279 en vlgg.

't sy goed of quaede sin. Sin, geaardheid. — *blockje land.* Zie boven vs 263. — *Bezeet van sulcken diep*, van zulk eene diepe zee omgeven. — *de groote dwasen*, de Giganten of Reuzen. — *of opgeworpen Hout*, waarvan de zaden door de zee aangevoerd zijn en dat dan opgeschoten is. — *uyt de konst.* B. „naar de konst." Ik vat het op als *kunstmatig*; in tegenstelling met *opgeworpen*. — *vertreden mijn gepeins of oock een beter boeck. Sijn gepeins vertreden*, voor al peinzende voortwandelen, laat zich zeggen; maar *een beter boek vertreden* is onverdedigbaar. 't Is een van die gewrongen zinnen, waarin H. eene reeks van gedachten ophoopt; versta: al voortwandelende een boek lezen, dat beter is dan al mijn gepeins. Een soortgelijken zin smeedt hij, *Oogentr.* bl. 235:

't Waer wel wat ongerijmts .... dat ick mistrouwigh werd
Om sorgeloos een oogh op sijn sorgh te beleven.

Zie daarover Huygens-Studiën, bl. 160.

Een wijser mans gepeins voor *het gepeins eens wijzeren mans.* Zie vs. 225: *den hongers lust;* en mijne aanteek. aldaar.

Bl. 27, vs. 299 en vlgg.

gangh voor gangh, slag op slag, keer op keer, *reis* op *reis.* Zoo ook *Oogentr.* bl. 234: noch evenwel één *gangh.* — In de zeemanstaal beteekent *gangh* of *slag*, den weg, dien een schip aflegt over denzelfden kant, wanneer het laveert. Zie V. Lennep, *Zeemanswb.* Hierop zinspeelt H. Vgl. ook het mnl. *eens ganx* met het 17de-eeuwsch *eensloefs*, dat met ons *eensklaps*, *eensslags* overeenstemt. — *in mijn roosen*, in een bed van rozen = in mijn weelde. Zinspeling op het bekende verhaal van de Sybarieten. — *zeer* bijv. nw. behoorende bij *handen.* — *touw en taekel. Takel;*

eigenl. samenstel van touwen en katrollen; doch ook *dik touw*, *kabel*; *takelage* = tuigage; *toetakelen*, vroeger *uitrusten*, thans *mishandelen*. — *kromme knyen*, gebogen knieën.

Ibid. vs. 305.

Denckt of 't mijn lust verdobbelt. B. leest hier H. geducht de les over zijn liefdeloosheid en zelfzucht. En inderdaad, wanneer men de woorden op zich zelf beschouwt, dan schijnt die kastijding verdiend. Brengt men ze echter in verband met hetgeen de Dichter eenige regels hooger zegt: *ick voel mijn voorspoet bet*, tot aan, *in dat ick 't niet en lij*, dan vervalt alle grond tot blaam. 't Is dan even natuurlijk als, dat *ziekte* ons de *gezondheid*, *regen* den *zonneschijn* meer doet waardeeren. En dat H. 't aldus bedoelt blijkt uit vs. 552:

Alsof 't ons beter ging in yemands minder wel.

Ibid. vs. 306 en vlgg.

tobbelt. Frequent. van *tobben*, zie De Jager, *Frequent.* — *hoe meer deeghs*, hoe meer deugd (de wellust doet). — *'t Wederstrydighe door 't strijdighe verstercken.* Loi des contrastes. *Wij* zouden *'t strydighe* voorop plaatsen; evenzoo twee regels hooger bij: *onlust* en *wellust* = lust en onlust. — *Verheidt*, dor en droog wordt als heide. Vgl. *Ockenb.* bl. 44:

Mijn daeltjes bleven groen in 't midden mijner heyden;
Sy leden nimmer nood van droogen noch *verheyden.*

In mijn gevonden hoeck, enz. — De zin is waarschijnlijk: het huisje, dat men niet vinden kan, al heeft men ook den hoek gevonden. — *hoe louwer*, hoe luwer, hoe meer tegen den wind beschermd.

Ibid. vs. 325 en vlgg.

en sou mij niet meer strecken dan minder, Versta: van een bosch, dat duizend roeden groot is, zou ik niet meer genot hebben, dan van het zooveel kleinere, dat ik nu bezit. — *Doet* en *sou*, enkelv. als overeenkomende met het geheel en niet met het genomen gedeelte. Wij thans *doen* en *souden.* — *een schoon gebit geleit.* *Schoon* in den zin van *passend.* Dit adj. wordt door H. soms op eigenaardige wijze gebruikt. Vgl. *Zeestr.* bl. 26, *schoon* Vier; ibid, bl. 59, *schoone* nageltjens. — *Gebit*, stang (van

paarden), *frein* — *Noch werdt mijn kleinigheit geboett.* Versta: de kleinheid van mijn bezit wordt weer *gebeterd* d. i. opgewogen door andere voordeelen. — *veranderen geeft vreugd*, enz. Een van Huygens' geliefkoosde spreuken: *Varietas delectat.* Zie *Zeestr.*, bl. 56:

En 't overhands gedoen is menschelick vermaken.

Bl. 28, vs, 337 en vlgg.

Soo ruyl ick Berck voor Eicken. Kruiswijs tegenover den met Eiken bezetten vierhoek lag er een met Berken en de vier perken waren door elzen struikgewas omgeven. — *Dit voor onder-*, het berkenbosch; *dat voor opperkleed*, het elzen. *Gene* slaat dan weer op dit laatste; *dit* op het eerste. — *gelijck 't wasch van de Bye, enz.* Versta: gelijk het was, als het uit den bijenkorf gehaald wordt. Dan is het echter niet zeer wit. — *daer omtrent*, waarbij. *Wolleweverij*, tapijtwerk — *haer uytterste geweld*, het uiterste, wat zij vermag. Vgl. *Zeestr.*, bl. 30:

Daer 't sinnelickst *geweld* van Reden in kon booren.

ick hoord' er oock wel spreken, misschien drukfout voor: ik *hoor der* oock wel spreken, ik luister er ook wel naar gesprekken; tegenstelling met *ick spreeck.* — *tot keerslicht van mijn reden*, tot toelichting, opheldering van mijne gezegden. — *en als zijn acker bouwt*, d. i. ontgint. — *die haer schaelen*, wier schalen; het *parelmoêr* en de *parels* (n.l. datgene, *daer sy groot af gaan*). *Groot gaan* = zwanger zijn, is in 't Zuid-Limb. nog de gewone uitdrukking. Vgl. Hooft, *Baeto*, Rei van Ballingen:

Hier voeteert de vrouw van kinde *groot.* —

prijs staat tegenover *nieten.* — *d' een den ander.* Staande uitdr. anders moest het hier zijn *d' een de andere* (de lasten n.l.).

Ibid. 370 en vlgg.

In mijn groene Meer, in mijn zee van groen = in mijn bosch. — *ontsitt*, al zittende ontwijkt. Vgl. bl. 31, *ontstaat.* — *de baren, boven rond*, de boogsgewijze gewelfde takken. — *zijn adem om verkracht.* Vgl. bl. 26: verkracht en overrekt; *zijn adem*, gevolg voor oorzaak. Hij spant zijn longen te bovenmatig in. — *en hanghts'.* De zin moest eigenlijk luiden: en *die* bij ons vrouwvolk aanhangt.

Bl. 29, vs. 378 en vlgg.

Schotsch goed, uitschot. Zie beneden: Een *Schotsche* perel, enz. en Vgl. bl. 46:

Eerst hiet ick *Schots* alleen, doe wierden wij all' Schotten
En sagen 't *Schotsche* werck voor wat gedooglicks aan.

Zie verder *Voorh.* v. 575, *en mijne aant. Huygens-Studiën*, bl. 40. — *baeren*, geraas maken. Zie Verdam, *Middeln. Wdb.* i. v.: als die ridder over zijn beste hilt dat sie alle slapen waren, begonste hi ysentlik te *baren.* De grondbet. is: zich toonen; vgl. *gebaar.* — *dingen van ghebruyck*, dingen van practisch nut; in tegenstelling met *parelen*, die niets dan ijdele sieraden zijn.

Ibid. vs. 385.

Daer mischen wij somtijds. V. Vl. *mischen*, mengen. -- B. „*Mischen.* Hoogduitsch of onduitsch. 't Is van 't Latijnsche *miscere.* Doch mogelijk zal Huygens, als in de vorige regel, *visschen* geschreven hebben."

Beide geleerden hebben het totaal mis. B. heeft gevoeld, dat *mengen* hier geen zin geeft en wil daarom *visschen* herhalen. Hij ziet echter over 't hoofd, dat Huygens dan woordelijk tweemaal 't zelfde zou zeggen. Vooreerst merke men op, dat *mischen* slechts ééne *s* heeft, en vergelijke dan vs. 161:

En brandt of warmt u niet aen hout dat ick hiet *waschen* (wassen)

en vs. 210, hout*gewasch*

Deze vergelijking doet ons reeds vermoeden, dat *mischen* hier = *missen* is. Dit geeft ons daarenboven een uitstekenden zin: daar *ontsnapt* ons ook wel eens wat nuttigs of stichtelijks, door dat onze gedachten van het ernstige onderwerp afdwalende tot scherts en jokkernij vervallen. 't Wordt eindelijk ten stelligste bevestigd door den regel:

Dat 's dan een *mis*slagh van verloren Visscherij.

Ibid. vs. 388 en vlgg.

oogh-scheel, oogdeksel. *Scheel* beteekent oorspr. *deksel.* Zoo vindt men bij Hooft: Zekere kist met een gat in 't *scheel.* In de *Conste der Minnen:* Van een venisoenpartij legt beneven het *scheel* en ontgint se in 't midden; zie Weiland i. v. — *Webb'*, weefsel, zooals meermalen — *zedig*, in den zin van 't latijnsche *modestus* = maathoudend, bezadigd, verstandig. — *Jae, neemt van 't stadighste:*

neemt den bedaardsten, ernstigsten. — *'t schijnt*, 't blijkt, evenals 't lat. *videtur*. — *'t Wispeltureloos*, *enz.* Versta: wij leggen onze wispelturigheid eerst bij ons uiteinde af. *Wispeltureloos* is gevormd van het werkw. *wispelen*, frequent. van *wispen*, fluisteren, schuifelen, dat oorspr. een *geluid* te kennen geeft en vervolgens de *beweging*, door het geluid veroorzaakt, in welke bet. het ook *kwispelen* luidt. Van *wispelen*, in dezen zin, maakte men door achtervoeging van *tuur* = *tier*, aard, gesteldheid, een bijv. nw. *wispeltuur* (vgl. goedertiere, quadertiere, putertiere) = bewegelijk van aard, onbestendig, ongestadig, dat o. a. voorkomt bij v. Lennep, Ed. v. Gelre, I. 52:

De stem van 't *wispeltuur* gemeen,

doch thans gewoonlijk *wispelturig* luidt. Daar de uitg. *loos* niet achter adj. voorkomt, moet men den vorm *wispeltureloos* beschouwen als afgeleid van het samengest. subst. *wispeltuur* of *tier* = ongestadigheid. — *Is 't mogelick voorbij*, n.l. datgene wat er te hooren valt, de zang van Utricia en de anderen.

Ibid. vs. 408 en vlgg.

Utricia. V. VI. „De bekende Utricia Ogel, aan welke hy meer dan een dichtje wijdde." Waarschijnlijk de dochter van Joan Ogle, kolonel en overste der bezetting van Utrecht in het gedenkwaardige jaar 1618. (Zie omtrent hem Wagenaar, Dl. X bl. 31, 220, 230, 231, 293 en 294.) Zij heette misschien *Utricia* naar hare geboortestad en was gehuwd met den kapitein der Staten, W. Swann. H. stond met haar in briefwisseling (zie Jonckbloet et Land, *Correspondance de C. H.* bl. 11, 12) en prijst haren zang uitbundig in menig gedicht (zie *Kor.* II, bl. 159). — *Ons' Swaen of ons' Swaenin.* De zwaan, geloofde men in de oudheid, zong alvorens te sterven een wonderschoon lied. Woordspeling met *Swann* (zie de voorgaande aanteek.). — *en vleit sich met die moord. Zich vleien* = fier zijn op. Vgl. de fr. uitdrukking: je m'en flatte. — *Moord* = nederlaag, het verslaan der sterren, die voor haar verbleeken. Vgl. *C. M.* O smettelicke *moort;* en mijne aanteek. *Huyg. Stud.* bl. 16. — *aenhoorlickste*, die men voor alle andere gaarne hoort. — *Stil-wilde louw*, in deze stille en luwe wildernis.

Bl. 30, vs. 419 en vlgg.

naer uw keel, op uw gezang. — *Noch voor mirakel houw*, *enz.* Schertsend schrijft H. hier aan Utricia dezelfde macht toe, als de mythologie aan den zanger Orpheus. — *soo valt d' history vuil* = valt bekaaid, blijkt onwaar. —

't Vercken en den Bock, *enz.* Met deze eernamen betitelt H. menschen, die niet van muziek houden. — *betrock*, verlokte, bekoorde. Vgl. *Zeestr.* bl. 52, *betreckelick*; en mijne aant. *Huyg.* — *Studiën*, bl. 102. — *'t onlijdelick gehoor*, een voor de muziek zoo ongevoelig oor, dat het niet te dulden is. — *die wat naer de Hell' siet*, eene plaats, die wat op de hel gelijkt. *fell niet* — *Hell siet*, Com. rym. — *misverstand*, tweedracht. Zoo zegt men nog in 't Zuid-Limb. *Die twee verstaan zich niet* voor *die leven met elkander in onmin.* — *Bloed en swagerschap*, bloed- en aanverwantschap. — *erfquaed*, *enz.* Versta: de nagelaten bezittingen, welke men *erfgoed* noemt, doch ter zake van de daaruit voortvloeiende twisten wel *erfkwaad* mocht noemen. — *op den kerf staat*, op rekening van. Vgl. *Zeestr.*, bl. 22:

de Peerel van sijn' Erf
Staet, seght men, eenighsins *op mijner diensten kerf.*

Ibid, vs. 445 en vlgg.

En 't scheel is wel gedeeld. B. „*wel gedeeld*, dat is *geoordeeld.*" Ik zie er eene omschrijving in van de bekende uitdrukking *het verschil deelen.* Immers wanneer ieder de helft krijgt van datgene, waarover geschil is, dan zijn beide tevreden gesteld, en zoo is het ook hier: zij zijn vroolijk en ik blij. Vgl. daarenboven vs. 43: daer deelde 't spoor het scheel; en vs. 65: het scheel alsoo gedeelt. — *misgeluyd*, wangeluid, dissonant. — *tweeklanck*, disaccoord. — *aan 't hoogste lot*, in het zenith, het toppunt van hun genoegen. — *het heeft de selve reden.* B. „het heeft dezelfde reden, als het 't onderling twist zoeken, of in twist leven." Juist; door *het* moet dan het in de drie volgende regels vervatte verstaan worden. Het *punt* achter *toon* (in de uitgave van 1672) is eene drukfout: 't moet eene *komma* zijn; achter *schoon* moet eveneens eene *komma* staan en de regel: *Dat is*, *enz.* als een tusschenzin opgevat worden.

Ibid. vs. 455 en vlgg.

Wat seght ghy ***. B. „Waarschijnelijk *Tessel*, namelijk *Tesselschade Roemers*, met wie hij zoo ingenomen was." Het lijdt haast geen twijfel, of deze gissing is juist: de drielettergrepige naam *Tesschelscha* past hier volkomen en dat zij zeer bedreven was in de muziek, weet ieder. — *toon toonsgenoot*, enz. B. „D. i. een accoordmakende. — *snaer op snaer*, is naar elkander op toon gesteld." — *betrecken*, bekoren, zie vs. 429, op *betrock*.

Bl. 31, vs. 426 en vlgg.

Uw Boogh. Hier niet het duitsche *bogen*, fr. *archet*, maar even als de luit en het klavier een muziekinstrument: guitarre of théorbe. — *eighen lof met eighen lof te vuylen:* eigen verdienste door zelfverheerlijking te bezwalken. — *Ghy weet het*, *enz.* Versta: Gij weet zeer goed hoe hoog uwe muzikale begaafdheden moeten geschat worden; maar uwe verdiensten zouden eene ondeugd, ja meer dan dat zijn, zoo gij u den schijn gaaft van het te weten. — *ongeseght*, zonder dat gij het zegt. — *De reden*, *enz.* Zij moeten totaal de kluts kwijt zijn, die, enz. — *d'evenredenheit van toonen*, harmonie. — *schuppen*, verschoppen, van zich stooten. — (*tusschen ons alleen*) Door deze parenthesis tracht H. zich voor het verwijt van zelfverheffing te vrijwaren, eene ondeugd, die hij daareven streng gispte. — *Die 't niet en zijn als thuys*, die wel een open oog hebben voor andermans gebreken, maar niet voor hunne eigene — *gestanden*, erkennen; hgd. gestehen. *Standen* is een bijvorm van *staan*, waarvan *stond.* In 't Zuid-Limb. nog *geschtoân* = erkennen.

Ibid. vs. 480 en vlgg.

d'opspraak, critiek, gelijk meermalen. — *Sion*, Jerusalem; hier misschien overdrachtelijk voor de Kerkgemeente. — *Gods man*, David. H. doelt op de Psalmen van dezen koning, door hem op muziek gezet; dus niet op zijn *Bijbelstof*, gelijk v. Vl. meent. — *slagh van neuren*, meer bescheiden dan gepast voor: dat zulk soort van muziek. — *als ik 't seggen mocht.* Hierbij is verzwegen: sal mog'lick oordeelen. — *ten naesten bij te gaen*, zooveel mogelijk nabij te komen en op gepaste wijze te vertolken. — *het stinckt er naer myn mont*, *enz.* Zinspeling op het bekende: Eigen lof stinkt. — *Maer seggen blijft geseght.* Wij: wat gezegd is, blijft gezegd.

Vgl. Fritz Reuter: Wat schrewe is, blit schrewe (geschreven); en Joh. 19 : 22: wat ik geschreven heb, heb ik geschreven. *Wit of geen Doel. Wit* = de roos; *doel* = de schijf; of 't raak is, of *de plank* mis. — *die pijl is afgevlogen.* Vgl. *Ockenb.* bl. 4:

De steen is uyt de hand, *de pijl is afgevlogen.*

Ibid. vs. 492 en vlgg.

Hey! daer ick pijlen noem. Let op den meesterlijken overgang. Kunstiger en tevens natuurlijker kan het niet. — *Wederwercks.* Kiliaen i. v.: (vetus) repugnantia = belemmering, vertraging, belet. — *ten Noorden van den Wegh.* Het Bosch lag ten N. van 't „groot Spoor." — *Gebueren in 't Zuid-West.* Hiermede worden de **Hoonaerts** of **van den Honerts** bedoeld, met wier naam **H.** in het volgende speelt. Volgens de groote kaart van Delfland van 1712 lag hun buiten aan de overzijde van de Vliet in Tedenburger polder, iets zuidelijker dan Hofwijck. Men leest er naast „den Hoonaert." Daar het op de kaart van Floris Balthasar (1613) niet voorkomt, bestond het toen nog niet. Het huis is thans gesloopt. Misschien werd het bewoond door Rochus van den Honert, met wien **H.** ook briefwisseling onderhield en die in 's-Gravenhage overleden is. (Zie v. d. Aa. *Biogr. Woordb.*) — *Uws Vaders.* Naar ik gis, de bovengemelde Rochus. — *Weest doenders.* Epenthesis van *d.* Zeer gewoon na de *n.* Vgl. diender, hoenders, beenders, dragonders, enz. Weest medespelers en toeschouwers. — *Spaensche bogen.* Deze schijnen een goed soort geweest te zijn; evenzoo de *Engelsche*, doch **H.** wraakt hun gebruik in den toenmaligen burgeroorlog, waar vader en zoon ze tegen elkander bezigden (1ste Eng. revolutie).

Bl. 32, vs. 504 en vlgg.

Heiligh Bastiaen. Deze martelaar werd met pijlen doorschoten. — *gekwetst en niet geraeckt.* Getroffen, beleedigd te worden en er zich niet over te belgen. — *Scheuten*, schimpscheuten. — *Mijn doel is als een Bergh*, zoo groot als een berg: de gansche berg was doel. Men kon drie doelen raken: Penn of Lap (den papegaai), Wit (de schijf) of den Berg zelf. Vgl. vs. 512. — *Of een' de hand versaeckt.* Vgl. vs. 193: of van *versaeckt* gevoelen; en mijne aant. *Een'* = iemand, 3de naamw. Vgl. *C. M.* vs. 43. — *Tamme pijl*, die niet tot aan het doel vliegt; vgl. een matte kogel. *Een wilde* (pijl) te driftig,

te onbesuisd afgeschoten. — *op 't vierkant van ses voet doels te gissen*, dan in eene wezenlijke schietbaan een schot te doen op een doel van manshoogte. — *gissen*, een worp wagen; zoo zegt men ook voor *naar iets raden*, er een slag naar doen. — *in blinde Loting. Blind*, omdat men er niets van weet. Vgl. blinde klip. *Cluysw.* v. 337: *blinden naem*; en mijne aant. ald.

Ibid. vs. 515 en vlgg.

het sijne; zijn inzet. — *Een doosjen is een Niet, enz.* De zin wordt duidelijk, wanneer men hem aldus omzet: Een *Niet* is een doosje, een spiegeltje, eene speld; d. w. z. wanneer men geen prijs geschoten heeft, dan krijgt men toch een dezer voorwerpen als „prix de consolation." — *als 't maer Wat en is, al is 't geen Wat.* Versta: zoo het maar iets is, al is het dan ook niets zakelijks. Vgl. vs. 1002:

Soo docht mij, 't was om 't jock gedobbelt of om 't *wat.*

en De Vries, *Warenar*, bl. 12:

Mien je 't om 't *wats*, zuster? Jae ick, *in ernst.*

Hierdoor, zegt De Vries terecht, is de beteekenis der uitdrukking duidelijk. — *wij micken op Sijn wetten. Micken*, overdr voor trachten te voldoen aan. — *maer met het minst versetten*, maar als wij door iets uit ons gewone doen zijn geraakt, als ons b.v. eene ramp treft. — *vol Gerechts* vol rechtvaardigheid.

Ibid. vs, 526 en vlgg.

Van sijns gelijcken vat, van zijn evenmensch. Vgl. *Oogentr.* (V. Vl. bl. 210): Verstaet my, aerdigh *vat*, vol allerhande deughden! — *behaelt*, gispt, laakt. Vgl. *Oogentr.* bl. 235; dien 't luste veel *behaels.* — *'t is op syn laeghst*, Wdsp. Tot dusverre schoot men op de schijf en dus in de laagte. — *in spijt van*, trots, zoo goed als. Vgl. *C. M.* bl. 24: *spijt molenaren kruyn.* — drilt = trilt. Vgl. drentelen en trantelen. — *gekrouwt.* Denk aan het bekende „kopje krauwen" der pratende papegaaien. — *De Kempen en de Meyery.* Langs de Belgische grens en in de omstreken van deu Bosch. — Daar wordt nog heden *ten dage veel* aan 't boogschieten gedaan. — *Weyerij*, weispel, jacht.

Bl. 33, vs. 542 en vlgg.

Vêer met vêer. Vogels moeten met vogels (valken) gevangen worden. — *'t is hout met hout en veertjens.* De papegaai was van

hout; de pijlen, van hout met vederen eraan. — *Oude perten* oude streken. Vgl. vs. 1777: dat is 't ouwe *partje*, enz. — *trecken wy 't ter herten*, wij trekken het ons aan, het strekt ons tot kommer. — *halsen werck.* V. VI. „Versta: halsbrekend werk." Door deze verklaring komt niet genoeg uit, dat het „rijzen" niet zoozeer door H. als gevaar opleverend beschouwd wordt, als wel dat hij, *die in eere gerezen is*, ten doel staat aan de aanvallen zijner benijders. Ik zou het dus liever weergeven door: daar is zijn hals mede gemoeid; dat gaat hem zijn hals kosten. De volgende regels vorderen deze uitlegging. — *'t is yeder een syn stuck*, 't is een ieder eigen. — *op sijn vall te wachten. Wachten* hier in den zin van het lat. attendere; begeerig verbeiden, *streven naar.* — *nijdblein. Blein*, blaar. Vgl. vs. 2205: de *bleinen* die hij rijdt. — *onschuldigh*, zonder het te willen. — *te bekeuren*, beboeten, bestraffen, haar eigen vonnis te vellen.

Ibid. vs. 561 en vlgg.

Van ons getuymelt beest. Van hier niet in denzelfden zin als van *onse wilde vreughd*, maar in bet. van *over.* — *deughd*, behendigheid. — *nu hang ik 't in de schael.* Nù, nl. nu het slechts éénmaal gebeurd is, laat ik het onbeslist. — *Ick tast aan deze strop*, ik roer dit feit aan. — *Wie ghy my kent*, B. „Germanismus (voor *gij wie mij kent*) die nog wel op enkele plaatsen bij onze Bijbelvertalers voorkomt." Ik houd het voor eene samentrekking van: wie gij ook zijn moogt, die mij kent of niet. 't Hoogd. toch kent wel de constructie: *der du mich kennst*, wanneer *die* betr. vn. is; doch niet: *wer* (onbep. vragend) du mich kennst. — *een Papegaey een vleugel afgeschoren*, soms wel eens iets gezegd, wat raak was. Vgl. Marnix, *Byencorf* bl. 75: de papegaai afschieten = zijn doel treffen, en onze uitdr.: den vogel afschieten. — *Dat van een klopjen bomt* enz. Versta: in mijn binnenste, in mijnen geest, is 't even leeg, als in een vat, waar noch droog noch nat in is, en dat dus een hol geluid geeft, als men erop slaat. — *ick segh 't voor Sonn en Sterren.* Tegenstelling van *achterklapp*: ik zeg het openlijk, zoodat iedereen het hooren kan. — *averechts*, van het rechte af, dus verkeerd. Vgl. bl. 16. vs. 1. — *en even opgevat*, en juist opgevat alsof. — *of 's uyt den hemel viel.* B. maakt H. van deze onschuldige uitdrukking een verwijt, alsof deze daardoor had willen te kennen geven, dat de *uitkomst* niet altijd van den hemel afhangt. Het beteekent hier eenvoudig *uit de lucht*, gelijk ten duidelijkste blijkt uit *en stortte door de daken.*

Bl. 34, vs. 583 en vlgg.

daer 't soo op zolder leeckt, die door het toeval zoo begunstigd worden. — *allerkloeckste*, allerslimste. Vgl. Hgd. klüg, = schrander. — *Sy waren aan de Caep als*, *enz.* Versta: zij meenden, dat zij eerst halfweg waren en zij hadden het doel hunner reis reeds bereikt. — *versint*, van zin veranderd, d. i. van mijn onderwerp afgeweken. — *Ick maeck den wijsen man*, fr. je fais le sage. Vgl. vs. 1902: het houten hoofd dat op de Cyters hals *de soete Joffer maeckt.* — *in 't voorste van mijn leerjaar*, nog in 't begin van mijn leertijd. — *buitens tijds.* De *s* van *buiten* behoort bij *tijds.* Vgl. buitenshuis, buitenslands; tegenwoordig zegt men gewoonlijk *buitentijds.* — *soute saucen*, bittere, zure. Vgl. *Oogentr.* bl. 213: *soute sinckingen*, en mijne Aant. *Huygens-Stud.* bl. 130.

Ibid. vs. 593 en vlgg.

voor de moeyt van d' onlust, omzetting van: voor den onlust van de moeite, d. i. voor de kwelling van 't ongemak. — *Berghwerck.* Woordspeling met het hgd. *bergwerk* in den zin van *mijn;* hier natuurlijk = *werk*, dat uit een *berg* bestaat. — *Mijn noem ick 't*, *mijn* heeft betrekking op *berghwerck.* — *sonder roem*, zonder roemen, zonder bluf. — *afkomst* — *opkomst.* Klankspeling. De berg is *afkomstig* van Huygens, maar natuurlijk *in de hoogte* opgetrokken. — *Bergh van weeld'.* Versta: ik heb dezen berg niet uit praalzucht laten maken, maar uit deernis, nl. met mijn geboomte. *Bergh van Barmhartigheit.* Woordspeling met *Mont de piété* (pitié) = bank van Leening. — *Moord!* Moord roepen, luidkeels jammeren, om hulp roepen; ook wraak roepen over. — *Eickens waerde*, uit gronden, die waard waren eiken te dragen. — *als ick*, in fig. zin namelijk: Hij verkeerde in spanning, of de boomen sterven zouden. — *'t en diende niet*, het was niet alleen dienstig, het *moest.* Wij gebruiken *dienen* ook in den zin van *moeten:* b. v. dat lachen *dient* op te houden! — *Post.* Zie de *Inleiding*, bl. IV.

die de Reden = dien de Rede. — *sooveel Pilaren.* Hij had de plannen van zooveel aanzienlijke gebouwen gemaakt. — *Gevroevrouwt*, gebakerd. Vgl. *Korenbl.* Dl. I, bl. 439:

> Daer ghij mijn misvallen grillen
> Mè *gevroevrouwt*, me geluert,
> Door de wereld hebt gestuert.

Post had dus het plan van Hofwijck niet ontworpen, maar het

uitgewerkt en uitgevoerd naar de aanwijzing van J. van Campen, den beroemden bouwmeester. Zie de *Inleiding*, bl. IV.

Bl. 35, vs. 621 en vlgg.

mis-bouwende gesicht. 't Is mogelijk, dat H. hier eene dergelijke toespeling op het oog heeft, als *Voorh.* vs. 163: En wel eer *Miss*-bruyckte vloer. — *De vuyle Gotsche schell.* Tegenwoordig is de Gothiek weer aan de orde van den dag. — *Schell*, schil, staar, die niets mooi deed vinden, dan wat gothisch was. Vgl. de uitdr.: de *schellen* vielen hem van de oogen, welke ontleend is aan *Handel.* 9, 18: En terstond vielen van zijne oogen als schellen. — *dat geweld*, die tirannie, iets dat niet te dulden is. — *all de boosheid boven*, al de slechte grond eruit gehaald. — *het had ons overstoven.* Natuurlijk; liet H. dat *rood sand* zoo liggen, dan zou de wind het over den goeden grond hebben uitgespreid. Aan zijne buren kon hij het niet kwijt raken: die konden wel zand gebruiken, maar geen asch. — *bergen.* Woordsp. met *Bergh*; in veiligheid brengen, onschadelijk maken wat ik gerooid, uit den grond gedolven had — *wild*, zoo maar in 't wilde, en dus onregelmatig, opgeworpen. — *gelyck 't spoor van een passer*, nl. een cirkel. — *groene muts:* hij werd met zoden bekleed. — *om slapers-wijs te dienen*, om al slapende dienst te doen. —

Ibid. vs. 638 en vlgg.

Nu geef ik het in tienen, dit raedsel, enz. Aangaande deze plaats zegt Prof. Moltzer, in het Tijdschrift voor Ned. Taal en Letterk. Jaarg. V. Afl. 3 en 4, bl. 307, het volgende: „Dat is het raadsel, waarover Bilderdijk en van Vloten geen uitsluitsel geven. Ik meen de oplossing te hebben gevonden, en ten antwoord op de vraag, wat het innerst ingewand van *schoonschijn* is, te mogen zeggen: HOON. *Hoon* in den zin van *bedrog*, eene beteekenis, waarvan — benevens van *hoonen* en *hoonre* (*die hoonre ghehoont* d. w. z. *de bedrieger bedrogen*) — voorbeelden voorkomen bij Oudemans (verg. Kil.) en waarvan 't bekende spreekwoord „Buiten schoon, binnen hoon" (Huygens zinspeelt er kennelijk op) een nog levend getuigenis mag heeten. Van buiten was inderdaad de berg „schoon", bekoorlijk en onschuldig, gras en bloemetjes; van binnen „hoon": immers dat bedrieglijke „rood sand", waardoor de boomen „met quynend wesen" hadden gestaan „met eenen voet in 't graf"? Het raadsel van Huygens is er alzoo een in den trant van dat Engel-

sche, waarvan de Hr. Busken Huet spreekt, en dat luidt: „What is majesty, deprived of its externals?” 't Antwoord is dan, dat 't „innerst ingewand” van „majesty” is „a jest”.” —

Ibid. vs. 642 en vlgg.

gespeckt met gespikkeld, geschakeerd — *ros* heeft in vergelijking met *rood* eene ongunstige bet. — *van buyten in een schijn.* Dit dient met *moeten* (ontmoeten) in onmiddellijk verband gebracht te worden: zij ontmoeten elkander onder den uitwendigen schijn van: d. i. zij doen zich aan elkander uitwendig voor, alsof, enz. — *Groene-wambas-kalven.* Piepjonge heertjes. Vgl. *Voorh.* bl. 52: menigh *kalver-jonghe* maet; en *Oogentr.* bl. 225:

Haer oogen zijn soo swack, sy sien door lange dagen
Het *groene wambas* niet; dat Groote-vaer gedragen
En langh versleten heeft.

B. „De kleeding der jonge lieden was in dien tijd veelal groen.” De zin is: weest ook bang, dat Gij *rood sand* d. i. *bedrog* zult aantreffen. — *De Berghjens*, de meisjes. — *op uw teêrst*, in uwe verliefdheid. — *Tot op den bodem toe*, enz. Vgl. *Oogentr.* bl. 219:

't Vel-diepe rood en wit, dat met den dagh verdwijnt,
Eerbieden sy niet min dan *boter tot den boêm* toe.

Vgl. Verdam, *Leeuwend.* bl. 129:

De koeien geven melck en room,
Het is al *boter tot den boôm.*

Bl. 36, vs. 657 en vlgg.

Gall' of Aloë, bekend om hunne bitterheid. — *Als de beloften uyt sijn*, *enz.* Als de tijd van de verloving verstreken en het huwelijk voltrokken is, dan zijt gij hare prooi, haar slachtoffer. — *Doet oock U self bescheit*, doet uw woord, verdedigt U. — *Moer Eva's echte kinderen.* H. noemt de vrouwen Eva's *echte* kinderen, omdat zij de mannen zoo weten te misleiden. Vgl. *C. M.* bl. 25: Stiefmoeder aller wijven; en mijne aant. *Huygens-Stud.* bl. 16. — *Stall-lichtjens*, dwaallichten. — *Uw weerwoord uit te slaen*, uwe verdediging te doen hooren. Vgl. de uitdrukking: men moet woord en weerwoord (aanklacht en verdediging) hooren. — *Dat* = *wat* evenals *daer* = *waer.* — *tot onsent*, bij ons. — *Die liefelijke korst, enz.* Versta: 't schoon vernis, de schoone schijn, dien wij ons

geven, de vleiende verzekeringen, dat wij voor u lijf en leven willen opofferen, enz. — *gescheiden, als gepaert*, ongehuwd dan gehuwd.

Ibid. vs. 689 en vlgg.

Heer van Roodenbergh. Woordspeling. Hij is door het opwerpen van dien berg baas geworden over het roode zand en geeft zich nu schertsend dien trotsen Van, dien adellijken titel. — *om soo slecht uyt te herden*, om het er zoo effen, eenvoudig weg mêe te doen. — *Kijckers: wat is dit?* Kijkers, die zich afvroegen: wat is dit toch? — *Niet-met-al*, een niemendal. Dit wordt op de vraag geantwoord. Vgl. bl. 15, het *Kijckers antwoord* van Westerbaen: De „Je-ne-scay-gewy" van Hofwijck. — *Daer eens neuswijsigheid*, wanneer (niet, zooals B. wil, *terwijl*) iemands neuswijsheid zoover mocht gaan, dat hij vroeg. — *als men 't nauwer nam*, als men tot de geringste bijzonderheden wilde afdalen. — *half bescheit*, half antwoord. — *dat noodigh wert geprezen enz.* Versta: dat noodzakelijk moet geprezen worden, omdat het onmisbaar is, en onmisbaar moet het zijn, daar God het zoo gewild heeft, als het is. — *dat het is*, dat wat het is. Vgl. vs. 849: en *dat* geschieden sal; en mijne aant op vs. 664. — *Gods hand-meid*. B. „Eng. uitdr. voor de Natuur." *handmaiden* = werkmeid.

Bl. 37, vs. 692 en vlgg.

Wat tuytighs, wat opgesmukts; van *Tuyt*, kapsel. — *'t pluysken moster op*, aan die muts moest een kwastje. — *Aen 't klutsen*, knutselen. In 't Zuid-Limb. zegt men hiervoor *klutteren*. Vgl. De Jager, *Frequent.* op *kleuteren*. — *klampen*, aaneenhechten. Vgl. iemand aanklampen, zich vastklampen; hgd. klammern. — Dêêl, plank; woorspeling met *deel*, theil; vgl. fr. partie et contrepartie. — *sunst*, anders; Hgd. *sonst*. — *Verwesen*, veroordeeld. *Verwijzen*, ook wel verbannen; vgl. hgd. ein Landesverwiesener, balling. — *Als die noyt heiligh Blad, enz.* Toespeling op Math. VII, 26: „En een iegelijk, die deze mijne woorden hoort, en dezelve niet doet, die zal bij een dwaas man vergeleken worden, die zijn huis op het zand gebouwd heeft." *Heiligh Blad in Grieksch*, het Nieuwe Test. tegenover *Heiligh Blad in Hebreeuwsch* d. i. het O. Test. — *Steighe-rings-besleur*, beslommering, omhaal van steigerwerk. — *stack in d'ooren en in d'oogen*, 't gaf aanleiding tot critiek aan allen,

die het zagen of ervan hoorden. — *'t was aen den wegh.* Vgl. het spreekw.: Wie aan den weg timmert, heeft veel bekijks. — *verdouwen*, verduwen, verdragen.

Ibid. vs. 718 en vlgg.

Opspraeck, bedil, critiek in ongunstigen zin. — *Eerst hiet ick Schots alleen.* Vgl. vs. 379: By d'onse maer *Schotsch* goed; en mijne aant. aldaar. — *De slechtste*, de eenvoudigste, de gewone lui. — *sulcke Bakens.* H. bedoelt hier stellig de *obelisken.* — *te schepen over zee.* Zij moesten over zee uit Egypte gehaald worden. Vgl. *Zeestr.* bl. 22: daer hy quam te *schepen* of te landen. — *En wat niew Roomen doet.* De oude Romeinen brachten reeds vele obelisken naar Rome en plaatsten ze daar op het Marsveld, in den Circus of elders. Later werden zij door de barbaren omvergeworpen; doch door de Pausen weder opgericht. Dit geschiedde ook in 1586 met dien vòòr de St. Pieterskerk, (die in 39 door Caligula naar Rome gebracht was en eene hoogte heeft van 25 el) en in 1588 met dien van het Lateraan (45 el hoog), welke oorspronkelijk door Constantijn den Grooten in den Circus Maximus geplaatst was Blijkbaar doelt H. hier op deze twee. — *en hangen in de Schael*: in horizontale richting aan takels opgetrokken worden. — *en konnen noch eens vallen*; gelijk ten tijde der Barbaren. — *statigh ijdelheit*, omstelling: ijdele statigheid.

Bl. 38, vs. 743 en vlgg.

van dagelicks nieuw aes, van nieuw voedsel alle dagen. *Aes*, voedsel; *azen*, eig. voeden: de vogel *aast* zijne jongen; *azen op*, op voedsel uitgaan, jacht maken op; daar de dieren ook doode beesten verslinden is *aas* ook *kreng.* Vgl. vs. 1035: Dat voedsel *aest* het hert. — *Heidelberghs vol vat.* Het bekende reuzenvat, dat 200,000 liter kan bevatten. — *Dus rekend' ick alleen*, *enz.* Wij (verkort): ik rekende buiten den waard. — *En menschen stonden 't toe:* de menschen lieten het geschieden. — *'t kwam mij nieuw te voren*, ik zag *vreemd* op van. — *Mans-maeckseltje*, maaksel, gewrocht van menschenhand, het houten gebouw nl. — *Dreigen en drift*, *enz.* Let op de alliteratie en de juistheid der vergelijking. — *Gods schikken.* Bij God zijn beschikking en daad, plan en uitvoering, één. — *Ick spreeck het menschelick tot menschen*, ik druk het uit overkomstig mijne bevatting en die mijner medemenschen. — *Don-*

der. Donder en bliksem worden in Huygens tijd nog niet scherp uit elkaar gehouden; de donder kan niets *aansteken.* Zoo spreekt ook Bredero, *Lucelle,* v. 1376, van een *donderkloot* en bedoelt eenen *bliksemschicht.* Vgl. ook *Voorh.* v. 122, tweede *bliksem*-slach = donderslag. In den volgenden regel wordt de *Blixem* ook *Donders kind* genoemd, terwijl de *Donder* eerder het *kind* van den *bliksem* zou kunnen heeten. — *waerschijnelick tot glas. Waarschijnelick*: in schijn; doch waarom tot *glas?* Het komt mij voor, dat H. hiermede bedoelt: tot eene gloeiend-vloeibare, gesmolten massa. Vgl. Vondel (v. Vl. II. 148:)

En delft een burgergraf voor Delf,
In puin, en menschevleesch en golven
Van gloeijende asch en *glas* gedolven.

Ibid. vs. 771 en vlgg.

het houte maeksel sprongh als lammeren. Toespel. op Psalm 114: De bergen sprongen als rammen, de heuvelen als lammeren. Vgl. Dl. I, bl. 33:

Daer werd gesien de Rotsteen springen op
Gelyck een ram, daer sagh men berg en top
Als lammeren staen beven. —

Hij knapte, daer, enz. Hij brak daar, waar, enz. — *Uyt slipte penn' en gat.* Omzetting voor: de pen slipte uit het gat. Vgl. *Cluysw.* v. 434:

Met nieuw vermaeck van geur als lelien en roosen;

en mijne aant. aldaar. — *Susann' en Constantijn.* Stellig eene letterstrengeling van S. en C. *Susanna (v. Baerle)*, Huygens' echtgenoote, die in 1637 stierf. — *en naderhand bekend*, en later bekend gemaakt, verteld. — *want viel*, voor: want *zij* viel — *most ick het wederstaen*, was het van mij te vergen, dat ik eraan weerstand zou kunnen bieden, wanneer, enz. — *stijfste*, stevigste.

Bl. 39, vs. 789 en vlgg.

't Zeil te voeren in den top, al te hoog willen vliegen. Dezelfde uitdrukking komt ook voor zonder *zeil.* Zie *Oogentr.* bl. 213:

Soo vierense staagh schoot, en *voeren 't in den top.*

Eveneens met weglating van *zeil*, *Voorh.* v. 97:

Sal ick 't eyntelicke *strijcken*
Schelde-diepten *An u werff.* —

De hoogmoed gaet niet voor, *enz.* **Omschrijving v. h. bekende: Hoogmoed komt voor den val.** — *Ick kroop in 't ongeluck.* **Ik werd nederig in — en ten gevolge vàn de ramp.** — *En koos de lul voor 't zeil.* **V. Vl. „De scheepspomp."** Hoe hij die hier wil te pas brengen, vat ik niet. Juist is ongetwijfeld B.'s verklaring: klein zeil; anders *breede* of *kluif-fok*. Van Dale: slagzeil, voorzeil van een visschersvaartuig. — *Schâ-baet*, enz. *Voordeel* uit vooraf-gegaan *verlies*. Vgl. onze uitdrukking: met schade (en schande) wijs worden; en de hoogd. zegswijze: Durch Schaden wird man klug. Ongeveer dezelfde woordsp. vindt men ook bij Vondel (V. Vl. II, 183): De *schâ* gaet somtijds vòòr de *baet*. — *een staeltjen* B. „een brokjen (overblijfsel) waar men 't aan erkennen kan." Met het oog op het verband zou ik het echter ook als eene woordspeling willen opgevat hebben met *staaltje*, voorbeeld, proef, bewijs. — *dèlen*, planken, richels. — *'t scheel*, 't verschil. Vgl. vs. 455: En 't scheel is wel gedeelt. — *een doorgeschoten steng*, omdat zij maar half zoo hoog is als de vorige. — *Des wijsten Doopers*, enz. Zie Westerbaens Lofdicht, bl. 14, en de verschillende gedichten, waarmede hij naar de eer van het „Compeerschap" dingt.

Ibid. vs. 807 en vlgg.

't Wit dat ick hier schik te raken, het doel, dat ik tracht te bereiken. — *gaet op*, klimt omhoog. — *maer pas*, maar juist, niets meer dan. Vgl. vs. 50. — *weerzijds de Scheyingh*, ter weerszijden van de grensscheiding der twee Gemeenten. Ik vermoed, dat hierin de naam schuilt van de *Schenk*, eene wetering, die de grens vormde der oude jurisdictie tusschen den Haag en Voorburg. — *'t gingh met Hofwijck toe. Toe gaan*, lett. vert. van 't lat. *accedere;* doch met de bet. van *accidere*, gebeuren; vgl. Hgd. zugehn; 't ging met Hofwijck. — *Mijn ongesien Parijs. Ongesien* hier in de bet. van *onafzienbaar*. Vgl. *ongemeten* = onmetelijk. — *een Geck met reden.* Daar *reden* door eene *komma* van *beklaeghde* gescheiden is, behoort het bij *Geck;* 't is dus een verstandige dwaas, iemand, die niet zoo gek is, als hij schijnt. Vgl. vs. 876. — *Van Huysen overhoop*, massa van huizen. Zie *Oogentr.* bl. 233; en mijne aant. *Huygens-Stud.* bl. 154. Vgl. onze uitdrukking: van wege de menigte boomen het bosch niet zien.

Bl. 40, vs. 819 en vlgg.

Blind, zoodat ik niet zien kon: ik had mij het uitzicht benomen. — *Ick overtop mijn self*, ik beheersch met mijn gezicht Hofwijk. — *veel en veel*, hoe dikwijls ook. — *die nu bezitters zijn*

slaat op de *Staten*, daar deze zich na 1588 de soevereiniteit over hun gewest hadden aangematigd; *die 't weleer besaten* op de *Graven*. — *op sijn Hofwijks*. D. i. als iemand die uit het *Hof* de *wijk* genomen heeft en dus vrij is van diens beslommeringen. — *reiser*, reiziger, passagier. V. Vl. „*Reiser*. Thans voor 't verlengde *reiziger* in onbruik geraakt: men mocht er echter 't vrouwelijk *reizeres* voor 't onhebbelijk *reizigster* wel van gaan bezigen." — *Sy woelen ondereen in sacken en in saken*. *Sacken*, moeilijkheden, daar niet uit te komen is; fr. *impasse*. Vgl. *Oogentr*. bl. 233:

(sy) sien haer lang misleide hoop
Verdwijnen in een webb' van *sacken* overhoop.

en mijne aant. *Huygens-Stud*. bl. 153. —

uyt de tweede lucht, eene hoogere, dan de gewone, waarin wij leven en die vol is van onze beslommeringen.

Ibid. vs. 839 en vlgg.

Vreughd—vrucht. Eene vaak voorkomende alliteratie en klankspeling. Zie vs. 882 en bl. 1. — *Vrucht*: voortbrengsel. — *De reden is zoo klaer*. *Reden*, spreuk, gezegde, spreekwijs. — *mergen is haer huyden*, daar de voorzichtigheid zoo verreziende is, kent zij de toekomst zoo goed als het heden. — *want soo doet God*. V. Vl. „*omdat God soo doet*." Bedoelt V. Vl. dat de zin eigenlijk had moeten luiden: *omdat*, *enz*. dan vergist hij zich. 't Is eene Mnl. constructie. *Want* had in 't Mnl. de bet. van *omdat*. Vgl. Verdam, *Mnl. Wdb*. II, 637*a*: *ende want*, *maer want*. Dat deze constr. in Huygens' dagen nog zeer gewoon was, kan blijken uit een schrijven van J. P. Coen aan Heeren XVIIen, 29 Sept. 1618: „Daer en is ter werelt niet dat ons can hinderen noch deeren, *wandt Godt met ons is*." De reden, welke H. hier opgeeft, waarom het *der wijsen lot* is in de toekomst te lezen, moge op het eerste gezicht vreemd schijnen, hij heldert die volkomen op, door hetgeen hij een weinig verder laat volgen: Bij die verr'sichtigheit en stell ick (vergelijk ik) 's menschen niet, enz. *Lot* zal dan ook opgevat moeten worden in den zin van: het toebedeelde, het eigen van, het kenmerk. — *Uyt ongesienen bouw*. *Ongesien*. Hier niet in dezelfde beteek. als vs. 816, maar in die van *onaanzienlijk*. Vgl. De Vries, *War*. bl. 214.

Bl. 41, vs. 861 en vlgg.

Waer zijn wy door geschroeft. Door het woord *schroeven* wordt aangeduid, dat men door een engen *wenteltrap* naar boven

klom. — *staet op maken.* Eigenl.: zijne berekening maken, rekenen op; hier: *verdacht zijn op;* thans gewoonlijk in de gunstiger beteekenis van: vertrouwen op. — *Aen 't aensien:* het aangezien worden; tot eene aanzienlijke positie. Wdsp. — *met den arm in 't kruys*, met gekruiste armen. — *staet opwaerts aen en siet.* Zeer dikwijls voorkomende en ook heden in de omgangstaal nog gebruikelijke constructie voor: staat aan te zien. — *staet-toe*, hoort bij. — *woelen* — *wenschen*, allitteratie. Evenzoo *gewil geweld*, wat tevens eene klankspeling is. V. VI. geeft *geweld* weer door *kracht;* ik zou het liever door *krachtsinspanning* vertolken. — *het vliegen is quaet spel.* Denk om de fabel van Icarus. — *sijn menschelick vertrouwen*, waarop hij als mensch vertrouwt. Handen en voeten zijn de menschelijke, aardsche hulpmiddelen, waarop hij vertrouwt; God is zijn bovenaardsche steun. — *Marsch*, mars, houten vlak om den mast, waar de hoofdtouwen om gespannen worden.

Ibid. vs. 874 en vlgg.

Verrecht, verricht. — *Bij soete trappen. Soete* wordt verklaard door het volgende. Vgl. ons *zoetjes* voor *langzaam.* — *Steigeren met reden*, redelijke ambitie. Vgl. vs. 816: een Geck met reden; en mijne aant. — *Vlagge-spil*, bovenste steng van den mast. — *daer niet yeder een, enz.* Waar niet ieder met vrucht werkzaam is. — *Half wegen.* H. prijst hier weer de *aurea mediocritas*, den gulden middelweg, aan. Vgl. vs. 147:

(de) gulde middelmaet, die ick soo waerdigh houw. —

veil, veilig. Vgl. vs. 947. — *Wy souden 't eens zoo lief, enz.* Versta: wij zouden dit doel (eene middelmatige, doch zekere positie) liever trachten te bereiken, dan de Papegaai raken op zijn steng (dan tot de hoogste posten geraken). — *uytgesuft*, al zanikend ben ik aan 't uiteinde van het bosch gekomen. *Suffen*, eig. *delirare, desipere*, zwakhoofdig zijn, zotte praat verkoopen. — *gefoold*, gekweld, vermoeid. Vgl. vs. 1474 en mijne aant. — *van de Naeld ten draed toe.* Woordsp. Hij bedoelt, dat hij de geschiedenis van de gedenknaald tot in de kleinste bijzonderheden heeft verteld. — *na mij*, na mijnen dood. —

En dit 's aen 't Huys ten Deil. Dit huis is eene pleisterplaats, ongeveer halfweg tusschen den Haag en Leiden; het draagt zijnen naam, omdat het dien weg in tweeën deelt. H. bezigt schertsenderwijze dien naam voor den grooten weg, die zijn bosch van zijnen tuin scheidt. — *'t Voorburcht*, voorgeborchte, voorplein. —

't Nêerhof, aldus nog in Vlaanderen voor *la basse-cour*. — *uyt de maet gestofft*, bovenmatig gepocht. — *Schoon opdoen*, mooi voordienen. Op het eerste gezicht, komt het vooral aan.

Bl. 42, vs. 900 en vlgg.

Abeelen, witte populier, *populus alba*. — *Schutters*, beschutters, beschermers. — *een van al*, nl. van *Geboomt*, *Kruyden*, enz. — *looverdril*, het trillen van hunne bladeren. Cf. vs. 514: *en drilt*. — *ongroene*, witte. — *'t grijs heet de kerckhofblom*, nl. omdat de grijsaard ten grave neigt. — *Gaet by d' Abeelen op*, volgt den stam der populieren met uw oog tot aan hunne toppen. — *krack noch kreuck*, *schaduwe noch schijn*. Schoone allitteratie. — *Boomgaerd-pesten*, de den Noordenwind vergezellende vorst en de hagel- en sneeuwbuien. — *in 't heetste van 't gevecht*, *enz*. Versta: de abeelen hebben het meest te doen met het beschermen van het fruit, wanneer in 't voorjaar koude heerscht.

Ibid. vs. 920 en vlgg.

Of met uw wapenen gedekt, *of met uw kleeren*. De *wapenen* zijn de *stammen*, de *kleeren* daarentegen de *bladeren*; dit blijkt uit het eenige regels verder volgende vers:

Als 't op uw *stammen* siet en als 't siet op uw *rancken*. —

Stijve jeught, omzetting voor jeugdige stijfheid. — *Voorburghs voorburgh*. Woordsp. Het bolwerk van Voorburg. Vgl. vs. 893: *'t Voorburcht* van 't groot Hof. — *schier*, bijna uitsluitend. — *Wat van uw binnen is*, hoe het met uw binnenste (Voorburg) gesteld is. *Van uw binnen* zou eene omzetting kunnen zijn voor *uw van binnen*. Vgl. Cluysw. vs. 434:

Met nieuw vermaeck *van geur als* leliën en roosen,

voor *als geur van* leliën, enz. Evenzoo *Kor*. I, IX, 526:

Met handen in gebaer van regelen bepaeld.

voor *in regelen van gebaer*. De tegenstelling *'t buyten*, maakt dit echter minder waarschijnlijk.

Bl. 43, vs. 936 en vlgg.

Honslaerdijck. Dit kasteel werd door Fred.-Hendrik gesticht op de plaats van het oude slot der Heeren v. Naaldwijck, wier heerlijkheid aan den Prins behoorde. Het huis was door grachten besloten en omringd met schoone dreven en lustwaranden. — *Buren*, dit slot,

eenmaal het eigendom van Anna van Buren, 1ste gemalin van den Zwijger, is door Fred.·Hendrik verfraaid geworden. — *Verbijsteren*, in de schaduw stellen, de loef afsteken. Vgl. vs. 406: *verbijstert* mijn gewaet. — *Aensienelicke straet*, *enz*. De weg naar Voorburg was dus met aanzienlijke huizen bezet en het eerste gebouw langs de straat, waar men aankwam, was Huygens' Tuinhuis en Stal. Deze lagen aan de linkerzijde van den Heereweg, naast het Bosch. Zij waren opgetrokken op het derde perceel, hetwelk Huygens bijkocht tegenover de Oostlaan van Hofwijck. (Zie de *Inleiding*, bl. IV en en den Plattegrond, Litt. Π en Σ.). — *Persen-perck en queeck van Abricosen*, de kweekplaats van perziken en abrikozen. Deze vruchten waren hier te lande nog weinig in tuinen te vinden. Zie *Oogentr.* (V. Vl. II, 211) en *Huyg.-Stud.* bl. 126. — *wel bestaeckt*, dicht omgeven. — *mijn kost*, mijne kosten. H. gebruikt *kost* nog dikwijls in het enkelv. Zie *Zeestraet*, bl. 76: daervan de *kost* den lust heeft verslagen; en *Hofw.* vs. 124. Bij ons nog alleen in het enkelv. over in: ten *koste* van. — *onbegost*, uit *onbegonst*, voor *onbegonnen*, gelijk *cost* uit *conste*, voor *kon*. Beide vormen bestaan nog in 't Zuid-Limb. en luiden daar *kos* en *begos*. — *krijght gij d' ander toe*, krijgt gij de andere straf er bij. — *Grootemoer*, Eva. — *dreigen*. Hier *verbieden* met *bedreiging* van straf. — *Staet bouwen aen den weg*. Weer eene omschrijving van het spreekw. „Wie aan den weg timmert, heeft veel bekijks." Vgl. vs. 713: 't was aen den wegh, enz. — *van allerhanden tand*, van den tand van Jan en alleman, welke van 't fruit snoepen. — *'t meest*, 't voornaamste. Vgl. *Zeestr.* bl. 1 en 2, en mijne aant. *Huyg.-Stud.* bl. 56. — *en weet van geen gevoel*, hij is ongevoelig voor de guurheid van het weder.

Bl. 44, vs. 991 en vlgg.

Voor d' eerste quellingh, als eerste kwelling. — *Staegh op 't selve plat te vallen*, in herhalingen vallen. Vgl. *Clucht v. Trijntje Corn.* bl. 566:

Maer Trijn *viel op haer platt*, en sey, 't was all moy dingen.

en bl. 611, waar Marie François toevoegt:

Al weer *vald' op ou plat.*

Bij de eerste der aangehaalde plaatsen teekent B. aan: „*Viel op haer platt.*" Algemeene spreekwijze voor *een gesprek ontduiken*. Spreekwijze, ontleend aan het worstelen, waarin die *op zijn plat viel* (op zijn achterste), het spel daarmêe op deed houden." Weiland

verklaart de uitdrukking *op zijn plat vallen* door: door de mande vallen, tot bekentenis komen. Beide hebben het mis; de uitdr. beteekent: steeds op hetzelfde terugkomen, zijn stokpaardje berijden. — *in bey gelijcke paên*, in beide eilanden zijn gelijke paden.

Ibid. vs. 980 en vlgg.

open Tijd-verdrijver, de „uitzit" in de Vliet. Zie den Plattegrond. — *Dit samen*, *enz.* Absolute constructie. Weer een beeld aan de Weegschaal ontleend, waardoor hij de volmaakte symmetrie van Hofwijck te kennen geeft. *Goudgewicht*, weegschaal voor goud, eene uiterst gevoelige dus. — *Niemand niet.* Sterke negatie. Zoo hoort men nog wel in veilingen: niemand beter, niemand niet? — *in 't kruys.* B. „D. i. *dwars*, 't geen men nog bij de timmerlieden zoo noemt." Vgl. vs. 259: 'k Heb dan *op 't Kruys* gepast; en mijne aant. aldaar. Hier zou ik het ook liever weergeven met *ter weerszijden*, evenals de armen van een kruis. — *ongeregeld scheel*, afwisseling door oneenparigheid, ongelijkheid verkregen. — *sijn alle dingh*, al zijn ledematen. — *slimm uyt*, scheef, averechts. Vgl. hgd. schlimm. — *'t was om 't jock gedobbelt*, *enz.*, op goed geluk af iets gedaan; klinkt het niet, dan botst het! — *om 't wat.* Vgl. vs. 517:

Maer als 't maer Wat en is, al is 't geen Wat, 't is wel;

en mijne aant. aldaar. — *belenden*, op uitloopen. Zie over de afleiding *Huyg.-Stud.* bl. 78 en vgl. *Taalk. Bijdr.* I, 63; II, 14. — *gelijck des planters dê*, gelijk dat (het hoofd) des planters deed. Over de uitlating van *het* (dat) zie *Huyg.-Stud.* bl. 71.

Bl. 45, vs. 1007 en vlgg.

Snijders, versnijders, bedervers. — *Versuft besteck*, dwaas plan. Over *versuft* zie Verdam, *Cluysw.* bl. 103. — *'t Recht-zijdigh onghemack*, het ongemak, dat uit de aanwending van rechthoekige perken ontstaat. — *'t Geschickt*, het prettige, aardige. Vgl. een *geschikte* vent. — *verhijlickt*, gehuwd, vereenigd met, gepaard aan. — *Post.* Zie vs. 612, en mijne aant. — *tot Speelman.* Waar het bouwen van een huis met een huwelijk vergeleken wordt, moet de architect noodwendig de speelman zijn. — *geslicht*, geslecht, uit den weg geruimd. Vgl. hgd. schlichten.

Ibid. vs. 1019 en vlgg.

en nu niet meer te melden. Absolute infinitivus = ik zal nu niet meer spreken van. — *klaere klavervelden.* Vgl. Verwijs, *Een Boer*,

bl. 125: klinck-klare klaever. — *haer meugh*, zooveel zij vermocht. Vgl. *Cluysw.* vs. 325: en ick magh noch vermagh; en mijne aant. *Huyghens Stud.* bl. 57. Vgl. verder de uitdrukking *tegen heug en meug.* — *taeyen Boer; taai*, die niet licht uit de plooi komt, spaarzaam, gierig. In 't Zuid-Limb. nog in dien zin gebruikelijk. — *Soo kostelicken Stael.* B. „*Stael* voor pronk of puik, naamlijk van weiland."

Misschien is de uitlegging juist, doch *staal* schijnt ook *grond* of iets dergelijks te kunnen beteekenen. In Holland spreekt men ook van een dijk, op *slecht staal* aangelegd, wanneer de ondergrond zeer slap is en de dijk daardoor omvalt. Vgl. Beekman, *Nederland als Polderland* bl. 42, 43. Vgl. bl. 72: dat doorschijnigh *stael*, die steege Diamand. Verder het woord *meststaal* = mesthoop. — *kostelick* — *konstelick.* Klankspeling.

Dat 's reden, dat is juist. — *verheischt*, eischt, vergt. Vgl. hgd. erheischen. — *nog luchter*, noch lichter, nog ijler. — *aest*, voedt. Vgl. vs. 743. — *kan 't maer vermaken. Vermaken*, anders maken, ontspannen, verzetten. — *een potjen*, een spaarpotje, spaarpenning. — *wisselick* — *wijsselick.* Klankspeling.

Ibid. vs. 1040 en vlgg.

dan dat sij 't van mij wisten. Wisten, kenden, d. i. geleerd hadden. Vgl. vs. 2355: kinderen, die *weten.* — *nuttelick gespilt.* Nuttige verkwisting. Uitgaven, die, ofschoon niet strikt noodzakelijk, toch nuttig zijn. — *verwezen*, veroordeeld. Vgl. de uitdr. een vonnis wijzen en zie mijne aant. op vs. 706: men had mij eerst *verwezen.* — *ick derv' er wat meê proncken.* Vgl. den brief, welke aan de Uitgave zijner Korenbloemen voorafgaat, Dl. I, bl. 2; en *Zeestr.* bl. 23. Zie ook *Hofw.* bl. 30. — *tot door de tweede jeughd*, door de jongelingsjaren. Constantijn was in 1628 geboren; Christiaen in 1629; Lodewijk in 1631 en Philips in 1633.

Bl. 46, vs. 1046 en vlgg.

met eene Suss daartoe. Eene zuster. Misschien eene woordspeling, daar zij, even als Huygens' echtgenoote, *Susanne* heette. Zij was in 1637 geboren.

B. „Voor die dochter, die zuster, bid ik alle die vier zonen, gelijk ik God voor die vijf kinderen bid." Totaal verkeerd; B. heeft er niet op gelet, dat de voorgaande regel met (;) sluit en dat de door hem zoo averechts verklaarde met (:) eindigt; wie daarop let, zal

inzien, dat hetgene, waarvoor hij hen allen bidt, het onmiddellijk volgende is, nl. dat zij de tering naar de nering zullen zetten. — *als ick voor allen doe.* Versta dus: Ik smeek er hen allen om, gelijk ik deze gunst voor allen aan God vraag. — *Sy hebben 't lijdelick*, zij hebben het zóó, dat het te lijden, uit te houden is; dus: nog al wel. Vgl. hgd. leidlich.

Ibid. vs. 1056 en vlgg.

of 't waer mijn woord gebroken. H. heeft immers, bl. 44, gezegd, dat Hofwijck in twee deelen gescheiden is, van welke het rechter aan het linker gelijk is en dat men er dien ten gevolge een *Oost- en Westerpoort* aantreft. — *Noch staen wij niet daer voor*, enz. Versta: Nauwelijks staan wij er voor, of onze oogen zijn er in. Gewoonlijk volgt dan in de apodosis *en;* zooals bv. vs. 1629:

De Dauw is niet soo fijn, wij *'n* sien hem drop voor drop.

en *Oogentr.* bl. 224:

sij sien geen blooten degen,
Sy *'n* voelen hem in 't hert.

men mocht dus hier verwachten: ons' oogen *en* zijnder in; doch vgl. Dl. I, bl. 42:

begint Uw daghwerck niet,
U kom' ten sinnen in: de Heere leeft, die 't siet.

Eveneens vs. 2300: men siet sich, enz. en vs. 1773. Zie verder Vondel, *Leeuwend.* vs. 935 en Verdams aant. aldaar.

't Zijn heckens. Voor ons *hek* bestond oudtijds (en bestaat nog gewestelijk) de vorm *hecken.* Vgl. doel en doelen, big en biggen, ui en uien, raaf en raven, baak en baken, wolk en wolken, kluw en kluwen, breg en breggen. — *'t gelaet van alle vromen.* Appositie van *open-deuren-werck;* 't is de *handelwijze*, de *manier* van alle rechtschapen lieden. Vgl. zich gelaten. — *in ontfangenis* — *in geboort.* Het eerste ziet op het *vormen* v. h. plan; het tweede op de *uitvoering.* — *sy slaen altoos op een*, zij stemmen overeen: staat b.v. de wijzer op 12 uren, dan slaat het uurwerk ook twaalf slagen. — *voor wat openhertighs*, als bewijs mijner openhartigheid, *en dat het op het hert*, *enz.* Dit hangt af van *bid ick.* Versta dus: dat men het als een zinnebeeld van het hart des eigenaars aanzie.

Ibid. vs. 1070 en vlg.

Twee Poorten zeggen meer. Dat er *twee* poorten zijn, heeft nog ééne beteekenis. — *het blaedjen om te keeren*, de zaak van den tegenovergestelden kant te beschouwen. Eene ook heden ten dage dikwijls gebruikte fig. uitdrukking. — *Twee deuren op. Op* = open. Vgl. Vondel, *Leeuwend.* V. VI. Hij spalckt twee uyens *op.* — *Aen Man- of Vrouwekracht.* Mannen of Vrouwen geweld aan te doen, is mijn gewoonte niet. Vgl. *Cluysw.* bl. 115 en vlgg. — *op den soeten kerf*, op de heusche rekening van. — *De waerd moet gastvrij zijn*, enz. Vgl. *Cluysw.* bl. 117:

Wilt ghij dan *gast-vrij* wezen, zijt het,
En als ick 't oock wil wesen, lijdt het;
Soo blijven wij van gasterij
Ick vrij als ick, ghij vrij als ghij.

Bl. 47, vs. 1086 en vlgg.

verhael het soo op mij, betale mij met gelijke munt. Vgl. *zijne schade verhalen.* — *Daer gulde vrijheid*, enz. *Daer* = daarheen, waar. — *houd ick*, acht ik. — *onthalen*, hier: ontvangen, begroeten. — *die moet ghy oock sien staen als*, enz. Versta: Gij moet het er ook voor houden, dat zij daar staan gelijk armen, die, enz. — *d' ander Menschlickheid*, die andere menschelijke eigenschap. Het woord komt ook in de bet. van *menschdom* voor. Vgl. *Cluysw.* v. 197:

Want [zegg ick tegens mij] wat heeftse doch bedreven,
Die minder *menschlikheit*, enz. —

het groene gaef. Omzetting, *gave groen.* — *eertijds mijn' Laurieren.* Zinspeling op het „Voorhout" en de daarin bezongen Lindelaan. — *Die haeren koelen pracht*, van de lanen nl. — *Op niewe noten peep*, op eene nieuwe (oorspronkelijke) wijze zong. Vgl. het Lofdicht van Cats op *Cost. Mal en Voorh.:*

Hier coomt een *nieuwe* Swaen met *ongemeene* pennen, enz.

van dese staet te pijpen. Versta: wat ik eenmaal van het Voorhout zong, dat zou ik ook van deze „Lindelanen" kunnen zingen. — *of*, *waer*, enz. Versta: Alsof, indien den Haag de zon was, Hofwijck de maan ware. — *'t 's Gravenhaegsche Pand. Pand* = galerij. Vgl. *Voorh.* v. 460: naer den dichten *Lindepant*, en Ver-

dams aant. aldaar. Het woord, dat oorspronkelijk *lap* of *stuk stof* beteekent, wordt in uiteenloopende beteekenissen gebezigd: 1e. onderpand, 2e. iets van groote waarde. Zoo worden de kinderen vaak de *dierbare panden der Ouders* genoemd. Vgl. ook *Oogentr.* bl. 211, waar H. de oogen het lieve *pand* van kijken noemt. — *Steene-buert*, rij huizen. — *vlugge fluytertjens*, gevederde zangertjes. — *De Goudvinck is van 't minst*, enz. Vgl. deze passage, inzonderheid wat den Koekoek betreft, met *Voorh.* vs. 281—296. — *Een dack van Elsen-loof.* De Elzen stonden om de Linden; zie de Plaat.

Bl. 48, vs. 1122 en vlgg.

haer niewe best, op nieuw haar best. — *Elsen-rack*, elzenrij. Vgl. *Voorh.* Vs. 10: Haegs-Voorhoutsche *Juffrou-rack* en mijne *Huygens-Stud.* — *voor muer — en voor tapijt.* Zij beschermt ons tegen de koude en streelt tegelijk het oog door haar verkwikkend groen. — *Louwe warmt. Louwe*, moet hier niet opgevat worden als *lauw* = niet al te warm, maar als *luw* = tegen den wind beschut; dit blijkt uit de analogie met: *stil* verkoelen. Vgl. Poot, *Akkerleven:* In de *luwt* der hooge bosschen. Bogaers, *de Redding:*

> 's Is of met zooveel moeds begaan
> De wind bedaart en *luwt*,

d. i. gaat liggen. — *doode beenderen*, het elzen-hakhout, dat tot brandstof dient. — *verquicken ons gevoelen. Gevoelen* d. i. *gevoel.* Zoo ook vs. 1906: *gevoelens* geile sin. Versta dus: De warmte schenkt ons de levensgeesten weer, die door de koude verdoofd waren. — *voor sulcken dienst van leven*, voor dengene, wiens leven zoo nuttig was. — *Daer Schip en goet aen hangt.* Deze zin moet achter *pomp* gelezen worden. — *sluysen*, doorgaan, als door eene sluis. Eigenlijk beteekent het woord iets geheel anders. Zie Kiliaen: *Sluysen* = versluysen: *obstipare*, *oppilare*, *obstruere cursum aquarum:* den loop van het water verhinderen. Zoo zegt men ook in het Zuid-Limb. *zich schloeze* van houten vaatwerk, dat door de droogte scheuren heeft gekregen, wanneer deze zich, door er water in te gieten, weer sluiten. — *Roomens metselwerck*, de waterleiding (aquaeductus) te Rome. — *Klinckaert*, brik. Vgl. *Zeestraet*, bl. 70: eenen Steenwegh van kantelingen *Klinckaert.* — *Koper*, hier voor erts, metaal. — *Ontsterft uw sterven*, ontgaat den dood. Vgl. Verdam, *Voorh.* v. 281,

ontslapen, en mijne Aant. *Huyg.-Stud.*, bl. 32. — *In 't water stond uw wiegh.* De elzen staan meestal aan den kant van sloten en plassen; zij worden dus daar geboren en daar hun hout bij waterwerken gebezigd wordt, is het water ook hun graf. — *de schennis van de locht*, het water sluit de lucht af en behoedt daardoor de elzen buizen voor verrotting.

Ibid. vs. 1143 en vlgg.

uw stoven. B. „*Stoven* voor *haardbrand.*" Ik neem het in letterlijken zin voor voetbanken, die uit elzenhout gemaakt zijn: 1o. wegens het meerv. *stoven;* 2o. omdat H. reeds boven van het elzen *brandhout* gesproken heeft en uitdrukkelijk zegt, dat hij er niet meer van reppen wil:

Maer branden is te wreet voor sulcken dienst van leven. —

wanneer ik overslae, wanneer ik overweeg, bereken. *Overslag* beteekent bij H. steeds *raming*, *begrooting*, *bestek.* — *wat winst is door verlies.* Dit wordt verklaard door het volgende. Door de elzen om te houwen, doet men weer nieuwe takken ontspruiten. — *behouwen en behouwen.* Woordsp. het laatste ww. staat voor *behouden.* — *die u verdoet*, die u doodt. In 't Zuid-Limb. beteekent *verdoen* bederven, verkwisten, verspillen; *zich verdoen* = zich dooden. Eene andere bet. heeft het woord, *Korenbl.* B. VIII, bl. 500:

'ck Hebb' tonghen t' mijn *verdoen.*

d. i. om ze te gebruiken, om er mij van te bedienen: te mijnen dienste.

Ibid. vs. 1156 en vlgg.

Is noch maer half voldaen. Versta: Er is nog maer half genoeg van gezegd; Wdsp. met *voldaen* = *tevreden.* Vgl. vs. 51: Elck heeft sijn keur *voldaen.* — *Haegh en Meyen-Boeck.* B. „*Boeck*, beuk (fagus), *Haegh- en Meien-boeck*, haag- en snoei- of hakbeuk." B. plaatst achter *Haegh* een koppelteeken, hetwelk echter noch in de uitgave van 1653, noch in die van 1672 te vindenis. Ik meen dus *Haegh* te moeten opvatten als *heg*, dat een even goeden zin oplevert, vooral als men *Haegh* en *Meienboeck* beschouwt als eene hendiadys voor: heg van Meibeuken. Met dit laatste is de beukenstruik bedoeld (fr. charme, charmille), waaruit de heggen veeltijds bestonden. De bet. beuken-

struik is in *Mei* te zoeken, dat *tak* beduidt. Vgl. *meidoorn.* — *het vrij gesicht bepalen. Bepalen*, beperken, de heggen beletten de buren nieuwsgierige blikken in den tuin te werpen.

Bl. 49, vs. 1164 en vlgg.

Dit eewige, dat altijd blijft doorgroeien. Vgl. lat. *sempiternus.* — *Dat schoon en dienstig is*, enz. Alweer een variatie op het thema: *Utile Dulci.* Men moet H. bewonderen, dat hij dezelfde gedachte telkens weer op eene nieuwe wijze weet in te kleeden; beter ware het echter, wanneer hij er niet zoo dikwijls op terug kwam. — *de bochten — die d' oude tyden sochten.* H. zinspeelt hier waarschijnlijk op den bekenden Doolhof van Creta. — *Wij hebben veel gelijks, enz.*, wij (deze wereld) hebben veel dat voor onze zienswijze pleit, maar toch niet geheel en al gelijk. Vgl. *Oogentr.* bl. 214:

Alsof haer geld weerom en *veel gelijcks* toequam. —

Al te mael heeft in het Mnl. de beteekenis van *gansch en al, geheel;* zie Verdam, *Mnl. Wdb.* i. v. — *timpen*, weggen, brooden, Zie Kiliaen, i. v. — *in de red'lickheit*, wanneer het op *rechtschapenheid* aankomt. Waarschijnlijk woordsp. met *redelickheit* = *ratio*, d. i. volgens de logische redeneering. — *de konst is in 't verlangh*, dan bestaat de kunst erin, ze (door krommingen) langer te maken. — *versnipt sijn laken. Versnippen;* wij thans den frequent.-vorm *versnipperen.* Ook eene vaak voorkomende vergelijking; vgl. vs. 86: *snipperen* noch scheuren; *Zeestr.* bl. 48: van daag *versnippert* ghij. — *platte leest. Leest*, eig. vorm van den schoen; model. — *kostelicke mall*, H. doelt hier weer op 't bekende Gedicht. — *ben ick wijs*, als ik het wel heb. Vgl. lat. *si sapio.* — *en sal men hier niet lesen*, zal men hier op aarde niet uitspreken, voor: dat kan hier niet uitgemaakt worden. Vgl. *C. M.* vs. 426. — *de rechte dreef is recht*, een rechte laan is goed, mooi. Woordsp.

Bl. 50, vs. 1196 en vlgg.

't langh Achterom, enz. H. vergelijkt hier de Ooster- (of Westerlaan) van Linden, (zie *Plattegrond* AB), de Oost- (of Westkromte) van Esschen (*ibid.* BC) en zijn Pleintje (*ibid.* D) met bekende straten uit den Haag, die nagenoeg op dezelfde wijze tot elkander gelegen zijn. Lang Achterom en Voorhout = AB; Kor Achterom en Kneuterdijk = BC; Markt en Plaats = D. —

Noch stoff' ick om den prijs. Versta: Als gij en ik bluffen op onze wandelplaatsen, dan beweer ik, dat mij de prijs toekomt. — *Verandering verheught.* Weer het oude thema: varietas delectat. — *walgen aen.* Thans *walgen van.* — *die evenstadigh is*, die van geen verandering weet. Vgl. *Zeestr.*, bl. 44, *evenstandigheit; ib.* bl. 48, *haer schoon Even-eens.* — *op 't verschoonen*, doordien het gespaard wordt, door verpoozing. — *vergalt sich*, gaat over in gal, veroorzaakt walging. — *het viest*, het kieskeurigst. Vgl. *Huygens-Stud.* bl. 2. — *Jae van bevallickheden.* Dit moet met *'t wil wisselen* in onmiddellijk verband gebracht worden: 't Walgt *ja* d. i. zelfs, van aangename dingen, wanneer er geen afwisseling in is. -- *beweeglickheit.* Zooals men weet, is de oogappel zeer beweeglijk. — *daer 't hier mè staet te vleyen.* Waar het oog hier meê kan gevleid worden. — *suyver' Esschen-Meyen. Suyver'*, nette. — *Stae bij*, kom hier. Vgl. bl. 69: *Staet uyt*, Arminiaen; en 1ste Lofd. op *Cost Mal: Gae by*, o domme Ieugd. — *De waerde van uw trouw, enz.* Versta: Ik moest hier eigenlijk wat uitweiden over de trouwe diensten, die de esschen ons bewijzen, daar zij de schachten leveren van de lansen en pieken, onze verdedigingsmiddelen. — *vinnigh ijsren blad*, scherpe spits.

Ibid. vs. 1227 en vlgg.

kliefde. Wij bezigen *klieven*, wanneer de scheiding niet blijft bestaan: lucht, water klieven; *klooven* in 't tegenovergestelde geval: hout klooven. — *Blijft Boomen.* D. i. wordt geen wapenen. — *Plantsoenen van mijn hand*, door mij gepote stekken. *Plantsoen* beteekent thans eene verzameling van boomen en struiken; ook lommerrijke wandelplaats. — *Soo u ouderdom*, *enz.*, zoo men u wegens uwen ouderdom omhakt, of, zoo de ouderdom u doet omvallen. B. „*ontplant*, ontaard, verdroogt en geen wasdom meer heeft." (?) — *uyt het groen*, nl. *veld.* — *Dan dat ghij*, hangt af van *Leent liever.* — *'t Is langh genoegh gedolt. Dollen* wordt nog in Zuid-Limb. gebruikt voor *ijlen*, *raaskallen;* hier als een dwaas handelen, razen.

Bl. 51, vs. 1237 en vlgg.

van niews opheffen, op nieuw aanheffen. Zoo zei men vroeger ook: *een tol opheffen* voor eenen tol instellen; tegenwoordig heeft het de tegenovergestelde bet., nl. een tol afschaffen. Zie Verdam, *Tekst-*

kritiek, bl. VII. — *van binnen of van buyten*, in een binnen- of buitenlandschen oorlog. — *daer nu Dijn heiligh Erf*, *enz.* H. was op de hand van Karel I en de Episcopaalsche Kerk tegen Cromwell en de Puriteinen. — *haer Koninckliche bloed.* Het hoofd der Anglikaansche Kerk, Karel I, was immers onthoofd. — *voor eewigh schijnt ontdaen. Ontdaen*, verloren, te gronde gericht. Vgl. *Ferguet*, vs. 2239:

Hier slaept een ridder stout ende fel;
Ontwaket hi, gi syt *ontdaen*,
Hi sal u 't hoeft afslaen. —

een eenigh Heer. Engeland was van eene monarchie eene republiek geworden; in de plaats van een éénhoofdig bestuur had het een veelhoofdig gekregen. — *een kroon verrast. Verrassen* bet. hier *onderschept.* Zie Kiliaen, *verrassen:* intercipere, praeoccupare. *Een wijf verrassen* = verkrachten. Men zou het ook kunnen weergeven door: bij verrassing, op arglistige wijze. — *'t sachte spiegelen*, enz. Vgl. het sprw.: Wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht. — *Het onse* is hier onderwerp; aldus: wier misdrijven door de onze bijna, of liever, verre overtroffen worden. De woordschikking zou eigenlijk het tegenovergestelde doen vermoeden. — *Esch-doornen*, Ahorn. — *schooner troncken*, nl. dan die der esschen. — *Dit 's Merktveld*, *enz.* Zie de aant. op vs. 1196. — *de pijn wat waerdigh.* Vgl. ons: 't is de *pijne* waard met 't fr. cela vaut la *peine* (moeite).

Ibid. vs. 1265 en vlgg.

het hoogh gebouw, de door graaf Willem II gestichte zaal op het Binnenhof, waar thans de trekkingen van de staatsloterij plaats hebben. — *balcken verr' gebrocht.* B. „.... welks balken cederhout zijn door Willem des Tweeden voorzaat, uit Palestina medegebracht, waaraan geen spin zich hecht.” — *vervuyl*, bevuiling, bezoedeling. Vgl.. *Cost. Mal*, bl. 30:

O Schepper die Dijn kerck
Vervuylt siest met den hoon van Dijn verfoeide werck!

bij Wilhem. Bij V. VI. Verkeerdelijk: *Wilhelm.* Ook de uitgave van 1653 heeft hier en in den volgenden regel, gelijk trouwens overal, *Wilhem.* — *om 't beste*, om het zeerst, *het meest.* Vgl. Verdam, *Mnl. Wdb.* i. v. „Even als *bat* (bet) de beteekenis van *meer* heeft (b.v. *bet vore*, *bet naer*, enz.) zoo heeft *best* de bet.

van *meest.* Vandaar de uitdr. *dat beste deel* voor *het grootste deel*, ook de *meerderheid.*"

Bl. 52, vs. 1272 en vlgg.

By Wilhem andermael, door den Stadhouder Willem II. Welke Spaansche vaandels deze echter veroverd heeft en thuis gebracht, is mij niet bekend. — *de leste van die stam.* Willem III, toen pas één jaar oud. — *Daer eens het bloedigh jock — afgesworen.* In 1581 had in die zaal de plechtige afzwering van Philips II plaats. — *Daer laest der pijlen knoop, enz.* Op de Groote Vergadering van 1651, toen de Vereenigde Gewesten, door den dood des stadhouders in eenen toestand waren gebracht, hoedanig zij nimmer hadden gekend, en ten behoeve eener nauwe aaneensluiting delibereerden over de *Unie*, Religie en Militie De Pijlbundel is immers het zinnebeeld der eendracht. — *dat bij de grootste staet*, die onder de grootste, toenmaals bestaande gerekend wordt. *Die wij weten, dat.* Lat. Constr. — *doorwerrt.* Versta: waar de schreden des eenen die des anderen doorkruisen.

Ibid. vs. 1283 en vlgg.

Maet-ry, maatrichel of -rijg. (Zuid-Limb. *riel*), meetstok der timmerlieden. Vgl. *Oogentr.* bl. 234: maet en *regelen;* en mijne aant. *Huygens-Stud.* bl. 158. — *'k sal 't tot een vloertje maken.* Die groote zaal zal klein worden, als ik hem bij mijn Plein vergelijk. — *stijve kaken*, opgeblazen kaken. Vgl. Vondel, *Jozef in Dothan* (V. VI. I, 422): in stede dat men onverzoenlijk, met *stijve kaken*, de moordtrompetten blaast. Versta: Nu schijnt het snoeverij, straks zal ieder mij gelijk geven. — *thien roeden vlacks, enz.* Tien roeden in de lengte, bij vier of vijf in de breedte. — *In 't kruis.* Eigenlijk een timmermansuitdrukking voor: in de tegenovergestelde afmeting. Vgl. vs. 259: Ik heb dan op *'t kruys* gepast en vs. 988. — *Van gins*, van de zaal op het Binnenhof. — *pas*, juist, precies. Vgl. vs. 50: die sy *pas* machtig waer, enz. — *overtelt*, op nieuw berekend. *Tellen* wordt voor *rekenen* genomen, gelijk *som* voor vraagstuk, omdat de kinderen daarmede gewoonlijk beginnen. Zoo ook *spellen* voor lezen. — *steegh*, uit *stedigh*, stijf, koppig. Vgl. *Cost. Mal* bl. 27:

Wie isser evenwel soo kittel-doof, soo *steegh.*

Ibid. vs. 1296 en vlgg.

Oogh-deel. Woordspel. met *oordeel.* Vgl. bl. 3, vs. 9: met een geduldigh *oor-deel.* — *Aen te gaen.* Kil. i. v. *adire*, *aggredi;* ze aan te pakken, ten einde te zien, waar zij vandaan komen. — *Een punt in duysenden*, *enz.* H. bedoelt eigenlijk het duizendste gedeelte van een punt. — *Stuckjen van een pees*, *enz.* H. drukt hier fig. uit, wat wij door de *koorde* van een cirkel*boog* verstaan. — *Langs die leêr*, langs de trap der redeneering, d. i. aldus voortredeneerende klom ik trapsgewijze op tot, enz.

Bl. 53, vs. 1311 en vlgg.

Gods mann, de apostel Paulus. Vs. 481 noemt hij David aldus. — *Sijn lichaem of sijn Geest*, *enz.* II Cor. XII, 2: „Ik ken een' mensch in Christus, vóór veertien jaren, (of het [geschied zij] in het lighaam, weet ik niet, of buiten het lighaam, weet ik niet: God weet het) dat de zoodanige opgetrokken is geweest tot in den derden hemel." *Sijn heilige gedachten* is het onderwerp. — *Tommelen*, woelen. Hgd. tummeln. Vgl. tumelen en tuimelen. Zie De Jager *Frequent.* i. v. — *Een Datje bij* — *Dit*, zou het wel iets noemenswaardigs zijn, hierbij vergeleken. Vgl. *veel ditjes en datjes.* Zoo gebruikt hij ook *wat;* zie vs. 517: Maer als 't maer *Wat* en is, al is 't geen *Wat.* Vgl. ook Verdam, *Mnl. Wdb.* op *dat*, bl. 79a. — *pijnelick*, fr. à peine, nauwelijks, met moeite. Vgl. vs. 1262: 't Is mogelick de *pijn* wat waerdigh. — *sy futselden*, zij talmde, zij draalde, stribbelde tegen. Zie De Jager, *Frequent.* die het hier door prevelen of iets dergelijks wil weergeven, wat ik verkeerd acht. — *van Tabernakelen*, *enz.* Toespeling op het gezegde van Petrus op den berg Thabor. Markus IX, 5: Rabbi, het is goed dat wij hier zijn, en laat ons drie tabernakelen maken, enz. — *gebroken reden*, onderbroken rede.

Ibid. vs. 1334 en vlgg.

't mannetjen. Luc. XIX, 4. „En vooruitloopende klom hij (Zachëus) op eenen wilden vijgeboom, opdat hij hem mogt zien: want hij zoude langs dien weg voorbijgaan." — *Sycomorich*, wildevijgeboomachtig. — *soete luyden.* Dodonaeus? de beroemde schrijver van het *Kruidtboek?* — *'t hangt noch in den strijd.* Vgl. het lat.: adhuc sub judice lis est. — *All soo*, al naar gelang. — *mits ghij voor slaven streckt. Slaven.* B. „Naamlijk die in 't Oosten den *parasol* boven 't hoofd hunner heeren en vrouwen dragen." Of het

woord *zonnescherm* toen reeds bestond, weet ik niet; de voorwerpen werden eerst in de 16de eeuw in Frankrijk ingevoerd. **H.** kan echter ook het vreemde woord *parasol* verkozen hebben, omdat hij hier op het Oostersch gebruik doelt, van zich door *slaven* tegen de zonnestralen te laten beschermen. — *Mijn bruine Mannetjes.* **B.** „*Abietes masculae*, als de Ouden den rooden (bruinen) denneboom noemden; de *witte* nog *juffers* genoemd wordende, voorheen wijfjens. 'Ἐλάτη θήλεια, bij Theophrastus, Vgl. XVIII Boek, 20." — *tusschen beiden op.* Tusschen twee eschdoornen stond een den. — *ten Hemel spoedigen. Spoedigen* = spoeden, snel groeien, h. l. transitief gebruikt. Vgl. Vondel, *Jephta* (V. Vl. II, 342):

> De dochter schijnt uit een wolk van stof
> Te *spoedigen* ten berge af.

Bl. 54, vs. 1349 en vlgg.

in staet van schaduwen, in staat om schaduw te geven. *Schaduwen* is zelfst. nw. — *verneemt*, neemt waar, bemerkt. — *Nootdorp*, ten Oosten van Voorburg. — *van bijds*, van nabij. In 't Zuid Limb. luidt de tegenstelling: *va wiets* (van wijds, von weitem); misschien kan hieruit de *d* van *bijds* verklaard worden? — *spitse Mug*, *culex aculeatus.* Vgl. *Huyg.-Stud.* bl. 79, 80. Wij zouden zeggen: voor den steek der muggen. — *voorzichtigheid.* Hier in de letterl. beteek. het vooruitzien, de voorzorg. — *Die onsen naesten smert, enz.* Vgl. vs. 279: 't Zij goed of quade sin, enz. — *wild geklaps. Wild*, van den hak op den tak springend. Vgl. *Zeestr.* bl. 32: wilde tael. — Tot *allerley Salaet, enz.*, omzetting voor: tot eene salade van allerlei smakelooze bladeren. — *Keucken-wilderniss*, eene keuken, eene eetzaal, in het wilde, in de vrije natuur. — *Geschotelt*, in schotels. — *staet uyt*, (vgl. bl. 69: Staet uyt, Arminiaen), *weest gegroet* en *wandelt buyten* beteekenen alle drie hetzelfde, nl. *blijft hier vandaan!* **H.** gunt het genot van zijn fruit wel aan zijne gasten, maar niet aan hunne dienstboden. — *de sporten*, de staven van het hekwerk. — *aan 't kostelick besteck.* Dure afsluiting. Het woord is niet in den thans gebruikelijken zin genomen, maar in dien van *septum*, *sepimentum*, omheining, schutting, afsluiting. — *Mijn sinlickheden*, de voorwerpen mijner genegenheid, liefhebberij. — *vier Saletten*, vier perken. — *Merckt-korf*, nl. der fruitverkoopsters. — *en doet hier geen geweld*, pleegt hier geen baldadigheid. — *Achterbax.* **B.** „Van de scheepsinrigting ontleend. *Achterbaks* is *achter den bak*, namelijk den *etensbak.* 't Is ook *achter den rug*, en dan is *back* Engelsch." Dat alleen

't laatste juist is, weet iedereen. — *mijn soet verwacht*, mijne dierbare verwachting, nl. de eerste appel of peer, die een boom draagt.

Bl. 55, vs. 1382 en vlgg.

Onwetens, *ongeacht*, zonder dat gij het weet of daar acht op slaat. — *Snoeyen*. In vele gewesten van ons land bezigt men dit woord nog voor *eten*, vooral van fruit, hetwelk men van de boomen plukt. Kiliaen geeft *snoesteren* en *snuysteren* voor *snoepen*. Zie De Jager, *Frequent.* i. v. en vlg. Westerbaen, *Ockenb.* 133: Komt *Snoeysters* uit den Haeg. Zie ook vs. 1471: Nu, *Snoeyers*, enz. — *ternen*, V. Vl. „scheuren". Vgl. hgd. *trennen* en ons *tornen*. — *dat soo sterft*. B. „Versta, bij herhaling van *dat*: Dat, hetgeen zoo sterft, nog ongeboren ware." Op de uitlating van *dat* en *het* heb ik herhaaldelijk de aandacht gevestigd. Zie vs. 1005 en *Huyg.-Stud.* bl. 71. — *Het vriendelick onthael*. *Onthael*, thans gewoonlijk in pass. zin voor: het onthaald worden; h. l. act. = het onthalen. — *Gevolght of onghevolght*, met of zonder gevolg, nasleep van dienstboden. Vgl. v. 222. — *Mag de gebroodde knecht*, *enz.* B. „Dit ziet op het jachtrecht, in toespeling op 't welk hij spreekt." Het schijnt dus, dat de bediende op jacht in zekere gevallen de plaats v. zijnen heer innemen mocht. Een *gebroodde knecht* is een bediende, die bij iemand inwoont, in den kost is. In 't Mnl. *brodecnecht*, brodich cnecht, brootate. Zie Verdam, *Mnl. Wdb.* i. v. — *de vrucht der volle jaren*, de vruchten van overvloedige jaren. — *op mijn gunst*. Deze is dus het kapitaal.

Ibid. vs. 1404 en vlgg.

ick houw mij niet gewroken, ik acht mij niet gewroken d. i. ik beschouw (en wil het ook niet beschouwd hebben) als eene wraakoefening. — *Rhabarbertje*, *sene*, enz. Kruiden, welke alle ter genezing van bedorven of overladen magen gebruikt worden. In *windigh* zie ik eene woordsp., schoon niet van de fijnste soort. De *senebladen* worden door het volk *zenuwbladen* genoemd. — *Stae bij*, h. l. help. Vgl. vs. 1221: *Stae by*, taey' Esschen waer. — *Dien 't minst van allen past*. Nl. te zeggen. Vgl. over soortgelijke uitlating, *Zeestraet*, bl. 33: Als ik geen herten zag — te bekeeren, voor: als ik geene *kans* zag, enz. — *Schielick wittebrood*. B. „de Kampernoelje (champignon) anders Duivelsbrood genaamd." Zoo noemt het b.v. Westerbaen, *Ock.* 80:

Als was het *Duyvelsbrood*, dat gisteren op het land
Te vinden noch te sien, te nacht is opgekomen.

In 't Zuid-Limb. *Joden-vleesch*. *Schielick*, omdat het zoo snel groeit. — *gecken lockt*. V. Vl. (verkeerd) *geckt en lockt*. — *Schaff ick geen vyanden*. *Schaffen*, opdienen. Wanneer wordt het duitsche *Kellner* eens door het flinke, hollandsche woord *Schaffer* vervangen? Met dit woord hangt *schaften* (eten van werklieden) samen. Waarschijnlijk door epenthesis van *t* ontstaan. — *onghebonden Keel*, bandelooze Keel, die geen maat weet te houden. = *Kostelick te Veel*, het dure te veel, de gulzigheid, die zoo duur te staan komt. — *seght goeden nacht*, zegt vaarwel. Vgl. bl. 5, vs. 70: *Goe'n avond*, Redensree; en mijne aant. aldaar. Vgl. nog Vondel, *Lucifer* (V. Vl.) 78*b*:

'*t Is nacht* met Engelen en alle Hemelzonnen. —

Croes en Recipe, smeltkroes en recept. Met *Croes* kan ook wel de *Vijzel* bedoeld zijn.

Bl. 56, vs. 1422 en vlgg.

'*t ambacht lijdt geen last*, het handwerk lijdt geen schade; er is volop werk voor de geneesheeren. — *Genoegh en overdaed*, het voldoende én het overdadige, maat en overmaat. — *sijn selven niet en tucht*, zich zelf niet weet te bedwingen. — *en roemt alleen op reden*, bluft er op, uitsluitend met rede begaafd te zijn. — *Wat light mij aen de moeyt', enz.* Wat geef ik mij de moeite van. Wat heb ik aan de moeite van, enz. *Liggen* = gelegen zijn, belang hebben bij. Harrebomée. *Sprwb*,: Wat ligt mij aan groote kosten en veel moeite. Vgl. vs. 2332: Wat light er yemant aen, enz. — '*t leckere verdriet*, omzetting voor: verdriet (schade, last, kwelling) door *leckerheit*, smullen, gulzigheid. — *roemeloos*, zonder mij er op te beroemen. — *Hemel*. Woordsp. met *gehemelte*. — *Al dat ick draghen kan*, *enz*. Vgl. *Cluysw*. bl. 115 en vlgg. — *maer vol en is*. Omtrent *en* bij *maer*, zie *Cluysw*. vs. 526 en Verdams aant. aldaar. — *Naer 't vat, enz.* Nadat het vat reeds in zinkenden toestand verkeert. — *Sponsiën*, *lett*, *soppen*. Let er op, zuipers, die drinkt als sponsen. — *te bedd'*, *gelijk te gronde*, die in uw bed neerzijgt, precies alsof gij in het water wegzonkt. — *Van overswelgens meer als Beestelick verblijden*. Construeer: van het meer als beestelick verblijden des overswelgens. Een dergelijke gewrongen constructie treft men o. a. aan *C. M.* vs. 134:

Van 's werelts siecke vreuchts belachelicke kwalen.

Bl. 57, vs. 1458 en vlgg.

't Kamerspel, Comedie-spel. Eigenlijk Tooneelvoorstelling eener Rederijkerskamer. Zoo zegt H. in het Voorbericht van de Clucht van *Trijntje Cornelis*, dat hij het gemaakt heeft „met die meeninge, dat het moghte een C a m e r s p e l onder de vrienden, ende in hare *Cameren* blijven, ende geensins om het op Thooneelen viese en wijse, reckelicke en onbescheidene menschen allerhanden slagh van vonnissen te doen uitwerpen." — *Dat overvall benauwt.* B. „Oppressie, van winden of anderzins. Een *overval krijgen* was voorheen aan dit toeval en geen ander geëigend." Beter wordt het m. i. weergegeven door *overlading*. Vgl. ook vs. 2402: door *overvall* van werck. — *òf van voren, of weer van achter uyt.* Zeer vies; doch onze vaderen, en H. in 't bijzonder, hoe fijn hoveling anders, hielden wel van eene *gauloiserie.* Hier maakt hij het echter wat al te bont, door het walglijke beeld tot in de geringste bijzonderheden uit te spinnen. — *De saecke self spreeckt Duytsch. Duytsch*, duidelijke, verstaanbare taal. Vgl. *Verwijs*, bl. 6: *waerdoor sy spreeckt, haer duytsch;* en mijn aant. *Huygens-Studiën*, bl. 5. — *onthaelen*, ontvangen, opnemen. Vgl. Hoogd. *freundliche Aufnahme*, vriendelijk onthaal. Zie vs. 1070 en vlg.:

Twee Poorten seggen meer: *onthael* ik vriend of gast
't En is niet door een deur, 't is door twee open' deuren.

alwaar *onthalen* ook voor *ontvangen*, *opnemen*, niet voor *tracteeren* (de tegenwoordige bet.) staat. Vgl. ook vs. 1388: *vriendelick onthael;* en mijne aant. aldaar. — *Lijf een Lijck.* Klankspeling.

Ibid. vs. 1471 en vlgg.

Snoeyers. Zie vs. 1383: van die 't maer lust te *snoeyen;* en mijne aant. aldaar. — *Ongefoolde maeghd.* Met *ongefoolde* dient *van vinger en van duym* in onmiddellijk verband gebracht. De pruim is niet beduimeld. Zie vs. 885: soo sijn sy bey *gefoolt;* en vgl. het fr. *fouler* en *foulon*, met welk laatste ons *volder* weer samenhangt. Vgl. *Ockenb.* bl. 135. — *wonderlicke bessen*, bewonderenswaardige. Vgl. Vondel, *Lucifer*, (V. VI. bl. 68*a*.): Dit *wonderlick* Heelal. — *in haer lijf.* Tegenstelling van *uiterlick;* dus inwendig. — *door menigh overspel*, kruising van verschillende soorten, overenting. — *keurs*, keurigs. — *dat men 't siet.* Versta: Het fruit is zoo aanlokkelijk, dat Gij waant het U te zien toelachen. — *men schijnt het. Het*, nl. het lachen. Daar men begeerig is het fruit te proeven en toch het lachen

hoort, is het spreekwoord, *de buik, enz.* valsch. — *voll aloës.* V. Vl. Versta : bitter. B. vol bitterheids. Ja, maar met de bedoeling erbij, dat de door gulzigheid ontstane maag- en darmziekte, door de *aloë* moet genezen worden. Zie vs. 1406 en vlg.: Is 't merghen moghelick, Rhabarbertje, stae bij ... en *Aloë.* — *die sich selfs verraedt*, die verraad pleegt aan zich zelven, nl. door zich ziekte op den hals te halen. — *Versot* — *versaedt.* Klankspeling. — *Kribbige gebreken.* Omstelling voor: gebreken eens kribbigen, nl. van een *gemelijk* en tot berispen geneigd persoon. — *Ick ken de volle schuld*, ik erken, belijd, dat ik aan dat gebrek ten volle schuldig ben. — *Mannen.* Zie vs. 1345 : mijn bruyne *Mannetjens;* en de aant. aldaar. Herhaaldelijk bazuint H. den lof zijner mastboomen uit en niet alleen in zijn Hofwijck, maar ook in zijn Sneldichten. Zie *Korenbl.* II, bl. 232, 234, enz. — *Paeren.* Zij stonden in rijen en dus twee aan twee tegenover elkander.

Bl. 58, vs. 1459 en vlgg.

D'Atheensche Galerij. De Zuilengang van het Lyceum of Gymnasium te Athene, waar Aristoteles, al wandelend, zijne lessen gaf (Peripatetische school) — *daer Roomen selfs gingh halen.* Vele Romeinen begaven zich naar Athene, ten einde de lessen der *peripatetici* bij te wonen. — *voose vreughd. Voos*, eigenlijk aangestoken, ongaaf. Vgl. een vooze raap; vooze noot = looze (leêge) noot. Hier = ledig, ijl. — *wat meer*, wat beters. Vgl. *Zeestraet*, bl. 31: de meeste Sterren; en mijne aant. *Huyg.-Stud.* bl. 66. — *tot beter voedsel keer*, in betere voedingsstof omgezet worde. — *Het gemelick verhael*, het vervelende, onverkwikkelijke verhaal. — *'s Werelds werringen.* Vgl. *Zeestraet*, bl. 31:

De wereld gaet haer' gangh, sy *werrt* en blijft aen *'t werren.* —

loose pleiterij, advokatengeknoei. Cf. fr. la chicane. — *overheerigh volck.* V. Vl. „tegen zijne heeren in verzet." B. „dat overheeren, regeeren wil." Ofschoon de beide verklaringen elkander niet veel ontloopen, komt mij toch die van B. juister voor. V. Vl. stelt, dunkt mij, *over* = tegen. De analogie echter met *over-aerdts* (Voorhout, vs. 466) = bovenaardsch, en *over-volckigh* (Voorhout, vs. 646) = boven het volk geplaatst, (zie *Huyg.-Stud.* bl. 43) doet zien, dat *over* hier *boven* beteekent. *Overheerigh* zal dus van het ww. *overheeren* gevormd zijn evenals *begeerig* van begeeren, *woelig*

van woelen, enz. en eene *geneigdheid tot iets* te kennen geven. — *Den nieuwen overgangh*, die nieuwe pest. *Overgangh* bet. volgens Kiliaen, voornamelijk *lues*, morbus epidemius.

Ibid. vs. 1509 en vlgg.

bits vermaen. Men late zich door het epitheton *bits* niet verleiden om *vermaen* hier in den zin van *waarschuwing*, *vermaning* op te vatten; dit past niet bij *Kercken-sperteling h* (godsdiensttwisten). *Vermaen* beteekent te dezer plaatse *mentio*, *memoria*, herinnering, oprakeling; *bits vermaen* dus: bijtende, liefdelooze, sarrende oprakeling van de kerkelijke geschillen. — *Staet uyt*, *Arminiaen*, enz. *Staet uyt*, staat buiten, weg met u. Vgl. vs. 1221: *Stae by*, taey Esschen waer! en mijne aant. aldaar. — *d' oude roov' van 't seer van Achtien*, het oude litteeken van de wonde des jaars 1618. Men denke aan de Remonstrantsche en Contraremonstrantsche woelingen en 't gebeurde met Oldenbarneveld, de Groot, Hoogerbeets, enz. Bilderdijk leest hier H. geducht de les over zijne gematigde denkwijze in zaken van geloof en godsdienst. — *onnoosele geruchten.* Vgl. *Cost. Mal*, vs. 144:

> Wat schandiger gesicht, wat dompiger *gerucht*
> Daer onder syn gehuist.

alwaar Verdam het in verband brengt met hgd. *Geruch*; mnl. *gerucht*, reuk, lucht. *Onnoosele geruchten* beteekent dus: reine lucht, geur. Vgl. onschuldige asempjes. — *ons eenigheit*, niet eensgezindheid; maar eenzaamheid, gelijk blijkt uit de tegenstelling met *'t drucke van den Haegh.* Vgl. *Cluysw.* vs. 209:

> Vraegh' niemant hoe ick mij in d' *eenigheit* geneere,
> Die in sulck onderhout myn *eenigheit* verteere.

Vgl. onze uitdr. op mijn eentje; in mijn eenigheid. Zie ook Verdam, *Mnl. wdb.* i. v. — *Alssem*, bittere drank; fig. voor bitter twistgekijf. — *Tegens heugh en meugh. Heugh*, stam van *verheugen*, blijdschap, genoegen; *meug*, van *mogen*, wat men mag, gaarne heeft (vgl. *Cluysw.* vs. 326: wat ik magh en vermagh; zie verder vs. 1021: haer *meugh*); aldus eene dergelijke uitdrukking als *tegen wil en dank.* — *niewen haet voor ouden dienst.* Treffende antithesis. In plaats van voor een eertijds bewezen dienst dank te oogsten, ondervindt men dat de beweldadigde zich onder de vijanden geschaard heeft. — *Gerockten vloeck.* B. „*Gerockten, gerockt* voor *gesponnen.* Huygens verwart dit meer; een blijk dat

het spinnen toen reeds vreemd geworden was." M. i. is het Bilderdijk, die hier verwarring sticht: ik zou toch wel eens willen weten, wat een *gesponnen vloek* moet beteekenen! En was ten tijde van H. het spinnewiel reeds zoo onbekend in Holland, dat een veelweter als deze het onderscheid tusschen *gerockt* en *gesponnen* niet meer zou kennen? Eene conclusie, de premisse waardig! *Gerockten vloeck* is weer niets anders dan eene der bij H. zoo gebruikelijke omstellingen voor *vloeck eens gerockten*, d. w. z. *eens getabberden*, van een priester of predikant. Versta: Voor onze goede bedoelingen oogsten wij slechts den vloek der predikanten. Dit ziet waarschijnlijk op H.'s verdediging van het orgelspel bij de godsdienstoefeningen. — *schouw van al dat Hooft en Haegt*, schuw, afkeerig van wat aan het hof en in den Haag verkeert. Zie *Huyg.-Stud.* bl. 1. — *Ons broederschap.* Datief. Aan ons eendrachtig en broederlijk gezind gezelschap. — *Eeck en Alssem*, Azijn en Gal. Waarschijnlijk zinspeling op het gebeurde bij de kruisiging. — *Gods een en ander Boeck*, de Bijbel en de Natuur, gelijk uit het volgende blijkt. — *Voor onser oogen mist*, voor ons beneveld oog.

Bl. 59, vs. 1533 en vlgg.

De waerheit, *enz.* Lees de woorden in deze volgorde: De waerheit, dat 's klaerheit sonder vleck, isser in. — *D' onklaerheit, enz.* Versta; zoo er iets duisters in gevonden wordt, dan is dat niet aan het boek, maar aan het zwakke begrip van den lezer te wijten. — *Keuren*, oordeelen, houden. — *en 't witt onthouden werdt*, en zij de notie van *wit* niet hebben. — *uytgeseght.* V. VI. „behalve." Beter: uitgesloten, d. i. wanneer men althans euvelmoedige droomerijen buitensluit. — *waer*, *waerachtig.* Het laatste moet niet in de hedendaagsche versterkende beteek. genomen worden, maar in die waarin ook *klaerachtig* voorkomt, nl. *gelijkende op waarheid.* — *naer meer of min verlaets*, naar mate men zich meer of minder verlaat op de juistheid van zijn eigen oordeel, wat onze eigenliefde streelt. — *'t En is geen Menschen werck.* 't Is niet de zaak van een mensch, 't past eenen mensch niet. — *stege beestlickheden*, manieren van een koppig, halsstarrig beest. — *Eens anders*, nl. *reden*, uit het volgende aan te vullen. — *ghespoocks*, getier, geraas. In Zuid-Limburg nog *spoken* = razen. Zoo zegt men ook nog wel in 't Ndl.: laat hem maar *uitspoken*.

Ibid. vs. 1561 en vlgg.

van kort beslagh, van weinig omvang, bondig. Vgl. vs. 2621. — *toe-pad*, de weg, die rechtstreeks naar het doel leidt; *bijweg*, zijweg. Vgl. *Oogentr.* bl. 12:

Wij weten ons waarhenen,
Ons *toepad* en ons recht. —

een tand heeft in ghebrockt, waar de dood (het verderf, voorgesteld door den vergiftigen tand eener slang) in schuilt. — *wat maeck ick voor gebaer?* Hoe stel ik mij aan? Wat doe ik dan? — *ontstel ick mij van buiten*, geef ik door uitwendige teekenen mijne verontwaardiging te kennen. Vgl. Vondel, *Lucifer* (V. Vl. III, 88*b*):

Ontstelt ge u om den last van God en Gabriel? —

kluyten, aardkluiten. Zie vs. 2253:

En 't Rosenbeltje moet springe voor de *kluyte*

en I, 31: Snij Christ'nen uyt die *kluyten.* — *Dan 't geen hij eten will, enz.* Het eerste gedeelte van dezen regel slaat op: *Van spijse, enz.;* het tweede op *toepad.* Dat hij *vergif* eet of op een *dwaalweg* geraakt, is al erg genoeg: ik wensch hem dus geen erger kwaad.

Bl. 60, vs. 1573 en vlgg.

Ick doe hem, enz. Denk aan het rijmpje:

Wat gij niet wilt, dat u geschied'
Doe dat ook aan een ander niet. —

stallicht, dwaallicht. Vgl. v. Vl. V, bl. 33: een mal, een *stal-licht* leidt haer mis; en *Hofw.* vs. 662. — *sultte*, zoutte; hier *bitterder maakte.* — *'s Werelds grootste deel.* Hiermede worden de Heidenen bedoeld. — *Roomsch misverstand.* Hier evenals eenige regels lager, *onnoosel mis-verstand*, waarschijnlijk toespeling op het Misoffer der Katholieken. Vgl. het bekende:

Kom, Tessel, uyt de *Mis* en uyt het *Mis*-verstand.

Zie ook *Voorh.* bl. 42, *mis-bruykte vloer.* — *en willen Scheppers zijn, enz.* Volgens de Roomsche leer gaat bij de Consecratie Brood en Wijn in het lichaam van Christus over. Tot recht verstand van 't volgende wete men, dat het Misoffer de onbloedige hernieuwing is van Christus' kruisdood. — *Noch eens die koopers*, *enz.* Waarschijnlijk een schimpschot op den aflaat en het ontvangen van geld voor het verrichten van godsdienstoefeningen. *Noch eens*, d. w. z. Evenals Christus deed met de geldwisselaars in den voorhof des

tempels. — *Het schijnt geen menschenwerck*, de mensch schijnt voor die taak niet berekend. Vgl. vs. 1551. — *goede tijden*, gunstig, geschikt oogenblik. Vgl. bl. 2: wel goeds tijds, na ons gevoelen, maar ontwijffelick *te goeder tijd.* — *Christelicke vyer*, appositie van *Dat bidden.* — *Rad en galgh.* B. die zich hier weer ergert, over wat hem lauwheid en flauwhartigheid schijnt, ziet totaal over het hoofd, dat H. tegen de Katholieken en de Inquisitie te velde trekt. Zijne vraag: En waar is tegen het Arminiaansche misverstand dan ooit rad en galg aangewend? is dus gansch ongemotiveerd. — *van doe wij niet en waren*, van den tijd af, dat wij nog niet bestonden. Te vage aanduiding van den tijd. — *het Boeck van alle dingh*, het Boek der Natuur, of liever, gelijk uit het volgende blijkt, der Schepping. Vgl. vs. 995: syn alle dingh. — *groote Rond*, het Heelal. — *laet de wereld blind*, d. i. duister, onbeschenen; vgl. blinde klip.

Bl. 61, vs. 1613 en vlgg.

te passen, te meten, en dat zoo juist, dat het geen mijl faalt. — *de losse Maen. Los*, wuft, veranderlijk. — *blootshoofds*, bij volle Maan; *gehuld*, gekapt, bij wassende maan, omdat zij dan een ☽ vertoont; *met een masker aan*, bij afnemende maan, wijl zij zich aldus ☾ voordoet; *al duyckt sij*, bij nieuwe maan, daar zij dan onzichtbaar is. — *Al krimpt de Dageraed, enz.* Van den 23 Sept. tot den 22 Dec. gaat de Zon elken dag iets Zuidelijker op. — *Wij weten waer 't hem lieght.* B. „Lees: *light.*" Hij geeft echter toe, dat men dit *ligt* wel met *lieght* verwart. Volgens Kiliaen bet. *lieghen*, schelen, verschillen. *Waer 't hem lieght* is dus precies onze uitdrukking: Waar 't hem scheelt of schort. De zegswijze: *dat lieght er niet om* (o. a. voorkomende bij Bred. *Lucelle*, vs. 2745, id. *Sp. Br.*, vs. 252 en vs. 1586; Hooft, *N. H.* (Ed. Siegenbeek) Dl. I, bl. 97) zal dus beteekenen: daar scheelt of schort niets aan; dat is puikbest. — *Dien haer gestalteniss*, *enz.* Naar gelang van de gesteldheid der lucht (naarmate de zon schijnt of het regent) is ook het geschapene blij of treurig gestemd. — *Ronsselen*, kleine raderen in een uurwerk, waarin een grooter rad ingrijpt. *Snecken*, spiralen. Vgl. hgd. *schnecke.* — *De mist en mist ons niet.* Wdsp. De mist ontgaat niet aan onze ontleding. — *op end' op*, geheel en al, door en door. Vgl. om en tom = om ende om.

Ibid. vs. 1631 en vlgg.

Wat van haer maecksel is: wat zij te voorschijn brengt; misschien met terugslag op het voorgaande, daar de waterige verschijnselen op het land hunnen oorsprong vinden in waterdamp, die oorspronkelijk uit de zee opsteeg. — *Wat dat se van de Son, enz.* Welken invloed zon en maan op haar oefenen. — *hoe dat haer volle plas, enz.* Door verdamping namelijk. — *voorstroom.* Niet bij v. Lennep, *Zeemanswdb.* Uit de vergelijking met *voorwind* — *tegenwind*, *voorstroom* — *tegenstroom*, kan men opmaken, dat het *gunstige strooming* moet beteekenen. Zie J. Vos, II, bl. 223: veurwind en *veurstroom.* Vgl. Vondel, II, 68:

Die moordpest, zonder God of schaamte,
Nu vlammende op een verschen buit
Van Fransch gewas, kwam nederzakken,
En dreef *voor stroom* den bloedstroom (de Theems) uit.

— *de naelde wraeckt*, de compas-naald miswijst. — *somtijds gaende maeckt.* Denk aan de schommelingen der magneetnaald. — *Waerom hij vlot en vast kan drijven*, waarom hij zwevend en toch onwankelbaar daarheen kan drijven. — *doorschijnigh stael. Stael*, puikstof of grondstof? Vgl. vs. 1023: soo kostelicken *stael*, en mijne aant. aldaar. — *maer noyt gesond.* B. „Dat is: Dit doende, dan ook meer en meer giftig is.” Onjuist. De parels zijn de voortbrengselen van eene ziekte der oester, tengevolge van het binnendringen eener vreemde zelfstandigheid in de schelp; deze is dus *zelf* niet gezond, wanneer zij parels voortbrengt.

Bl. 62, vs. 1652 en vlgg.

Gouwe: speenkruid; eene soort heet bepaald *stinkende gouwe.* — *Wat Kraeyen swarte geeft. Swarte* nl. *wiecken*, uit het volgende aan te vullen. — *slechte Bye*, simpele, eenvoudige, niet met rede en verstand begaafde; tegenst. *verstandigh.* — *Stieren haer beleid:* zich richten in handel en wandel. — *bijnaest.* Thans ongebr. superl. van *bijna.* Vgl. Verdam, *Mnl. Wdb.* op *binaest.* — *allerwonderlickst*, het bewonderenswaardigste. Vgl. vs. 1475: *wonderlicke* Bessen; en mijne aant. aldaar. — *Geschift werdt*, uit elkaar gehouden wordt; door het oog nl. Vgl. beneden: hoe 't bloed *schift.* — *die de dese. Die* heeft betrekking op *tongh; de dese* op *tanden.* — *even als*, dadelijk als. Vgl. *Huygens-Stud.* bl. 70. — *de Keucken*, nl. de maag. — *de viese Milt.* De *Milt* wordt hier *vies* d. i. raar, zonderling, genoemd, waarschijnlijk omdat haar wezen en haar werking

zooveel raadselachtigs had en nog heeft. — *de luchte Longen. Lucht* = licht, sponsachtig, poreus. — *de beste slagh,* de beste soort. Vgl. bl. 68: Dit 's van den besten *slagh* het tweede. H. is sterk doordrongen van de meerderheid van den man boven de vrouw. — *'t is reden dat ick kom daer*, *enz.* 't Is zaak, dat ik terugkeer daar, waar ik deze uitweiding begon. — *Vermaken en vertreden.* Versta: Terwijl wij ons wat vertreden, vermaken (d. i. ontspannen) wij geest en lichaam. Vgl. vs. 296:

Vertreden mijn gepeins of ook een beter boeck.

Bl. 63, vs. 1679 en vlgg.

Schip en gaed verhoetelen. Verhoetelen, bederven, in 't verderf storten, verliezen. Over *hoetelen*, zie *Huygens-Studiën*, bl. 132. — *Strycken*, de vlag nl. = onderdoen. — *dollen*, dol, dwaas zijn. — *Maeyeman.* De dood met zijne zeis. — *Besit ick mij alleen*, heb ik geen vrienden te gast en kan ik dus geheel over mij zelven beschikken. — *Over hoecks.* In elken hoek van den tuin stond een prieeltje en daar deze vierkant was, stonden zij over elkander. — *'t Zij dat het deses tael*, *enz.* 't Zij dit laatste die woorden „tot mij" zelf spreke, of dat het slechts de weêrgalm zij van de uitnoodiging door het eerste „huysken" gedaan. — *als Mahomet syn beenen. Beenen* = beenderen, gebeente. Vgl. vs. 1769: *bien* van ongse *biene;* en *Huygens-Stud.* bl. 48. H. zinspeelt hier overigens op het bekende sprookje, dat het lijk van Mohammed door middel van zeilsteenen zwevende werd gehouden ten einde eene soort van verrijzenis te verbeelden. De eer van dit verzinsel komt aan den Byzantijn Chalcondylas toe. Misschien heeft hij, 't geen over 't standbeeld van Serapis (Vgl. Suidas i. v. Μαγνῆτις) verhaald werd, op Mohammeds lijkkist overgedragen. — *Versierd*, fabelachtig. — *deel ick 't scheel*, maak ik een einde aan 't geschil. — *gedoken en geblindt.* Het eerste heeft betrekking op *wind* en beteekent *in de luwte;* het tweede op *sonn* en beduidt *in de schaduw; geblindt en ongesien* = blind gemaakt (niet kunnende zien) en onzichtbaar. — *'t groote Spoor.* Vgl. vs. 56, en mijne aant. aldaar. — *klim*, thans nog = klimop. — *Memme-bloemen*, kamperfoelie. — *verdoemen*, veroordeelen, laken. Vgl. lat. *damnare.* — *gelijck de Schilder sat.* Toespeling op het met Apelles gebeurde.

Bl. 64, vs. 1728 en vlgg.

beloegh, oud imperf. van belachen. — *klaere kley*, mooie, vette bouw- of weigrond. Vgl. *Cluysw.* vs. 73: klinck-*klaere* klaever. — *groene meyen.* Mei of meitak; hier eenvoudig voor *takken.* Zie *Noord en Zuid*, Jaarg. VII, bl. 278. — *Van hem, en Stadt, en Dorpen*, van Huygens, van den Haag, van Voorburg en de omliggende dorpen. — *Dan hoor ick, enz.* Het hier volgende is een waar juweeltje van beschrijvende poëzie. — *over 't Minne-vier. Over*, door, tengevolge van. — *foolen*, eig. van 't fr. *fouler*, stooten, stompen; hier *sollen, stoeien;* in verbinding met *mond aan mond* zou men het wel met *trekkebekken* kunnen weergeven. — *Bouwen*, vrouwenrok. Zie Verwijs *C. M.* bl. 7. — *Kersow.* B. steekt den draak met den etymologist, die dit woord van *kar-souw*, d. i. *vet varken* wilde afleiden. Zijne eigene etymologie van *gers-ooge*, d. i. *grasbloem* is echter niet veel beter. Die van *kers* (chérir) en *ouw* = veld, weide, deugt evenmin. 't Is eene verbastering van het lat. *consolida.* Zie Taal- en Letterb. I, 265 vlgg. — *En om de wereld, enz.* Versta: En om het menschdom te verrijken met meer zulke lieve schepseltjes, als jij bent, wel te verstaan, in een wettig en eerlijk huwelijk. — *Mortje*, moedertje. — *gaet an;* maakt voort. Vgl. *Oogentr.* bl. 224: de peckton *gaet aen*, enz.; en mijne aant. *Huygens-Stud.* bl. 145. — *'t Nachtegaaltje, enz.* Versta: De nachtegaal raakt zoo aan zijne kooi gewend, dat hij ze voor een tak houdt. — *Voet bij steck.* De oorspronkelijke en juiste zegswijze van ons *voet bij stuk.* Bij Marnix vindt men ook: *voet by steck setten.* Waarschijnlijk aan 't een of ander spel ontleend, waarin men den *voet* bij den (begin)*paal* moest houden. B. zegt: „Het is: *den voet bij het paaltjen* zetten om den grond recht vast te maken." Doch moet men hierbij voet bij stek *houden?* — *Tuer.* B. „*Tuer* is *tier*, voor vreugde genomen." V. Vl. „*Tuer*, anders *tier*." Ik zie in *tuer* niets anders dan *tour*, wending, keer, verandering. Dit past ook veel beter in den zin, dan *tier*, dat niets dan *aard*, *gesteldheid*, kan beteekenen. Zie dienaangaande bl. 29: Maer 't wispeltureloos, enz.; en mijne aant. aldaar.

Bl. 65, vs. 1767 en vlgg.

erocht, geraakt. — *ongse biene*, eigenl. onze beenderen. Zie over de verwarring van *beenen* met *beenderen*, *Huygens-studiën*, bl. 48; en vgl. vs. 1716: Mahomet sijn *beenen.* — *die molen liep rondom*,

wij draaiden in een cirkel, er kwam geen einde aan. — *het lock*, het geluk. — *'t is met Pleun edaen*. De boer bedoelt, dat zijne vrouw te oud geworden is, om nog kinderen te krijgen. — *die niet meer en magh*, die niet meer kan. — *dat waeyt jou in 't zeil*, dat is in jou voordeel. — *nouw heb ick — Trijn moet, enz.* Versta: nu heb ik wol noch weefsel, land noch huis, of Trijn moet het altemaal erven. — *'t puyck van Delfland en sen jeughd. 't Puyck van Delfland* moet hier in letterlijken zin opgevat worden, zoodat de zin is: gij staat naar de rijkste hoeve en de mooiste boerin van Delfland.

Ibid, vs. 1776 en vlgg.

nou mochje grouwen. Grouwen, gruwen = vreezen. — *dat is 't ouwe partje*, dat is de oude streek, de gewoonte van oudsher. — *te langdwort*, op het land. Over *waert* als achtervoegsel, zie *Huygens-studiën*, bl. 25. — *jae, wel degelick in stê*, en niet minder in de stad. — *bij kris en bij kras*. Bastaardvloek, waaraan *bij Christus* tot grondslag ligt. — *gien spulsrecht*. Versta: Gij laat mij geen recht wedervaren in het spel; dus: gij doet mij onrecht. — *op tijge*, aantijgen, toedichten. — *Bij gurcke*, bij God. Over de bastaardvloeken in de XVIIde eeuw, zie de Vries, *War.* bl. 97, vlgg. — *ick hebb' mê kley an me gatt*, ik bezit ook landerijen. — *dat weet me, enz.*, dat weet *men* te Honslaersdijk, 's Gravesande, Wateringen (dorpen in Z.-Holland). — *Offer wat an schortt*, indien er wat aan te kort kwam. — *me Meutje*, mijn petemoei. Vgl. J. v. Effen, *Spect.* no. 161: 't oude *Motje*. — *En doeter mê niet toe*. B. „*Niet toe*. Lees: *niet of* (niet af)". Deze verbetering (?) zal wel niemand goed keuren. Ik zou eerder geneigd zijn eenvoudig *iet toe* te lezen, ware het niet, dat *en* op eene ontkenning wijst. In verband met het volgende: *en Gerrit oom — heit maer een speulkind thuis*, en met het voorafgaande: *'t is met Pleun edaen*, stel ik *en doeter mee niet toe* = doet er ook niets aan d. i. aan het kinderen krijgen. Hierbij past ook het best: soo komt het al op mijn. — *speul-kind*, bastaard, buitenbeentje. — *parsoon*, persoon. — *soet besproken*, dat goed ter taal is, welbespraakt. — *get*, git. — *Troosje*, liefje; vgl. *Soulas* van 't lat. *solatium*. Zie *Huygens-studiën*, bl. 41. — *schaemje*, Vgl. vs. 1864: wij schaemen ons Moerstael. In het Ohd. bv. Parcival 33, 19 komt *scemen* ook niet-reflexief voor. Het dialect heeft dien ouden vorm misschien bewaard. — *al stondje naeckt in 't hemt*, al bezat je geen rooien

duit. De oolijke boer bezigt echter met opzet deze uitdrukking. — *en geporste huyck.* Geperste huik. De huik was een wijde mantel, die op het hoofd bevestigd werd en naar alle kanten gedraaid kon worden. *Geperst* wordt zij misschien genoemd, omdat dit er eene met plooien was, die gladgestreken en geperst moesten worden. — *een Haeghse pruyck*, een hulsel met een soort *voile*, destijds veel in gebruik. — *een bouwe met een hoep. Bouwen*, wijde bovenrok. *Hoep*, hoepelrok. Zie vs. 1745: ick hebb' den besten *Bouwen.* Vgl. *C. M.* vs. 46. — *om vroêmoers te bedriegen.* Daar deze rok zeer omvangrijk was, kon men niet zien, of de bezitster in een „gezegenden staat" verkeerde. — *de Vent van 't Kostelicke Mal.* Huygens, de dichter van het *Cost. Mal.* — *eretorijkt.* Boerenuitdrukking voor: gerijmd, bezongen.

Bl. 66, vs. 1806 en vlgg.

spelle O. N. on. B. „Voorheen begon het spellen altijd met het *Onze Vader* en werd dus genoemd het *o, n, on.*" — *Ick weet raet tot en Krots.* B. „Krots, bedorven woord in navolging van de Boeren uitspraak. 't Is, denk ik, eigenlijk *kruis*, en verkort van *kruisboek*, d. i. kerkboek in leer gebonden en met spijkertjens tot sieraad... op het plat, in form van een kruis bestoken." V. Vl. „*Krots*, borstlap." Noch het een, noch het ander; maar *karos*, wagen, gelijk duidelijk blijkt uit *Trijntje Corn.*, Korenbl. I, 565:

sy sagh 't oock aen 't gerots
Van Joffers, galge vol, de straet langhs in de *Crots.* —

Gerr't van Velsen Ton. Volgens de overlevering zou deze wegens den moord op graaf Floris V gepleegd, in een vat met spijkers beslagen, doodgerold zijn. Zie echter Wagenaar B. IX, bl. 91. — *gehackelt*, doorboord en opgesierd; in verbinding met spijkers = *beslagen. Hakkelen* (hakelen) beteekent anders *scheuren.* Zie *Taalk. Bijdr.* I, 234. II, 23. — *Stae by.* Eene uitdrukking, die hier zooveel wil zeggen als: De bruine merrie zal ons daarbij wel van pas komen, dienst doen. — *kolle*, witte plek op het voorhoofd van een paard. — *'t Schavot om.* V. Vl. „het later zoo beruchte Groenezootjen." — *Plaats, Vijver, Voorhout:* bekende gedeelten v. d. Haag. — *besuckt*, verdraaid, verweerd, verwenscht. Eig. = *besieckt* d. i. melaatsch. Zie Verdam, *Mnl. Wdb.* i. v. — *beslagen in*, behangen met, glinsterende van. — *Selleweke*, Bastaardvloek: Gods heilige

weke. Zie de Vries, *War.* bl. 97, vlgg. — *ploegen*, hier voor *werken*, omdat 't voor den boer het hoofdwerk van het landbouwbedrijf is. — *bij de wint.* De zeeman bezigt deze uitdr. als de wind voorlijker dan dwars inkomt. Dus het tegendeel van *voorwind.* v. Lennep, *Zeemswdb.* *Slecht bij-de-Wind zeilen*, lafwindig zijn. Vgl. *Oogentr.* 216:

Uyt wat hoeck dat het waeyt,
Sy zeilen *bij den wind.*

Hier staat het dus voor: maar passelijk, maar schraaltjens. — *ceeltjes*, rekeningen. — *borgers*, geldleeners, crediteurs, Wdsp. met *Borgers.* — *op mijn voys*, op mijne wijze. *Voys* is het air, de deun, waarop een lied gezongen wordt; versta: al die burgers, bij wie gij in het krijt staat, zouden hetzelfde klaaglied aanheffen als ik. — *ick vond mijn Beurs elight.* Men had hem werkelijk zijne beurs *gerold.*

Ibid. vs. 1832 en vlgg.

emens, een mensch. — *in 't lock wil*, indien het geluk wil. Dit *in* is echter geene afkorting van *indien*, zooals B. wil, maar staat voor *inde*, *ende*, *en.* Zie Verdam, *Mnd. Wdb.* II, bl. 643: In wilde niet sijn in 't paradijs, *ende* ic ju wiste in desen rouwe. Bredero, *Moortje*, vs. 121: *Int* u belieft, secht op. Ibid. vs. 1878:

My was wel eer geseyt (*in* ick recht heb onthouwen),
Dat die Moorianen zijn genegen seer tot Vrouwen. —

te Bier, in 't bierhuis. — *De witte mosten uyt.* V. Vl. „versta: 't zilvergeld." B. zegt tevens, dat het ook wel als woordspeling gebruikt werd tegen de De Witten. Dat er 't zilvergeld (de dubbeltjes) meê bedoeld werd, blijkt ook uit Bred. *Moortje*, vs. 1527:

Die lierden hem alle schellemery als hy slechts *de witten uyt dee*,

d.i. indien hij slechts voor hen betaalde. 't Is mijns inziens niet noodig hier aan den *blank-* of *witpenning* te denken. Wij zeggen immers ook *geeltjes* voor *goudstukken.* Vgl. ook bl. 86: munte, *geel of wit.* — *Die wat heît te geve.* Versta: die wat te verteren heeft. — *ehult*, gehuld, gekapt. — *te met*, meteen, zoetjes aan.

Bl. 67, vs. 1846 en vlgg.

Snoeitijd, de tijd, waarin de boomen gesnoeid worden (Februari). — *d'een rechter hand*, enz. Het ineenleggen der rechter handen be-

zegelt de trouwbelofte. — *Lyster-bey*, lijsterbes. — *onderkeurs* kan zoowel onderlijfje als onderrok beteekenen. Zie *Huyg.-Stud.* bl. 22. — *deun*, grap, aardig tooneeltje. Oorspr. is *deun*, *done* = toon, geluid, wijs, lied. Vgl. *met iets deunen*, den draak met iets steken. — *goe'luy*, meerv. van *goe'man*, dat veel als aanspreking voorkomt; brave (eenvoudige) lieden. — *van gevallen sinnen.* Hierbij moet *wordt* uit het voorgaande ingelascht worden. Vgl. Vondel (V. Vl. II, 426*a*):

't Is vaders *zinlijkheid*, die is op 't kind *gevallen.* —

het vrijspel self niet kaps genoegh en waer: alsof het vrijen al niet dwaas genoeg in zich zelf was. — *en haelen, enz.* Wij gaan ergens het een of ander halen, om deze dwaasheid nog beter te doen uitkomen. — *de Vrijer sou mij stincken. Stinken*, tegenstaan, tegen de borst stuiten; vgl. bl. 5: Wien *stinckt* de Steen en 't Berd. Versta dus: ik zou geen puf, geen trek hebben in een vrijer. Vgl. *Nat. Bl.* II, 1266, var. — *Al 't sinneloos gelaet.* De dwaze aanstellerij, vgl. *zich gelaten* = zich gedragen, zich voordoen. — *'k hebb' oock eens jong geweest. Ik heb geweest.* Vgl. fr. j'ai été. — in *goed Duytsch*, in ronde taal. Vgl. bl 67: de saecke self spreekt *Duytsch.* — *en viel ick noyt van mij*, zoover ging ik mij nooit te buiten. — *te wreken*, n.l. in de beteekenis van *wraken*, gelijk ook in 't volgende: *Jae, wreeckt de waerheit self.* — *De weecker Menslickeit*, de weekere helft van 't menschelijk geslacht. — *betrocken*, aangelokt, bekoord. Vgl. *Zeestr.* bl. 52:

Als woorden 't haerer eer, *betreckelick* en soet.

Zie *Huyg.-Stud.* bl. 102.

Bl. 68, vs, 1885 en vlgg.

van den besten slagh het tweede. Vgl. vs. 1682:

waerom de Meid geen Jongen,
De beste.slagh en viel;

en mijne aant. aldaar. — *'t vermaecken enz.* Al weer het oude deuntje „Varietas delectat"! — *minnelicke reden*, aanvallig vernuft. — *stijve deughd*, onkreukbare deugdzaamheid; *stijf* — *murw:* tegenstelling. — *besteken* = bestoken, versierd; eigenlijk van bloemen gezegd. Vgl. Kiliaen i.v. — *bij des Wijsen mans gerecht.* Spreuk. 25, 11: Eene rede op haer pas gesproken is (als) gouden appelen in zilveren gebeelde schalen. — *de soete Joffer maeckt*, zich zoo

bevallig voordoet. Vgl. de fr. uitdrukking *faire l' aimable* en zie vs. 589: Ick *maeck* den wijsen man. — *doof en ongestelt*, zonder klank en ontstemd. *Doof* dus hier niet in de beteekenis van *niet hoorend*, maar geen geluid gevend. Vgl. *blind* = onzichtbaar. — *paeyen*, bevredigen, hier in den letterlijken zin; niet zooals wij thans: op bedrieglijke wijze tevreden stellen. — *'t voorland*, het doel, de bestemming. — *vies en kies*, nauwlettend en kieskeurig. Vgl. *Cluysw.* bl. 103:

Altoos gereckelick, noyt *vies en kies* van eten

en Verdams aant. aldaar. — *Keesjes hert van Trijntjes.* Dat H. hiermede zich zelven en zijne Susanna bedoeld, is duidelijk. — *stond van kant.* B. „*Aan kant* zegt men voor weggeruimd. *Van kant* is *overhoop.* Ik vermoede hier een druk- of schrijffeil." B. bedriegt zich. Oudtijds zei men (juist 't tegenover gestelde van thans) v a n *kant staan* en a a n *een kant maken* = uit den weg ruimen. — *oorbaer wederzijds.* Versta: van beide kanten werd *met bescheid*, d.i. met bedachtzaamheid, gewikt en gewogen, of 't wel oorbaar d.i. voordeelig en raadzaam was. — *die vier*, nl. twee *sielen* en twee *cassen* van die Zielen of lichamen. — *paer en paer.* Wij: paar a a n paar. Dit *aan* is misschien slechts als eene verbastering van *en* te beschouwen, dat in het *Mnl.* gebezigd wordt om een *paer* aan te duiden. Zie Verdam, *Mnl. Wdb.* Dl. II, 639 en *Ned. Wdb.* 1, 44. — *vergulde jaeren.* Wij: gulden jaren.

Bl. 69, vs. 1923 en vlgg.

allergroenst. *Groen*, wellustig, dartel, geil. — *Fier, seid ick*, *enz.* B. „'t woord *geteeld*, dat dit vers sluit, past ook hierop. De zin is: *Vrouw*, *geteeld tot* (d.i. voor, ten behoeve van) den man, zoowel als zij *uit den man* geteeld is." De versregel laat echter ook eene andere verklaring toe, namelijk: Eene vrouw fier zijn tegenover een man, zij, die uit den man is voortgekomen! — *Daer most er meer dan een mê spelen.* Wij: daar moest de droes, de drommel mêe spelen, nl. als dat ooit gebeurde. — *Dat vel-diep aengenaem*, die bevalligheid, welke toch niet dieper gaat dan het vel. Vgl. *Oogentr.* bl. 219:

't *Vel-diepe* rood en witt, dat met den dagh verdwijnt. —

in 't hoogste van sijn throon, het hoofd, nl. — *verkleden*, doen veranderen, het kleed der vrijheid verwisselen tegen dat der slavernij. — *stracx*, dadelijk. — *Mijn voordeel.* B. „mijne meerder-

heid als man." H. bedoelt, dat, wanneer de man zich tot slaaf der vrouw maakt, hij haar den voorrang afstaat, die hem van natuurswege toekomt: de man immers is *'t beste slagh.* — *en was 't zoo verr' gekomen.* Versta: en nu het eenmaal zoover gekomen was. — *Dat vrouwen eerbaarheit* — *mans droomen.* Versta: Het aangeboren schaamtegevoel der vrouw verzet er zich tegen, dat zij de eerste stappen doe: zij moet dus wachten op de *fantaisie* van den man. — *Spil-zij* — *Swaerd-zij.* Vgl. Spille-leen en Zwaardleen. — *Dat schadelick begin, enz.* B. „Waar ziet dit *dat* op? Is het op der vrouwen verplichting van af te wachten, totdat zij gevraagd worden? Of is het op het spreken van den man? Ik denk op het eerste; doch zou het niet behoeven te wachten, niet nog oneindig grooter ongemakken meêbrengen." Ik ben het tegenovergestelde gevoelen toegedaan en breng *dat* in uitsluitend verband met *spreken:* het *aanzoek* van den man is vaak het onzalige begin van een rampvol leven. De zin is daar los tusschen heen geworpen en moet als een uitroep beschouwd worden. — *veilde sijn gedachten,* legde zijn gedachten bloot. — *sijn minst was,* 't minste, waarop hij aanspraak had. — *in den Hemel trouw.* Zinspeling op de bekende zegswijze: de huwelijken worden in den hemel gesloten.

Ibid. vs. 1944 en vlgg.

spijtig' gast, een tegen wil een dank verschijnend gast. — *wat schoon en wat rijk,* welke schoonheid en welke rijkdom, hoe groot ook. — *verkracht gemoed,* een gemoed, dat men geweld aangedaan heeft. — *sijn weergae:* son partenaire. — *pley,* palei, folterpaal. — *heyligh neen* d. i. het *neen* is hier *zalig,* het *ja zeggen* zou *heilloos* zijn. — *door eigen weder-wight.* Weder een beeld aan de weegschaal ontleend. H. bedoelt, dat *eigen* zinnelijkheid van weêrskanten het huwelijk moet doen sluiten en dat, zoo het eene van beide partijen aan genoegzame geneigdheid daartoe ontbreekt, dit niet moet aangevuld worden door overreding of geweld. — *ick pass op, enz.* Ik geef niet om. — *De steen is uyt der hand.* Eene soortgelijke uitdr. als vs. 491; de pijl is afgevlogen. — *sij mogen der in bijten:* zij mogen zich tegen deze redeneering verzetten. — *redelick gewiss',* een billijk geweten, een onbevangen, gemoedelijk beoordeelaar. — *doen stemmen met mijn stemm,* met mijn gevoelen doen overeenstemmen. — *waerschijn, enz.* Versta: die door het vooroordeel (den *schijn* van *waarheid*) heengebroken zijnde, dat moeite

(last) veroorzakende blanketsel heeft opgedekt. Aangaande deze bet. van *moeyelick* vergelijke men Dl. III, *Voorh.* bl. 55:

'k sou ons raeye, met ons tweên,
Op en wagentje 't ontrollen
Al dit *moeyelicke* Neen.

Omtrent *waerschijn* vgl. *Kor.* I. 521:

Ten minsten weest versien van *waerschijn* en van blijcken.

Bl. 70, vs. 1965 en vlgg.

den stegen, den weerbarstige — *berechten*, hetzelfde als het voorgaande: onderrichten. — *ick gun hem zijn bescheid*, d. i. zijn wederwoord. Vgl. met deze passage *Zeestraet*, bl. 50: ick gunn elck syn waerom, enz. — *Geteem*, gezeur. — *Dat nemmer eygen grond, enz.* Vgl. vs. 966: Daer werd noyt planter moed, enz. — *En schrickt niet, of ick 't, enz.* Vreest niet, weest niet bezorgd, zoo ik weer terugkeer naar het uitgangspunt: ik zal niet op nieuw beginnen. — *overviel*, overlast veroorzaakte, lastig maakte. Vgl. *overval*, vs. 1460 en vs. 2402. — *der Koninginnen gangh.* In 't schaakspel kan de Koningin zich vrij in alle richtingen bewegen. — *verstel*, verplaatsing. — *door den Geckengang.* Stond men in de Boomgaardspoort, dan moest men het plein *schuin* oversteken om de bedoelde hekken te bereiken. De *gekken* bewegen zich op het schaakbord ook slechts in *schuine* richting. Volgens Hofmann v. Fallersl. (*Floris en Blanchefloer*, aant.) is het fr. *fol* (fou = ons gek of raadsheer) eene verbastering van (*al*) *fil* = olifant, met welke stukken zij in 't Oosten gelijk staan. — *Kies recht' of slincker hand.* Het afkappingsteeken achter *recht* kan op het wegvallen van *er* duiden; soms laat echter H. ook bij de twee op elkander volgende comparatieven den eersten onverbogen. Vgl. *Cluysw.* vs. 446, vlg.

daer viel wat langer mé te spreken
Voor korte vingeren op *sterck* en *stracker* snaer.

(nl. dan die van de engelsche viool). Vgl. beneden: met *schoon* om *schooner* geur. — *louw*, niet *lauw* = *zoel*, maar *luw*, tegen den wind beschut. Vgl. vs. 1127: *louwe* warmte. — *te verdoen*, te verbruiken. Vgl. vs. 1150. — *dan ueren allerweegh. Allerweegh* overal elders. — *de stameringh.* Deze wordt de pijn (het gebrek) van den overvloed genoemd, omdat iemand gewoonlijk stottert, wanneer veel gedachten zich te gelijk aan hem opdringen. — *Al voeghense, enz.* Al komen ze even weinig te pas, als midden in een

lied. — *Mijn onmacht*, nl. van te spreken *sonder stameringhen*, zal u doen begrijpen, hoe overweldigend de stof is.

Bl. 71, vs. 2000 en vlgg.

Stae bij, tegendeel van *staet uyt*, komt hier; nl. ten bewijze. Vgl. vs. 1221, 1405, 1510, 1808. — *kwalsteren*, havereschen of lijsterbesboomen; *de bloeddroppeltjens* zijn de roode vruchten. — *Van d' een in d' ander schaeuw.* Versta: Terwijl ik mij uit de lommer des eenen in die des anderen begeef, weet ik op 't laatst niet meer aan wie de voorkeur te schenken. — *schoon om schooner geur.* Vgl. vs. 1984: recht' of slinker hand; en mijne aant. — *Mijn eigen Mannetjens.* Het verdient opmerking, dat H. de mastboomen, die op de beide eilandjes groeien, *mannetjes*, degenen daarentegen, welke in het bosch staan, *wijfjes* noemt. Vgl. vs. 218. En dat niet alleen hier, maar evenzoo *Korenbl.* Dl. II, blz. 232, en *ibid.* bl. 243. Waarin dit onderscheid bestaat, heb ik bij vs. 1345 aangetoond. Waarom hij met de „mannetjes" meer ingenomen is, ze zijn *eigen*, *echte kinderen* noemt en hun verdere troetelende bijnamen geeft, wordt daardoor opgehelderd, dat hij die zelf gekweekt (ter aerden uytgebracht) heeft, terwijl de „wijfjes" uit de Baronnie v. Breda, het eigendom van de Prinsen v. Oranje, zijn overgebracht. Vgl. vs. 210:

't Heeft Frederick belieft sijn hout-gewasch te min d'ren
Om 't mijne te versien. —

mijn Leenluy, *en mijn erven.* Den eersten naam geeft hij hun waarschijnlijk, omdat hij hun een deel van zijnen grond heeft afgestaan, terwijl zij hem in ruil tegen den wind beschutten en door hun groen verblijden; den tweeden, wijl zij, ook na zijnen dood, de eens ingenomen standplaats zullen behouden. — *'t sterven niet en kent.* De dennen blijven altijd groen. — *U stell ick voor*, u geef ik de voorkeur (nl. boven de kastanjes, noteboomen en haveresschen); vgl. lat. *antepono.*

Ibid. vs. 2013 en vlgg.

kelderlick geboomt. V. Vl. (verkeerd) helderlick. Geboomte dat het koel en donker maakt, als in een kelder. — *Gesien en ongesien:* zoowel voor hem, die binnen de omheining stond en dus den tempel zag, als voor hem, die er zich buiten bevond en dus het

heiligdom niet zien kon. — *En, soo veel 't buytenst, enz.* Versta: En, voor zoover uitwendige zaken indruk kunnen maken op 's menschen binnenste, is dat huiveringwekkende duister geschikt ons hart met ontzag te vervullen. — *zijn 't machtig om.* Men hoede zich voor de omzetting: zijn machtig om het te roeren. *Omroeren* is een samengest. werkw. Vgl. vs. 465:

Sy *roerden* in my *om* het mergh van ziel en lijf.

Dezelfde constructie vindt men met *machtig* vs. 496:

Soo langh daer Hoonaerts zijn van ondeughd, die *den lof*
Uws Vaders *machtigh* zijn *te scheiden* uit sijn stof. —

gestutt, gestuit. — Vgl. *Oogentr.* bl. 210:

Maar wie heeft oyt daermet des Hemels loop *gestut.* —

Pruyssen. Dit was toen nog met bosschen bedekt en op verre na niet het beschaafde land van thans; de tijd, waarop de Duitsche Ridders met de heidensche Pruisen en Wenden streden, lag nog niet verre. — *'t ongeloofelick Loretto.* Volgens de legende zou het huisje, waarin de Moedermaagd geboren werd, op zekeren nacht door Engelen naar Loreto, een Italiaansch stadje op de kust v. d. Adriatische zee, overgebracht zijn. Eene schoone, door Bramante gebouwde koepelkerk, omgeeft de „Santa Casa". — *Hoe werrt*, hoe warrelt, verdwaalt. — *mist*, duisternis, doling. Vgl. *Oogentr.*, bl. 212:

Soo veel verschillen hier blind Heiden en blind Christen:
Diè sonck van duysternis in *donckerheit en misten*;
Deès rijst van licht tot licht. —

Hoe pijnt ghij. Hiermede hervat H., na den „Seitenhieb" op het geloof aan Mirakelen der Katholieken, zijne toespraak tot de *Stede-lien*, de *Boeren*, enz.

Bl. 72, vs. 2034 en vlgg.

Vlieder-diep. Omschrijving voor de *Vliet*, waaraan Hofwijk lag. — *Boonersluysen.* Thans de Boonersluis. Zij ligt op ¼ uur afstands ten O. van Maassluis en dient om het overtollige water van Delfland op de Maas te ontlasten. Vroeger bestond zij uit drie sluizen, welke de *Voorburgsche*, *Naaldwijksche* en *Maaslandsche* sluis geheeten waren, maar in 1652 tot eene sluis gemaakt zijn. — *Twee heckens.* Eén langs de Vliet, en één langs den voor-

kant der eilanden. — *vromen*, brave, rechtschapen lieden. — *flus*, straks. — *werf*, h.l. kade, langs de Vliet. Het woord is eigenlijk = *erf*, grond bij het huis, en als dusdanig nog in het Holl. dialect gebezigd. — *Onberouw.* V. Vl. (abusievelijk) *naberouw.*

Ibid. vs. 2059 en vlgg.

begraest werd of bebouwt. Begraest, van gras voorzien, heeft betrekking op weide; *bebouwt*, dat op *woud* terugslaat, zal dus hier in den zin van *beplant* dienen opgevat te worden. — *daer magh' es geen gebreken. Es* = dies; wij thans *er* of *der*. Vgl. vs. 2589: ick hebb' *es* geen gespilt. — *Menigh onverstand*, menig onoordeelkundige. — *belenders*, begrenzers of grenzen. Over *belenden*, zie mijne *Huygens-Stud.* bl. 78. Met de bewering van Dr. Franck *Etym. Wdb.*, dat *belenden* in het Mnl. niet voorkomt in de thans gewone bet., strijden de door Verdam, *Mnl. Wdb.* bl. 841, opgegeven voorbeelden. — *als gij spreken kost.* Zij zouden dan den indringer gebieden zich te verwijderen en dus den dienst van bewakers doen. — *Werf*, zie boven vs. 2043. Deze kade besloeg den ganschen voorkant van het landgoed tusschen de beide aldaar genoemde „heckens." Een gedeelte ervan werd ingenomen door de kegelbaan.

Bl. 73, vs. 2069 en vlgg.

Om eer, om Nut, om Lust. Weer eene herhaling van het vooral in de *Zeestraet* zoo vaak voorkomende: Eer, Oorbaer, Vermaeck. — *Gescheid*, scheiding, grens. Dit subst. komt o. a. voor bij S. van Leeuwen, *Priv. v. Rijnland*, bl. 15: overdraghen syn eenen voorwaerden en een eeuwelicx *ghescheits.* Zie Kiliaen i. v. — *Schoon voordoen:* netjes presenteeren, sierlijk uitstallen. Vgl. vs. 896 en het spreekw. goed voorgedaan is half verkocht. — *De zelfkant van 't fluweel.* Vgl. bl. 6: *mijn zelfkant moet gij prijzen.* — *voor oordeelt*, men vormt zich reeds een oordeel over den Hof, wanneer men pas de de heiningen gezien heeft. — *Beteekenen de zee*: aanduiden, dat achter hen de zee ligt. — *gebortel*, geborrel. Zie De Jager, *Freq. i. v.* Bilderdijk, meent dat *geborrel* „een soort van bruisen" beteekent, *gebortel* daarentegen beroering. 't Is hetzelfde woord. Vgl. Dl. V. 57:

Die lijden kan en moet, wat uyt de Waarheid *bortel.* —

en pasten op de wacht van Hofwijck, en lettet op, zorgdet voor

de bewaking van H. *Pasten* voor *paste* met euphon. *n* = pastet. — *niet verliesen* = behouden. Vgl. *niet schicken* = anders maken. vs. 2478. — *Plaetinghen*, platte houten bekleedsels van een wal of dijk. — *Bitterling*. B. Verbastering van *botterling*, slootschutsel. *Rabat* zegt men thans." Ik houd het eenvoudig voor *bitterblad*, *bitterkruid*. In vereeniging met de *biesen* beschermt dit den oever tegen uitwassching en afbrokkeling; doch een *afdoend* behoedmiddel daartegen vormen de wortels der Iepen.

Ibid. vs. 2097 en vlgg.

gheschoten, opgeschoten, fr. *élancé*. — *gespreidt*, eene breede kruin ontwikkelend. — *deun* eigenl. strak, eng; hier = dicht. Vgl. ook *Korenbl.* II, 485:

Een koud Reiziger, die wat te *deun* aan 't vier stond. —

veil, veilig. Vgl. vs. 947: 't waer *veiler* niet gemelt. — *wereltsoog*, de zon. — *louw en koel* zijn hier bijv. nw. Versta: hier vlucht ik en bevind mij dan in de luwte en de schaduw. Vgl. vs. 1989. — *haer grouwelickst gewoel*. *Haer* heeft betr. op zon, maan en regen. — *naestghelegen lijden*. Dat het ongemak zoo nabij is en hem toch niet deren kan, verhoogt zijn genot. Vgl. vs. 279 en vlgg.:

't Zij goed of quade zin, ick voel mijn voorspoet bet,
Als yemands tegenspoed daer nevens werdt geset, enz. —

Bl. 74, vs. 2113 en vlgg.

Mijn lieve vijvelinghs. 2de nv. meerv. afh. van *thien voeten, enz.* met verzwijging der praepositie *met*. — *heel Scheveningh*, de bewoners v. h. dorp. — *Hier gaet de Bol in zwang*. Hier is het kegelspel in gang. Vgl. *Voorh.* bl. 45:

Hier is de distelvinck in *swangh*.

— *sneven*, vallen. Klankspeling met *beven*. Vgl. bl. 12, vs. 6. — *hier keurt men 't zoetste leven*. *Keuren* = smaken. Zie Kiliaen i. v. en vgl. *Cluysw.* vs. 140:

Mijn ooghen *keuren* niet of 't middagh is of nacht.

alwaar het m. i. ook beter door *proeven*, *gewaar worden* wordt weêrgegeven, dan door „zij hebben geen keur (voorkeur); het is mijn oogen onverschillig (Verdam). In 't Zuid-Limb. Koâre = proeven. — *ghespeckt*, gelardeerd, h. l. gekruid. — *'k en hebb*

niet op de Caert, ik heb niets tegen het kaartspel. Daar *op* reeds *tegen* beduidt, is onze uitdr. „ik heb er niets op tegen" af te keuren. — *vrienden onvermaeck*, leed, verdriet van vrienden. Vgl. vs. 2043 *onberouw;* vs. 1239 *ontoon.* — *gespaert.* B. „'t mocht, 't kon beter zijn den tijd te sparen." Hij wil *kon* voor *kan* lezen. Volgens mijne zienswijze is dit niet noodig en beteekent *bespaert* tot een beter doeleinde bewaard, beter besteed. — *middelmatigh nutten*, matig gebruik. — *Verschoont de leëgheid*, strekt het niets doen tot sieraad, vult op geschikte wijze de ledige uren aan. — *opspraeck*, critiek, afkeuring. Vgl. *Zeestr.* bl. 59: van *opspraeck* en van klachten. — *schutten*, afweren. — *In schijn*, onder den schijn van.

Ibid. vs. 2128 en vlgg.

krijgen — *krijgen*, Woordsp. Het eerste beteekent: erlangen; het tweede: oorlogvoeren. Eveneens *slagh* en *slagh:* soort en veldslag. — *voor 't uyterst*, voor het uiterlijke. *Uyterst* is hier in tegenstelling met *het binnenste*, gelijk blijkt uit het onmiddellijk volgende:

Afbreuck in de Bors maeckt spijtighe gedachten.

Die 't meesterlickst geweld, *enz.* Versta: de Rede, welke meesteres en gebiedster is over de gedachten, moet deze bedwingen. — *haer uyterste gepoogh*, alles wat zij op zich zelve vermogen. — *Wat light mij aan dat leed*, Wat heb ik dat leed noodig. Wat heb ik daarmede te maken. Vgl. bl. 66:

Wat light mij aan de moeyt' van 't pleiten voor de Dieren. —

flus, daar even nog. Vgl. *Huyg.-Stud.* bl. 50. — *met vrolicke vernis.* Omzetting: vernis van vroolijkheid.

Bl. 75, vs. 2147 en vlgg.

geboet, vergoed, hersteld. Vgl. *ketel boeten*, *netten boeten.* — *met vrolickheid vermoeyt*, op vroolijke wijze moe gemaakt. — *op 't handigste beleidt*, op de geschikste wijze ingericht. — *spel tot spellen*, spel tot *spillen*, d. i. verliezen, verkwisten. — *Dit ambacht*, dit werckje. — *ontdaen*, kan hier *afgezet* beteekenen, Vgl. Maerl. *Sp. H.* I P. II B. XIV, vs. 23: Nabuchodonosor... hevet van Egypten *ondaen* den coninc. Beter schijnt mij echter de verklaring: *geveld.* Vgl. vs. 1245. — *dat over einde staet*, hetwelk tegen hem in opstand gekomen is. — *Dry Kroonen.* B. „Dat ziet op Karel I v. Groot-Brittanje." Vgl. vs. 1249. — *Kegels Parlament.*

Zinspeling op de eng. parlementen gedurende de Revolutie. — *Keers der wereld*. De zon, die hij elders „wereldsoogh" noemt. — *de dagh ontdaeght*, de dag ophoudt dag te zijn. Vgl. vs. 1139: ontsterft uw sterven. — *Wat sal men op den avond doen*. Aanvang van een liedje, evenals „scheiden, bitter scheiden." — *Stelleman*. B. „Nu alleen gelaten, of liever, overgebleven man. *Stel* of *stelle* is 't Engelsche *stale*, en van *staan*. Men zou dat Eng. *stale* door *verstaan* (*bier* of *brood*) uit kunnen drukken; doch 't rechte woord, na 't verlies van dit *stel* ontbreekt ons. 't Geen van gisteren of vroeger overgebleven is, is dus *staal*, of als men zei, *stel*." Dit is weer eene etymologie à la Bilderdijk! *Stelleman* is eigenlijk de man die op eene *stelle*, een uit zoden opgeworpen terpje in de schorren pleegt te wonen, gelijk veeltijds de herders deden. Vgl. Cats, (Ed. Schiedam, bl. 287, a): Schapen had hij op de *stelle*. Zie *Cluysw*. vs. 104 vlgg.

> Ick blijv' een cluysenaer, daarmed' is 't al geseit,
> Een Zeeuwsche *Stelleman*.

en Verdams aant. aldaar. — *Vrij-heer*. Woordsp. *Vrijheer*, hgd. *Freiherr* = baron; h. l. heer en meester over mijn tijd, enz. — *eenigheid*, eenzaamheid. Vgl. vs. 1518 en *Cluysw*. vs. 209:

> Vraegh' yemant hoe ick mij in d' *eenigheit* geneere.

gekaetst, heen en weer gerold door wind en golven. — *het oppertje bezeilt*. *Opper en oppertje* is de luwte, eene windvrije plaats. — *schielicke vermaeck*, plotseling, onverwacht vermaak. Vgl. vs. 1413: *Schielick* wittebrood; en mijn aant. aldaar. — *Slechte water*, effen water. — *Betreckt mij*, verlokt mij. Vgl. Vs. 1885: eer heeft het mij *betrocken*. — *pijnen*, met geweld dwingen, overreden. — *d' ander Keers*, de maan. — *al de dagh der daghen*, den ganschen dag.

Bl. 76, vs. 2188 en vlgg.

te lande waert, op 't land. Vgl. *Huygens-Stud*. bl. 25. — *Vliet der Vlieten*, de Vliet, die de stroom der stroomen (de schoonste rivier) is. — *doorgheploeghtste*, meest bevaren. — *Holland*, Metonymia: de Hollander; gelijk blijkt uit: bevaert. — *blaese*, roeme, bluffe. — *Noorder Zond*, de bekende zeestraat tusschen Seeland en Zweden. — *gevaers en wedervarens*, heen en weer varens. — *Men siet er* = men *en* siet er, zonder dat men er ziet. — *houw vol*, zeil recht door; — binnen: rechts, — buyten: links. — *Jager-boef*, het jagertje. — *bleinen*, blaren (V. VI. bladen. Drukfout). — *nu*

eens, *en eens flus*, nu en dan eens. — *ten Haegh uyt wert ghebelt*, die op het luiden der bel van de trekschuit, den Haag verlaat. — *noyt en wraeckt*, verzaakt, faalt. Vgl. Bl. 4, vs. 56: de naelde wijckt, noch *wraeckt*, en vs. 1637: hoe verr de Naelde *wraeckt*. — *En windt sich selven op.* Anakoluthie, voor: en (dat) sich selven opwindt. — *Hier treed ick wederzijds, enz.* Versta: De met iepenboomen beplante kade tusschen de Vliet en den vijver om Hofwijck. — *Verpocchen met haer glas*, trachten de loef af te steken met haar kristalhelder water. — *myn diep*, de vijver; *'t Schuyt-nat*, de Vliet.

Bl. 77, vs. 2223 en vlgg.

soo ondiep, zoo licht geladen, daar de schuit hoog boven 't water uitsteekt. — *langs de Meer*, het Haarlemmermeer en vervolgens, zonder Leiden aan te doen, *door d' ouwe Weteringh*, ten Z. O. van bovengenoemd meer, recht op Leidschendam toe en daar in de Vliet. — *Slip kryge*, geen lading krijgen. B. *slib vangen* en *slib krijgen*. Ook v. Lennep, *Zeemanswdb.* verklaart het als aan het visschersbedrijf ontleend: slib of modder ophalen in plaats van visch. — *verdrege*, verdragen. — *Scha-baet*, enz. Ook uit verlies is soms winst te halen. Vgl. vs. 798: *Schabaet*, dat 's vòòr verlies, enz. — *breggens*, bruggen. — *dan magh er 't Zeiltje by*, dan hoeven we niet meer te trekken, maar hijschen 't Zeil. — *all stond ick s' aen en hoorden.* Aan de volkstaal ontleende zegswijze voor: als stond ik ze aan te hooren, bij H. vaak voorkomend. Zie *Huygens-Stud.* bl. 145. — *'t voor-onder*, benedendeel van 't schip bij den boeg. — *sijn lusjes*, elders: *sijn bevallickheden* of *sinlickheden* = liefhebberijen. — *kooselde*, keuvelde. — *taeld' hij.* *Talen* naar iets onderzoek doen, vragen. Vgl. *Cluysw.* vs. 554. — *luys leeghs.* Vgl. 98: luy en ledig. — *te met*, soms. -- *'t Rozenobeltje moet springe*, De Rozenobel (eng. munt, zie V. Dale) wordt ingewisseld tegen. — *voor de kluyte* nl. de aardkluiten, den grond. Vgl. Dl. I, 31:

Snij Christ'nen uyt die *kluyten*. —

Het heeft dus niets te maken met *cluyt* = klucht. Het bij Bredero, *Moortje*, bl. 6, voorkomende: Spaensche *cluyten*, moet waarschijnlijk in boertigen zin opgenomen worden = moppen. Vgl. *Ockenb.* bl. 88. — *Kroft.* Zie vs. 43 en mijne aant. aldaar. Let op de allitteraties in dezen regel. — *het macher of: wich hey*, het

kan er af, juch hè! — *Treweel*, truweel, troffel. — *ewraeckt*, gewraakt, verzaakt, verstooten. Vgl. vs. 2214 en mijne aant.

Bl. 78, vs. 2261 en vlgg.

'k wouw, dat men aessem, enz., ik wilde wel, dat ik ook maar eens dicht bij 't vuur was, ik zou mij ook wel warmen. — *men spul sou speulen as en helt.* Eene aan het tooneel ontleende uitdrukking? — *Ick sie wel, enz.* (Uitgevallen regel) Anakoluthie; maar die de volkstaal nauwkeurig weergeeft. — *en Kusse mit en wape, enz.* Wanneer je maar op een adellijk of raadsheerlijk kussen zit, dan mag je je allerlei streken en practijken veroorloven. — *Troortje* = tresoortje, geldkist. — *en word je na gevist*, worden je handelingen onderzocht. — *lijdige*, leelijk. — *voor een bepeeckte broeck.* *Voor* in plaats van — *dat 's goet op te legge*, dat is wel te leeren. — *suffe*, denken, blokken. — *Nu heb ick 't maer gedacht*, nu heb ik 't mij maar zoo voorgesteld. — *de waerheit loopt 'er onder, enz.* Daar steekt wel wat *waarheid* in, maar nog meer, wat slechts *waar schijnt.* — *goed knecht*, beste, brave jongen. Vgl. *goê mannen, goê luy.* — *tot in de milt*, tot in het binnenste. — *'t gepeperde verblijden, enz.* Het met peper en gal d. i. met leed en kommer vermengde genot. — *die daer staet en siet, enz.* Versta: die daar staat en U daar ziet staan en hoort fluiten. — *Met vuyl ondanckbaerheden.* Vgl. vs. 1523. — *Doornen Haegh.* Woordspel.

Bl. 79, vs. 2300 en vlgg.

daer 't niet en is te passen, waar men het niet zoo maken kan, of, enz. — *Men siet sich. Men* = men en; of men ziet zich. Vgl. vs. 2201. — *langs of dwers*, van ter zijde of van voren, in 't geheim of openlijk. — *versterken*, bekrachtigen, bevestigen. — *van als*, van alles. — *sinlickheden*, liefhebberijen, datgene waar men zin in heeft. — *gall*, nijd, afgunst. — *'t altemael*, de gansche zaak. — *geploeght*, gewerkt. Vgl. vs. 1814: Is dat het *ploeghen* hier? — *uitgesopen.* Wij: uitgezogen. Vgl. Vondel, *Jeptha* v. Vl. 343: Zij heeft den koelen dauw *gesopen.* — *wat lighter yemand aen*, wat kan het iemand schelen. Vgl. vs. 1435: Wat *light* mij *aen* de moeyt'. — *onbesproken winst*, winst waar niets op te zeggen valt, eerlijke winst. Vgl. een *onbesproken* gedrag. — *een haventjen vertrecks*, een kalm en rustig oord, om er zich terug te trekken. Vgl. *Huygens' Testament* (bij Schinkel): een huysken van

vertrek. — *heul en ademtocht*, tot herstel en verademing. — *ruymt' en van gedrangh*, vrijen tijd en drukte. Vgl. de handen *ruim* hebben. — *deun*, scherp, enghartig, schriel.

Bl. 80, vs. 2340 en vlgg.

wel en weeld'righ. Versta: zij kunnen het missen en toch wel en weelderig leven. — *van spitten en van delven*, voor hard werk. — *syn keurlickheid geboet*, zijnen lust voldaan. — *Flenteren*, flarden, lompen; 't komt ook wel in den vorm *fleter* voor, evenals *slenteren* en *sleter*, die dezelfde beteekenis hebben. — *noyt versaeckt*, niet ontrouw wordt, niet in den steek laat. — *die weten. Weten* is hier absolutè gebruikt voor: geleerd hebben, *kundigheden bezitten.* Vgl. vs. 1040. — *waermede te moghen waerdigh zijn.* Ongewone en verkeerde constructie: de zin moest aldus luiden: waarmede *zij* kost en inwoning waardig zijn (kunnen verdienen). — *breeder weiden*, uitweiden, wijdloopiger uiteenzetten. — *'t besluyt*, het slot. — *de vracht verbeent*, zijne medepassagiers overschreeuwt, overbluft. *Verbeenen* hd. *erbeinen* (verschalken) is afgeleid van *beenen*, met een *beentje* of *fluitje* lokken of verlokken. Hieruit ontwikkelden zich de beteekenissen, bedriegen, hoonen, overschreeuwen, verbluffen. Zie Verdam, *mnl. wdb.* op *benen* en Taalgids III, 269—279. Dat de afleiding van *been*, fluit, de ware is, en niet die, waaraan Bilderdijk te dezer plaatse de voorkeur geeft: *doen verstijven tot been*, kan o. a. blijken uit Westerbaen, *Ockenb.* 41:

> Elck staet *verbeent*, en meent by dit berymde loof
> Syn groente graeuw te zijn en alle luyster doof.
> Wie Huygens *fluytjen* hoort en na die toonen luystert
> Siet zijn gewaende lof van Hof en hout verduystert.

Funnen, guiten, grappenmakers, schavuiten (eng. fun). — *meer*, nl. onversien. — *'k schick*, ik denk, acht het waarschijnlijk. — *verweende*, hier in ongunstigen zin: trotsch, verwaand. — *strecken*, toereiken.

Bl. 81, vs. 2380 en vlgg.

den Haegh 't ontstraeten aller enden. Daar 't hier eene apostrophè is aan de koets en er in 't onmiddellijk voorafgaande vers gezegd wordt, dat zij Voorhout en Vijverberg *schendt*, zou men kunnen meenen, dat *ontstraten* hier de beteekenis heeft van *de straat bederven* door het menigvuldig gerij en geros; iets wat

in die dagen, toen de bestrating nog zooveel te wenschen over liet, al heel spoedig het geval kon zijn en des te hinderlijker was, daar er niet zooals thans duizenden guldens op de begrooting eener stad uitgetrokken werden voor het onderhoud van straten en wegen. Let men echter op den ganschen samenhang, dan bedoelt de Dichter waarschijnlijk, dat den Haag zich hoe langer hoe meer uitbreidt, dat *de oude straten verlengd worden tot onherkenbaar wordens toe.* Wat mij in deze meening versterkt, is de volgende passage uit Westerbaen, *Ockenb.* bl. 133:

eer 't (den Haag) noch so lang en wijd
Om menig schoon gebouw *sich selven uyt most recken*,

welke kennelijk zinspeelt op het hier door H. gezegde. — *'k mag heugen*, verkeerd voor: 't magh my heugen. Vgl. *Cluysw.* vs. 262: Sooveel ick *heugen* kan. Aant. — *quanswijs*, kwansuis, ook wel kwanswijs (lat. quamsi), voor de leus, in schijn. — *slincks of rechts*, op eerlijke of oneerlijke wijze. — *pijpjens in het riet.* Zij gaan dan leven, als God in Frankrijk, veroorloven zich alles wat hun hart slechts begeert. v. Moerkerken, *Hooft en Huygens*, bl. 302, haalt er het spreekw. bij aan: die in het riet zit, heeft goed pijpen (fluiten). — *Die Kloot en light niet stil*, 't gaat er mede als met een bol: is hij eens aan 't rollen, dan rolt hij voort. — *leege*, lage; tegenst. met *hooge* tuinen. — *in 't lood en op de rij*, nauwkeurig in orde; eig. loodrecht en in de rooilijn. — *als kacks.* V. Vl. „Bij manier van doen." Beter *kwansuis*, voor de leus. Zie De Vries, *War.* bl. 131—133. — *een eewig leven*, een altijd durende drukte.

Ibid. vs. 2402 en vlgg.

overvall van werck, onverhoedsche overlading met arbeid. Kiliaen stelt *overvallen* gelijk met *overlasten* en geeft het weer door *opprimere inopinato.* Vgl. vs. 1460: Dat *overval* benauwt; en mijne aant. aldaar. Zie ook vs. 1975: en met meer woorden.... *overviel.* — *hullen*, kappen. — *Al noemden ick er meer, enz.* Versta: men zou drie of vier juffrouwen, ja, ik durf gerust wedden nog meer, kunnen kappen, alvorens, enz. — *geklouwt is en geredt. Klouwe* beteekent volgens Kiliaen *egge; klouwen* dus hier: harken, opharken. *Redden* had oudtijds de bet. van *redderen;* Cats I, 658:

Want hij, wiens hooft en hert eens wel *gereddet* zijn,
Al kemt hy menichmael, hy kemt hem zonder pijn.

Vgl. ook het eng. *to red.* Van daar: een *redder* = een redderaar,

een redderop. Omgekeerd had *redderen* vroeger wel de bet. van ons *redden*, bevrijden, verlossen; Westerbaen, *Ged.* III, 504;

De Leeuw wierdt van een muys *gereddert* uyt het garen.

de braefste man, enz. Versta: En die 't land op de kunstmatigste (onnatuurlijkste) wijze bederft, gaat door voor een man van veel smaak. — *gesonken. Zinken* is thans *intr.;* hier *trans.* gelijk in 't Hgd. *senken.* — *de Weuninghs besten hoet.* Aangaande *de Weuninghs* voor *der weuningh* verg. Verwijs, *Voorh.* vs. 7. *Hoet*, overhuiving, bedekking. — *de kleine voet*, de manier, het gebruik bij den geringen man. Vgl. de uitdr. op een *grooten voet* leven.

Bl. 82, vs. 2415 en vlgg.

beknopt en abel. Deze woorden hebben nagenoeg dezelfde bet. *voegzaam* en *geschikt*, netjes en fraai. *Abel*, lat. habilis, fr. habile. Vgl. onze uitdr. *dat staat handig.* — *Sabel*, hgd. zobel; fr. zibeline, zwarte wezel; *hermelijn*, witte; *Sabel* = sabelbont; h. l. pelsmuts. — *Opperkamertjen*, opkamertje. Zie v. Dale. — *Slecht en recht*, eenvoudig en oprecht. — *afgerecht*, ingericht. — *binnen Delft.* In 't hof van den Prins. — *gemarmerde saletten*, salons met marmeren vloeren. — *nieuwen Snoff*, nieuwmodisch tuig. — *Camenetten*, Cabinetten. — *met borden en met leer.* B. „met lambriseering en goudleer." Ik vat hier *bord* op in den zin van *paneel* (waarop B. ook, doch bedektelijk duidt) welke bet. het woord ook wel in 't Mndl. had. Zie Verdam, *Mnd. Wdb.* i. v. — *Op 't Haegelickst*, zoodat het de Haagsche mode 't meest nabij komt. Wdsp. met *behaeglijk.* — *ja wel toch*, Uitroep. Vgl. *Een Boer* bl. 126:

Ja wel toch, Moer in 't Slick, enz.

een huysjen uyt den regen, een optrekje om tegen wind en weer beschut te zijn. — *poort*, *posteriores*, achterste. — *Weer-aen*, toe maar, vooruit! Vgl. *Scheepspr.* III en IV, bl. 131:

Weeran, riepen de matroosen,
't Is een man oft Mouringh waer.

stap wegh, stap voort. Vgl. vs. 2361. — *gesult*, gezouten, gekruid.

Ibid. vs. 2435 en vlg.

Onkennis niettemin, *enz.* Vgl. ons spreekw.: Onbekend maakt onbemind. — *mijn achterklapper*, mijn bediller, nl. de criticus,

die op Hofwijk afgeeft. — *ronde Kamer-vriend*, een rond en open intimus. — *Daer*. B. „*Dan*, zoo hij dit ware." Ik verklaar het liever door *daar*, nl. op de kamer, bij gezellig onderhoud. — *waer en waerachtigheden*, wat *waar is* en wat slechts *waar schijnt*. Vgl. vs. 1545. — *doen gelden wat sy kost*, Versta: wij zullen onze wederzijdsche argumenten laten wegen, wat zij waard zijn d. i. ze naar hunne werkelijke waarde beoordeelen. — *bericht*, terechtwijzing, aan- of opmerking, *leering*. — *op een aes, enz*. tot in de kleinste bijzonderheden onderzoeken. Vgl. *Huyg.-Stud*. bl. 149, 150. Aangaande *goudgewicht* zie vs. 981. Aant. — *sooveel bescheits bewijsen*, zoo onderrichten, zulke afdoende inlichtingen geven. — *tot ghedoogh*, tot het dulden. — *soo begrepen wij*, zoo zouden wij begrijpen. — *geweer*, wapen.

Bl. 83, vs. 2454 en vlgg.

bij den tast, zelfs daar, waar wij de waarheid tasten kunnen. — *En — ten halven om te keeren*. Achter *en* moet *ik tracht te leeren* ingelascht worden. — Vgl. het sprw.: Beter ten halve gewend, dan heel gedwaald. — *En keur niet*, 't is mij onverschillig. Vgl. vs. 2117. — *roet*, h. l. gal, bitterheid; misschien eene klankspeling met *raet* om het volgende *honig*. — *herssenen ontwerren*, uwe hersens ontspannen en hun rust te gunnen. — *noch gaet het*. *Noch* = nochtans. — *drift*. Aangeboren eigenschap in tegenstelling met *quaed gewennen*. — *vaeck*, slaperigheid; lust, behoefte om te slapen. — *platte peluw-dood*. *Plat* omdat men dan *plat* te bedde ligt.

Ibid. vs. 2474 en vlgg.

in 't ruym, *in stede van 't gedrangh*. Wat had hij een schat van tijd te zijner beschikking, in plaats van steeds gehaast te zijn door de rasse opeenvolging der uren. Vgl. bl. 92:

En smaken 't onderscheit van *ruymt'* en van *gedrangh*.

Vgl. ook *Cluysw.*, vs. 369:

Ick vond mij *eng ge-uert*.

leuren eig. onbeduidende zaak, *lor;* h. l. zulke kleine tijdruimten, dat men er niets in afdoen kan. — *de menschen van haer scheuren*, de menschen haar zelfbewustzijn doen verliezen. Vgl. *Oogentr*. bl. 24:

En *stal ons uyt ons* door de reten van de dood.

Ook *Mengh.* bl. 140:

Van d'uere dat ick waeck
En *sluype 't mijnent* in door 't splyten van de vaeck.

hetwelk de lijnrechte tegenstelling van 't hier gezegde bevat. — *die het kost niet schicken*, God die het anders kon inrichten. — *De kleine wereld*, *Mensch*. Mikrokosmos. — *Hermaeckt Hij*, hij schept hem opnieuw door den slaap, die den mensch nieuwe krachten bezorgt. — *respijt*, rust, verademing. Vgl. fr. *répit*. — *Die kracht hangt aan die dood*, die kracht is afhankelijk van dat dagelijksche sterven, den slaap.

Bl. 84, vs. 2493 en vlgg.

syn leste kouw. *Kouw* h. l. verstijving. Op deze bet. zinspelende, gebruikt Vondel het ook in zijn bekend grafschrift:

Hier leit Vondel, sonder rou,
Hij is gestorven van de *kou*.

spijtigheden, schimpscheuten. — *van mijn kust*, de oever der Vliet. — *te roest*. *Roest* is de roeststok of slaapstok der kippen; *te roest* beteekent dus hetzelfde als *ter rust*. — *houdt voor wedergae*, acht als zijn tegenhanger. — *zijn evenwel gebueren*. Denk er bij: al verschilen zij nog zooveel. — *en streckt niet meer*. Vgl. vs. 2376: den Haegh en kan niet *strecken*. — *klein of grooter Heer*. 't Komt vaak bij H. voor dat hij bij twee, dus eng verbonden comparatieven den eersten in den positief-vorm bezigt. Vgl. vs. 1984: Kiest recht' of slincker hant; en mijne aant. aldaar. — *En, die ghij*, Mln. constructie. „Na het betr. voornmw. in de bet. van *daar*, *omdat*, wordt het pers. vn. uitgedrukt: Si voeren.., een deel beswaert, *die si* (d. i. *daar zij*) duchten te komen te spade. Verdam, *Mnl. Wdb.* II, 150. — *den omloop*, den cirkel-omtrek, de *ronde* door de omringende deelen van Hofwijck; *om-loop* staat in tegenstelling met *middelpunt*.

Ibid. vs. 2511 en vlgg.

Ten hoofde van 't groot Plein. Aan 't uiteinde van het (bl. 51 en vlgg.) beschreven Plein, dat met Eschdoornen, die hij *sycomoren* noemt (Vgl. vs. 1335: Daer leeft wat in uw blad, dat Sycomorich lijkt.) omringd is. — *Daer masten overhands*, *enz.* Tusschen de Eschdoornen waren immers, blijkens vs. 1345, *denne-*

boomen geplant. — *door en doorhenen.* De dennen zijn er tusschen door opgeschoten en steken er met hunne toppen boven uit. — *Een ondermuerde wal.* De dijk was tot eenige voeten boven de waterlijn met een muur omgeven, waarop rozen in potten stonden. — *Een lijdelicke Trapp*, eene matige, niet te steile trap. Vgl. hgd. *leidlich*, en zie vs. 1053. — *Venetiën*, *de schoone.* Vgl. fr. Venise, la belle. — *'t gebouw*, bouwwerk. — *Rialto.* Deze beroemde, uit éénen boog bestaande, brug verbindt het eiland Rialto, waarop het grootste gedeelte van Venetië gebouwd is, met het daartegenoverliggende, waarvan het door het Canale Grande gescheiden is. Zij werd in 1588—91 gebouwd en is 47 el lang en 22 el breed. — *met éénen toogh*, in eene enkele overspanning. — *in twaalf en achttien jaren.* H. vertrok 25 April 1620 met François van Aerssen naar Venetië en keerde den 7 Aug. van hetzelfde jaar in den Haag terug. Zijne brug schijnt dus niet bij den eersten aanleg van Hofwijck, maar eerst later gebouwd te zijn, omstreeks 1650. — *overgaen*, bij het overgaan. — *ondervaren*, wanneer ik er onder door voer. — *Door 't steile vlack*, *enz.* Ten einde deze duistere uitdrukking te verstaan, dient men ze eerst te vergelijken met vs. 1285, vlg.

Wat sijn thien roeden *vlacks*
Op vier of vijf in 't kruis?

Hieruit zien wij dat *vlak* gelijk staat met *lang*, *in de lengte*, eene beteekenis, welke Kiliaen er ook aan toekent: *diductus*, *dilatatus*, *explicatus.* H. wil dus hier zeggen: Voer ik onder de brug door, dan vergiste ik mij in hare *lengte* door hare *steilte* (de Rialtobrug heeft eene spanning van 27 Ned. el en eene hoogte van 95 Ned. el;) ging ik erover, dan bedroog ik mij in hare *steilte* door hare *lengte* (daar zij zoo lang was, deed zich hare steilte zoo niet gevoelen.) — *ses gelijcke leden.* Telkens volgen twee *flauwe*, d. i. lage treden, door vlakke tusschenruimten van de volgende twee gescheiden, elkander op. — *den sesten*, enz. Versta: op de zesde en laatste trede zijt gij zoo weinig vermoeid, dat gij twijfelt, of gij niet op de eerste staat. — *besigh ongemack.* Omzetting van: ongemakkelijke bezigheid.

Bl. 85, vs. 2538 en vlgg.

de Kaerte, de tafel, de tabel, de reeks. Vgl. met deze passage vs. 1205 en vlgg. — *verstack*, afwisselde. — *temde*, temperde. — *pijn*, fr. peine; moeite, inspanning. — *Peze-loos*, met *looze* of *losse* pees. *Zonder pees* zou hier niet passen. — *ontwapent distelen*,

ontneemt aan de distelen hare stekels; figuurl. voor: ontneemt aan de inspanning hare afmatting. — *eener-hand*, eenerlei; tegenst. van *overhand* = afwisseling. Vgl. *Zeestr.* bl. 56: En 't *overhands* gedoen is menschelick vermaken. Zie vs. 2512: daer masten *overhands*, enz. — *de weelde selver bang.* Uit den voorgaanden regel moet *valt* ingelascht worden. — *doen en laten*, arbeid en niets doen. — *Vier naeckte kinderen*, vier beelden. — *Beduyden*, uitleggen, ophelderen. — *wat ick flus vermaenden*, waarop ik daareven wees, wat ik aanprees.

Ibid. vs. 2559 en vlgg.

Rialt'. De straks gemelde brug. — *de Ketingh.* Van de valbrug, namelijk. — *ghepleegt*, aangewend, toegepast. — *maeckt een dobbel' Poort.* Zij barricadeert namelijk de ingangsdeur van Hofwijk. — *En binnen buytelt zij, enz.* De brug was dus zoo ingericht, dat, terwijl zij van buiten omhoog rees, zij tevens van binnen omlaag ging en zoo de waterpoort, die zich onder de huisdeur bevond, afsloot. — *met een verborgen slinger*, zij beschrijft eenen cirkelboog, dien men niet zien kan, waarschijnlijk doordien het binnengedeelte der valbrug onder de huisgang verborgen was.

Bl. 86, vs. 2575 en vlgg.

Musketten, vuurroeren; fr. mousquet. — *grove stucken*, stukken grof geschut. — *Qui va là?* Eig. wie gaat daar? De roep v. d. fr. schildwacht in plaats van het *werda?* des duitschen. Thans: *Qui vive?* — *gespreck*, bespreking, onderhandeling. Vgl. Ant. v. d. Goes, *de Theems in Brant:*

Sy luystert na geen *vreegespreck*,
Maer trapt haer bueren op den neck.

voor een geck, voor den eerste, den beste. — *ongesloten*, zonder mij in te sluiten. — *gevelt*, neergelaten. — *de pan*, de holte, waarin de spil draait. — *'t is van dusend een*, 't is een duizendste kans.

Ibid. vs. 2583 en vlgg.

Mijn trouwste nachtslot, enz. Versta: De afsluiting, waarop ik mij 's nachts het veiligst kan verlaten, is dat ik geen verraad te vreezen heb. — *den boosen.* Datief. *Tergen*, anders transitief, vgl. vs. 2592. — *noch gheverght*, noch verlangd te hebben, dat men hun onrecht doe. — *verdoemen*, versta: Ik ben mij geen vijand bewust, die zich *met reden*, d. i. billijkerwijze, op mij mocht willen wreken en zich

door mij in 't ongeluk te storten de verdoemenis op den hals halen. — *Myn bloed was nooit verbeurt*, mijn kop was nooit op prijs gesteld (zoodat ik mij achter mijne muren zou hebben moeten beveiligen). — *es geen gespilt*, ik heb niemands bloed vergoten. Vgl. vs. 2061: daer magh *es* geen gebreken. — *beleid*, gedragslijn. — *mijn hand ontsagh*, mijne wraak, tuchtiging vreesde. — *mijn onschuld is bepleitt*, mijn onschuld is met woorden verdedigd. Deze heele passage doelt vermoedelijk op *Korenbl.* I B. VIII, bl. 444, *Gedwongen onschuld;* en *ibid.* B. IX, bl. 519, *Nood-weer*, alwaar hij zich over de aanvallen eens vijands beklaagt en zich er tegen verweert. — *sat*, moê. — *ten arghsten*, ten hoogste. Versta: mijn belager heeft zijne woede met niets ergers beantwoord gezien, dan met een bezadigde weerlegging. — *Gerechtelick geperst*, zoo in het nauw gebracht, dat zij billijker wijze mijnen ondergang kunnen wenschen. — *ontsloten slot*, open kasteel; woordspeling. — *gaet mij niet meer aen*, *enz.* daar geef ik niet meer om, dan een doove om orgelmuziek. — *uw handen verghen mocht*, *enz.* uwe handen mocht aansporen tot het in 't werk stellen eener kunst, die niemand noch op Hofwijk beproefd heeft, die n.l. van in te breken. — *besocht*, beproefd.

Bl. 87, vs. 2609 en vlgg.

over kunst, meer dan kunst. — *de reiser sonder buyl*, de reiziger zonder geldzak. Vgl. vs. 835. — *veilste paspoort*, veiligste vrijgeleide. — *die mij niet en steelt*, *enz.* Versta: Om dien diefstal te kunnen uitvoeren, zou hij eerst mij en mijne twee knechten moeten stelen. — *bij der nacht*, *enz.* Natuurlijk, daar hij dan te bedde ligt. — *verduystren*, verbergen. — *Daer is geen heelen aen.* V. Vl. „'t Is niet mogelijk dergelijken buit te verhelen." — *van beslagh*, van omvang, die veel omslag geven. Vgl. vs. 1559: kort *beslagh.* — *bij doncker ongesien.* Als 't donker is, worden ze door den Dief niet opgemerkt. —

Peurt, port, raakt. — *Blecken Silverwerck.* 't Hoeft geen betoog, dat dit de juiste lezing is. Hadde H. werkelijk zilver in de keuken gehad, dan was er wel iets van waarde. Het huisraad is er echter van *blik.* — *tuyschen* v. Vl. „Ruilen (verg. 't Hoogd. *tauschen*)." Ik vat hier *tuyschen* op in den zin van *dobbelen.* Het volgende *om* toont duidelijk aan, dat dit bedoeld is. Vgl. ook *Zeestr.*, bl. 58:

Is 't doenlick dezen *Tuysch* uw Dochteren 't ontlegghen. —

op de leer, op de ladder; van de galg nl. — *om ijser*, *overtent*,

overtind ijzeren vaatwerk. — *te mijnen*, bieden, koopen, eig. „mijn" roepen. Vgl. *Zeestr.* bl. 50:

Mijnt voor de Juffertjens en stelt u in de rij. —

Lapp'-hoer, uitdraagster, in 't Zuid-Limb. ook *loemele* (d. i. lompen) *wief* genoemd. — *huys van Staet*, deftig, rijk, aanzienlijk huis. Zoo zei men ook: een man van staet, gelijk wij thans: een man van stand. — *niet van straet*, 't is zelfs geen huis van straat; geen huis, dat aan een straat verdient te liggen. — *Kluyver*. V. VI. „gerechtsdienaar". — *te panden*, als pand in beslag te nemen. — *als daer de Keizer*, *enz.* Zinspeling op het gebeurde tusschen Alexander en Diogenes. B. wijst er terecht op, dat *Keizer* hier bij anticipatie genomen is; *Caesar* leefde 300 j. na Alexander. — *grijpend volck*, dieven, grijpvogels. — *die ick wensch mij*, *enz.* Met verzwegen *dat*. Eene bij H. niet ongewone constructie. Vgl. *Cost. Mal.* vs. 142:

De stucken die ick weet met die gevoeghde vellen
De const verborgen heeft.

en de aant. aldaar. — *mergen noen*, morgen middag. *Noen*, eig. *hora nona*, het 9de uur bij de Romeinen = 3 uur namiddag bij ons. — *Min haelens ongesint.* Versta: ook eerder geneigd om hier wat te komen halen, dan te brengen. — *van mijn Kass' en mijn genegentheden*, van mijn beurs en al waar ik liefhebberij in heb. Vgl. vs. 1373: mijn sinlickheden.

Bl. 88, vs. 2644 en vlgg.

onverlemde leden, gezonde lichamen. Vgl. *Huyghens-Stud.* bl. 142: De *leemt*, die argher is. — *Kerf*, kerfstok, waarop het op *krediet* gehaalde aangeteekend wordt. — *van ijzer.* De kerfstok wordt niet van ijzer, d. w. z. er kunnen steeds nieuwe kerven in gemaakt worden: de kinderen hebben dus onbepaald crediet. — *niet en vast*, *enz.* Versta: zoo lang ik zelf geen gebrek heb aan voedsel en kleeding. — *Principael*, model, voorbeeld, origineel. — *knechtjes*, knapen. — *lijdelick*, Hgd. *leidlich*, passelijk. 't Is niet noodig, dat men het voor *leelijk* neme. Vgl. vs. 2517: een *lijdelicke* Trapp'; en vs. 1053: Sij hebben 't *lijdelick*. — *d' eenigheit*, de eenzaamheid. — *met haer jeughd*, de vroolijkheid, de uitgelatenheid, die aan de jeugd eigen is. Vgl. Bred. *Moortje*, vs. 2604, vlg.:

't Mach men wel 'eheugen dat men twyntich ayeren plecht te koopen
Om een stuyver, en een moye veugel met een *juecht*, om drie groot.

alwaar men zich hoede het door *met hare jongen* weer te geven; 't is met pleizier, gemaklijk. — *roeren Hofwijck om*, zetten het 't onderste boven. — *'t Achterom.* Bekende Straat in den Haag, zeer nauw, maar ook zeer druk. Vgl. vs. 1196.

Ibid. vs. 2659 en vlgg.

den Roompot uyt den Polder. B. „Uit de boerderij in den Polder gelegen." V. Vl. „Versta: uit de polderwei." In het laatste geval zal de koe bedoeld zijn en dit hoeft niet te bevreemden. Noemt Poot niet de koe „het levend Botervat"? Toch lacht mij deze verklaring niet toe. Hoe gedwongen H. ook soms in zijne uitdrukkingen zij, hij is doorgaans vrij van dergelijken bombast. *Polder* beteekent volgens Kiliaen ook wel *houten getimmerte*, *hoenderhok:* is 't dan te gewaagd te denken, dat hier *spinde* of *schapraai* bedoeld zij? — *de Snoecken in de Lij.* De Lij is de van den wind afgekeerde zijde; *in lij zijn*, in verlegenheid, in benauwdheid verkeeren. — *Jan Maertsen.* B. „Huygens' vischschuitvoerder." *praam*, visschersboot, schouw.

Ibid. vs. 2267 en vlgg.

Ick besiger als elck. Dit is niet in tegenspraak met het onmiddelijk voorafgaande. H. wordt bedrijviger dan elk ander, wanneer de vischzegen gelicht is. — *Wel segen inderdaet.* Versta: wel mag het net een *zegen* genoemd worden, daar het zegening op zegening brengt. — *tusschen slib en kroost. Kroost* voor *kroos* (waterplant). Het vischnet voedt zich, als 't ware met de visschen, die tusschen het slib van den bodem en het kroos zwemmen. — *Daer vley ick mijn gepeins.* H. legt hieruit, hoe hij (met zijn gedachten) beziger is dan elk ander. — *tot water.* Uit eene vette weide werd een vijver gemaakt, waarvan de grond diende om de aanlegplaats van het huis en den tuin op te hoogen (om mijn' erf te rijsen (trans.) met die stoff). — *'t winterpeil beneden.* Door die ophooging bleef het water ook 's winters beneden de oppervlakte van den tuin en het grondvlak v. h. huis. — *natte voeten*, vochtige fundeering. — *en gaf mijn Boomen vrij*, enz. Hierdoor konden de boomen naar hartelust tieren in den hoogen, en dus voldoend drogen, bodem. — *pass als zij moghten sincken*, juist zoo diep als zij mochten doordringen in

den grond, om, enz. — *overslagh*, plan; gelijk meermalen. — *opkomst*. Wat uit den vijver opgehaald wordt, n.l. de visch. Wdsp. met *uytkomst*. Dat dit de bedoeling is, blijkt uit het volgende: Danck hebb' de volle Vliet, enz.

Bl. 89, vs. 2685 en vlgg.

de volle vliet haer stadige gevaer. Zet om: het aanhoudend varen op de met schepen gevulde Vliet. — *'t onder-water-volck*, de visschen. — *broecken*, eig. drasland. De bijvoeging van *klare* doet zien, dat hier de *slooten* in het broek bedoeld zijn. — *stille ruymte*. Tegenstelling van *ruyme stilt* in den voorafgaanden regel, — *sijns levenstochten*, zijn instinct, zijn zucht naar lijfsbehoud. — *voor buytens wilde vreughd*, voor de blijde, gulden vrijheid daar buiten. — *stom*, niet voor *dom*, maar = niet met spraak bedeeld. — *'t is Hofwijck voor ons beiden*. De visschen nemen er immers ook de wijk, evenals H. — *èèn bescheid*, eenzelfde reden; *einde*, doeleinde. — *hoe soudt ghy my belieghen*, hoe zoudt gij mij liegen heeten. — *'t Hofwijcker-hoofsch bedriegen*, het bedrog, dat Hofwijck pleegt naar den aard van 't Hof. Wdsp. — *Voor den mond*, voor den ingang. — *Siet u voor*, weest voorzichtig. Nog in het Hgd. *Sehe dich vor!* — *Dry voeten van de vreughd*. Op een afstand slechts van drie voeten van uw genot. — 't *gevierde bedd'*, de rooster of pan. Zinspeling op de *beddepan*. — *daer geen gat door en is*, waar geen uitkomen is. Vgl. onze uitdr.: ik zie er geen gat door. — *bevroeden*, begrijpen, beseffen, vatten. — *kloecker*, schranderder; hgd. klug.

Ibid. vs. 2713 en vlgg.

één Rooze maeckt er twee. De verklaring is in den volgenden regel te vinden: alle voorwerpen spiegelen zich in het water en worden dus als het ware verdubbeld. — *dit Peerdje treckt noch stijver*. Dit voordeel is nog grooter, dan dat de vijver mij visch oplevert en mijn huis droog houdt? Of liever: in die gedachte zit nog meer? — *de tweede reis*. In de eerste plaats diende hij immers om het huis en erf droog te houden en den bewoner van visch te voorzien. — *Twee huysen*. Weer door het spiegelbeeld in 't water. — *Alchimy*, de kunst om goud te maken. De alchimie staat tot de Scheikunde, als de Sterrenwichelarij tot de Astronomie. —

Goud-jagers. Alchimisten. — *hol en dol*, leeg en dwaas van hoofd. — *Ick teer*, ik geniet van. — *ghij verteert*, gij verspilt (uw

geld). — *mijn schaduwen staan vast.* Nl. als afschaduwingen van vaststaande voorwerpen.

Bl. 90, vs. 2724 en vlgg.

Uw' zijn, enz. Uwe genuchten zijn vluchtig, de mijne duurzaam. — *Daghkeers-Nachtkeers.* Vgl. bl. 75. — *een Narciss.* Narcissus, de zoon van den stroomgod Cephisus en van de nimf Liriope, beroemd wegens zijne schoonheid, maar ongevoelig voor de liefde. Tot straf deed Nemesis hem op zijn eigen beeld verlieven, dat door het water eener bron weerspiegeld werd. — *de wedersy van 't Rond.* In het water weerkaatst het luchtruim en vormt daar weer een halven hollen bol. — *aan geen' zij Banda*, aan de overzij van Banda, een der Molukken. In Z.-Limb. zegt men eveneens met weglating van het voorzetsel: *aan geen zie de baak* = aan de overzijde der beek. — *met averechtsche vrachten*, op den kop geplaatste. — *schachten*, stokken. — *en boven 't water uyt.* Lasch in: ick sie Swanen. — *'t geluyd*, de Echo. — *hollen Muer*, holklinkenden muur. — *noch soo soet*, nog eenmaal zoo zoet = nog zoeter, *nog lieflijker.* — *Sulcke schaduwen*, zulke ijdelheden.

Ibid. vs. 2748 en vlgg.

myn rappe jeughd, mijne kinderen. — *quicken*, krassen, krullen. — *henen stricken*, Schilderachtige uitdrukking, trekken, weven. — *het poogen*, het streven, de manier, waarop zij hun doel trachten te bereiken. — *'t werren der gedachten*, hoe de heen en weer vliegende gedachten de wereld als met een net overspannen. — *Kassen*, kasten. — *af stenen*, van zuchten (onder den last, nl.). — *Verbeent*, verstijfd, geslagen. Vgl. vs. 2366: dat een de vracht *verbeent*, en mijne aant. aldaar. De klacht door sommige studentjes geuit: „hadden die schrijvers maar niet bestaan!” is dus niet nieuw.

Bl. 91, vs. 2763 en vlgg.

slaen op een, stemmen over een, gelijken op elkander. — *'t konstigh ongesont*, het ongezonde van overdadige spijs volgens alle regels van de kunst bereid. — *Hoe rijp*, hoe rijk van inhoud. — *veel schryven met veel klaps.* Hij wil het vele schrijven niet met veel praten vergelden. — *de Venster.* V. VI. „Naar 't oorspr. geslacht

van 't Lat. *fenestra*, later door verscherping der *d* (dfenster) verkeerdelijk onzijdig geworden, gelijk feest, beest, enz." — *'t is met mij omgekomen*, 't is met mij afgedaan. — *Naer schijn en schaduwen*. Nadat ik reeds over *schijn en schaduwen* (zie bl. 89 en vlg.), dus over *iets*, dat eigenlijk *niets* is, gepraat heb. — *niet lijvighs*, niets degelijks. —

't kindermael, den maaltijd met mijne kinderen. — *uw verdriet*, uwe verveling. Vgl. *onverdroten*. — *Peisteren*. De echte vorm (Vgl. fr. païtre; plaveien en paver), waarvoor wij thans *pleisteren* zeggen: aanleggen, afstappen (om zich te verkwikken).

Ibid. vs. 2789 en vlgg.

ten Oosten met een dorp. Voorburg. — *belendt*, Vgl. vs. 2066: *belenders* van mijn erf. — *vaeck*, slaaplust. — *Past op de Peerelen*, let op de parelen van den dauw. — *in de vodden*, in de kleeren. — *uw deel in ons ontbijten*, de schoone aanblik nl. van de met dauw beperelde grasssprieten. — *Voorburghs Ambachts-heeren*. Voorburg was eene *ambachts-heerlijkheid;* zij werd in 1615 aan de stad Delft verkocht door den Prins v. Ligne, heer v. Wassenaar. Den 9 Oct. 1828 verkocht Delft de heerlijkheid aan het plaatselijk bestuur van Voorburg. — *Delft*, *haer vaste veste*, de vaste, d.i. sterke vesting Delft. — *keeren*, wenden, draaien; lat. vertere.

Bl. 92, vs. 2801 en vlgg.

't Straet-gerucht, het rumoer der bewoners. — *dat Princen kon bekoren*. Maurits hield er zijn verblijf; Fred.-Hendrik verbouwde het. — *over 't Broecker-hoy*, tegenover het Broecker-weiland lag het Haagsche bosch. — *de witte wal*, de duinen. — *dit sou ick liefst verleggen*, dit zou ik liever anders hebben, tegen een ander verwisselen. Cf. Hooft, *Hist.* 3, 23: de Staaten hebbende ghetuyght hoe leed het hun deede zoo loflijck eenen Vorst te *verlegghen*. — *een weerhaen*. Even wispelturig n.l.

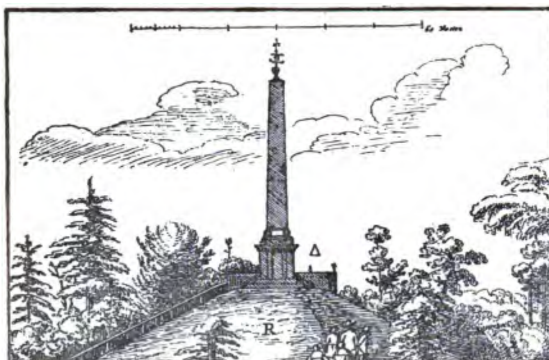
Ibid. vs. 2811 en vlgg.

soeten, verzoeten, goed maken. Cf. *Oogentr.* bl. 229: Soo 't quam af te *soeten*. — *Boeren-boeckjes*, waarschijnlijk op den landbouw en het landleven betrekking hebbende. — *Parijs-werck*, Fransch. —

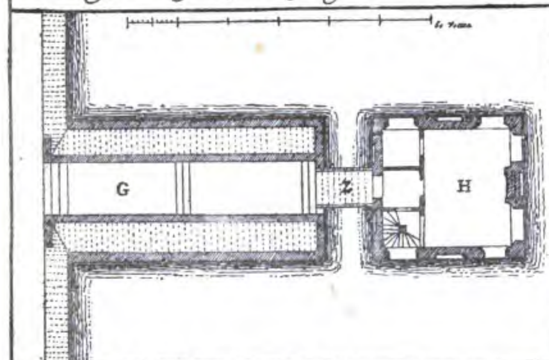
Nieuw-Roomsch, Italiaansch. — *Ronde letteren.* B. „In onderscheiding van de *literae Toletanae*, dat ouder schriftform is." — *Madridsch*, Spaansch. — *Engelsch quetteren.* B. „Van het oude Engelsche woord *to quet* voor *spreken*, waarvan in die taal nog overig is *quoth he* voor sprak hij. Het is evenzoo als men van der Franschen *parleeren* sprak." V. VI. „Niet, met Bilderdijk, met quoth in verband te brengen, maar als geluid-nabootsend woord te verstaan." De Jager, *Frequent.* i. v. houdt het met Bilderdijk; wie gelijk heeft, is moeilijk uit te maken; maar dat de Duitschers *zwitschern* zeggen voor het gekweel (gekwetter) der vogelen, zou eerder aan eene geluidsnabootsing doen denken. — *De Tael van alle Tael*, de taal bij uitnemendheid. Daar achter *quettr'en* eene komma (in alle uitgaven) voorkomt, dient men eigenlijk *de tael van alle tael* als eene bijstelling van het Engelsch te beschouwen; om het volgende acht ik het echter waarschijnlijk, dat daardoor de muziek, Huygens' meest geliefkoosde kunst, moet verstaan worden. B. meent dat hier „het *jargon*" bedoeld is! — *die nerghens thuis en hoort*, *enz.* De muziek erkent geen land als haar vaderland; zij is cosmopolietisch van aard. — *en allom boortigh*, overal burgerrecht heeft, omdat zij overal beoefend wordt. — *of die m'in Holland hoort*, muziek van Hollandsche componisten. — *of in besaeit papier.* Versta: of in met letteren en noten bezaaid papier. B. denkt hier aan „Arabische of Maleitsche schriften"! — *Van over Zee gebracht*, uit Engeland, alwaar H. veel aan muziek gedaan had. — *in mijn vorm gegoten*, door mij gecomponeerd. — *In Veelen*, *enz.* In *Vedels*, enz. Dit is nog steeds afhankelijk van: *En doen u — wroeten.* — *maer was 't voor desen meer.* Ten tijde van Frederik-Hendrik, bedoelt H., den door hem diep betreurden Prins. — *uyt myn Touw*, uit mijn gareel of liever uit de treklijn, waaraan hij den bezoeker medegesjouwd heeft, evenals een schippersknecht de schuit. — *flus*, straks, in den aanhef van 't gedicht. — *De groote Webb' is af.* Hier in anderen zin dan bl. 19: het lange dichtstuk is ten einde.

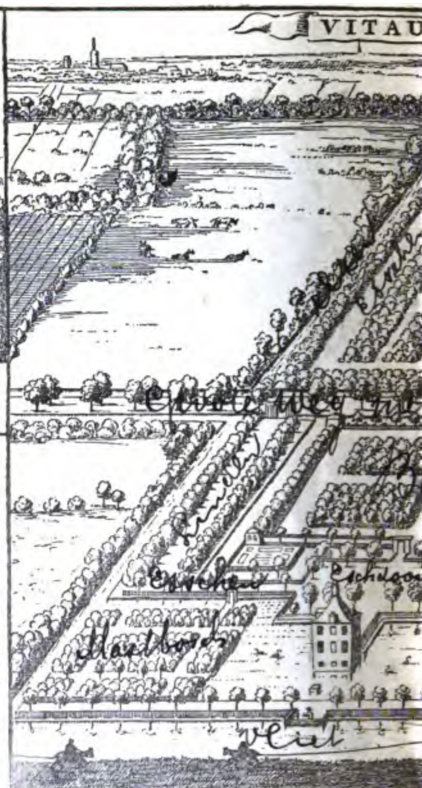
DRUKFOUTEN.

Bl.	5,	vs.	88	staat:	*Hofwijck*	lees:	*Hoefwijck.*
„	„	„	98 en o. a. p.	„	*ich*	„	*ick*
„	„	„	107	„	*kort.*	„	*kort*
„	18,	„	2	„	*zyn wie*	„	*zijn. Wie*
„	23,	„	172	„	*staen*	„	*staen:*
„	27,	„	329	„	*gebaet*	„	*geboett*
„	30,	„	425	„	*vuyl.*	„	*vuyl,*
„	„	„	449	„	*waer*	„	*waer,*
„	31,	„	461	„	*Keele-werck*	„	*Keelwerck*
„	55,	„	1410	„	*dient 't*	„	*dien 't*
„	59,	„	1568	„	*by*	„	*ly*
„	60,	„	1580	„	*gestacht*	„	*geslachl*
„	61,	„	1622	„	*rommelts;*	„	*rommelts'*
„	„	„	1623	„	*scheitse*	„	*schreitse*
„	70,	„	1976	„	*en*	„	*eén*
„	75,	„	2175	„	*verborgentheil*	„	*verborgentheit*
„	78,	„	2261	„	*mèiens*	„	*mè iens*
„	„	„	2263*b*.	Lasch in:	*Ick sie wel, dieder maer sen lijf wat naer en stelt,*		
„	84,	„	2529	staat	*leste wee*	lees:	*leste twee*
„	85,	„	2568	„	*onhouwen*	„	*onthouwen*
„	86,	„	2601	„	*ontstolen*	„	*ontsloten*

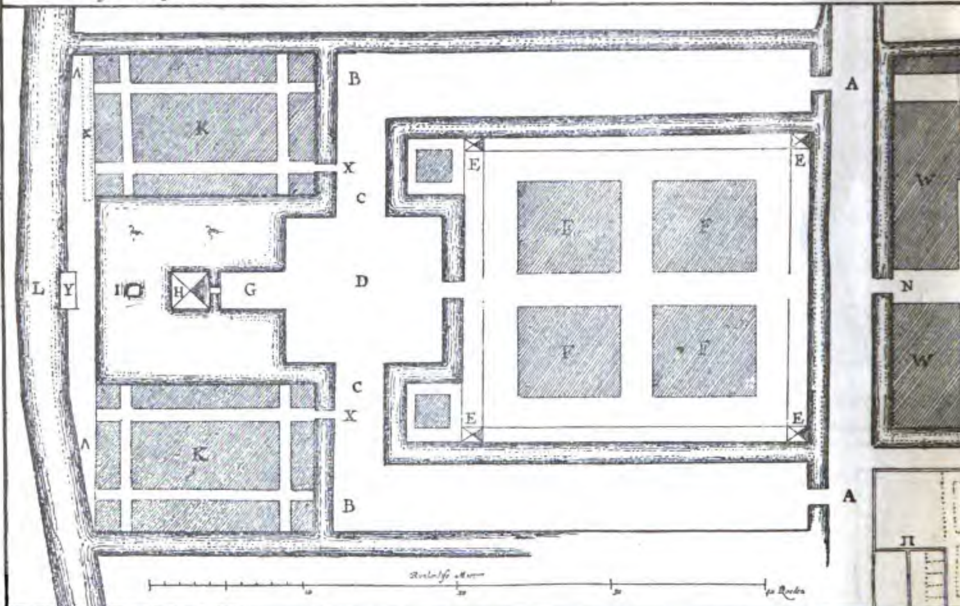
Saxea Pyramidum sileat miracula Memphis.
Inuidiâ Cœli lignea digna fuit.

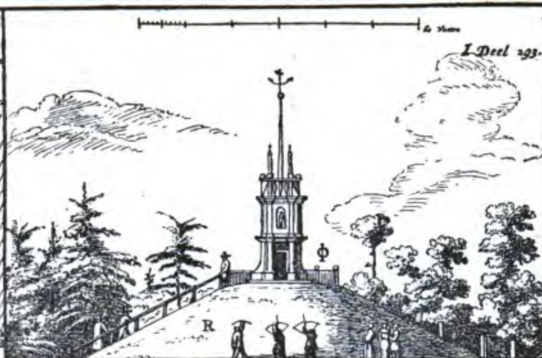
HOFW

A. Groote Heerwech met Aiselen beset.
A.B. Oost en West-Laen of dreuen van Linden.
B.C. Oost ende West kromten van Esschen.
D. Plein met Eschdoren beset.
E. Vier houten Somer Nogsluis.
F. Vier Perken Fruytboomen onder Boomgaert.
G. Steenen opgangh.
H. Naye.

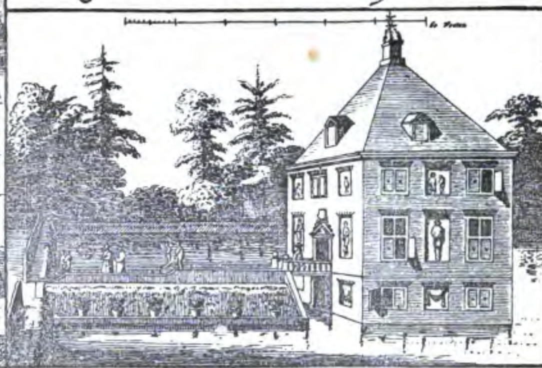

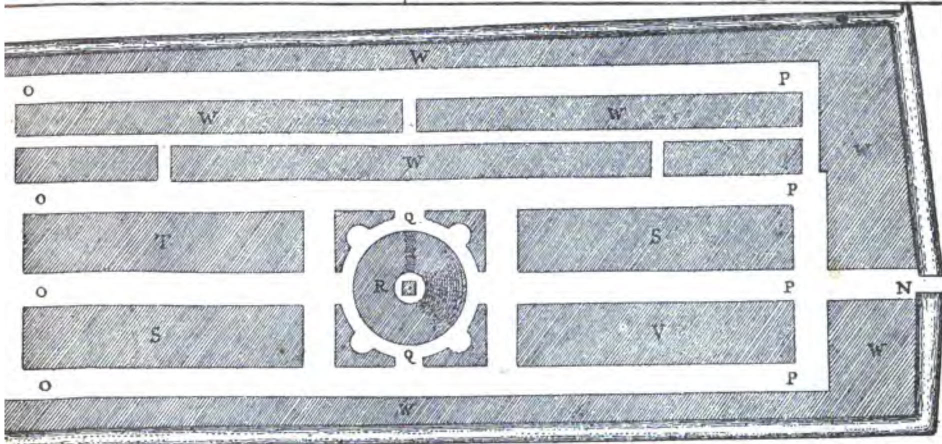
YCK.

Tanti flamma nocens, tanti est Jovis ira; quod olim
Caeca Pharos, nova nunc et Pharos et specula est.

I. Vyver.
K. Oost ende West Eiland. Mastbosschen.
L. Vliet.
M. Bolbaen
N. Zuyd. en Noord poorten van 't Bosch.
O.P. Vier Eicken Laenen of dreven.
Q.R. Bergh.
S. Mast Boskens.

T. Eicken Schaer-boskens.
V. Bercken Bosken
W. Elzen Bosch.
X. Ingangen vande Eilanden.
Y. Uytsitt inde Vliet.
Z. Houten Brugge.
Δ. Naelde
Φ. Overall.
Λ. Ypen Mantelaegh.
Ξ. Kruyd hoff.
Π. Stall huys.

